

T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

AFRİKA KITASI'NDA TÜRKİYE'NİN EĞİTİM ALANINDA YÜRÜTTÜĞÜ
KAMU DİPLOMASİSİ FAALİYETLERİ

YÜKSEK LİSANS

Murat Han CANPOLAT

ŞUBAT-2022
GÜMÜŞHANE

**T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**AFRİKA KITASI'NDA TÜRKİYE'NİN EĞİTİM ALANINDA YÜRÜTTÜĞÜ
KAMU DİPLOMASİSİ FAALİYETLERİ**

**PUBLIC DIPLOMACY ACTIVITIES IN THE FIELD OF EDUCATION IN
AFRICA**

YÜKSEK LİSANS

Murat Han CANPOLAT

**ŞUBAT-2022
GÜMÜŞHANE**

**T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**AFRİKA KITASI'NDA TÜRKİYE'NİN EĞİTİM ALANINDA YÜRÜTTÜĞÜ
KAMU DİPLOMASİSİ FAALİYETLERİ**

**PUBLIC DIPLOMACY ACTIVITIES IN THE FIELD OF ADUCATION IN
AFRICA**

YÜKSEK LİSANS

Murat Han CANPOLAT

Danışman: Doç.Dr. Kadir SANCAK

**ŞUBAT-2022
GÜMÜŞHANE**

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlamış olduğum “**Afrika Kıtası’nda Türkiye’nin Eğitim Alanında Yürüttüğü Kamu Diplomasisi Faaliyetleri**” isimli bu tezimin, tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi, alıntı yaptığım tüm çalışmaları kaynakçada belirttiğimi ve Gümüşhane Üniversitesi’nin lisanslı kullanıcısı olduğu intihal yazılım programı ile Lisansüstü Eğitim Enstitüsü’nün belirlediği kıstaslara uygun olarak raporladığımı taahhüt ederim. Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Gümüşhane Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü arşivinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği’nin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

11/02/2022

.....
Murat Han CANPOLAT

TEŞEKKÜR

Bu tezin yazılması sürecinde mesai kavramına bağı kalmaksızın verdiği destek için öncelikle danışman hocam Sayın Doç.Dr. Kadir Sancak’a, yüzünden eksik olmayan mütebessim ifadesi ile öğrencilerine huzur veren Sayın Prof. Dr. Nuri Baltacı’ya, ayrıca eğitim hayatımın ilk gününden bugüne kadar üzerimde emeğı olan ve burada adlarını tek tek zikredemeyeceğim bütün hocalarıma teşekkür ederim. Tezimin bitmesini büyük bir sabırla bekleyen ve üstümdeki yükü hafifleterek bu süreçte beni destekleyen eşime teşekkür ediyorum.

Murat Han CANPOLAT
GÜMÜŞHANE – 2022

ÖZET

Kamu Diplomasisi kavramı 1965 yılında Tufts Üniversitesi Fletcher Hukuk ve Diploması dekanı olan Edmund Gullion tarafından ortaya atılmıştır. İngilizce’de “Public Diplomacy” olarak geçen Kamu Diplomasisi, hedef ülke halkını doğrudan etkileyerek yapılması istenilen hedefler için alt yapı oluşturan ve yumuşak gücün üretilmesinde kullanılan araçlardan biridir. Eğitim alanı, kamu diplomasisi faaliyetleri içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu eğitim faaliyetleri içerisinde okul yapma, öğrenci değişimleri, burs verme, mesleki, akademik, askeri vb alanlarda yerinde eğitim verme, eğitim alanlarında yapılan iyileştirme gibi çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalara istinaden dönemin ABD Dışişleri Bakanı olan Colin Powell “Ülkemiz için burada eğitim gören, geleceğin dünya liderlerinin dostluğunu kazanmaktan daha iyi bir servet göremiyorum” demiştir.

Türkiye’nin Afrika ile olan ilişkileri 2000 yılından sonra ivme kazanmıştır. Afrika Kıtası’nda yapılan çalışmalar arasında eğitim faaliyetleri de bulunmaktadır. Kamu diplomasisi adı altında yapılan eğitim destekleri Türkiye için orta ve uzun vadede sonuçları alınması planlanan faaliyetlerdir. Bu çalışmada Türkiye’nin Afrika Kıtası’nda eğitim alanında yürütmüş olduğu kamu diplomasisi faaliyetleri anlatılarak, bu alanda daha başarılı çalışmaların yapılması maksadıyla Türkiye’nin Afrika ile olan ilişkilerine değinilip, Afrika’da eğitim alanında Türkiye için faaliyet yürüten kamu, kurum ve kuruluşlarının faaliyetleri hakkında bilgi verilmiş olup Türkiye’nin uzun vadede Afrika Kıtası’nda yumuşak gücünü artırmak için eğitim alanındaki kamu diplomasisi faaliyetlerinin nasıl daha iyi olabileceği üzerinde durularak analiz yapılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Güç, Kamu Diplomasisi, Yumuşak Güç

SUMMARY

The concept of public diplomacy was introduced in 1965 by Edmund Gullion, decan of law and diplomacy at Tufts University. Public diplomacy is one of the tools to create soft power and the infrastructure for the necessary goals by directly influencing the people of the target country. One of the most important fields of activity in public diplomacy is educational activities. These educational activities include school construction, student exchanges, granting scholarships, on-site training and improvement activities. Based on these studies, the US Secretary Of State Colin Powell said that “I can’t see a better fortune for our country than to win the friendship of future world leaders who are educated here”. The importance of the issue was explained as follows by a high-level official of African origin;

Relations between Turkey and Africa gained momentum after the year 2000. Educational activities are among the studies carried out in the African continent. Educational supports under the name of public diplomacy are planned by Turkey to have medium and long-term results. In this study, information is given about the public diplomacy activities that Turkey carries out jointly with the public institutions and organizations in the African Continent, and it is tried to analyze how Turkey can better increase its soft power in the African Continent in the long run.

Keywords: Education, Power, Public Diplomacy, Soft Power

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI	III
TEŞEKKÜR	V
ÖZET	VI
SUMMARY	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
TABLolar DİZİNİ	X
ŞEKİLLER DİZİNİ	XI
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	XII
1. GİRİŞ	1
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	4
2.1. Yumuşak Güç Nedir?	4
2.1.1. Güç Kavramı ve Kavram Hakkındaki Tartışmalar	5
2.1.2. Gücün Nitelikleri, Ölçülebilirliği ve Unsurları	6
2.1.3. Güç Çeşitleri: Yumuşak Güç ve Sert Güç	8
2.1.4. Yumuşak Güç Kavramının Ortaya Çıkışı	10
2.1.5. Yumuşak Güç ve Sert Güç İlişkisi	13
2.1.6. Yumuşak Güç Kaynakları	16
2.2. Kamu Diplomasisi Nedir?	20
2.2.1. Kamu Diplomasisinin Tanımı Ve Geçmişi	21
2.2.2. Kamu Diplomasisinin Karakteri	26
2.2.3. Kamu Diplomasisinin Önemi	27
2.2.4. Kamu Diplomasisi Uygulama Alanları ve Araçları	28
2.3. Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi Arasındaki İlişki	30
3. TÜRKİYE’NİN AFRİKA POLİTİKASI	32
3.1. Afrika’nın Türkiye İçin Önemi	32
3.2. Afrika ile İlişkilerin Düünden Bugüne Tarihi	46
3.3. Son Dönemdeki Siyasi Gelişmeler	59
3.4. Ekonomik Alandaki Gelişmeler	65
3.5. Askeri Alandaki Gelişmeler	69
3.6. Türkiye’nin Yumuşak Güç Ve Kamu Diplomasisi Anlayışı ve Politikası	78
3.7. Türkiye’deki Kamu Diplomasisi Kurumları ve Yumuşak Güç Aktörleri	85

4. EĞİTİM ALANINDA YÜRÜTÜLEN FAALİYETLER	87
4.1. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)	87
4.2. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı (CİB)	100
4.3. Yunus Emre Enstitüsü (YEE)	103
4.4. Türkiye Maarif Vakfı (TMV)	109
4.5. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB)	113
4.6. Kültür Ve Turizm Bakanlığı	121
4.7. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)	123
4.8. Dışişleri Bakanlığı	126
4.9. Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) ve Anadolu Ajansı (AA)	129
4.10. Sivil Toplum Kuruluşları (STK)	132
4.11. Türkiye Diyanet Vakfı (TDV)	134
4.12. Jandarma Genel Komutanlığı'nın Afrika'daki Katkısı	136
5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	139
KAYNAKÇA	145
ÖZGEÇMİŞ	158

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Sert güç – Yumuşak güç davranış spektrumu	11
Tablo 2. Sert güç ve Yumuşak güç arasındaki temel farklar	15
Tablo 3. Kamu/diplomasi oryantasyonu	23

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Afrika'daki yeraltı kaynakları.....	35
Şekil 2. Afrika kıtası	36
Şekil 3. 1914'te Afrika	38
Şekil 4. Talas savaşı Abbasi ve Çin hattı sınırı	46
Şekil 5. Tolunoğulları Devleti sınırları	47
Şekil 6. İhşidiler Devleti sınırları.....	48
Şekil 7. Memlük Devleti sınırları	49
Şekil 8. Osmanlı İmparatorluğu sınırları ve Baharat yolu	51
Şekil 9. Ebu Bekir efendinin torunu Hişam Nimetullah	55
Şekil 10. Hatt-ı İstiva eyaleti.....	58
Şekil 11. Türkiye'nin Afrika Büyükelçilikleri	64
Şekil 12. Türkiye'nin yurtdışındaki askeri üsleri	71
Şekil 13. Sevakın adası konumu	71
Şekil 14. TİKA'nın Afrika kıtasında bulunan program ve koordinasyon ofisleri	89
Şekil 15. YEE'nin Afrika'daki irtibat ofisleri	104
Şekil 16. Dünyada Türkiye Maarif Vakfı	109

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AA	: Anadolu Ajansı
AFAM	: Afrika Araştırmaları Derneği
ABD	: Amerik Birleşik Devletleri
AB	: Avrupa Birliği
Age	: Adı Geçen Eser
Agr	: Adı Geçen Rapor
Agt	: Adı Geçen Tez
AB	: Avrupa Birliği
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AfB	: Afrika Birliği
AfCFTA	: Afrika Kıtasal Serbest Ticaret Anlaşması
AFMED	: Afrika Medya Temsilcilikleri Eğitim Programı
AKEM	: Ali Kurt Eğitim Merkezi
ASELSAN	: Askeri Elektronik Sanayi
BBC	: British Broadcasting Corporation (Britanya Yayın Kuruluşu ya da BBC)
BM	: Birleşmiş Millet
BMC	: British Motor Corporation (Britanya Motor Kuruluşu)
BMGK	: Birleşmiş Milletler Genel Kurulu
BYEGM	: Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü
CİB	: Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı
DEİK	: Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu
DW	: Deutsche Welle (Alman Dalgası)
D&R	: Doğan&Raks
EUROPOL	: European Police Office (Avrupa Polis Teşkilatı)
CCIF	: Collective against Islamophobia in France (İslamofobiye Karşı Mücadele Kolektifi)
CNN	: Cable News Network (Kablolu Haber Ağı)
FETÖ	: Fethullahçı Terör Örgütü
GSYİH	: Gayrı Safi Yurt İçi Hasıla
HAVELSAN	: Hava Elektronik Sanayi

INTERPOL	: The International Criminal Police Organization (Uluslararası Kriminal Polis Teşkilatı)
İHH	: İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
KOB:	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
MAGİS	: Maarif'e Giriş Sınavı
M.Ö.	: Millattan Önce
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MINUSMA	: United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali (Çok Boyutlu Entegre İstikrar Misyonu)
MÜSİAD	: Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği
MRAP	: Mine Resistant Ambush Protected (Mayına Karşı Dayanıklı Pusuya Karşı Etkin)
NBA	: National Basketball Association (Ulusal Basketbol Birleşimi)
NATO	: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)
SETA	: Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
YEE	: Yunus Emre Enstitüsü
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TİM	: Türkiye İhracatçılar Meclisi
THY	: Türk Hava Yolları
TİKA	: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
TMV	: Türkiye Maarif Vakfı
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TOMA	: Toplumsal Olaylara Müdahale Aracı
TUSKON	: Türkiye İşadamları ve Sanayiciler Konfederasyonu
TÜRKSOY	: Türk Kültür ve Sanatları Ortak Yönetimi
YEE	: Yunus Emre Enstitüsü
YTB	: Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

1. GİRİŞ

Türkiye, Afrika Kıtası'nı Cumhuriyet döneminden itibaren ihmal etmiştir. Türkiye'nin Afrika Kıtası'na olan ilgi ve çalışmaları 2000 yılından sonra ivme kazanmıştır. Amerika Birleşik Devletleri, Rusya, Çin ve Avrupa Birliği ülkeleri Afrika Kıtası'nda küresel rekabet halindedir. Öte yandan Türkiye de dış politikada yapacağı çalışmalarla Afrika Kıtası'ndaki görünürlüğünü arttırmak, bu bölgede bulunan yabancı kamuoylarına kendini tanıtmak ve aktif rol oynayan bir devlet olma amaçlarını hedeflemektedir. Afrika Kıtası stratejik ve coğrafi konum itibarıyla yakınlığı, Osmanlı hinterlandı içerisinde yer alması, ortak değerlere sahip olması, çeşitli yeraltı kaynaklarına sahip olması, pazar alanı olması, tarihi ve kültürel miras geçmişine sahip olması gibi özellikleriyle Türkiye için ayrıca önemli bir konumda bulunmaktadır. Türkiye'nin Afrika Kıtası'ndaki hedeflerini gerçekleştirebilmesi için kamu diplomasisi faaliyetlerine ihtiyacı vardır. Yapılacak faaliyetler içerisinde orta ve uzun vadede kalıcı etkileri olacağı düşünülen eğitim alanı kritik öneme sahiptir. Diğer ülkeler burs, öğrenci değişimi, eğitim, konferans, kongre vb programlar kullanarak eğitim alanında orta ve uzun vadede kamu diplomasi faaliyetleri yürütmektedir. Afrika Kıtası'nda bulunan bazı ülkelerde yerel dilin yanında İngilizce veya Fransızca konuşulmaktadır. Örneğin Cezayir'de resmi dil Arapça olmasına rağmen halkın büyük bir çoğunluğu Fransızca konuşmaktadır.¹ Cezayir örneğinde Fransa bu bölgede sadece kamu diplomasisi faaliyetleri yürüterek bu sonucu elde etmedi ayrıca Fransa'nın bu bölgedeki sömürgeci faaliyetleri de etkili olmuştur.² Eğitim alanında yapılacak olan kamu diplomasisi faaliyetleri ile orta ve uzun vadede kalıcı etkiler oluşturulacaktır. Bu etkinin kuvvet çarpanı³ etkisi göstermesi kuvvetle ihtimaldir. Türkiye'ye karşı bakış açısı olumlu olan bir devlet adamının Türkiye'nin lehine olacak şekilde binlerce veyahut milyonlarca insanı etkilemesi çokta zor olmayacaktır. Bu hedefin başarılması için eğitim ve kamu diplomasisi kavramlarının etkileşimi Türkiye lehine olacak şekilde yumuşak güç üretecektir. Böyle bir metot aynı zamanda hibrit düşünme yoludur. Hibrit düşünmede

¹ "Afrika Kıtası", erişim 27.12.2020, https://dijitaltercume.com/blog/Afrika_kitasi/.

² Haktan Bırsel, "Emperyal Fransa'nın Osmanlı-Cezayir Stratejik Düzleminde Bir Kültür ve Kimlik Asimilasyonu Örneği, (Aziz Charles de Faucaud'un Mektubu), *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2013/29 (2013), s. 44. (erişim 10.08.2021).

³ Eylem Eyryce Tepeciklioğlu, Ali Onur Tepeciklioğlu ve Betül Aydoğan, "Türkiye'nin Sahra-Altı Afrika'da Yürüttüğü Kamu Diplomasisi Faaliyetleri", *Ege Akademik Bakış*, 18/4 (2008), s. 613. (erişim 12.08.2021).

temel esas iki farklı gücün bir araya gelerek melez bir güç oluşturmaktır. Bu düşünce şeklinde empati, kreativite ve uygulama bileşenleri vardır. Afrika kıtasında bulunan çocukların ve gençlerin de Türkiye’de olduğu gibi normal şartlarda eğitim almalarını sağlama düşüncesi empatiye; burs, öğrenci değişimi, eğitim alanlarının iyileştirilmesi ve alanında uzman öğretmenlerin bölgeye gönderilmesi vb programlar kreatif eğitimi ve uygulamayı kapsamaktadır. Yumuşak güç üretilmesi kapsamında da kamu diplomasisi faaliyetleri bir araç olarak kullanılmaktadır. Eğitim ve kamu diplomasisinin birleşimi Türkiye için yumuşak güç üreten önemli bir kaynak olacaktır.

Bu çalışmanın birinci bölümünde ilk olarak güç kavramı açıklanmaya çalışılmıştır. Güç kavramı hakkında bilgi verilirken tarihi süreç içerisindeki yeri ve önemi örnekler verilerek gösterilmeye çalışılmıştır. Güç kavramı hakkında bilgiler verildikten sonra, 1990 yılında Amerikalı siyaset bilimci Joseph Nye tarafından yumuşak güç ve sert güç olarak ikiye ayrılan güç çeşitlerinin kavramsal olarak neyi ifade ettikleri, yumuşak güç ve sert güç kavramlarının oluşmasını sağlayan kaynakların neler olduğu, yumuşak güç ve sert güç kavramları arasındaki ilişki, son dönemde önemi anlaşılan ve yumuşak güç üretmede kullanılan kamu diplomasisi kavramının neyi ifade ettiği, kamu diplomasisi faaliyetlerinin uygulama alanlarının ve kamu diplomasisi faaliyetlerinde kullanılan araçların neler olduğu ve son olarak yumuşak güç ve kamu diplomasisi kavramları arasındaki ilişki hakkında bilgiler verilmiştir.

Bu çalışmanın ikinci bölümünde ilk olarak Afrika bölgesinin sahip olduğu coğrafi ve tarihi zenginlikleri hakkında bilgiler verilerek Türkiye ile olan ortak geçmişi üzerinde durulmuştur. Verilen bu bilgiler neticesinde Afrika’nın Türkiye için neden önemli olduğu gösterilmeye çalışılmıştır. Ayrıca Afrika ile Türkiye arasında son dönemde gelişen siyasi, ekonomik ve askeri faaliyetler hakkında bilgiler verilerek bölüm sonunda Türkiye’nin Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi Anlayışı ve Politikası ile Türkiye’deki Kamu Diplomasisi Kurumları ve Yumuşak Güç Aktörleri hakkında açıklamalar yapılmıştır.

Bu çalışmanın üçüncü ve son bölümünde Türkiye adına Afrika’da eğitim alanında faaliyet yürüten ve bu faaliyetlere destek olan kamu, kurum ve kuruluşlar hakkında bilgiler verilmiş olup Afrika’da Türkiye adına bulunan yurtdışı temsilcilikleri, bu yurtdışı temsilciliklerinin faaliyetleri ve etkileri hakkında bilgiler verilmeye çalışılarak eğitim alanında yürütülen kamu diplomasisi faaliyetlerinin yumuşak güce olan katkısı anlatılmıştır. Ayrıca verilen bu bilgiler ışığında Türkiye’nin Afrika Kıtası’nda eğitim alanında yürütmüş olduğu kamu diplomasisi faaliyetlerini nasıl daha iyi yapabilir sorusuna da cevap verilmeye çalışılarak konuyla ilgili analizler yapılmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmanın hipotezi Türkiye'nin Afrika'da eēitim alanında yrttēu kamu diplomasisi faaliyetlerinin orta ve uzun vadede kuvvet çarpanı etkisi gsterebileceēi hakkındadır. Bu baēlamda Türkiye adına Afrika'da eēitim alanında yürütülen kamu diplomasisi faaliyetleri ile bu bölgede bulunan ērencilerin eēitimlerine destek olunması ve bu ērencilerin birer Türkiye gönül elçisi durumuna gelmelerinin saēlanması gelecekte bölgede aktif rol oynayacak, küresel ölçekte rekabet edebilecek ve sahada söz sahibi olabilecek bir Türkiye'nin yumuşak gücüne katkı saēladığı ve eēitim alanında yürütülen kamu diplomasisi faaliyetlerinin kuvvet çarpanı etkisinin olduēu iddia edilmektedir. Söz konusu çalışmanın ilgili bölümünde yer alan bilgiler hipotezi desteklemektedir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, ilgili kamu, kurum ve kuruluşları ile Afrika Kıtası'nda eēitim alanında çalışmalar yaparak orta ve uzun vadede olacak şekilde bölgedeki varlığını da korumayı amaçladığı görülmektedir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Türkiye, Osmanlı'dan kalma yumuşak güç mirasını yeniden yapılandırmak ve modernize etmek istemektedir. Bundan dolayı Türkiye siyasi, askeri, ekonomik ve sosyo-kültürel alanlarda çeşitli kurumlar aracılığıyla kamu diplomasisi faaliyetleri icra ederek yumuşak güç oluşturmaya ve var olan yumuşak gücünü daha da derinleştirmek istemektedir. Özellikle dış politikasında en ön sıraya aldığı Afrika Kıtası bu çalışmaların yoğun olduğu bir bölgedir. Bu durumu irdelemeden önce kavramsal düzeyde yumuşak güç, kamu diplomasisi ve kullanılan diğer argümanları incelemek gerekmektedir.

2.1. Yumuşak Güç Nedir?

Yumuşak güç kavramı Amerikalı siyaset bilimci Joseph Nye tarafından 1990 yılında *Liderliğe Zorunluluk: Amerikan Gücünün Değişen Doğası* adıyla yayımlanan kitapta ortaya atılmıştır. Bu kavram en sade ifadeyle şu şekilde izah edilmektedir: Karşı tarafa herhangi bir zorlama yapmadan istenileni karşı tarafın da kendi rızasıyla istemesini sağlama gücüdür. Siyaset biliminde önemli bir yeri olan yumuşak güç kavramının adının konulmadığı geçmiş dönemlerde de varlığı hissedilmiştir. Bundan dolayı 1990 yılından önce yumuşak güç kavramı yoktur şeklinde bir çıkarım yanlış bir tespit olacaktır. Tarihte yer edinmiş devletler savaşın yıkıcı ve maliyetli yönünü görmemek için yumuşak güç kavramının öne plana çıkardığı *cazibe/çekicilik* özelliğini elde etmeye çalışmışlardır. Sun Tzu Savaş Sanatı adlı kitabında “*Bütün savaşlarınızı kazanmak üstün mükemmellik değildir; üstün mükemmellik düşmanlarının dirayetini savaşmadan kırmaktır*”⁴.... demiştir.

Savaş Sanatı kitabındaki bu sözle adını zikretmeden yumuşak güç kavramının önemine değinilmiştir. Yumuşak güç kavramını Uluslararası İlişkiler disiplinine kazandıran Joseph Nye’in bu kazanımını açıklamadan önce temelde var olan ve geçmişten günümüze kadar gelen *güç* kavramından yola çıkılması gerekmektedir.

⁴ Sun Tzu, *Savaş Sanatı*, İstanbul: Lades Kitap Yayın Dağ.San.Tic.Ltd.Şti., 2020, s. 15.

2.1.1. Güç Kavramı ve Kavram Hakkındaki Tartışmalar

Uluslararası İlişkiler disiplini ve bu disiplindeki güç kavramının değerlendirilmesi bilinen çok eski tarihlere götürülmektedir.⁵ Sümer Medeniyeti (M.Ö. 3000) tarihinde bilinen en eski medeniyetlerden biri olup bu medeniyet içerisinde kurulan kent devletleri birer siyasal güç merkezi olmuştur. Bu medeniyet yakın ve uzak birçok yerleşim merkezlerini etkilemiş olup Uluslararası İlişkilerin tarihini başlatmıştır. Sonrasında Mısır, Anadolu, Doğu Akdeniz, Antik Yunan, Harappa, Çin ve Hindistan Medeniyetleri antik dönemde önemli güç merkezleri olarak tarihte yerlerini almıştır.⁶

M.Ö. 500’de Çin Medeniyetinde yaşamış Çinli komutan ve filozof kişiliği olan Sun Tzu Savaş Sanatı adlı eserini yazmıştır. Bu eser günümüze kadar ulaşmış olup askeri ve Uluslararası İlişkiler disiplini için bilinen en eski kaynaklardan bir tanesidir. Bu eserde gücün farklı noktalarına değinilerek oluşturulacak devlet politikalarından bahsedilmiştir. Sun Tzu, kitabının bir bölümünde *düşman bir ülkeyi tek parça halinde sağlam almak daha iyidir* demiştir. Sun Tzu, ülkeyle beraber orduyu da yok etmeden tamamen ele geçirmenin çok daha iyi olduğu üzerinde durmaktadır. Burada gücün ikna yönünün kullanılmasını tavsiye etmektedir.⁷

Devletlerarası mücadelede güç kavramının ön plana çıktığı birçok eser vardır. Bu eserlerden en önemlilerinden bir tanesi de yaşadığı dönemde general olan Thucydides’in kaleme aldığı Pelaponesas Savaşları adlı eserdir. Burada Sparta ve Atina arasında 21 yıl devam etmiş mücadele ve çatışmalardan bahsedilmiştir. Söz konusu eserde güç mücadelesi ön plana çıkmıştır.⁸

Hindistan yarımadasında kurulmuş olan Maurya İmparatorluğu’nda kralın danışmanı olarak görev yapan Kautilya, Arhaşatra adlı eserinde de güç kavramını ön plana alan başka bir devlet adamı olmuştur. Thucydides’in yaşadığı dönem M.Ö. 455-400 ve Kautilya’nın yaşadığı dönem M.Ö. 321-296’dır. Neredeyse aralarında 100 yıl olmasına ve farklı coğrafyalarda bulunmalarına rağmen güç kavramını ön plana çıkarmışlardır. Tabikide bu dönemin ulaşım, iletişim vb konularda gelişmemiş ve çok dar bir zeminde olduğu unutulmamalıdır.⁹ Verilen 3 örnekte görüldüğü üzere Sun Tzu, Thucydies ve Kautilya gibi isimler kendi dönemlerinde devlet politikasında güç

⁵ Kadir Sancak, *Uluslararası İlişkilerde Güç Kavramı ve Yumuşak Güç*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 1. Basım, 2016, s. 2-3.

⁶ Sancak, a.g.e., s. 2.

⁷ Tzu, a.g.e., s. 15.

⁸ Sancak, a.g.e., s. 3.

⁹ Sancak, a.g.e., s. 5.

kavramına değinmişlerdir. İnsan ırkı var olduğundan itibaren önce doğa koşullarıyla mücadele etmiş, zamanla küçük topluluklar bir araya gelerek toplumu oluşturmuştur. Oluşan bu toplumda yönetim grupları oluşmuştur. Oluşan bu yönetim gruplarında iktidar ve gücü elde tutma mücadelesi doğmuştur. Yukarıda örnek olarak verilen 3 medeniyetin temsilcileri de yönetimdeki iktidar yani güç mücadelesini doğal olarak ön planda tutmuşlardır. Zaman, mekân, imkân vb koşullar ya da kriterler farklı da olsa kendiliğinden ortaya çıkan bir mücadele ve rekabet ortamı bulunmaktadır. Böyle bir doğal ortamda güç kavramı merkezi bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. O halde güç nedir sorusuna cevap olarak şu şekilde karşılık verilebilir: *Güç*; zaman, mekân, imkân ve kabiliyetler doğrultusunda hedefte istenilen değişikliği istenilen seviyede yapma yeteneğidir. Bu değişikliği doğrudan ya da dolaylı olarak yapılmaktadır. Zamanla güç kavramı Uluslararası İlişkiler disiplini içinde kendi içerisinde alt basamaklara ayrılmıştır. Joseph Nye gücü yumuşak güç ve sert güç olarak ikiye ayırmıştır.¹⁰

2.1.2. Gücün Nitelikleri, Ölçülebilirliği ve Unsurları

Gücün tanımında belirtilen hedefte istenilen değişikliği yapma yeteneği düşünüldüğünde burada karşılıklı bir ilişkinin, etkinin ve kapasitenin olduğu görülmektedir. Kavramdan da anlaşılacağı üzere gücün varlığı ilk olarak karşılıklı iki bağımsız unsurun arasında oluşan bir ilişkiden doğmaktadır. Örneğin bir devletin olağanüstü büyük bir kapasitesi olabilir ancak herhangi bir devlet ile etkileşimi yoksa bu devletin güç seviyesinin ölçülmesi çok zor olacaktır. Güç kavramını ön plana çıkaran ilk basamak karşılıklı etkileşim ve diyalogtur.¹¹

Gücün ortaya çıkması açısından ilk olarak karşılıklı ilişki önemli bir noktadır. Bu karşılıklı ilişki sonucunda biri diğerini etkiler ya da karşılıklı olarak etkilenirler. Burada etki kavramı ortaya çıkmaktadır. Etki kavramını Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde değerlendirildiğinde bir ülkenin kendi imkân ve kabiliyetleri doğrultusunda başka bir ülkeye yine kendi çıkarları doğrultusunda bir şey yaptırması, yapmasını istemediği bir şeyi engellemesi ya da bir şeyin yapılması veya yapılmamasını devam ettirme şeklinde bir süreç olarak tanımlanabilir.¹² İki devlet arasında bir ilişki olabilir ancak bu ilişkinin gücün ortaya çıkması için tek başına yeterli olmayacağı düşünülmektedir. Birinin

¹⁰ Joseph Nye, *Yumuşak Güç*, Ankara: BB101 Yayınları, 2. Baskı, 2017, s. 19-21.

¹¹ Davut Ateş, *Uluslararası Politika Dünyayı Anlamak ve Anlatmak*, Dora Yayıncılık, Bursa, 2013, s. 176.

¹² Mehmet Günlübal, *Uluslararası Politika, İlkeler, Kavramlar, Kurumlar*, 4. Baskı, Ankara: Atilla Kitabevi, 1993, s. 101.

diğerini hangi oranda etkileyerek neyi yaptırdığı önemlidir. Bunu da olumlu ya da olumsuz yaptırımlarla yapabilmektedir.¹³ Sonuç olarak birinin diğeri üzerindeki kontrolünün herhangi bir etkisi yoksa gücün varlığından da bahsedilmesi çok zor olacaktır.

İki devlet arasında değinilen ilişki ve etki kavramlarının ön plana çıkmasını sağlayan son kavram ise kapasitedir. Uluslararası İlişkiler disiplinde devletlerarasında, meydana gelen güç mücadelelerinde sahip olduğu kapasiteyi artırarak devam etme amacı vardır. İki devlet arasında oluşan ilişkide etkiden söz edebilmek için devletin sahip olduğu kapasitenin varlığı çok önemli bir yere sahiptir. Etki uyandırmayan bir kapasitede gücün varlığından söz etmek güçtür. İlişki, etki ve kapasite özelliklerinin hepsi gücü ortaya çıkarmaktadır. Söz konusu bu üç unsur gücün varlığı için önemli bileşenlerdir.¹⁴

Gücün, ölçülebilirlik konusu da önemlidir. Örneğin devletleri karşılaştırırken sahip olduğu imkân, kabiliyet ve kaynakları göz önüne alarak A devleti çok güçlü ya da B devleti çok güçsüz karşılaştırmaları yapılmaktadır. Ancak bu yeterli bir tespit ölçeği değildir. İşin içerisinde hesaplanamayan nitel veriler olabilmektedir. Örneğin bu durum bir muharebede zor şartlarda stratejiyi üretmek gibidir. 20'inci yüzyılın 3'üncü çeyreğinde ABD ve Vietnam arasındaki muharebelerden Vietnam galip olarak çıkmıştır.¹⁵

Devletleri ya da toplulukları değerlendirirken sadece sahip olduğu kaynaklarla karşılaştırma yapmak doğru olmayacaktır. Ancak bu durum sahip olunan kaynakların önemsiz olduğu anlamına da gelmemektedir. ABD ile Vietnam askeri ve ekonomik kapasiteleri yönünden karşılaştırıldığında elde edilen verilerle ABD'nin daha üstün olduğu görülecektir. Ancak Soğuk Savaş döneminde kazanan daha az güçlü görünen Vietnam olmuştur. Devletleri ilgilendiren sayısal veriler uygulama sahasında her zaman doğru sonuç vermeyebilir. Çünkü sahip olunan kaynaklar ile gücü eş tutmak yanlış bir tespit olacaktır.¹⁶

¹³ Chris Brown ve Kirsten Ainley, *Uluslararası İlişkileri Anlamak*, (Çev. Arzu Oyacıoğlu), İstanbul: Yayınodası Yayıncılık, 2008, s. 78.

¹⁴ Sancak, *a.g.e.*, s. 37.

¹⁵ Henry Kissenger, *Diplomasi*, (Çev. İbrahim Kurt), 9. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010, s. 599-680.

¹⁶ Sancak, *a.g.e.*, s. 40.

Günümüzde ABD süper güç olarak nitelendirilmektedir.¹⁷ Bu tanımlama yapılmadan önce bu devletin sahip olduğu güç unsurları göz önüne alınıp ayrıntılı değerlendirme yapıldıktan sonra bu sonuca ulaşılmıştır. Bu güç unsurlarına bakıldığında geçmiş tarihlerde gücün en önemli unsurunun askeri kapasite olduğu görülmektedir. Ardından sanayi devrimi ile ekonomik kapasite ön plana çıkmıştır. Günümüzde ise teknoloji ve bilgiye hızlı ulaşma kapasiteleri ön plandadır. Gücün unsurları da durağan olmayıp dinamik bir yapı ile karşımıza çıkmaktadır.¹⁸ Gücün unsurları nedir diye sorulduğunda Morgenthau'nun en çok alıntılanan somut ve soyut unsurlar başlığı altında sıralanan ve sahip olunan kapasiteleri vardır. Somut unsurlar; coğrafya, doğal kaynaklar, endüstriyel kapasite, askeri hazırlık derecesi ve nüfus şeklinde sıralanmaktadır. Soyut unsurlar; ulusal karakter, ulusal moral, diplomasinin niteliği ve hükümetin niteliği olarak sıralanmaktadır. Gücün ön plana çıkan unsurları ait olduğun devrin koşullarına ve ihtiyacına göre değişmiştir. Bu kapsamda günümüzde geçerli olan ve ön plana çıkan gücün unsurları gelecek yıllarda yerini ortaya çıkan farklı unsurlara bırakacaktır.¹⁹

Bir devletin sahip olduğu kapasite önemli bir yer tutmaktadır. Bu kapasite etkili bir şekilde kullanılırsa başarılı sonuçlar alınacaktır ancak yerinde kullanılmayan bir kapasite herhangi bir etki uyandırmayacaktır. Başarılı ve etkili sonuçlar almak için sadece sahip olunan kaynakların doğru yönetimi de yeterli olmayacaktır. Çünkü etkili sonuçlara ulaşılması için devletin önemli kaynaklara sahip olması da önemli bir noktadır.²⁰

2.1.3. Güç Çeşitleri: Yumuşak Güç ve Sert Güç

Devletler geçmişte olduğu gibi günümüzde de istediği sonuca ulaşmak için sahip olduğu gücü kullanmaktadır. Devlet sahip olduğu gücü kullanırken bunu çeşitli kanallardan yapmaktadır. Devletlerin gücü kullanırken başvurduğu belli başlı yöntemler vardır. Bu yöntemler arasında ikna, ödüllendirme, zor kullanma ve cezalandırma sıralanabilmektedir.²¹ Bahsi geçen bu yöntemleri devlet doğrudan uygular. Ancak devlet, bu yöntemler dışında doğrudan olmayıp dolaylı yollardan farklı metotlar da

¹⁷“ABD ve Çin: Rekabetleriyle Geleceği Şekillendirecek İki Süper Güç”, erişim 29.07.2021, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-55929359>.

¹⁸ Sancak, *a.g.e.*, s. 40-41.

¹⁹ Hans J. Morgenthau, *Uluslararası Politika*, Cilt 1-2, (Çev. Baskın Oran ve Ünsal Oskay), Ankara: Sevinç Matbaası, 1970, s. 144-189.

²⁰ Sancak, *a.g.e.*, s. 42.

²¹ Sancak, *a.g.e.*, s. 8.

kullanmaktadır. Konuyu açmak gerekirse bu metotla devlet istediği bir şeyi karşı tarafın da istemesini sağlamaktadır. Bu bahsedilen farklı iki metot ile güç ikiye ayrılmaktadır. *Devletin içerisinde olduğu ve doğrudan kullandığı yöntemler sert güç olarak tanımlanırken devletin içerisinde olmak zorunda olmadığı ve kullandığı dolaylı yöntemler ise yumuşak güç olarak tanımlanmaktadır.* Güç genel olarak yumuşak güç ve sert güç olarak ikiye ayrılmıştır. İlerleyen dönemlerde Joseph Nye, yumuşak ve sert gücün bir arada kullanıldığı yöntemlere ise akıllı güç adını vermiştir.²²

Zaman içerisinde güç önce iki ayrı alt basamağa ayrılmış sonrasında ise bu iki güç çeşidinin bir arada kullanılmasıyla farklı bir güç çeşidi ortaya çıkarılmıştır. İki farklı gücün bir araya gelerek oluşturduğu hibrit yapı, gücün evrimleşmesini tetikleyerek farklı bir ad ve farklı bir etki ortaya çıkarmaktadır. Sert güç denildiği zaman herkesin aklına askeri kapasite birinci sırada gelecektir. Askeri kapasitenin gerçekte bir devletin güç bileşenleri arasında çok önemli bir yeri vardır. Ancak bu kapasite tek başına yeterli olmamaktadır. Örneğin 11 Eylül 2001 yılında ABD'ye yapılan saldırıda ABD'nin dünyada süper güç olarak askeri kapasitesinin tek başına yeterli olmayacağı görülmüştür.²³ Bir başka örnekte II. Dünya Savaşı'ndan galip çıkan ve çeşitli nükleer silahlara sahip ABD, Vietnam'da kaybetmiştir.²⁴ Bu iki örnekte görüldüğü gibi sadece askeri kapasiteye dayanarak bir çıkarımda bulunulması doğru bir yaklaşım olmayacaktır.

Sert Güç denildiğinde akla gelen ikinci bileşen ise ekonomik kapasitesidir. Çünkü günümüzde devletler hemen hemen her alanda birbirlerine karşı bağımlıdırlar. Askeri operasyonların daha maliyetli olduğu düşünüldüğünde ekonomik gücün önemi daha cazip gelebilmektedir. Ancak unutulmamalıdır ki ekonomik kapasite de tek başına yeterli olmayacaktır. Örneğin İsviçre, ekonomik alanda refah bir ülke olup 2021 yılında Nominal Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) bakımından dünyanın 19'uncu, satın alma gücü paritesine göre 36'ncı büyük ekonomisine sahip olmasına rağmen askeri kapasitesi²⁵ neredeyse yok denecek kadar azdır.²⁶ Bu da demek oluyor ki bir savaş çıkması durumunda İsviçre sadece ekonomik kapasitesiyle mücadele edemeyecektir. Ekonomik yaptırımlar arasında göze çarpan en önemli araç ise ambargodur. Bu yolla

²² Nye, *a.g.e.*, s. 16.

²³ Nye, *a.g.e.*, s. 45.

²⁴ Nye, *a.g.e.*, s. 42.

²⁵ "İsviçre'de asker sayısı en düşük rekor bir seviyede bulunuyor", erişim 07.08.2021, <https://www.postgazetesi.ch/isvicrede-asker-sayisi-en-dusuk-rekor-bir-seviyede-bulunuyor-12324h.htm>.

²⁶ "İsviçre", erişim 07.08.2021, <https://sozcukbul.com/term/isvi%C3%A7re>.

özellikle gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkeler ekonomik sorun yaşamamak ve ambargo yememek için politikasına kendi isteği dışında başka ülkeler tarafından yön verilebilmektedir. Ambargo dışında farklı ekonomik yaptırımlarda bulunmaktadır. Ekonomik kapasite yaptırım olarak kullanılabilirliği gibi ödüllendirme gibi karşılıklı bağımlılığı artıracak şekilde de kullanılabilir. Bir devletin, düşman olan bir devletten borç almaması amacıyla ona daha uygun kredi ve ticari ilişkileri geliştirecek imtiyazlar verilmesi buna örnek olarak gösterilir.²⁷

Ekonomik ve askeri kapasite dışında bir devletin yumuşak güç kapsamında içerisinde olmak zorunda olmadığı ve kullandığı dolaylı yöntemlerin merkezinde cazibe unsuru yer almaktadır. Bir devletin sahip olduğu siyasi, askeri, ekonomik, sosyo-kültürel vb değerlerin toplamıyla cazibe merkezi haline gelmesi yine o devletin zor kullanmadan kendi istediğini başka bir devletin de kendiliğinden istemesini sağlayacaktır. Bu yöntem sert güç yöntemine oranla daha az maliyetli olduğu için daha cazip hale gelmektedir.²⁸ Yumuşak gücün bileşenleri; 1) Kültür, 2) Siyasi Değerler ve 3) Dış Politika olarak Nye tarafından belirtilmiştir.²⁹

Gücün kullanımı günümüz dünyasında da giderek farklılaşmaktadır. Gücün, yumuşak güç ve sert güç gibi iki ayrı alt basamağa ayrıldığı genel olarak bilinen bir tespittir. Ancak ortaya çıkan farklı güç unsurlarına bağlı olarak yeni güç çeşitleri de ortaya çıkmıştır. İlerleyen zamanlarda da daha farklı güç çeşitleri ortaya çıkacaktır. Bunlara örnek sivil güç³⁰, normatif güç³¹, akıllı güç ve dönüştürücü güç zamanla artan ihtiyaca ve günümüz koşullarına göre ortaya çıkmıştır. Gücün bileşenleri dinamik olduğu için gelecekte daha farklı güç çeşitlerinin ortaya çıkma ihtimali çok yüksektir.

2.1.4. Yumuşak Güç Kavramının Ortaya Çıkışı

Güç, istenilen herhangi bir konuda ve karşılıklı ilişki kurduğu hedefte sahip olduğu kapasiteyi doğru kullanarak etki etme ya da tam tersi durumda direnme kapasitesidir.³² Niccolo Machiavelli yaşadığı dönemde prenlere halk tarafından sevilmenin ikinci planda olduğunu belirtmiştir. Ön planda olması gerekenin korku

²⁷ Sancak, *a.g.e.*, s. 141.

²⁸ Nye, *a.g.e.*, s. 24-26.

²⁹ Nye, *a.g.e.*, s. 32.

³⁰ Galyn Zhussipbek, "2007 Lizbon Antlaşması, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Tanımı ve Özellikleri, Güvenlik Aktörü Olarak AB'nin Nitelikleri", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 8 /1 (2009), s. 139-164. (erişim 18.08.2021).

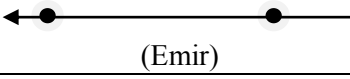
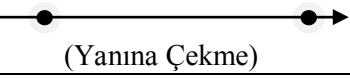
³¹ Cemile Akça Ataç, "AB'nin Normatif Kapasite Sorunu, Akdeniz İçin Birlik ve Türkiye", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 11/1 (2012), s. 2. (erişim 15.08.2021).

³² "Sözlük", erişim tarihi 10.12.2020, <https://sozluk.gov.tr/>.

olduğunu öne sürmüştür. Gücü elinde tutan bir lider için korku tek başına yeterli değildir. Lider sadece yönetmez ve korku yaymaz. *Lider yönettiği kişilerin ruhuna, kalbine ve fikirlerine etki ederek onları kazanmasını bilen kişidir.* Burada yatan önemli husus cezbetme/cazibe yeteneğidir. Genel olarak gücü bir zorlama ve yaptırım veya emir verme olarak gören yanlış bir kanı vardır. Gücü oluşturan şartlar sona erdiğinde güç de otomatik olarak ortadan kalkacaktır. İnsanlara yapacakları iş veya işlerin yarar sağlayacağı konusunda düşünceleri sağlanırsa ve onlara bu konuda etki edilirse zorlama yapılmadan da sonuca ulaşılır. İnsanların tercihlerini ve davranışlarını zorlama yapmadan onlara inandırarak kendiliğinden yapmaları sağlanabilir. Bu konuda yumuşak gücün varlığı çok önemlidir.³³

Bir ülkenin sahip olduğu askeri ve ekonomik kapasitenin doğru kullanılmasıyla istenilen sonuçlar sopa veya havuç yöntemiyle elde edilmektedir. Fakat bu yöntem doğrudan bir müdahale olduğu için maliyeti ve kaybı fazlaca olabilmektedir. Ayrıca bu durum bir ülkenin insicamını bozabilmektedir. Bu doğrudan yöntem yerine dolaylı yöntemler kullanılarak da istenilen sonuçlar elde edilebilmektedir. Bu dolaylı yöntemle bir ülke başka ülkelerin gözünde ulaşılması gereken bir refah seviyesi, çeşitli yönleriyle örnek alınan, özendirici bir yapıya sahip ve cazibesi olan konuma sahip olmaktadır. Bu yöntem aracılığıyla zorlamalama veya yaptırım yapılmadan ülkeler ikna edilmektedir. Yani bir ülkenin istediği sonuçları hedef ülkelerin de istemesini sağlayarak o yolda ikna etmektir. Yumuşak güç, cazibe ve cezbetme özelliklerini merkeze alarak herhangi bir zorlama yapmadan hedef tarafı kendi istediği doğrultusunda kendiliğinden hareket ettirir.³⁴

Tablo 1. Sert güç – Yumuşak güç davranış spektrumu³⁵

	Sert Güç	Yumuşak Güç
	Zorlama İkna etme	Gündem yaratma Cazibe
Davranış Spektrumu	 (Emir)	 (Yanına Çekme)
En Uygun Kaynaklar	Baskı Yaptırımlar Ödemeler Rüşvet	Kurumlar Kültür Değerler Politikalar

³³ Nye, *a.g.e.*, s. 20-21.

³⁴ Nye, *a.g.e.*, s. 24.

³⁵ Joseph Nye, “*Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu*”, Ankara: Elips Kitap, 1. Baskı, 2005, s. 17.

Yumuşak güç kavramı ABD’li siyaset bilimci Nye tarafından *Bound To Lead: The Changing Nature Of Amerikan Power* adlı eserinde geçmiş ve 1990 yılında söz konusu eserde yayımlanmıştır. Nye sadece bu eserle yetinmeyip aynı yıl içerisinde *Soft Power* adlı makale yayımlamıştır. Bu makalede 1980’lerden itibaren ABD’nin güç kaybetmeye başlaması iddialarını çürütmek istemiştir. Nye bu makalede ayrıca ABD gücünün sadece sert güç unsurlarından oluşmadığını sahip olduğu konum itibariyle diğer ülkelerin gözünde sahip olduğu yönetim şekli, uluslararası değerleri, cazip yaşam koşulları, kültürü ve siyasi değeri ile giderek artan bir öneme sahip olduğu iddia edilmiştir.³⁶

Yumuşak güç kavramı teori olarak ortaya atılmamıştır. Nye, bu kavramı analitik bir kavram olarak ortaya atmış ve geliştirmek için çabalamıştır. Nye, yumuşak güç kavramını 2002, 2004, 2008 ve 2011 yıllarında sırasıyla yayımladığı *The Paradox Of American Power: Why The World’s Only Super Power Can’t Go It Alone*, *Soft Power: The Means To Success In World Politics*, *The Powers To Lead* ve *The Future Of Power* isimli yayınlarında geliştirmeye çalışmıştır.³⁷

Yumuşak güç kavramının kaynakları; 1) Kültür, 2) Siyasi Değer ve 3) Dış Politika olmak üzere üç temel bileşendir. Nye, sert güç ve yumuşak güç kavramlarının ayrımını sopa, havuç ve cezbetme özelliklerini kullanarak ortaya koymuştur. Nye, sert gücü sopa ve havuca benzeterek zorlamalara ve yaptırımlara dayanan askeri ve ekonomik güç olarak tanımlamış olup yumuşak gücü de cezbetme ve çekicilik olarak tanımlayarak aralarındaki farkı ortaya koymuştur. Bir ülkeye doğrudan askeri veya ekonomik yollarla yapılan zorlamalar ve yaptırımlar sonucunda istenilen politik davranış şeklinin ortaya çıkarılması yöntemi sert güç kavramı ile özdeşleştirilmiştir. Ancak yumuşak güç, cazibe merkezi olma, karşı tarafı cezbetme ve ikna etme gibi dolaylı yöntemlere benzetilmiştir. Ayrıca yumuşak, güç Adam Smith’in Görünmez Eli’ne benzetilerek rüzgâr gibi görünmez ancak estiği zaman kendini hissettiren bir boyut olarakta özdeşleştirilmiştir.³⁸

Yumuşak güç kavramı yakın bir dönemde ortaya atılmasına rağmen bu gücün kullanımı çok daha eski tarihlere kadar uzanmaktadır. Binlerce yıl önce yaşamış olan Çinli devlet adamı ve General olan Sun Tzu, “*Savaş Sanatı*” adlı eserinde savaşın maliyetli ve çok fazla can kaybına yol açtığını söyleyerek savaşmadan kazanmanın daha

³⁶ Muharrem Ekşi, *Kamu Diplomasisi ve Ak Parti Dönemi Türk Dış Politikası*, Ankara: Siyasal Kitabevi Yayınları, 2. Baskı, Ankara, s. 56.

³⁷ Ekşi, a.g.e., s. 57.

³⁸ Ekşi, a.g.e., s. 58.

iyi ifade etmektedir.³⁹ Yakın bir tarihten örnek verilirse Fransız felsefeci Regi Debray ABD'ye ait Blue-Jean kotların, Rock'n Roll müziği vb gücünün SSCB'ye ait olan Kızıl Ordu'dan daha üstün olduğunu belirtmiştir. Joseph Nye yumuşak güç kavramını keşfedip ortaya çıkarmaktan ziyade bu soyut gücün isim babasıdır.⁴⁰

Nye, yumuşak gücü devletin uluslararası menfaatlerini yine uluslararası alanda öncülük ettiği ülkelerin menfaatleriyle paralel ve uyumlu hale getirerek ortak memnuniyeti sağlama becerisi olarak görmektedir. Bu beceri ile maliyetli ve yumuşak gücü azaltıcı bir etkiye sahip olan zorlama ve yaptırımlar yerine iknaya dayalı karşılıklı ilişkiler kurularak bir devleti kendi imajına, ideolojisine veya değerlerine doğrudan çekebilmektedir.⁴¹

2.1.5. Yumuşak Güç ve Sert Güç İlişkisi

Yumuşak güç kavramı merkezine cazibe ve çekiciliği alarak hedefin istenileni istemesini sağlama ve ikna edilmesi sürecidir. Bu süreçte zorlama, baskı, tehdit vb. yaptırımlar yoktur. Diğer güç çeşidi olan sert güç ise zorlama, baskı, tehdit, rüşvet, ödül vb yaptırım yöntemlerini kullanarak hedeften istenilenin elde edilmesi sürecidir. Bahsedilen iki güç çeşidinin avantajlı ve dezavantajlı yönleri bulunmaktadır. Her iki güç kavramı günümüz dünyasında tek başına yeterli olabileceği değerlendirmesi doğru olmayacaktır. Kavramların isim babaları ve geliştiricileri olan Nye bile her iki gücün birleşiminden *Akıllı Güç* kavramını ortaya çıkarmıştır. Bilgi ve teknoloji çağında devletler kendi hegemonyasını yaratmak için kısa, orta ve uzun vadede gücün farklı bileşenlerinden yararlanmaktadır. Kimi zaman bakıldığında sert güç unsurları yumuşak etki yaratabiliyorken, yumuşak güç unsuru olarak kullanılan yöntemler de sert etki yaratabilmektedir.

Yumuşak güç ve sert güç arasında ortak bir amaç vardır. Her ikisi de hedefi etkilemek suretiyle istenileni elde etmek istemektedir. Aralarında var olan zıtlığı yukarıda açıklandığı gibi sert güçte zorlama söz konusudur, yumuşak güçte ise ikna etme söz konusudur. Cezbetme özelliği sadece yumuşak güç kavramı içerisinde düşünülmektedir. Ayrıca zorlama gücü gelişmiş devletlerin oluşturduğu süper güç ya da mağlup edilemezlik algısı diğer devletleri de cezbedebilir. Bu yolda ilerlemek için

³⁹ Tzu, a.g.e., s. 47.

⁴⁰ Ayhan Nuri Yılmaz ve Gökmen Kılıçoğlu, *Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi Üzerine Akademik Analizler Türkiye ve Dünyadan Örnekler*, Ankara: Nobel Yayınları, 1. Baskı, 2018, s. 44.

⁴¹ Joseph Nye, *Amerikan Gücünün Paradoksu*, (Çev. Gürol Koca), İstanbul: Litaratür Yayıncılık, 1. Baskı, s. 14.

meşru sayılabilecek kamu, kurum ve kuruluşlar oluşturularak bunlardan da istifade edilmesi söz konusu olabilmektedir. Ekonomik güç için de yukarıda geçen hususlar paralellik arz etmektedir. Askeri ve ekonomik açıdan güçlü olan bir ülke uluslararası kamuoyunda güç kaybettiği zaman sadece sert güç unsurları değerlerini kaybetmez. Çekici, cezbedici ve ikna eden bileşenlerden de yumuşak güç kaybı söz konusu olabilmektedir. Verilen örneklerde de görüldüğü üzere yumuşak güç ve sert güç arasında organik bir bağın olduğu net bir şekilde görülmektedir. Yani biri diğerinden tamamen bağımsız değildir.⁴²

Yumuşak güç ve sert güç kaynaklarının kullanımı ve bunların üzerinde yapılan denetim konuları karşılaştırıldığında ciddi bir ayrımın olduğu görülmektedir. Yumuşak güç kaynaklarının kullanımı ve denetlenmesi konusunda bir ülkenin tam olarak denetleme durumunun olmadığı görülmektedir. Yumuşak gücün kaynakları arasında olan kültür, siyasi değerler ve dış politika kaynaklarının denetiminde siyasi değerler ve dış politika konularında bir ülke yetkin iken kültürün oluşturulması kısmında ülkenin denetimi belirli bir seviyeye kadar olabilmektedir. Ancak sert güç unsurlarının kullanımı ve denetlenmesi konusunda bir devlet, yumuşak güç kaynaklarının kullanılması ve denetlenmesi konusuna istinaden daha hâkimdir. Bir devlet yumuşak güç unsurlarını kullanarak orta ve uzun vadede sonuçlar alabilmektedir. Sert güç unsurlarına hâkim olan bir devlet ise kısa vadede istediği sonuçları daha hızlı bir şekilde alabilmektedir. Çünkü sert güç unsurları üzerinde devletin denetim mekanizması daha aktif olup sert güç doğrudan bir yöntemdir. Sert gücün kullanım esnasındaki maliyeti yumuşak güce nazaran daha maliyetlidir. Ancak yumuşak gücün kaybı söz konusu olduğunda da tekrar kazanılması sert güce nazaran çok daha uzun bir zaman alacaktır ve daha fazla ekonomik kayıp da anlamına gelecektir.⁴³

Sert güç ve yumuşak güç arasında temel farklar bulunmaktadır. Bu farklar davranış, temel araç ve hükümet politikalarında kullanılan araçlarda görülmektedir. Ancak bu araçlar her zaman içerisinde bulunduğu gücü yansıtmamakta olup tam tersine olumlu ya da olumsuz etki yaratabilmektedir. Tablo 2’de dikkat edilirse yumuşak güç daha çok ikna ve cazibe gücünden yararlanmaktadır. Ancak sert güç daha çok askeri ve ekonomik alanlarda yaptırım yöntemlerini kullanmaktadır. Sert güç unsurlarının genel davranış şekilleri arasında zorlama, caydırma, koruma, teşvik ve zorlama

⁴² Nye, *a.g.e.*, s. 27-30.

⁴³ Sancak, *a.g.e.*, s. 83-86.

bulunmaktadır. Ancak yumuşak güç unsurlarının genel davranış şekilleri arasında hayranlık uyandırma ve gündem yaratma bulunmaktadır. Hayranlık uyandırma ve gündem yaratma davranış şekillerinin temelinde ise cazip/cezbedici olmak vardır.

Tablo 2. Sert güç ve Yumuşak güç arasındaki temel farklar⁴⁴

	Davranışlar	Temel Araçlar	Hükümet Politikaları	
S E R T G Ü Ç	Askeri Güç	• Zorlama • Caydırma • Koruma	• Tehdit • Kuvvet	• Zorlayıcı diplomasi • Savaş • İttifak
	Ekonomik Güç	• Teşvik • Zorlama	• Para verme • Yatırım	• Yardım • Rüşvet
	YUMUŞAK GÜÇ	• Hayranlık uyandırma • Gündem yaratma	• Değerler • Kültür • Politikalar • Kurumlar	• Kamu Diplomasisi • İki taraflı ve çok taraflı diplomasi

Sert güç unsurları her zaman zorlayıcı ve itici etkiyi yaratmaz. Yurtdışında deprem felaketinde büyük yıkıma uğrayan bir ülkeye sivillerin aranıp kurtarılması görevi askeri kapasite içerisinde bulunan bir askeri birliğe de verilmektedir. Bu askeri birliğin gittiği ülkede kurtardığı canlı siviller ve bir mezarı olmalı diye düşünen ailelere göçük altından çıkan cenazelerin bulunması görevlerinde aktif şekilde çalışması yumuşak güce katkı yapmaktadır. Bölge halkı kendisine yardım eli uzatan askeri birliğe karşı bir sevgi ve minnet duygusu duymaktadır. Buradaki askeri arama kurtarma birliği sert güç unsuru olarak değil yumuşak güç unsuru olarak insanların gönüllerini fethetmektedir. Yine paralelinde gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelere gelen askeri birimlere yine askeri birimler tarafından verilen eğitimler o ülkenin yumuşak gücüne orta ve uzun vadede katkı sağlamaktadır. Yine yakın bir tarihte Bosna Hersek'te Müslüman halka Sırpların girdiği soykırım çatışmalarına son vermek amacıyla bölgeye gönderilen güvenlik güçleri hem yumuşak hem de sert güce etki etmiştir. Bu durum Bosnalıların gözünde de bir yardım eli olarak görülürken Sırpların gözünde de zorlayıcı itici güç olarak görünmüştür. Son verilen örnekte de müdahaleye karşı bakış açısı önem kazanmaktadır. Bu bağlamda verilen örneklerde yumuşak güç ve sert güç arasında bir ilişki olduğunun söylenmesi yanlış bir tespit olmayacaktır. Bu güç çeşitlerinin karşılıklı

⁴⁴ Joseph Nye, *Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu*, s. 18.

etkileşimlerini fark eden Nye, yumuşak güç ile sert gücü birleştirerek Akıllı Güç kavramını geliştirmiştir.⁴⁵

Yumuşak güç ve sert güç arasında bir ilişki vardır. Bu husus sadece yukarıda verilen örneklerle sınırlı değildir. Güç çeşitleri içerisinde bulunan bu iki farklı güç birbirinden bağımsız olarak düşünülemez. Bu güç çeşitleri bir paranın iki farklı yüzü gibidirler. Sert güç unsurları bir devlet için tehdit olarak algılanabilir ancak müttefik olduğu başka bir devlet için ise güven ve minnet duygusu oluşturabilir. Yumuşak güç zorlama yapmaz ancak bu yol görünmeyen bir zorlama olmadığı anlamına da gelmemektedir. Sonuç olarak güç çeşitlerinin yöntemleri ve davranışları farklı olsa da mekân ve zaman bağlı olarak birbirlerinin yerini alabilmektedirler.

2.1.6. Yumuşak Güç Kaynakları

Joseph Nye, yumuşak güç kavramını oluşturan kaynakları kültür, siyasi değer ve dış politika olarak sıralanmıştır.⁴⁶ Kültür, bir toplumun geçirdiği tarihsel süreç içerisinde üretmiş olduğu maddi ve manevi değerlerin bütünüdür.⁴⁷ Bir ülkenin kültürel değerleri ile uluslararası kültürel değerleri ortak bir paydada buluşturup ortaya çıkarılan yeni bir kültürel anlayış istenilen sonuçları elde etmek adına önemli bir avantaj sağlayacaktır. Kısıtlı görüşe sahip kültürel değer, farklı uluslara hitap etmeyip ortak paydada buluşmuyorsa karşı tarafta bir sorumluluk ve cezbedici bir etki yaratmayacaktır. Bu anlamda yumuşak güç üretmeye çalışırken ciddi zorluklarla karşılaşma ihtimali yüksek olacaktır. ABD her alanda evrensel değerlere vurgu yaparak ondan faydalanmaktadır. ABD, kullandığı araçlarla da uluslararası alanda *Amerikan Kültürü* algısını başarılı bir şekilde yaymıştır. Bu yayılan kültür ile cazibe merkezi haline gelerek insanlarda *Amerikan Rüyası* algısı oluşturulmaktadır. Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde bu durum daha fazla hissedilmektedir. Eski Roma İmparatorluğu ve Sovyetlerin kültürü askeri sınırdan kalmış iken Amerikan Kültürü ekonomik ve askeri sınırlamaların çok daha ötesine geçmiştir.⁴⁸ Bu kapsamda başka bir örnek verilirse Osmanlı İmparatorluğu'nun da kendi döneminde evrensel değerlerden faydalandığı görülmektedir. 600 yıllık bir medeniyet olan Osmanlı İmparatorluğu üç

⁴⁵ Ekşi, a.g.e., s. 66.

⁴⁶ Nye, a.g.e., s. 32.

⁴⁷ "Sözlük", erişim 16.12.2020, <http://sozluk.gov.tr>.

⁴⁸ Nye, a.g.e., s. 32.

kıtada hüküm sürerken evrensel değerlerden faydalanarak kendi medeniyetini uzun yıllar ayakta tutmuştur.⁴⁹

Kültürel değerler cezbedici olabilir ancak bu cezbedici durum her zaman istenilen sonuçların elde edilmesi için yeterli olmamaktadır. Kuzey Kore Lideri Kim Yong İl'in pizza ve Amerikan filmlerini sevdiği zaman zaman öne sürülmüştür. Ancak bu tartışmalı iddia Kuzey Kore'nin nükleer program çalışmalarını etkileme konusunda yetersiz kalmıştır. Bu demek değildir ki popüler kültür olan pizza ve Amerikan filmleri yumuşak güç üretmemektedir. Elbette güç üreten bu kaynak kullanıldığı yere göre etki göstermektedir. Yıkıcı ve etkili sonuçları olan tank gücünü balta girmemiş bir ormanda veya bataklık alanlarda etkili bir şekilde kullanmak imkânsızdır. Bu örnekten de anlaşılacağı üzere kullanılan güç, kullanıldığı yere göre değişkenlik göstermektedir. Türk kökenli ülkelerde cazip gelen Türkiye yapımı tarihi diziler Ermenistan'da Türkiye yumuşak gücünün ayakları olabilecektir.⁵⁰

Kültür, yumuşak gücün üretilmesinde olmazsa olmaz kaynaklardan biri olmuştur. Ancak bu kaynak tek başına yeterli olmayacağı gibi yumuşak gücün kendisidir demek yanlış olacaktır. Bazı akademisyenler kültürü yumuşak güç olarak ele almaktadır. Kısacası yumuşak gücün merkezinde bulunan cazibe/cezbedici tarafı bazı akademik çevreler kültür ile eş değerde tutmaktadır. Tarihçi Nail Ferguson, yumuşak gücü *“Kültürel ve ticari mallar gibi geleneksel olmayan”* kuvvetler şeklinde tanımlamış olup onu *“Oldukça Yumuşak”* görerek bir güç olarak kabul etmemektedir. ABD'de yayınlanan NBA basketbol karşılaşmaları ve fastfood türü olan McDonalds burgerleri bir ülkenin genelinde sevilir ancak bu hususlar bir devletin politikalarında ve kendi tercihlerinde yönlendirici olmamaktadır. Ancak bu faaliyetlerin yumuşak güce etki etmediğini söylemekte yanlış olacaktır. Çünkü yumuşak güç üretmede tercih edilen faaliyetler kullanıldığı yere göre etki göstermektedir.⁵¹

Joseph Nye, kültürü iki ayrı alt başlık altında incelemiştir. Bunların ilki yüksek kültürdür. Bunun içerisinde edebiyat, sanat, eğitim gibi elit kesimlere hitap eden faaliyetler bulunmaktadır. İkincisi ise popüler kültürdür. Bu alt kültür ise bütün kesimlere hitap eden eğlence kültürü vardır.⁵²

⁴⁹“Osmanlı Anayasalarında İnsan Hakları”, erişim 15.08.2021, <https://www.evrensel.net/yazi/81939/osmanli-anayasalarinda-insan-haklari>.

⁵⁰ Nye, *a.g.e.*, s. 33-34.

⁵¹ Nye, *a.g.e.*, s. 33.

⁵² Nye, *Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu*, s. 20.

Popüler kültür içerisinde yer alan spor faaliyetleri ve müzik alanında yapılan faaliyetler yumuşak güce katkı yapmaktadır. Aynı zamanda bu faaliyetler sadece kar amacı güdülerek yapılmadığı için yumuşak güç üretilmesinde önemli bir avantaj sağlamaktadır.⁵³ Sportif faaliyetlerin etkisine örnek olarak ABD’de yapılan NBA basketbol karşılaşmalarının ve Beyzbol karşılaşmalarının uluslararası alanda yayınlanması verilmektedir. Geçmiş dönemde NBA basketbol karşılaşmaları dünyada 34 ayrı dilde 215 ülkede olacak şekilde televizyonda ve internet ortamında yayınlanmış olup Beyzbol karşılaşmalarını da dünyada 500 milyon kişi televizyon ve internet ortamında takip etmiştir.⁵⁴ Görüldüğü üzere sportif faaliyetler geniş kitlelere ulaşmada kullanılan önemli araçlardan bir tanesidir. Bahse konu sportif faaliyetlerin de giderek takipçi sayısı artmaktadır.⁵⁵ Popüler kültürün öğelerinden olan müzik bazen doğrudan politik hitaplarıyla bazen de liberal düşünce ve içeriğinde özgürlük temalarının olduğu dolaylı hitaplarıyla siyasal amaçların elde edilmesi amacıyla kullanılmaktadır. Örneğin Soğuk Savaş döneminde Doğu Bloğunu etkilemek amacıyla Batı Bloğu müziği bir araç olarak kullanmıştır. Bir başka örnekte doğu bloğu üyesi olan Çekoslovakya’da bir grup genç 1950’lerde ahlak seviyesi düşük Amerikan müziği dinledikleri gerekçesiyle komünist yönetim tarafından cezalandırılmış ve 1980’li yıllarda Beatles’in suikaste kurban giden solisti John Lennon’un adına Prag’da heykel dikilmiştir. Bunun sonucunda John Lennon’un her yıl ölüm yıldönümünde demokrasi ve barış törenleri yapılmaktadır. Ayrıca 1988 yılında ülkede kurulmuş olan Lennon Barış Kulübü, Çekoslovakya’dan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) askerlerinin çıkarılması teklifini dile getirmiştir. Komünist yönetim sisteminin çökmesiyle beraber Lennon, Lenin’in yerini alarak onu bulunduğu noktadan sistem dışına itmiştir. Ayrıca SSCB sistemi çöktükten sonra Gorbaçov’un bir yardımcısı, Beatles İngiliz müzik grubunu içinde bulundukları sisteme karşı bir tepki olarak kullandıklarını beyan etmiştir.⁵⁶ Verilen örnek bağlamında müzik, sadece eğlence görünümünde değil aynı zamanda politik bir şekle de bürünerek siyasi gelişmelerin oluşturulmasında önemli bir araç olmuştur.⁵⁷

⁵³ Sancak, a.g.e., s. 93-94.

⁵⁴ Ömer Özbey, Doğukan Doğan ve Tekin Çolakoğlu, “Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Spor Diplomasisi”, *Spor Ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 12/1 (2021), s. 110. (erişim 23.08.2021).

⁵⁵ Nye, *Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu*, s. 52.

⁵⁶ Nye, *Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu*, s. 55.

⁵⁷ Sancak, a.g.e., s. 95-96.

Nye'in yumuşak güç kaynaklarından siyasi değerler ve dış politika unsurları bir ülkenin hem iç politika hem de dış politika belirlemesi aşamasında önemli bir yer tutmaktadır. İç ve dış politikalar yumuşak gücün azalmasında ve artmasında etkili olmaktadır. Nye, ABD'de 1950'lerde yükselmeye başlayan ırkçı politikaların ve bu durumun günümüzde de ara ara ön plana çıkması nedeniyle ABD'nin Afrika Kıtası'ndaki yumuşak gücüne zarar verdiğini belirtmiştir. Ayrıca başka bir örnekte Avrupa bölgesinde demokrasi ve insan haklarının ön planda olduğu bir bölgeye karşı ABD'de olan idam cezası ve silah kontrolü yasalarının yeterli olmayışı bahse konu bölgedeki ABD'nin yumuşak gücüne zarar vermiştir.⁵⁸ Son zamanlarda Fransa'da İslam karşıtı yürütülen politikalar ve devamında yapılan Hz Muhammed karikatürleri dini İslam olan ülkelerde bu duruma karşı büyük tepki toplamış ve Fransa'nın yumuşak gücü bu ülkelerde azalmıştır. Fransa İçişleri Bakanı Gerald Darman kendi açıklamasında Cumhurbaşkanı Macron'un talimatıyla ve bakanlar kurulu kararıyla İslamofobiye Karşı Mücadele Kolektifi (CCIF) adlı sivil toplum örgütünü feshettiklerini bildirmiştir. Yapılan bu faaliyetler Müslüman ülkeler tarafından nefretle karşılanmıştır. Uluslararası alanda özgürlük ve demokrasinin beşiği olarak görülen Avrupa'da Fransa'nın bu şekildeki siyasi faaliyetleri sadece Fransa'nın değil aynı zamanda Avrupa'nın da yumuşak gücüne zarar vermiştir.⁵⁹

Fransa'nın iç politikasındaki bu tutumu birçok Müslüman ülkede nefretle karşılanmıştır. İnsanların inanç ve değerlerine karşı yapılan hamleler yumuşak güce uzun vadede ciddi zararlar vermektedir. Yumuşak güç genel olarak orta ve uzun vadede oluştuğu için zarar gördüğünde kısa sürede bu zararın giderilmesi çok zor olmaktadır ve yumuşak güce verilen bu zarar neticesinde yumuşak gücü azalan ülkenin güvenilirliği sorgulanır duruma gelebilmektedir. Dış politikada izlenen yol, metot, alınan kararlar, uygulama aşamaları vb yumuşak gücü olumlu ve olumsuz yönde etkilemektedir. Bu kapsamda örnek olarak Jimmy Carter'ın insan hakları politikalarını verilmektedir. Bu politika 1970 yılında Arjantin'de askeri hükümet tarafından kabul edilmemiş ve bu politikayı destekleyen Peronistler hapse atılmıştır. 1990 yılında Peronistler iktidara geldiği zaman bu politikayı desteklemiştir. Bunun sonucunda ABD'nin yumuşak gücü Arjantin'de artmıştır. ABD'nin, Arjantin'de yumuşak gücünün artmasında en büyük pay sahibi Jimmy Carter'a ait olup ve onun 1970'lerde izlediği Amerikan İnsan Hakları

⁵⁸ Nye, *a.g.e.*, s. 35.

⁵⁹“Fransa'da İslam Düşmanlığı”, erişim 19.12.2020, <http://Trthaber.com/haber/dunya/Fransada-islam-dusmanligi-ilemucadeleden-sivil-toplum-orgutu-kapatildi-53695.html/amp>.

politikası en önemli etken olmuştur. Sonraki yıllarda Arjantin’de meydana gelen ekonomik krizlere ABD’nin bir çözüm üretememesi sonucunda da Arjantin’deki yumuşak gücü zarar görmüştür. Verilen örnekler göz önüne alındığında iktidara sahip hükümetler tarafından iç ve dış politikada izlenen yollar yumuşak gücü artırdığı gibi azaltabilmektedir. Ayrıca iktidarda bulunanlar geleceği öngörmeyen, dürüst olmayan ve ikiyüzlü politika izlediklerinde o ülkenin yumuşak gücü ciddi oranda zarar göreceği bir gerçektir. ABD’nin 2003 yılında Irak ile savaşmasının sonucunda doğan olumsuz sonuçlardan halk Bush yönetimini sorumlu tutmuştur. Dikkat edilirse Amerikan halkı devleti değil Bush yönetiminin izlediği dış politikanın doğurduğu sonuçları hedef almıştır.⁶⁰

Nye’in yumuşak güç kaynakları arasında olan kültür, siyasi değerler ve dış politika unsurları yumuşak gücün artmasında ve azalmasında önemli bir paya sahiptir. Bir ulusun kültür çatısı altında bulunan popüler kültürü ve elit kültürü, yurt içinde ve dış politikada izlediği hedefleri bir bütün olarak düşünüldüğünde ulusal veya uluslararası alanda insanları ya kendine çekmektedir ya da uzaklaştırmaktadır. Örneğin Türkiye’nin çok boyutlu dış politikasında Afrika’nın birinci sırada yer almasının en önemli nedenlerinden biri de popüler kültürü ve elit kültürü, yurt içinde ve dış politikada izlediği hedefleri Afrikalılar tarafından olumlu karşılanmış olup Afrika bölgesi insanı Türkiye’ye siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel vb alanlarda yaklaşmıştır.⁶¹

2.2. Kamu Diplomasisi Nedir?

Kamu Diplomasisi kavramı 1965 yılında ilk olarak akademisyen Edmund Gullion tarafından ortaya atılmıştır. O bu kavramı yabancı ülkelerin yönetimlerini doğrudan etkilemek yerine hedef ülkenin halkını ve sivil toplum örgütlerini etkilemeye çalışarak istenilen amaçların elde edilen yabancı kamuoyu ile başarılması hedeflenmektedir. Kamu diplomasisi aynı zamanda devlet politikalarının hedef ülkede uygulanabilmesi için propagandadan ayrı olarak sadece halka hitap etmeye dayanmadan olumlu ülke imajının satılması yanı sıra, ülke siyasi hedeflerinin gerçekleştirilmesi için uzun vadeli ilişkilerin kurulmasını gerekli kılan çalışmalar bütünüdür. Kamu diplomasisi faaliyetleri kamuya yönelik olmayıp yabancı kamuoyu ve sivil toplum kuruluşlarına yöneliktir. Bu bağlamda kamu diplomasisi, geleneksel diplomasiden farklı bir yöntem kullanmaktadır.

⁶⁰ Nye, *a.g.e.*, s. 35.

⁶¹ Ekşi, *a.g.e.*, s. 367-368.

Geleneksel diplomaside sadece devlet muhatap alınırken kamu diplomasisinin asıl muhatabı halk ve sivil toplum kuruluşları olmuştur.⁶²

Geleneksel diplomasi sadece mevcut yönetimleri etkileme çalışmalarını içerirken, kamu diplomasisi ise farklı bir metotla etkilemek suretiyle uygun bir ortam yaratarak mevcut iktidarı şekillendirme çabası olarak ortaya çıkmaktadır. Tabiki de bu çalışma uzun vadede, güvenilirliği zedelemeyen, halkla ilişkilere dayandırılarak ve olumlu ülke imajının verilmesi sağlanarak yapılır.

2.2.1. Kamu Diplomasisinin Tanımı ve Geçmişi

Kamu diplomasisi kavramının isim babası akademisyen Edmund Gullion'dur. Gullion bu kavramı 1965 yılında ortaya atarak uluslararası ilişkiler disiplinine büyük katkıda bulunmuştur.⁶³

Kamu diplomasisi kavramı bu alanda çalışma yapmış çok sayıda akademisyen tarafından farklı yorumlanmaya çalışılmıştır. Bu kavramın genel tanımı ise bir devletin dış politika hedeflerini gerçekleştirmek maksadıyla yabancı devlet kamuoylarını farklı alanlarda olacak şekilde doğrudan temas kurması, bu kurulan temasın sonucunda etkilenen ve yönlendirilen kamuoyu gücüyle hedef yönetimi şekillendirme, yönetebilme ve kendi ulusal çıkarlarını geliştirme yeteneği olarak yapılmaktadır.⁶⁴

Kamu diplomasisi kavramı İngiliz dilinde "*Public Diplomacy*", Fransız dilinde ise "*La Diplomatie Publique*" olarak geçmektedir. Türkiye de ise kamu diplomasisi olarak yer edinmiştir. 2010 yılında da Başbakanlığa bağlı olarak Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü kurumunun temeli atılmıştır. Kavramın isim babası Gullion bulunduğu üniversite'nin Edward Murrow Kamu Diplomasisi Merkezinde yayımlanan bir broşürde kavramı şu şekilde açıklamıştır: "*Kamu diplomasisi, dış politikaların düzenlenmesi ve yürütülmesi üzerindeki kamu tutumlarının etkilenmesini ele almaktadır*"⁶⁵. Kamu diplomasisi, geleneksel diplomasinin ötesindeki uluslararası ilişkiler boyutlarını, devletlerin yabancı kamuoyu oluşturma çabalarını, özel grupların etkileşimini ve bir devletin birbirleriyle olan ilgi alanlarını, dışişleri raporlarını ve bunların dış politikaya

⁶² Nye, *a.g.e.*, s. 153-154.

⁶³ Nicholas J. Cull, *Public Diplomacy before Gullion: The Evolution of a Phrase*, Routledge Handbook of Public Diplomacy içinde (19-23), ed. Nancy Snow and Philip M. Taylor, New York: Routledge, 2009, s. 19.

⁶⁴ Cristopher Paul, *Strategic Communication: Origins, Concepts, and Current Debates*, Santa Barbara, California: Praeger, 2011, s. 35.

⁶⁵ Aslı Gaye Sancar, *Kamu Diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler*, İstanbul: Beta Yayınları, 2. Baskı, 2014, s. 79.

olan etkisini, diplomatlarla ve dış temsilciler arasındaki iletişim sürecini ve kültürlerarası etkileşim sürecini kapsamaktadır.⁶⁶

Hans Touch'a göre kamu diplomasisi bir devletin iç ve dış politik hedeflerinin, kültürünün, kamu kurum ve kuruluşlarının yabancı kamuoyları tarafından anlaşılması için yapılan faaliyetlerin bütünüdür. Rugh'a göre kamu diplomasisi bir devletin uluslararası ilişkilerde elde etmek istediği amaçlar doğrultusunda ulusal menfaatlere katkı sağlaması için yabancı kamuoylarının iletişim faaliyetleriyle haberdar edilmesi ve müteakiben yabancı kamuoyunun bu iletişim sürecine iştirak etmesinin sağlanması ve tesir altına alınması faaliyetleri bütünüdür.⁶⁷

Snow, kamu diplomasisi kavramında kamu ve diplomasi kelimelerinin anlamları üzerinde ayrı ayrı yoğunlaşarak aralarındaki farkı ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Kamu aslında yönetimde bulunan iktidar ile ilgili değildir. Devlet kanadında işler farklı kurumsal araçlarla yürütülmektedir. Resmi olmayan ikili görüşmelerde kamu aktif bir rol üstlenmektedir. Simetrik olan ikili görüşmelerin sonucunda alınan geri bildirim ile kaynakta davranış farklılığı gözlemlenebilmektedir. Diplomasideki iletişim faaliyetleri yönetimde bulunan iktidarlar arasında gerçekleşmektedir. Bu faaliyetler dışişlerinde görevli ve işinde profesyonelleşmiş memurlar aracılığıyla yürütülmektedir. Kamu, diplomasisi faaliyetlerinde aktif olmayıp izleyici konumundadır. Kamu burada sadece bilgilendirilir. Tek yönlü iletişim faaliyeti sonucunda kaynağın davranışlarında bir farklılık gözlenememektedir.⁶⁸

Kamu diplomasisi ve klasik diplomasi arasında birden fazla fark vardır. Kamu diplomasisi temelde hükümet dışı oluşumları etkilemeye çalışırken klasik anlamdaki diplomasi faaliyetleri ile hükümet yani devleti yöneten yönetici grup veya gruplarını etkilemeye ve yönlendirmeye yöneliktir. Tablo 3'te Kamu diplomasisi ve diplomasi arasındaki farklar bu temel düşünceyi doğrulamaktadır.

⁶⁶ Sancar, a.g.e., s. 79.

⁶⁷ Sancar, a.g.e., s. 79-80.

⁶⁸ Sancar, a.g.e., s. 80.

Tablo 3. Kamu/diplomasi oryantasyonu⁶⁹

KAMU (PUBLIC)	DİPLOMASİ (DIPLOMACY)
Hükümet Dışı	Hükümet
Uygulayıcılar	Dışişleri Uzmanları
Gayri Resmi	Resmi, Özenli, Bilimsel
Aktif Kamu	Pasif Kamu ya da İzler Kitle
Diyalojik, Değişim, İki Yönlü Simetrik İletişim	Tek Yönlü Bilgilendirici, İki Yönlü Asimetrik İletişim
Davranışta Değişim	Davranışta Değişim Yok

Kamu diplomasisi kavramı yeni olmakla birlikte söz konusu uygulamaları yeni değildir. Antik Yunan ve Roma medeniyetlerine kadar uzanan geçmişte propaganda, imaj geliştirme ve ulus markalama gibi faaliyetler bulunmaktadır. II. Dünya Savaşı'nda ABD radyoyu Almanya'ya karşı bir propaganda aracı olarak kullanmıştır. Bu yöntemi Almanlar da kullanmıştır. Soğuk Savaş döneminde ABD, SSCB halkını şekillendirmek ve onları içeriden yıkmak için Hollywood filmleri, Mc Donalds, Blue Jeans gibi araçları kullanarak Amerikan yaşam kültürünün SSCB halkı tarafından benimsenmesi için faaliyetler yürütmüştür.⁷⁰

Kamu diplomasisi alanında yürütülen çalışmalar hedef halk üzerinde etki yarattığı ölçüde önem kazanmaktadır. Bu durum devletlerin yapmış olduğu klasik diplomasi faaliyetlerinin karşısına çıkabilmektedir. Hedef ülkenin halkı kamu diplomasisi faaliyetleri ile etki altına alındığı zaman o ülkenin yönetimindeki faaliyet ve uygulamalarına doğrudan etki edilebilmektedir. Azerbaycan'ın Türkiye halkı üzerinde oluşturduğu "Tek Millet İki Devlet" sevgisi ve anlayışı ile Türkiye'ye hangi hükümet gelirse gelsin Azerbaycan'a karşı Ermenistan lehine bir karar aldırılmaz. Çünkü Ermenistan lehine alınacak bir kararın sonucunda siyasi ve toplumsal kırılmaları hiçbir hükümet göze alamayacaktır.⁷¹

Kamu diplomasisi kavramının önemi ve ciddiyetinin anlaşılması, ABD'ye yapılan 11 Eylül saldırıları sonrasında olmuştur. Kamu diplomasisi kavramı zamanla uluslararası ilişkiler disiplininde uluslararası başarıya götüren anahtar kavramlardan biri haline dönüşmüştür. Kamu diplomasisi kavramı son dönemde sadece devletlerarası siyasi ilişkilerle sınırlandırılmayan daha geniş daha ilgi çeken bir politik yöntem olarak

⁶⁹ Nancy Snow, *Rethinking Public Diplomacy*, Handbook Of Public Diplomacy, Nancy Snow And Philip Taylor (Eds.), New York, Routledge, 2009, s. 8.

⁷⁰ Yılmaz ve Kılıçoğlu, *a.g.e.*, s. 14.

⁷¹ Yılmaz ve Kılıçoğlu, *a.g.e.*, s. 15.

karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca kamu diplomasisi faaliyetleri genel olarak “*İnsanların karşılıklı olarak her alanda temas kurması*” olarak da kabul görmektedir.⁷²

Kamu diplomasisi alanında yürütülen faaliyetler doğrudan yönetime olmayıp halka yönelik olmaktadır. Bir ülkede çoğunluğun sesi etkili olmaktadır. Çoğunluğun sesine etki edebilen bir kamu diplomasisi faaliyeti ile bir ülke istediği alana nüfuz edebilme gücüne sahip olarak uluslararası alanda hedeflediği başarıyı elde edebilecektir. Çünkü günümüz dünyasında ülkeler dış politika üretirken ve uygularken hem iç kamuoyu hem de dış kamuoyu desteğine ihtiyaç duymaktadır.

Kamu diplomasisi, yumuşak gücün üretilmesi yönünde en önemli araçlardan birisi olarak kabul edilmektedir. Örneğin, uluslararası arenada bir devletin sahip olduğu gücü sadece siyasi, askeri ve ekonomik kapasitelerine göre değerlendirmek doğru bir tespit olmayacaktır. 11 Eylül saldırıları dünyanın gözleri önünde hatta canlı yayında ABD’de bulunan ve sembollerinden olan ikiz kuleleri yıkarak dünyada süper güç konumunda bulunan bir devlete bile doğrudan saldırı yapılabileceğini göstermiştir.⁷³

Dünya üzerinde bulunan devletler kendi hegemonyalarının mücadelesini vermektedir. Bu devletler kamu diplomasisi faaliyetleri ile yabancı kamuoylarıyla iletişim kurarak onlara etki etmek, yapılan iki yönlü iletişimin varlığını korumak, yabancı kamuoylarının maddi ve manevi değerlerine saygı göstermek ve ortak yönleri bularak ön plana çıkarmak gibi metotlar geliştirirler. Bu faaliyetler aslında geleneksel diplomasi çalışmalarına ek olarak yapılan çalışmaları içermektedir. Kamu diplomasisi üç ayrı evreden oluşmaktadır. Bunlardan *birincisi politik-askeri, ikincisi ekonomik ve üçüncüsü sosyal-kültürel* boyutlardır. Ülkeler bu üç ayrı evreye göre kamu diplomasisi çalışmalarını devam ettirmeye ve yapılandırmaya gayret ederler. Klasik diplomasi faaliyetlerini yapma ve sürdürme görevi diplomatlara aittir. Ancak kamu diplomasisi faaliyetleri kamu, kurum ve kuruluşlarının yanında, sivil toplum kuruluşları, araştırma merkezleri, basın, kamuoyu araştırma merkezleri, kanaat önderleri, üniversiteler, vakıflar, değişim programları ve dernek gibi devlet organı olmayan kuruluşlar

⁷² Ergün Köksoy, “ Kamu Diplomasisi ve Halkla İlişkiler İlişkisi: Kuramsal Bir Değerlendirme”, *Marmara İletişim Dergisi*, 22 (2014), s. 213. (erişim 30.08.2021).

⁷³ Ayhan Nuri Yılmaz ve Gökmen Kılıçoğlu, “Avrupa Birliği’nin Yumuşak Güç Kullanımı ve Diğer Ülkeler Üzerindeki olumlu etkisi”, *Bartın Üniversitesi İ.L.B.F. Dergisi*, 8/15 (2017), s. 87. (erişim 31.08.2021).

tarafından da yürütülmektedir.⁷⁴ Kamu diplomasisi faaliyetleri yumuşak güç üretilmesi konusunda sert güç unsurlarına da rol model olmaktadır.⁷⁵

Leonard, kamu diplomasisi faaliyetlerini kısa, orta ve uzun vadeli olmak üzere 3 ayrı aşamada sınıflandırmıştır. Kamu diplomasisinin kısa vadedeki faaliyetleri haber yönetimi (*News management*) olarak tanımlanmıştır. Bu faaliyette kamu diplomasisi yürüten bir ülke kendi hakkında çıkarılan olumsuz faaliyetlere karşı refleks göstererek anlık cevaplarda ve müdahalelerde bulunmaktadır. Bu kapsamda bir ülkenin imajına, amaçlarına ve misyonuna yönelik zedeleyici haberler yapılması sonucunda bu olumsuz haberleri boşa çıkarmak ve karşı kamuoyu kazanmak için anlık müdahale edilebilmesi amacıyla geleneksel medya ve interneti kullanarak bunu başarmaya çalışması faaliyetlerini içermektedir. Orta vadede yürütülen çalışmalar stratejik iletişim (*Strategic Communication*) olarak tanımlanmıştır. Bu faaliyetler içerisinde kamu diplomasisi faaliyetleri yürüten ülkelerin kendi imajını, amaçlarını ve misyonunu yabancı kamuoylarına birden fazla mesajla iletmek yerine birkaç mesaj veyahut bir mesajla bunu ön plana çıkararak yapmaya çalışması orta vadede gerçekleştirilen çalışmalardır. İletilen az sayıdaki mesaj bir bütünü ifade ettiği için anlaşılması kısa vadede olmayıp orta vadede gerçekleşmektedir. Uzun vadede yürütülen çalışmaları kilit bireylerle ilişki kurulması bileşeni (*Relationship Building*) olarak tanımlanmıştır. Kamu diplomasisi çatısı altında yürütülen bu çalışmalar içerisinde *burs, değişim programları, eğitim, konferans ve kongre düzenleme vb* hususları kapsamaktadır. Bu sayılan faaliyetlerin temelinde programlardan yararlanan öğrencilere o ülkenin imajı, misyonu, amaçları, kültürü vb. konularda etki ederek programına katılmış olduğu ülkeye karşı olumlu bir bakış açısı kazandırılması ve öğrenciler ile gelecekte kurulabilecek muhtemel ikili ilişkilerde alt yapı hazırlanması amacı bulunmaktadır. Görüldüğü üzere bu sınıflandırmaları yapan Leonard aslında, Cull, Gilboa ve Ross'un yapmış oldukları sınıflandırmalarını tek bir süzgeçten geçirerek bu sonuçlara ulaşmıştır.⁷⁶

Sonuç olarak kamu diplomasisi ile yabancı kamuoyu üzerinde olumlu etki yaratarak hedef ülkede olumlu imaj yaratması ve ikili ilişkilerde istenilen düzeyde kazançların elde edilmesi amacı ile çeşitli alanlarda faaliyetler yürütülmektedir. Kamu diplomasisi faaliyetleri ile yumuşak güce katkı yapılmaktadır. Günümüz koşullarında

⁷⁴ Yılmaz ve Kılıçoğlu, *a.g.e.*, s. 47.

⁷⁵ Erdem Eren, "Sivil Toplumun Dış Politika İnşasındaki Rolü: Türk Kamu Diplomasisi Örneği", *Ekonomi, Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 2/1 (2017), s. 41. (erişim 02.09.2021).

⁷⁶ Eylem Tepeciklioğlu, Ali Tepeciklioğlu ve Ünal, *a.g.m.*, s. 608.

sadece sert güç unsurları ile devletler dış politika oluşturmamaktadır. Dış politika oluşturulurken yumuşak gücü artırıcı faaliyetler ağırlık kazanmaktadır. Kamu diplomasisi faaliyetleri ile yumuşak güçte doğru orantıda artmaktadır. Bir devletin yürüttüğü kamu diplomasisi faaliyetleri ile artan yumuşak gücü sayesinde orta ve uzun vadede uluslararası alanda daha etkili sonuçlar alınmaktadır.

2.2.2. Kamu Diplomasisinin Karakteri

Kamu diplomasisi faaliyetleri sadece tek taraflı olmayıp her iki tarafın da yararına olacak şekilde icra edilmektedir. Burada yatan temel mantık aslında karşılıklı işbirliğidir. Bu işbirliği kazan-kazan ilişkisi ortaya çıkarmaktadır. Örneğin Soğuk Savaş döneminde ABD, Almanya ile karşılıklı ilişkilerini geliştirmek ve Avrupa’da güvenilir bir müttefik daha kazanmak için aynı zamanda Almanya’da aynı stratejiyle karşılıklı kamu diplomasisi faaliyetleri gerçekleştirmişlerdir. Burada görülen en önemli husus kamu diplomasisi faaliyetlerinin karşılıklı kazanç içermesidir.⁷⁷

Güç tanım olarak hedef üzerinde etki ederek davranış değişikliğini sağlamak amacıyla elde edilmiş ekonomik, askeri, kültürel yayılma vb alanlarda elde edilen potansiyel olup hedefin istemediği bir şeyi hedefe yaptırabilme yeteneğidir.⁷⁸ Bir devleti dış politikada yönlendirmek için yöneticilerine etki etmek gerekmektedir. Kamu diplomasisi bunu iki aşamada gerçekleştirmektedir. Birinci basamakta hedef kamuoyuna etki ederek olumlu imaj yaratılmakta, ikinci basamakta ise istenilen politikanın yapılması amacıyla etki edilen kamuoyu vasıtasıyla yöneticileri etkilemeleri istenilmektedir. Bu faaliyetler *devletten - halka ve halktan - halka* olacak şekilde iki yönlü gerçekleştirilmektedir. Günümüz dünyasında yürütülen kamu diplomasisi faaliyetleri üzerinde devletin %100 kontrol sağlaması mümkün değildir. Kamu diplomasisi faaliyetlerinde dost ya da düşman alanı olması yönünde bir kısıtlama bulunmamaktadır. Örneğin Türkiye tarafından reddedilen 1 Mart Tezkeresi ABD için olumsuz bir gelişme olarak kabul edilirken Türkiye açısından olumlu bir gelişme olarak görülmüştür. Kamu diplomasisi faaliyetleri her ülkeye uygulanacak standart bir yöntem yani ortak bir metot içermemektedir. Kamu diplomasisi 3 evrede kısa, orta ve uzun vadede olacak şekilde yürütülmektedir. Kısa vadede olan günlük, orta vadede olan yıllık

⁷⁷ Nye, *Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu*, s. 116-117.

⁷⁸ Elif Merve Dumankaya, “Uluslararası İlişkiler ve Güç Kavramı”, <https://thinktech.stm.com.tr/tr/uluslararasi-iliskiler-ve-guc-kavrami>, (2019), s. 5. (erişim 30.08.2021).

ve uzun vadede ise burs, öğrenci değişimi (*erasmus, fulbright vb*), staj vb faaliyetleri içermektedir. Günümüz dünyası ise bilgi çağı olmakla beraber ülkeler teknoloji alanında son 20 yıldır büyük yol almıştır. Bu gelişmelerle beraber kamu diplomasisi faaliyetlerini yürüten devlet dışı unsurlar da ortaya çıkmıştır. Bu unsurlar arasında sivil toplum kuruluşları, üniversiteler, kanaat önderleri, iç kamuoyu, medya ve haber ajansları, özel sektör ve küresel işletmeler, uluslararası örgütler ve baskı grupları bulunmaktadır.⁷⁹

Kamu diplomasisi karakteristik özelliği gereği sadece hükümet organları ya da devlet unsurlarını etkileme çabası içerisinde olmaz. Karşılıklı iletişim süreci içerisinde olan bütün unsurları kapsamaktadır.⁸⁰ Ayrıca kamu diplomasisi bir ülkeye ait imaj, değer ve fikirlerin devlet unsurları ya da devlet dışı unsurlar tarafından yabancı kamuoyuna aktarılmasını ve yayılmasını sağlayan stratejik bir faaliyettir.⁸¹ Bu bakımdan kamu diplomasisi faaliyetlerinde çeşitli iletişim kanalları kullanılarak yabancı kamuoyu oluşturulmaya çalışılmaktadır.

2.2.3. Kamu Diplomasisinin Önemi

Uluslararası alanda dış politika üreten devletler yabancı kamuoyunu ikna etme maksadını güderek faaliyetlerini yürütmektedir. Geçmiş yıllarda geleneksel diplomasi ağırlığıyla oluşturulan dış politika stratejilerinde artık büyük bir oranda kamu diplomasisi faaliyetlerine de yer verilmektedir. Çünkü kamu diplomasisinde çok yönlü bir iletişim süreci vardır. Yakın dönemde özellikle II. Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş döneminde yapılan propaganda faaliyetleri tek yönlü bir iletişim süreci olmuştur. Tabiki de bunun getirdiği bir takım zorluklarda vardır. Kamu diplomasisi ile iletişim sürecinde bulunan hiçbir unsur dışlanmadan çok yönlü bir iletişim ağı oluşturmuştur. Bu iletişim sürecindeki kamu diplomasisi faaliyetleri doğrudan olmayıp dolaylı yöntemlerle de yürütülmeye çalışılmaktadır. Sert güç unsurlarının uyguladığı metotlardan olan zorlama, yaptırım veya tehdit kamu diplomasisi faaliyetleri içerisinde yer almamaktadır. Günümüzde ikna faaliyetlerinin ön planda olduğu stratejik yaklaşımlarda müzakerecilik kamu diplomasisi faaliyetlerinde daha da önem kazanmıştır. Kamu diplomasisi ile hedef ülkenin kamuoyunu etkilemek isteyen bir devlet kendi değerlerini sadece kendi bakış açısıyla vermeye çalışırsa sorunların hatta krizlerin oluşması kaçınılmaz olacaktır. Yani bir tane doğru var o doğru da benim doğrum demek yakın dönemde yapılan propaganda

⁷⁹ Sancak, *a.g.e.*, s. 122-126.

⁸⁰ Sancar, *a.g.e.*, s. 79.

⁸¹ Sancar, *a.g.e.*, s. 81.

faaliyetleri içerisinde yer almaktadır. Bu da tek taraflı bir iletişimdir ve kamu diplomasisi ile yapılan çok yönlü iletişim bu sorunu çözmektedir. Kamu diplomasisi bir devletin imaj ve değerlerinin yabancı kamuoyunda doğru anlaşılması için önemli bir konuma gelmiştir. Tek yönlü iletişim süreçlerinde karşılıklı çıkarların gözetilmesi maalesef yeterli derecede değildir. Kamu diplomasisi yapısal olarak şu özellikleri içermektedir; *interdisipliner, iletişim kuramı, tarih, uluslararası ilişkiler, medya ve bölge çalışmaları, halkla ilişkiler, strateji bilimi ve pazarlama* özelliklerini içerisinde barındırmaktadır. Yani geleneksel diplomasi ile geleneksel bir tanımlama ya da bir çerçeveye yerleştirecek bir yapı olduğunu düşünmek pek doğru bir tespit olmayacaktır.⁸²

Bir anne, sabah çocuğu uyanmadan kahvaltı için omlet pişirirken ocağında yaktığı gazın Türkiye üzerinden geldiğini bilirse şayet Türkiye'nin AB sürecine çok daha farklı yaklaşacaktır. Başka bir örnek vermek gerekirse Almanya'da emekli olan bir Alman vatandaşın emekli maaşını her alışında ülkesinde yaşayan 3 milyon Türk'ün katkısının olduğunu bilirse çok daha farklı noktalara gelinecektir. Bu verilen örneklerde kamu diplomasisi faaliyetleri ile yapılacak tanıtım çalışmaları stratejik öneme sahiptir. Kamu diplomasisi faaliyetleri devletler tarafından yürütüldüğü gibi gelecekte de çok fazla kullanılacak stratejik öneme sahip faaliyetler bütünü olacağı bir gerçektir.⁸³

2.2.4. Kamu Diplomasisi Uygulama Alanları ve Araçları

Kamu diplomasisi alanında en fazla kullanılan alan kültür olmuştur. Birçok ülkede bu alan kültürel diplomasi olarak geçse de amaç ve yöntem mantığı aynıdır. Bir ülke kendi kültürünü yabancı kamuoyuna tanıtarak tüm dünyaya yaymak ister. Türkiye bunu Yunus Emre Enstitüsü ile de yapmaktadır. Kültürel diplomasi içerisinde eğitim ve dil, sanatsal faaliyetler, sportif faaliyetler, din, teknolojik gelişmeler, geleneksel medya (*Gazete, Radyo ve Televizyon*), internet ve sosyal medya (*Facebook, Twitter, Instagram vb*) araçları etkili bir şekilde kullanılmaktadır. Bir devlet dil eğitimi ile kültürünü istediği yerlere taşıyabilmektedir. Kullanılan ortak dil ile bu çok daha kolay yapılmaktadır. Eğitim alanında yapılan çalışmalar uzun vadede etkisini göstermektedir. ABD menşeli Fullbright programı ile uzun vadede Margaret Thatcher (1967), Nicholas

⁸² Abdulkadir Varoğlu, “Kamu Diplomasisinde Kavramsal ve Kursamsal Süreç”, Ahmet Yalçınkaya ve Yeşim (Ed.), *Kamu Diplomasisi*, İstanbul: Bahçeşehir Yayınları, 1. Baskı, 2013, s. 10-15.

⁸³ Egemen Bağış, “Kamu Diplomasisi ve Lobicilik”, Ahmet Yalçınkaya ve Yeşim (Ed.), *Kamu Diplomasisi*, İstanbul: Bahçeşehir Yayınları, 1. Baskı, 2013, s. 71.

Sarkozy (1985), Edud Olmert (1978) ve Hamid Karzai (1987) gibi önemli siyasetçiler Fulbright programı bağlamında eğitim almışlardır. Orta ve uzun vadede eğitim alanında yapılan kamu diplomasisi faaliyetleri ile ABD bu yazılan üç lider ile olum yönde ilişkileri olmuştur.⁸⁴ Ayrıca bahse konu bu isimler ABD'ye olan ilgi, alaka ve meraklılıkları neticesinde bu programa katılmıştır. Bu programda ABD'de eğitim alanların gelecekte ABD dış politikalarını desteklemesi maksadı ön planda tutulmaktadır.⁸⁵ Sanat alanında yürütülen kamu diplomasisi faaliyetleri içerisinde ABD Hollywood, Hindistan Bollywood ve Çin sinema sektörleri ön plana çıkmaktadır. Bu bahsedilen sektörler tüm dünyaya muazzam düzeyde kültür ihracı yapmaktadır. Sportif faaliyetler ile düzenlenen olimpiyat vb büyük organizasyonlarla farklı toplumlar arasında ciddi oranda etkileşim meydana getirmektedir. Din alanında faaliyet gösteren ülkeler dini ve mezhepsel dinamikleri harekete geçirerek geniş bir etki sahası oluşturmaya çalışmaktadır. Bunu yaparken toplumlar üzerinde etkili olabilecek dini liderler kullanılmaktadır. Teknolojik gelişmelerle beraber gazete, radyo ve televizyon geleneksel medya başlığı altında yer almaktadır. İnternetin tüm dünyaya erişime açılmasıyla beraber yeni medya ortaya çıkmıştır. Tüm bu araçlar medya ana başlığı altında yer almıştır. Bahse konu bu araçlar ile hemen hemen birçok konuda yabancı kamuoyu etkilemeye çalışılarak yönlendirilmeye çalışılmaktadır. Nitekim belli başlı ülkeler bu araçları kullanarak uluslararası alanda etkili olmaktadır. Örneğin 1991 yılında meydana gelen Körfez Savaşı'nda BBC ve CNN gibi televizyon kanallarında Irak'ın ABD tarafından işgali CNN'de *koalisyon birlikleri ilerliyor* şeklinde tüm dünyaya servis edilirken Katar meşeli El-Cezire televizyon kanalı *işgalci birlikler ilerliyor* şeklindeki haberi tüm dünyaya servis etmiştir. İnternet son yıllarda kullanım alanı genişlemiş olup tüm dünyanın erişime katılmasıyla beraber uluslararası alanda büyük bir etkileşimin kapısını aralamıştır. İnternetin tüm dünyaya yayılması ile beraber ortaya sosyal medya çıkmıştır. Facebook veya Twitter gibi sosyal medya araçları tüm dünyada etkili bir şekilde kullanılmaktadır. Örneğin Arap Halk Hareketlerinde sosyal medya büyük bir rol oynamıştır. Bundan dolayı Facebook devrimi ya da Twitter devrimi nitelemeleri yapılmıştır. Kamu diplomasisi içerisinde ekonomik faaliyetler de önemli bir yer tutmaktadır. Örneğin birçok ülkenin gerek acil insani yardım gerekse kalkınma

⁸⁴ Sancak, *a.g.e.*, s. 126-127.

⁸⁵ Sancar, *a.g.e.*, s. 173.

yardımları uluslararası alanda o ülkeye büyük bir prestij sağlayarak itibarını arttırmada önemli bir paya sahip olmuştur.⁸⁶

Yukarıda verilen birçok alan ve araçların kamu diplomasisi faaliyetlerinde yeri çok önemlidir. Tüm dünyada genelgeçer bir kamu diplomasisi faaliyeti bulunmamaktadır. Her devlet kendi çıkarlarına uygun olan alanları ve araçları belirleyerek kamu diplomasisi faaliyetlerini yürütmektedir. Ancak eğitim alanında yürütülen faaliyetlerde devletler özel bir önem vermektedir. Çünkü geleceğin liderlerini yetiştirmek, yabancı kamuoyu elde etmek ve kendi kültürünü yaymak amacıyla devletler eğitim alanını bir fırsat olarak görmektedir. Ayrıca eğitim verilen bir öğrenci öğrenim gördüğü süre içerisinde bulunduğu ülkenin çeşitli değerlerini özümseyerek yetişmektedir ve o öğrenci ile bir gönül bağı kurulmaktadır. Aidiyet hissi oluşturulan öğrenci ülkesine döndüğünde edindiği değerleri çevresine yayarak geldiği ülkenin tanıtımını yaparak adeta gönüllü elçisi olmaktadır. Bu açıdan eğitim faaliyetleri bağlamında yürütülen kamu diplomasisi faaliyetlerine bu alanda çalışmalar yapan devletler için önem arz etmektedir.

2.3. Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi Arasındaki İlişki

Kamu diplomasisi ile yumuşak güç arasında bir ilişki vardır. Bu karşılıklı ilişki yumuşak gücü doğrudan etkilemektedir. Yumuşak güç kavramı soyut ve genel kapsamlı bir yapıya sahiptir. Kamu diplomasisi kavramı görünür ve sınırları daha dar bir yapıya sahiptir. Bir ülkenin yumuşak güç üretmek için kullanmış olduğu birçok kamu, kurum ve kuruluşları vardır. Bahse konu bu kuruluşlar faaliyetlerini kamu diplomasisi amaçlı yürütmektedir.⁸⁷

Joseph Nye, yumuşak güç üretilmesinde önemli bir payı olan kamu diplomasisini açıklarken yumuşak gücün kaynakları arasında olan kültür ve değerleri, çeşitli faaliyet dalları ve araçları kullanarak yapmış olduğu stratejik faaliyetlerle politik hamlelere dönüştürülmesi faaliyetleri olduğunu belirtmiştir. Kamu diplomasisi ayrıca yumuşak gücün tanımında geçen kendi istediği sonuçları başkalarının da istemesini amaç edinen bir yapıya da sahiptir. Yani yumuşak güç içerisinde yer alan kaynakları kamu diplomasisi faaliyetlerinde organize bir şekilde kullanılmaktadır. Bu nedenle kamu diplomasisi faaliyetleri ile birlikte bir ülkenin yumuşak gücü harekete geçirilmektedir.

⁸⁶ Sancak, *a.g.e.*, s. 127-132.

⁸⁷ Yılmaz ve Kılıçoğlu, *a.g.e.*, s. 14.

Yumuşak gücün merkezinde yer alan cazibe unsuru kamu diplomasisi faaliyetleri ile ortaya çıkarılmaktadır.⁸⁸ Sonuç olarak yumuşak güç kaynakları aslında soyut bir yapıda olup kamu diplomasisi faaliyetleri ile bu soyut yapı aslında ete kemiğe büründürülerek somutlaştırılmaktadır.⁸⁹ Kamu diplomasisi faaliyetleri yumuşak güç kaynaklarını kullanarak ona ivme kazandırmaktadır. Ayrıca kamu diplomasisi faaliyetleri sonucunda yumuşak güç artmaktadır. Bu bağlamda yumuşak güç ve kamu diplomasisi birbirine bağlıdırlar. Bu iki kavramdan birini diğerinden bağımsız düşünmek ise yanlış bir tespit olacaktır.

⁸⁸ Ekşi, *a.g.e.*, s.60.

⁸⁹ Ekşi, *a.g.e.*, s. 64.

3. TÜRKİYE’NİN AFRİKA POLİTİKASI

Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin temellerinin atılmasının sonrasında meydana gelen iç sorunlar, ulusal sınırları koruma çabaları ve uluslararası alanda kendini kabul ettirme çalışmaları nedeniyle Afrika ülkeleri ile ilişkilere yeterince ağırlık verilmemiş olup bu bölge ihmal edilmiştir. Soğuk Savaş’ın 1991’de sona ermesi ile birlikte Türkiye, güvenlik merkezli dış politika oluşturarak batıya dönük bir dış politika takip etmesi Afrika Kıtası’nda bulunan ülkeler ile karşılıklı ilişkiler geliştirememesine neden olmuştur. Türkiye, 1998 yılından itibaren bu problemin farkına vararak politika değişikliğine gitmiş ve Afrika ile olan ilişkilerini düzeltme yoluna gitme kararını vermiştir. Türkiye için 1998, 2005, 2008 ve 2010 yılları Afrika’ya yönelik açılım stratejileri için çok önemli dönüm noktaları olmuştur. Afrika ile Türkiye arasında tarihi bir bağ olup geçmişte yaşanmış karşılıklı ilişkilerde bu husus görülebilmektedir. Türkiye, Afrika’nın önemini zamanla anlamıştır. Türkiye, uluslararası alanda dışa dönük çok yönlü dış politika üretip uygulayabilmek için Afrika Kıtası’nda siyasi, ekonomik, askeri, sosyo-kültürel ve eğitim alanlarında yatırımlar yapmış ve yapmaya da devam etmektedir. Türkiye, orta ve uzun vadede yürüttüğü faaliyetler ile yumuşak gücüne önemli katkılar yapmıştır. Afrika bölgesinde yürütülen faaliyetler kısa vadeli olmayıp orta ve uzun vadeli yatırımlar olmuştur.

3.1. Afrika’nın Türkiye için Önemi

Afrika Kıtası, 30.370.000 kilometrekarelik kara sahası bulunan bir kıtadır. Bu kıtanın toplam nüfusu 1.275.920.972’dir. Bu kıtada toplamda 54 ülke bulunmaktadır. Bu verilen özellikler neticesinde dünya üzerinde yer alan kıtalar arasında ikinci sırada yer almaktadır. Dünya yüzölçümünün %6’sını ve dünya üzerinde yer alan toplam kara sahasının %24’ünü barındırmaktadır. Afrika Kıtası dört bir yanı sularla çevrili kritik öneme haiz bir konuma sahiptir. Kıtanın kuzeyinde Akdeniz, güneyinde Hint Okyanusu, batısında Atlas Okyanusu, doğusunda ise Sina Yarımadası, Kızıldeniz ve Süveyş Kanalı ile çevrelenmiş olup Madagaskar ve irili ufaklı birçok adayı da sınırları içerisinde barındırmaktadır. Afrika Kıtasında bulunan 54 bağımsız devletin haricinde 9 bölge ve 3 adet de sınırlı olarak tanınmış devletler bulunmaktadır. Afrika Kıtası genel itibariyle genç nüfus barındırmaktadır. Afrika Kıtası’ndaki nüfusun %50’si 19 yaşın altında bulunmaktadır. Görüldüğü üzere Afrika Kıtası genç ve dinamik bir nüfus yapısına sahiptir. Afrika kıta kara sahası içerisinde yer alan Cezayir ülkesi en büyük toprak

yüzölçümüne sahip bir konumda bulunmaktadır. Ancak bu kıtada nüfusu en kalabalık ülkeler arasında Nijerya en başta gelmektedir. Afrika Kıtası'nı Ekvator çizgisi ikiye ayırmaktadır. Afrika, çeşitli iklim ve bitki örtüsüne sahip olup Ekvator'un bu etkisi nedeniyle dünyada farklı iklim kuşağını aynı anda yaşayan tek kıtadır. Afrika Kıtası, etnik, kültür, dil vb özellikleri açısından çok çeşitli insanları barındırmaktadır. Afrika sahip olduğu konumu, yeraltı ve yerüstü zenginlikleri nedeniyle dünya üzerinde ilgi odağıdır. Bu nedenlerle Afrika Kıtası 16-17'nci yüzyıllardan itibaren Avrupalı devletler tarafından sömürge olarak kullanılmaya başlanmıştır. Afrika Kıtası'ndaki modern devletlerin ortaya çıkışı ise 20'nci yüzyılda yaşanan *dekolonizasyon* sürecine denk gelmektedir. Dekolonizasyon süreci, Afrika Kıtası'nda bulunan sömürge devletlerin, 1940 yılında başlayıp 1997 yılında sömürgecinin sona erip bağımsızlıklarını tekrar kazandıkları sürece verilen bir isimdir.⁹⁰

Ayrıca Afrika Kıtası'ndaki devletler 1881 ve 1994 yılları arasında yaşanan Afrika Talanı diğer adıyla Afrika'nın Kapatılması sürecinde şekillenmeye başlamıştır.⁹¹ Afrika Kıtası'na yönelen sömürgeci güçleri çeken en önemli nedenlerden bir tanesi yeraltı kaynaklarıdır. Afrika Kıtası'nda bulunan ve 2018 yılında yapılan araştırma sonucunda sahip olduğu petrol rezervi tüm dünyanın sahip olduğu rezervin %7,2'sini barındırmaktadır. Ayrıca yeraltı kaynaklarından olan doğalgaz rezervi ise yine aynı yılda yapılan araştırma sonucunda tüm dünyanın sahip olduğu rezervin %7,3'ünü barındırmaktadır. Bu kaynaklar ister istemez sömürgeci güçleri kendisine çekmektedir.⁹² 1963 yılında Afrika Kıtası'nda bağımsızlığın, egemenliğin kazanılması amacıyla ve sömürgeci güçlere karşı tek bir yumruk olmak için Afrika'da bulunan devletler tarafından Afrika Birliği Örgütü kurulmuştur. Elde edilen son verilerde bu örgütte 56 Afrika ülkesi bulunmaktadır. 1963 ve 2002 yılları arasında Türkiye'nin Afrika Birliği Örgütü ile olan ilişkileri çeşitli nedenlerle sınırlı kalmıştır. *1998 Afrika Eylem Planı* ile başlayan süreç *2002 yılında hız kazanan Afrika'ya Açılım Politikası* adımlarıyla bir ivme kazanmıştır. *2002-2005 yılları arasında Türkiye Afrika Birliği zirvelerine misafir ülke statüsü* ile katılmıştır. *2005 yılının Afrika yılı ilan edilmesi* ve izlenen politika sonucunda *Türkiye Afrika Birliği Örgütünde Gözlemci Ülke statüsünü* elde etmiştir. 2008 yılına gelindiğinde ise Türkiye, Afrika Birliği Örgütü tarafından

⁹⁰ Semih Söğüt, "Dekolonizasyon Dünyada Sömürgelerin Bağımsızlaşma Süreci 1945-1997", *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 3/12 (2019), s. 267.

⁹¹ "African Map", erişim 05.09.2021, <https://www.mappr.co/thematic-maps/african-continent/>.

⁹² "Afrika Açılımı ve Enerji", erişim 06.09.2021, <https://www.kureselsiyaset.org/turkiyenin-afrika-acilimi-ve-enerji/>.

stratejik ortak olarak tüm dünyaya duyurulmuştur. İstanbul’da 18-21 Ağustos 2008 tarihinde Türkiye ile Afrika İşbirliği Zirvesi gerçekleşmiştir. Bu gerçekleşen zirveden sonra gerçekleştirilen Türkiye-Afrika İş Forumu ile Afrikalı iş adamlarına ve bürokratlarına Türkiye’nin ekonomik imkân ve kabiliyetlerinin tanıtımı yapılmıştır. Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi’nden sonra zirvede kabul edilen ortaklık alanlarına istinaden, alınan kararları kapsayan bir stratejinin oluşturulmasını desteklemek maksadıyla 26 Mart 2010 tarihli resmi gazetede *Afrika Strateji Belgesi* yayımlanmıştır. Bu yayımlanan belgede Afrika Kıtası’nda yer alan ülkelerle oluşturulmak istenen çeşitli alanlardaki işbirliğini güçlendirme stratejisi yer almaktadır.⁹³

Türkiye’nin Afrika ile gerçekleştirdiği zirvelerde ve karşılıklı ilişkilerde kazan-kazan anlayışı bulunmaktadır. Zaten kamu diplomasisinin temelinde yer alan stratejik noktalardan bir tanesi de buraya dayanmaktadır. Türk tarihine bakıldığında hiçbir zaman sömürgeci bir anlayışın olmadığı görülmektedir. Uluslararası ilişkilerde, ülkeler arası ilişkiler temelde çıkara dayalıdır. Türkiye de kendi çıkarlarını uluslararası alanda kollamak ve korumak için faaliyetler yürütmektedir. Türkiye faaliyetlerini yürütürken insan haklarına saygılı, ülke içişlerine müdahale etmeden ve sömürgeci bir anlayıştan uzak bir tavır ile yapmaktadır. Afrika Kıtası, Türkiye için önemlidir. Çünkü hem konum itibarıyla yakınlık olması hem de ekonomik ilişkilerin geliştirilip karşılıklı ülke çıkarlarının elde edilmesi amacıyla sömürgeci güçlerin dışında olumlu bir çizgi yakalanmıştır. Bu süreçte sömürgeci güçler ise Afrika Kıtası üzerinde etkili olmak için kendi çıkarları doğrultusunda doğrudan ya da dolaylı olarak faaliyetlerine devam etmiştir.

Afrika Kıtası, yeraltı ve yerüstü kaynakları açısından dünyanın en zengin coğrafyalarından bir tanesidir. Ancak bu özelliklere rağmen dünyanın en fakir ve gelişmemiş ülkelerini içerisinde barındırmaktadır. Bahse konu bu durum dünyada yatırım yapmak isteyen ülkelere de itici gelebilmektedir. Ancak bu durum Afrika’nın değerini düşürmemektedir. Örneğin Ekvator Ginesi, Angola ve Sudan gibi ülkeler petrol rezervleri açısından oldukça zengindirler. Afrika Kıtası sahip olduğu değerli yeraltı kaynakları açısından dünya üzerinde önemli paylara sahiptir. Kıtanın sahip olduğu bu kaynakların bir bölümü ise; yeryüzünde bulunan *kobalt ve platin rezervlerinin %90’ına, altın rezervlerinin %98’ine, tantalit rezervlerinin %70’ine, manganez rezervlerinin %64’üne, uranyum rezervlerinin 2/3’sine, koltan mineralinin %70’ine ve*

⁹³ “Afrika Birliği”, erişim 06.09.2021, <https://www.mfa.gov.tr/afrika-birligi.tr.mfa>.

elmas rezervlerinin %30'una sahiptir. Aynı zamanda dünyaya ihraç edilen *en fazla boksit kaynaklarına sahip ülke olan Gine Afrika Kıtası'nda* yer almaktadır. Bahse konu bu kaynaklar Türkiye için önemli olduğu kadar dünya üzerinde bulunan birçok ülke için de önem arz etmektedir. Örneğin Çin Halk Cumhuriyeti 2007 yılında yapmış olduğu 1 milyar dolar civarındaki yatırımı ile bölgede ekonomik hareketlenmeler yaşanmasına neden olmuştur. Çin yapmış olduğu bu yatırım ile Afrika'da ekonomik olarak ilişkileri geliştirerek diğer alanlarda yapacağı yatırımlar için zemin hazırlamaya çalışmıştır.⁹⁴

Afrika sahip olduğu özellikleri nedeniyle yüzyıllar boyunca ilgi odağı olmuştur. Bu ilgi odağının temelinde yer alan nedenler arasında yeraltı ve yerüstü zengin kaynakları, jeostratejik konumu, sahip olduğu pazar alanı vb özellikler bulunmaktadır. Türkiye'nin 2005 yılından sonra Afrika Kıtası ile geliştirdiği ikili ilişkiler sonucunda Afrika ile kazan-kazan ilişkisi içerisinde faaliyetlerini başta siyasi, ekonomik, eğitim, sosyo-kültürel, güvenlik gibi çeşitli alanlarda yürütmeye başlamıştır. Türkiye'nin dış politikada ilk sıraya aldığı Afrika Kıtası, Kuzey Afrika, Sahel Kuşağı, Doğu Afrika, Batı Afrika, Orta Afrika, Güney Afrika ve Hint Okyanusu'ndaki dağınık adalar olmak üzere 7 ayrı bölgeye ayrılmıştır. Her bölgenin kendine has özellikleri ve zenginlikleri bulunmaktadır ancak bu hususlardan yerel halk yeterince yararlanamamaktadır.

Şekil 1. Afrika'daki yeraltı kaynakları.⁹⁵

⁹⁴ "Afrika Birliği", erişim 07.09.2021, <https://www.mfa.gov.tr/afrika-birligi.tr.mfa>.

⁹⁵ "Afrika Doğal Kaynaklar Haritası", erişim 06.10.2021, <https://www.aa.com.tr/tr/info/infografik/6573>.

Şekil 2. Afrika kıtası.⁹⁶

2011 yılının ekim ayında dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, Gabon, Somali ve Nijerya ülkelerine stratejik ziyaretler gerçekleştirmiştir. Bu ziyaretler basit görüşmelerden ibaret değildir. Dönemin dış politika direktörü Talip Küçükcan bu durumu ülke çıkarları adına (3) stratejik noktaya dayandırmıştır; bunlardan birincisi belkide en önemlisi “*Türk dış politikasının çok yönlülüğüne katkısı*”, ikincisi “*Türkiye’nin ekonomisinin üretim ve ihracat denkleminde katkısı*” ve üçüncüsü son

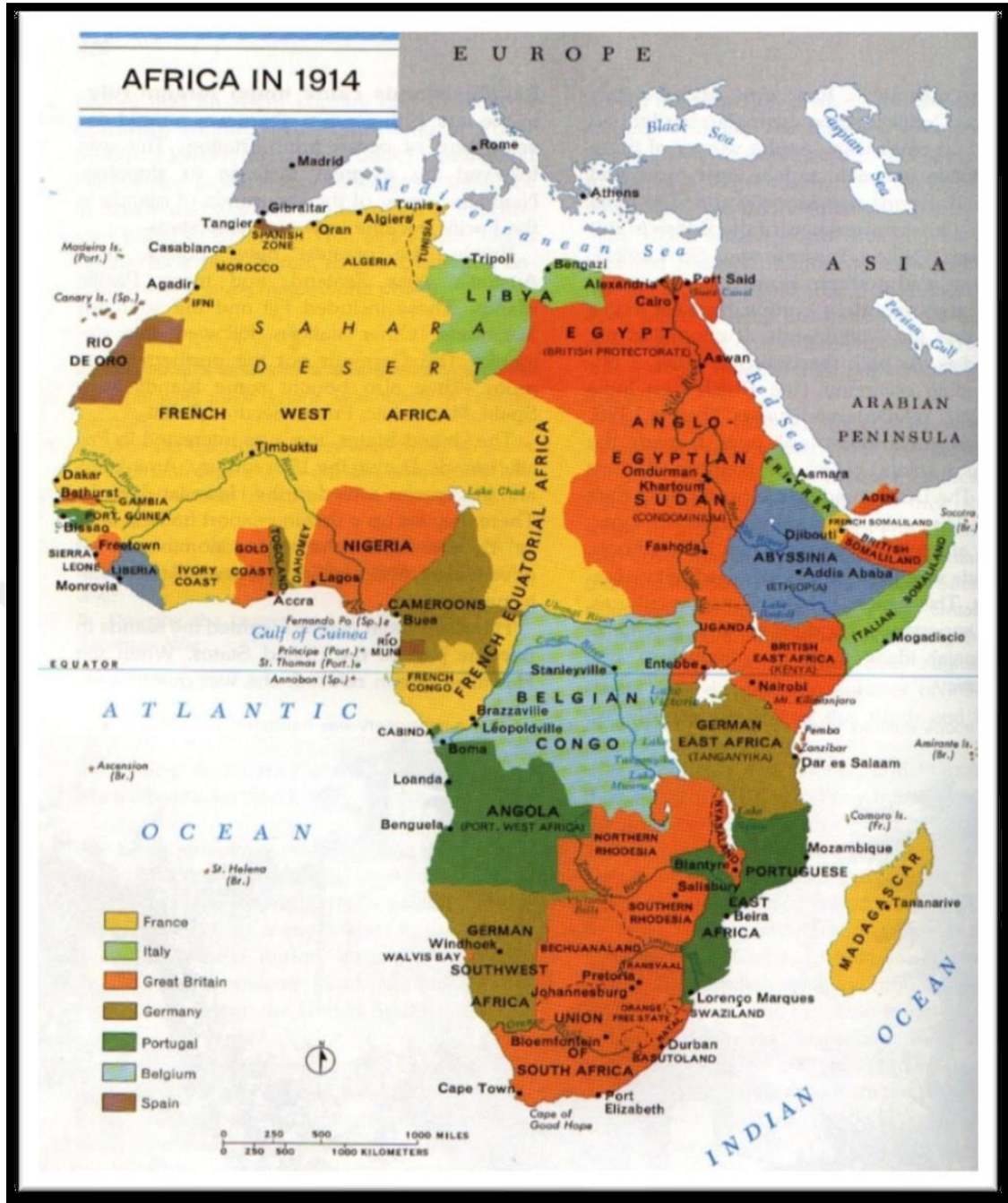
⁹⁶ Feyza Özel, “Afrika Açılım Eylem Planının Türkiye-Afrika Ekonomik İlişkilerine Etkisinin Analizi”, Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya, 2019, s. 9.

olarakta “*Dünyanın kaderine terk ettiği Afrika’da Türkiye’nin gerçekleştirdiği İnsani Diplomasi*” olacak şekilde orta ve uzun vadedeki stratejik hedeflerdir. Ayrıca Küçükcan bu ziyaretlerin kültürel yanına da temas etmiştir. Küçükcan, tarihsel süreç içerisinde karşılıklı etkileşim içerisinde bulunan Afrika Kıtası’nda yapılacak olan çeşitli alanlardaki girişimlerle Türkiye’nin siyasi, kültürel ve ekonomik dallarda yaşanan kapasite probleminin aşılması için bu kıtanın önemine ayrıca değinmiştir.⁹⁷

15 Kasım 1884’te Berlin Konferansı yapılmaya başlanmıştır. Bu konferans 26 Şubat 1885’e kadar devam etmiştir. Bu konferansta Afrika Kıtası parsel parsel sömürgeci güçler arasında paylaşılmıştır. Bu kıtaya tarihsel süreç içerisinde Türkler ise sömürgeci bir bakış açısıyla bakmamıştır. İlk olarak 1963 yılında başlayan ve Türkiye Cumhuriyeti’i tarihindeki ilk Afrika açılımları çeşitli nedenlerle sürdürülememiştir. 1998 ve 2002 yıllarında Afrika Kıtası için atılan stratejik adımlar neticesinde 2005 yılı Afrika yılı ilan edilmiştir. Bu dönemde Başbakan olan Recep Tayyip Erdoğan Afrika ülkelerine bir dizi ziyaretler gerçekleştirmiştir. Bu ziyaretler sonucunda Ekvator bölgesinin güney kesimine giden ilk Başbakan olmuştur. Türkiye bu ziyaretler ile Afro-Avrasya bölgesinin merkezinde yer alan, bölgesel güç konumundan küresel güç konumuna çıkmak isteyen ve küresel ölçekte tesir edecek bir aktör olma konusundaki vizyonunun temelini atmıştır. Dönemin Dışişleri Bakanı olan Davutoğlu da Afrika Kıtası’nı ihmal eden bir ülkenin küresel ölçekte aktif rol oynayan bir güç olamayacağını belirtmiştir. Türkiye’nin, Afrika Kıtası’na olan ilgisinin bir de tarihsel arka bahçesi bulunmaktadır. Osmanlı döneminde bilindiği üzere Kuzey Afrika bölgesi tamamen Osmanlı sınırları içerisinde yer almıştır. Bu bölgeyle olan karşılıklı ilişkiler Osmanlı ile 1500’lü yıllardan itibaren başlamıştır. Türkiye, Osmanlı hinterlandı mirasını kullanarak birçok kamu, kurum ve kuruluşları ile örneğin Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Türkiye İşadamları ve Sanayiciler Konfederasyonu (TUSKON) ve Diyanet İşleri gibi kurumlar Afrika’da çeşitli projeler yürütmüştür ve halen de bu kuruluşlar faaliyetler yürütmektedir. Türkiye, sömürgeci güçlerin peşinde koştuğu amaçların aksine küçük ve orta ölçekli işletmeler aracılığıyla Afrika Kıtası’nın hem imarına katkı sağlamak hem de yumuşak gücüne güç katmaktadır. Türkiye aynı zamanda insanlığın unutulduğu yer olan Afrika Kıtası’na insanlık borcu ödeme misyonunu yüklenmiştir.⁹⁸

⁹⁷ “Türkiye’nin Afrika Açılımı”, erişim 10.09.2021, <https://setav.org/turkiyenin-afrika-acilimi/>.

⁹⁸ “Afrika ve Türkiye”, erişim 11.09.2021, <https://setav.org/afrika-ve-turkiye/>.

Şekil 3. 1914'te Afrika.⁹⁹

Afrika Kıtası'nda Ali Mazrui adında hayatta olan ve alanında başarılı sayılan 100 halk entelektüeli arasında gösterilen bir Afrikalı araştırmacı bulunmaktadır. Bu araştırmacı aynı zamanda Afrika Kıtası'nda demokrasi ve İslam Kültürü alanında çalışmalar yapmaktadır. Ali Mazrui, Türkiye'nin Afrika'da medeniyetler ittifakını oluşturabileceğini söylemiştir. Bu konuşmayı Seta'nın düzenlediği “21'inci Yüzyılda

⁹⁹ “Afrika Sömürge Haritası”, erişim 06.10.2021, <https://www.stratejikortak.com/2016/07/afrika-somurge-haritasi.html>.

Afrika'nın Dönüşümü ve Türkiye'nin Rolü” adlı bir etkinlikte dile getirmiştir. Afrika Kıtası'nda bulunan ve bölgedeki en önemli entelektüeller arasında yer alan Ali Mazrui'nin bu yaklaşımı Türkiye'nin Afrika Kıtası'nda olması yönündeki yaklaşımı tetikleyen noktalardan biridir. Mazrui, Afrika ile Türkiye ilişkilerinin Osmanlıya kadar uzadığını ve Türkiye'nin bu tarihsel bağı ve Osmanlı'nın bu coğrafyada oluşturduğu gücü devam ettirmeyerek bu bölgeden uzaklaştığını dile getirmiştir. Ayrıca Mazrui, Afrika Kıtası'nda bulunan elit Arap kesimlerinin büyük bir çoğunluğunun hala Osmanlı Türkçesi'ni konuştuğunu dile getirmiş olup Türkiye'nin farklı bir vizyon takip ederek İslam Kültürü ve Osmanlı etkileri olan bu bölgede maddi ve manevi yeni kurulacak ortaklıkları yakalama fırsatını maalesef değerlendiremediğini söylemiştir. Mazrui, Türkiye'nin NATO'ya üye olarak ilk dönemlerde Afrika Kıtası ile olan ilişkilerini ihmal ettiğini ileri sürmüş olup Afrika Kıtası'nda Türkiye'yi hala tanımayan kesimler için yeni tanışıklıklar kurmak için hala bir fırsat olduğunu belirtmiştir. Mazrui, Türkiye'nin bu bölgede bir “*Medeniyetler İttifakı*”nı kurabileceğine ve Osmanlı sonrası dönemde ihmal edilen Afrika Kıtası ile olan ilişkilerde 21'inci yüzyılda önemli fırsatların Türkiye tarafından yakalanacağına inandığını dile getirmiştir.¹⁰⁰

Türkiye konum itibarıyla ve tarihsel geçmişten gelen bağlarla Afrika Kıtası'na yakın bir yerdedir. Tarihsel geçmiş bağları ile Türkiye'den beklentileri olan Afrika'da pasif Türkiye imajının oluşturulması elbette beklenilmeyen bir davranıştır. Yüzyıllardır insanlığın unutulduğu bu kıtada oluşturulacak olumlu Türkiye imajı ile uluslararası alanda etkin rol üstlenen devlet konumu için Türkiye çeşitli alanlarda faaliyetler yürütmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasının ardından yıllar içerisinde yaşanan iç sorunlar, toprak bütünlüğünü koruma çabaları ve uluslararası alanda kendini kabul ettirme çalışmalarına odaklanması neticesinde Afrika Kıtası'na yeterince önem verilememiştir. 90'lı yıllarda Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra güvenlik merkezli politika anlayışı ile batı ağırlıklı bir politika izlenilmesi Afrika Kıtası ülkelerinin ihmal edilmesine neden olmuştur. Soğuk savaşın ardından bu hatanın farkına varan Türkiye dış politikada değişiklik yaparak Afrika ile olan ilişkilerini geliştirme çabası içerisine

¹⁰⁰ “Ali Mazrui”, erişim 11.09.2021, <https://setav.org/ali-mazrui-turkiye-afrikada-bir-medeniyetler-ittifaki-modeli-olusturabilir/>.

girişmiştir.¹⁰¹ Yakın bir zamana kadar Türk Dış Politikasında Afrika Kıtası önemli bir yerde değildir. 1998 yılında Afrika Eylem Planı, 2005 yılının Afrika Yılı ilan edilmesi ve 2008 yılında İstanbul ilinde Afrika ülkeleriyle ilk defa düzenlenen Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi ile Afrika Kıtası'na yönelik önemli stratejik kararlar alınmıştır. Yakın bir döneme kadar Afrika Kıtası açlık, fakirlik ve çatışma ortamları ile olumsuz tanınırken şimdilerde bu kıta ekonomi ve siyasi ortağı olmasının yanında geleceğe dair bir umut kıtası şeklinde de algılanmaktadır.¹⁰²

Türk dış politikasının en başarılı olduğu alanlardan ve kısa vadede en çok sonuçların alındığı kıta Afrika'dır. Afrika politikası ile yapılan çalışmalar sonucunda Türkiye uluslararası alanda görünürlük ve prestij konularında ciddi sonuçlar elde etmiştir. Örneğin 2008 yılında yapılan zirve ile 2011 yılında dönemin Başbakan olan Recep Tayyip Erdoğan tarafından Somali'nin başkenti Mogadişu'ya yapılan ziyaret süreleri arasında Türkiye ve Afrika arasındaki ilişkilerin çok yönlü olarak derinleştiği bir dönem olmuştur. Türkiye, Afrika Kıtası'nda birçok elçilik açmış ve bu kıta ile olan ticaret hacmi *4 milyar dolardan 18 milyar dolara* çıkmıştır. 2011 yılında yapılan Somali ziyareti ile sadece ekonomi ve insani yardım faaliyetlerinin yanı sıra *yüksek siyaset (High Politics)* alanında siyasal ve güvenlik konularında politikalar yapılmaya ve üretilmeye başlanılmıştır. Türkiye'nin Somali'nin yaşadığı sorunları uluslararası alana taşıması ve bu bölgede getirdiği kısmi istikrar faaliyetleri sonucunda bu kıta hakkında fikri sorulan bir ülke konumuna yükselmiştir. Bu konuda AB, İngiltere, İspanya, Norveç ve ABD dâhil birçok ülke ile bu kıta hakkında karşılıklı fikir alışverişleri yapılmıştır. 2008 yılında yapılan zirvede Afrika ülkeleri Türkiye'nin bu kıta hakkındaki ciddiyetini ve niyetini anlamaya çalışmıştır. 2014 yılında Malabo'daki zirve ile Afrika ile normalleşen ilişkiler sonucunda şu sorulara cevap aranmıştır: *“Türkiye ile hangi alanlarda daha kapsamlı işbirliği yapılabilir?”* veya *“Bu ilişkiden her iki taraf maksimum seviyede nasıl kazançlı çıkar?”* soruları ortaya atılmıştır.¹⁰³

Afrika Kıtası, Türk dış politikasının gelecekteki en önemli açılım alanı olarak görülmektedir. Bu kıtaya yapılan ekonomik ve siyasi yatırımlara bakıldığında bu durum gözlemlenebilmektedir. 2002 yılında Afrika Kıtası'ndaki elçilik sayısı 12 iken 2021

¹⁰¹ Damla Dile Doğan, “Sömürgeci Büyük Güçlerin Afrika Kıtasındaki Yaklaşım Prensipleri ve Türkiye-Afrika İlişkileri”, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, <https://www.academia.edu/37656107>, s. 10. (erişim 15.10.2021)

¹⁰² Mehmet Özkan, *Doğu Afrika Jeopolitiği ve Türkiye-Somali Politikası*, İstanbul: Seta Yayınları, 1. Baskı, 2014, http://file.setav.org/Files/Pdf/20141021153934_40_somali_web.pdf, s. 69-70.

¹⁰³ “Türkiye Afrika İlişkilerinde Yeni Dönem”, erişim 12.09.2021, <https://setav.org/turkiye-afrika-iliskilerinde-yeni-donem/>.

yılına gelindiğinde bu sayı 43'e kadar çıkmıştır. Bu etkileşimler kültürel ve ekonomik alanlarda da kendini hissettirmiştir. 2002 yılından 2018 yılına gelindiğinde ticaret hacmi 6 kat artarak 20 milyar dolar seviyesine kadar çıkmıştır. Ayrıca 2002-2018 arasında ziyaret edilen toplam Afrika ülke sayısı 28'e kadar çıkmıştır. Afrika Kıtası'na yapılan ziyaretleri dört aşamada değerlendirilmiştir. Bunlar siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel boyutlardır. Siyasal bağlamda değerlendirildiğinde Afrika Kıtası'na karşı stratejik anlamda özel bir önem verilmiştir. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, ziyaret ettiği Afrika ülkelerine iş adamlarını da beraberinde götürmüştür. Cumhurbaşkanı, katıldığı Türkiye-Cezayir İş Forumu ile Adana Yumurtalık Serbest Bölgesinde 1 milyar dolarlık bir yatırımın olacağından bahsetmiştir. Ayrıca Senegal yöneticilerine yapılan çağrı ile bu bölgede Türk yatırımların üst seviyeye çıkarılması konusunda destek istenilmiştir. Moritanya ve Mali ile olan ekonomik ilişkilerin arttırılması için birçok anlaşmalar yapılmıştır. Kültürel ve sosyal bağlamda karşılıklı ilişkilerin geliştirilmesi için başta TİKA olmak üzere, Yunus Emre Türk Kültür Merkezleri'nin bir şubesinin de Senegal'de açılmasına karar verilmiştir. Türkiye, bahsi geçen bu faaliyetler ile aslında uzun yıllar ihmal ettiği Afrika Kıtası'nda hızlı bir şekilde karşılıklı ilişkilerini kurmaya çalışarak bölgedeki varlığını perçinleme amacını gütmüştür. 2005 yılından bu yana Afrika Kıtası ile ilgili stratejiler yapılırken ülkelerin karşılıklı ilişkilerinin olumlu yönde tesis edilmesi yönünde bir eğilim olmuştur. Türkiye, bu stratejiyi gerçekleştirirken motivasyon kaynakları olarak gördüğü dört husustan bahsetmek gerekir. Bunlardan birincisi uzun yıllardan beri izlenen batı politikasının yanında çok yönlü dış politika anlayışı çerçevesinde Afrika Kıtası gibi farklı bir coğrafyaya yönelmek, ikincisi Afrika Kıtası'nın ekonomik yatırımlar açısından el değmemiş fırsatlar kaynağı olarak görülmesi (*Endüstri, sanayi, inşaat, ulaşım, turizm ve madencilik alanlarında Türkiye merkezli yatırımlar yapılmaktadır*), üçüncüsü batılı ülkelerin bu bölgedeki sömürgeci pazar anlayışına karşı Türkiye'nin güdeceği kazan-kazan ilişkisi ile ülkelerin karşılıklı olarak faydalanacağı ekonomik ilişkilerin oluşturulmasını temin etmek ve son olarak dördüncüsü ve en önemlisi Afrika Kıtası ile olan tarihsel geçmiş ve kültürel bağın olmasıdır. Kuzey Afrika, Afrika Boynuzu, Sahil Bölgesi ve Batı Afrika gibi bölgeler ile ortak bir geçmiş ve kültürel bağların bulunması münasebeti ile Ankara bu coğrafya ile daha yakından bir politika izlemektedir. Türkiye'nin Afrika Kıtası'ndaki varlığını ve stratejilerini devam ettiren başta TİKA, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar

Başkanlığı (YTB) ve Yunus Emre Enstitüsü (YEE) gibi kamu, kurum ve kuruluşları ile beraber birçok Sivil Toplum Kuruluşları da bu bölgedeki faaliyetlerine devam etmektedir.¹⁰⁴

2005 yılının Afrika yılı ilan edilmesinden yaklaşık 3 yıl sonra 2008 yılında İstanbul’da yapılan Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi sonrasında Afrika stratejisine ihtiyaç duyulduğu gözlemlenilmiştir. Türkiye’nin Afrika stratejisinin altında önemli amaçları bulunmaktadır. Kazan-kazan anlayışı ile kıta ülkeleriyle siyasi, ekonomik ve askeri alanlardaki münasebetlerin “*Müşterek Bir Gelecek İçin Ortaklık*” prensibi ile azami yarar sağlanması ve bu kıtada kalıcılığın sağlanması, bu faaliyetlere azami seviyede Türk kamu, kurum ve kuruluşlarının iştirak etmesi, Türk iş adamlarının sadece Kuzey Afrika değil güney bölgelerine de yönlendirilmesi, Türkiye’nin uluslararası alanda destek kazanması ve kıtada Türkiye’yi tanımayan ülkelere karşı olumlu imaj oluşturulması için tanıtım faaliyetleri temel amaçlar arasında yer almıştır.¹⁰⁵

Türkiye için Afrika Kıtası, sahip olduğu yeraltı ve yerüstü zenginlikleri, jeopolitik konumu ve bu zengin kaynaklar ile elde edilen gelirlerin altyapı ve üstyapı faaliyetlerine ayrılması gibi nedenler ile önemli bir pazar alanı olarak algılanmıştır. Bu kıtada ev, hastane, baraj, sulama, ulaşım altyapıları gibi maliyeti yüksek projelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle Türkiye ile Afrika arasındaki ticari fırsatlar her iki taraf için de hayati öneme sahiptir. Yerel piyasada rekabet ortamında zorlanan çeşitli alanlardaki iş adamları için Afrika Kıtası aslında büyük bir fırsattır. Ayrıca kıtada eğitim, sağlık, tarım, sosyal ve kültürel altyapı, insani yardım alanlarında yapılan projeler yumuşak güç bağlamında orta ve uzun vadede Türkiye’nin ciddi anlamda kazanımları olacağı düşünülmektedir.¹⁰⁶

Türkiye’nin Afrika Kıtası için oluşturduğu stratejinin temel hedeflerinden biri kıta ülkeleriyle olan ticaret hacmini azami seviyeye çıkarmak düşüncesi vardır. Ayrıca kıtanın daha güvenli bir yer olması için de ayrıca güvenlik konularında önemli faaliyetler planlanmıştır. Afrika Kıtası’nca, Türkiye’de bulunan ucuz ve kaliteli mallara olan talep fazladır. Türkiye’nin hem ekonomik hem siyasi hem de askeri alanlarda

¹⁰⁴ “İşbirliğinden Ortaklığa Türkiye Afrika İlişkileri”, erişim 13.09.2021, <https://setav.org/is-birliginden-stratejik-ortakliga-turkiye-afrika-iliskileri/>.

¹⁰⁵ Doğan, a.g.m., s. 11-12.

¹⁰⁶ Doğan, a.g.m., s. 12-13.

yapacağı eşitlik ilkesine dayalı kazan-kazan düşüncesiyle kıtada faaliyet yürüten diğer ülkelerden daha iyi bir konumda olması planlanmıştır.¹⁰⁷

1998 yılında yapılmak istenen Afrika'ya Açılım Eylem Planı'nın temelinde Afro-Avrasya bölgesinde aktif rol oynayan devlet olma isteği olmuştur. Bahse konu bu strateji için Afrika Kıtası en önemli kavşak noktasıdır. Afrika ile olan ekonomik ilişkiler sonucunda Türkiye'nin ticaret hacmi artmıştır. Türk Hava Yolları 2005 yılından itibaren Afrika Kıtası'nın çeşitli yerlerine seferler başlatmıştır. Bu seferler ile Afrika'nın çeşitli yerlerine siyasi, ekonomik, güvenlik, sosyal, kültürel, eğitim vb alanlarda faaliyetlerde bulunulmuştur.¹⁰⁸

Türkiye'nin çok yönlü dış politikada ön plana çıkardığı en önemli özellik “İnsanilik” prensibi olmuştur. Türkiye bu konuda dünya ülkelerini etkilemeye çalışarak örnek olmak istemiştir. Öne çıkarılmak istenen bu prensip ile uluslararası alanda Türkiye kendi farkını göstermiştir. Bu durumun en belirgin olduğu yer ise Afrika Kıtası olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Afrika Kıtası'na yapmış olduğu dış yardımlar neticesinde aslında kendisine uluslararası alanda *rekabetçi kimlik* yaratmıştır. Bunun en bariz örneklerinden biri Somali'ye yapılan çeşitli alanlardaki yardımlardır. Bu şekilde aynı zamanda Türkiye'nin itibarına katkı yapılmıştır. Aynı zamanda bölgede “*Türk Modeli*” anlayışı da oluşmuştur. Türkiye'nin karşılık beklemeden Afrika Kıtası'nda yapmış olduğu faaliyetleri yumuşak güç bağlamında da değerlendirmektedir. Çünkü Türkiye, Afrika Kıtası'nda yükselttiği yumuşak gücü ile Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi geçici üyeliğini Afrika oyları desteğiyle seçilerek almıştır. Aynı zamanda Türkiye'nin ticaret hacminde de artış olmuştur. Bu sonuçların temelinde sömürgeci bir anlayış ve hareketten uzak Türkiye imajı yer almıştır. Örneğin Somali, 15 Temmuz 2016 yılında yapılan hain darbe girişimi sonucunda Fethullahçı Terör Örgütü'ne (FETÖ) tavır alıp sınırları içerisinde bulunan okul görünümlü FETÖ üslerini kapatan ilk dış ülke olmuştur. Türkiye'nin Afrika'daki faaliyetlerini en iyi özetleyen bir açıklama vardır. O açıklamayı eski Somali Cumhurbaşkanı olan Hasan Şeyh Mahmud'dan şu şekilde yapılmıştır “*Türkiye ile olan ilişkilerimiz bir Çin atasözünde denildiği gibi adama balık verirken bir gün karnını doyurursun, ama balık tutmayı öğretirsen hayat*

¹⁰⁷ Gassim İbrahim, “Türk Dış Politikasında Afrika: Türkiye-Kamerun İlişkiler Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul, 2016, s. 32.

¹⁰⁸ Sait Yılmaz, *Akıllı Güç*, İstanbul: Kum Saati Yayıncılık, 1. Baskı, 2012, s. 427.

boyu doyurursun”¹⁰⁹ açıklamasını yaparak Türkiye’nin uluslararası alandaki devletlere bakış açısını göstermiş olup Türkiye imajına olumlu bir katkı yapmıştır.¹¹⁰

Türkiye’nin, Afrika politikası aslında tüm dünyaya ayrıca bir mesaj verme yönünü barındırmaktadır. Türkiye 60’lı, 70’li, 80’li ve 90’lı yıllarda ne kadar sorunlu dönemler geçirse de Afrika politikası ile hem ülke içindeki olumlu değişimlerin hem de uluslararası gelişmelerin de etkisiyle yakından uzağa doğru yeni, orijinal ve kimseye bağımlı hareket etmeden bağımsız bir dış politika uygulama ve sürdürme kararlılığında olduğunu göstermiştir. Bu minvalde son dönemlerde ilgi odağı haline gelen Afrika Kıtası hem stratejik hem de ekonomik önemine istinaden Türkiye’nin de gündemine girmiştir. Çünkü bu kıta üzerinde çeşitli alanlarda faaliyetler yaparak bunu herkese göstermeye çalışmıştır.¹¹¹

Afrika Kıtası, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)’nün 2017 yılında yayınladığı rapora göre gelişmekte olan ülkeler arasında Asya bölgesinden sonra dünya ekonomi alanında büyüyen ülkeler arasında ikinci sırada yer almaktadır. Bu bölgenin 21’inci yüzyılda uluslararası dengeleri etkileyen en önemli bölge olması düşünülmektedir. Bu kıta başta Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Çin Halk Cumhuriyeti, Avrupa Birliği (AB), Rusya, Japonya ve Hindistan gibi ülkeler Afrika’da etkili olmaya çalışmaktadırlar. Türkiye uluslararası alanda yaşanan bu rekabette geri kalmamak ve uluslararası arenada etkili bir aktör olmak için Afrika Kıtası politikasını en ön sıraya almıştır.¹¹²

Türkiye, Afrika ile olan ilişkilerinde yumuşak güç kaynaklarını kullanarak her iki taraf için “*Eşitlerin Ortaklığı*” prensibine vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda ünlü akademisyen Joseph Nye’in sıralandığı “dış politika uygulamaları, siyasi değerler ve kültürel değerler” stratejisine paralel olarak Türkiye’nin Afrika Kıtası’nda açmış olduğu büyükelçilikler, götürülen kalkınma destekleri, çeşitli kuruluşlarla yapılan insani yardımlar, iktisadi teşebbüsler, uluslararası alanda arabuluculuk gibi faaliyetleri dış politika uygulamaları arasında yer almıştır. Türkiye, bu uygulamalarla güvenlik odaklı yaklaşımını dönüştürerek yumuşak gücünü kullanmaya başlamıştır. Türkiye, bu şekilde Afrika Kıtası’nda etkili olan ve uluslararası alanda aktif siyasi aktörlerden biri olduğunu

¹⁰⁹ Nur Asena Gülsoy ve Meltem Bostancı, “Türkiye’nin Dış Yardımları ve Rekabetçi Kimlik Açısından Somali’nin Önemi”, *Kamu Diplomasisinde Yeni Yönelimler* (Edt. Dr. Oğuz Göksu), İstanbul: Literatürk Yayınları, 1. Baskı, 2019, s. 293-321.

¹¹⁰ Gülsoy ve Bostancı, *a.g.e.*, s. 293-321.

¹¹¹ Ebru Oğurlu, “1998-2018 Arası Dönemde Türkiye’nin Afrika Deneyimi: Fikirden Eyleme Bir Dönüşüm”, *Avrasya Etütleri*, 54/2 (2018), s. 67. (erişim 21.10.2021).

¹¹² Oğurlu, *a.g.m.*, s. 6.

göstererek görünürlüğünü ve etkisini azami seviyede arttırmıştır. Türkiye'nin, Afrika politikası yönünde uygulamış olduğu siyasi değerlerinde doğu ve batı olmak üzere farklı medeniyetlere ait siyasi, kültürel ve sosyo-ekonomik değerleri tek bir potada eritme çabası bulunmaktadır. Türkiye, sonuç itibariyle uygulamış olduğu siyasi değerler ile bir güç elde etmektedir. Bununla beraber batı ve doğu siyasi değerler tecrübesiyle yakından uzak coğrafyaya doğru Türkiye aslında bir cazibe merkezi haline dönüşmeye başlamıştır. Türkiye, coğrafi yakınlığın ve tarihi geçmişinin sağladığı avantajlarla Afrika politikasında kullandığı kültürel değerler, bölge halkıyla kurulan diyalog kanalları, öğrencilere sağlanan burslar, erasmus gibi eğitim faaliyetleri ile dış politikada çok yönlülük stratejisini bu bölgede daha kolay yapmaktadır.¹¹³

Sonuç olarak Türkiye, 1998 yılında dönemin Dışişleri Bakanı İsmail Cem tarafından Afrika Eylem Planını uygulamaya koymuştur. Ancak Türkiye'nin Afrika Kıtası sorunlarına tam vakıf olamaması ve Afrikalıların da Türkiye'ye karşı olumlu bir bakış açısının olmaması nedenleri ile siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel alanlarda istenilen gelişmeler olmamıştır. 2003 yılında Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından geliştirilen Afrika ülkeleriyle ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi stratejisi ve 2005 yılının Afrika Yılı ilan edilmesiyle Afrika politikası hem teorik hem de uygulama anlamında hız kazanmaya başlamıştır. 2005 yılında Türkiye, Afrika Birliği'nde gözlemci statüsünü elde etmiştir. Aslında bu başarının temelinde Türkiye'nin başından beri uyguladığı ve sömürge anlayışından uzak "*Eşitlik ve Karşılıklılık*" yani kazan-kazan prensibi etkili olmuştur. 2008 yılına gelindiğinde ise Stratejik Ortaklık Statüsü elde edilmiştir. Türkiye'nin, Afrika'ya Açılım Eylem Planı ise 2010 yılında resmi gazetede yayınlanan Afrika Strateji Belgesi ile başarıyla tamamlanmıştır. Türkiye'nin tamamladığı Afrika'ya Açılım Eylem planı sonrasında siyasi, ekonomik, askeri, eğitim vb alanlardaki karşılıklı ilişkiler hız kazanmaya başlamıştır. Bu gelişmelerin sonucunda *2013 yılına gelindiğinde ise Türkiye-Afrika Ortaklık Politikası uygulanmaya* başlanmıştır. Bu politikanın temel amacı ise Türkiye'nin sahip olduğu siyasi, ekonomik, güvenlik, sosyal, kültürel, eğitim vb alanlardaki tecrübesini bu kıta ile paylaşmak ve "*Afrika Sorunlarına Afrika Çözümleri*" prensibi ile yaklaşarak eşitlik ve karşılıklılık mantığı çerçevesinde Afrika Kıtası'nın kalkınmasına yardımcı olma düşüncesi vardır. Bu sayede Türkiye, Afrika Kıtası'nda orta ve uzun vadede ciddi kazanımlar elde ederek bu bölgede söz sahibi olan,

¹¹³ Oğurlu, a.g.m., s. 8.

fikri sorulan ve uluslararası alanda aktif rol oynayan ülkeler arasında olma yolunda önemli adımları atmış olacaktır.¹¹⁴

3.2. Afrika ile İlişkilerin Dünden Bugüne Tarihi

Şekil 4. Talas savaşı Abbasi ve Çin hattı sınırı.¹¹⁵

Türklerin, Ortadoğu ve Afrika bölgelerine gelerek karşılıklı ilişkilerin oluşmasını sağlayan tarihte önemli bir muharebe vardır. O muharebenin adı ise 751 yılında bugün ki adıyla Kırgızistan'da meydana gelen *Talas Savaşı*'dır. Bu savaş Müslüman dünyası ile Budizm dünyasını karşı karşıya getirmiştir. Göktürkler Devleti yakın bir dönemde yıkıldığı için Türkler o dönemde güçsüz bir konumda olmuş olup Abbasi ve Çin orduları 751 yılında Talas'ta karşı karşıya gelmiştir. Araplar ve Çinliler o dönemde ilk kez büyük ordularla karşı karşıya gelmişlerdir. Çinlilerin yanında savaşa katılan Karluk Türkleri savaşın sonuna doğru Abbasiler safında yer alarak Çin ordusunun yenilmesini sağlamıştır. Türkler'in o dönemde Abbasiler'in safında yer almasının önemli sebepleri arasında Çinliler'in, Türkler'i yüzyıllardır asimile etmeye çalışmış olması ve Türkler'in en başından beri Çinliler'in safında yer almak istememeleri sayılabilir. Savaşın 5'inci günü Abbasiler, Karluk Türkleri'nden oluşan profesyonel 10.000 kişilik ordunun yardımıyla Çinlileri Talas'ta 751 yılında mağlup etmiştir. Çin tehdidine karşı Müslüman

¹¹⁴ Oğurlu, a.g.m., s. 9-10.

¹¹⁵ "Talas Savaşı", erişim 03.10.2021, <https://www.tarihibilimi.gen.tr/talas-savasi-751/>.

dünyası Türklerin yardımıyla korunmuştur. Türkler'in, Müslümanların yanında yer alması Çinliler'in, Taşkent'i ele geçirerek batıya doğru ilerlemesini durdurmuş ve Müslüman dünyasının ortadan kaldırılması tehdidini savuşturmuştur. Bu bilgiler neticesinde Ortadoğu ve Afrika bölgelerinin bekası ve güvenliği Çin tehdidine karşı Türkler sayesinde korunmuştur.¹¹⁶

Şekil 5. Tolunoğulları Devleti sınırları.¹¹⁷

Türklerin, Afrika ile olan ilişkileri Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşundan çok daha önceki döneme dayanmaktadır. Memlük kölesi olarak geçmiş olan Ahmed bin Tolun, Abbasilere ait Halife ordusunda önemli askeri başarılarla imza attığı için Halife tarafından Mısır valiliği ile ödüllendirilmiştir. Ahmed bin Tolun ise Özbekistan Fergana'dan gelme bir köledir. Bizans ve Abbasi hanedanına karşı önemli başarıları olan Tolunoğulları Devleti, Mısır'ın Kahire bölgesini merkez alarak 868 yılında kurulmuş olup 905 yılına kadar varlığını sürdürmüştür. Bu devlet yine Abbasilere bağlı bir Türk askeri ve komutanı olan Muhammed bin Süleyman tarafından yenilgiye uğratılarak Tolunoğulları Devletine son verilmiştir. *Tolunoğulları döneminde Mısır'da*

¹¹⁶ "Ridaniye Savaşı", erişim 03.10.2021, <https://www.trtizle.com/belgesel/savasin-efsaneleri/savasin-efsaneleri-32-bolum-or-ridaniye-savasi-6172671>.

¹¹⁷ "Tolunoğulları", erişim 01.10.2021, <https://www.tarihbilimi.gen.tr/tolunogullari-2/>.

yaşayan insanlar genel itibariyle refah içinde yaşamıştır. Tolunoğulları ilerleyen yıllarda kurulacak olan Memlükler hanedanına da mensuptur.¹¹⁸

Şekil 6. İhşidiler Devleti sınırları.¹¹⁹

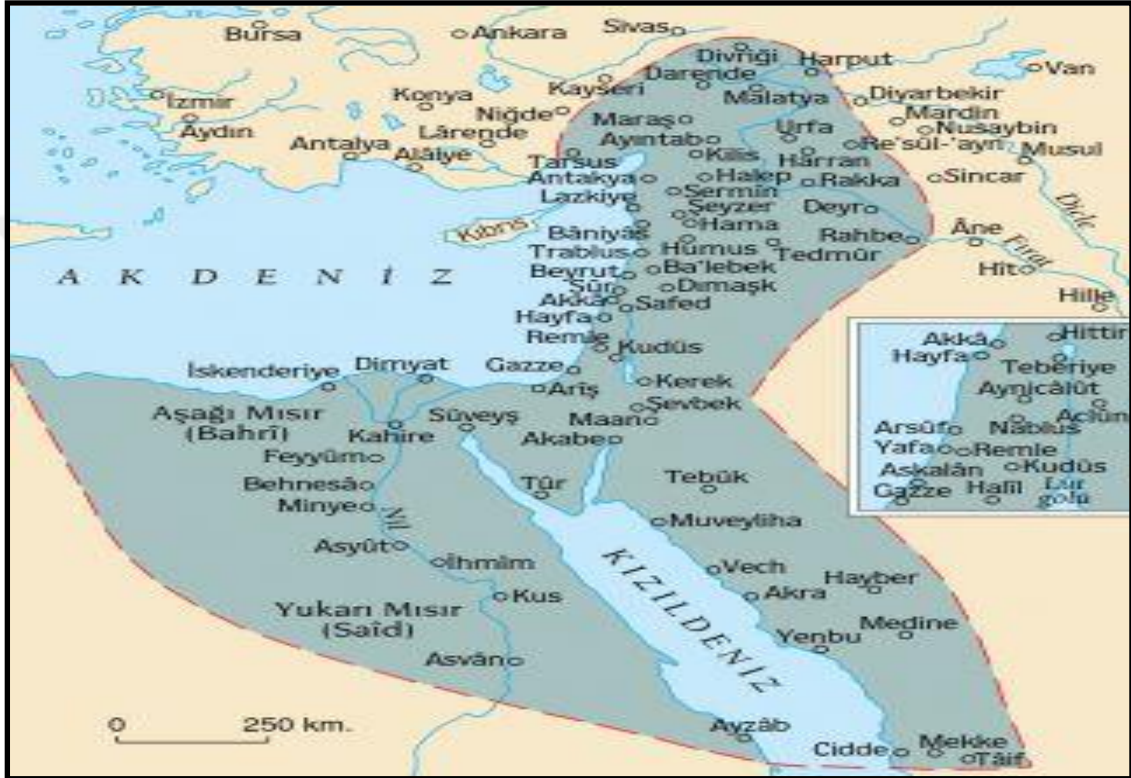
Tolunoğulları Devleti'nin sona ermesinden sonra İhşidiler hanedanı lideri olan Muhammed bin Toğaç, Abbasi Halife ordusunda göstermiş olduğu askeri başarılarından dolayı Mısır'a vali olarak atanmıştır. Muhammed bin Toğaç da aslında ilerleyen yıllarda kurulacak olan Memlükler hanedanına mensuptur. Muhammed bin Toğaç, Halife ordusunda elde ettiği başarılar sonucu 27 Ağustos 935'te Mısır'a vali olarak görevlendirilmiştir. Toğaç, Mısır valiliği görevinde Abbasilere sadece isim olarak bağlı görünmüş olup devlet gibi bağımsız hareket etmiştir. Toğaç, valilik görevinde Fatimilere karşı elde ettiği başarılar neticesinde Abbasi Halifesi tarafından kendisine el-ihşid yani melikler meliki anlamına gelen bu unvan ile ödüllendirilmiştir. İhşidiler 935 yılından 969 yılına kadar Fatimiler ile sürekli mücadele içerisinde olmuş olup 30 Haziran 969 yılında Fatımi Ordusuna yenilmeleri sonucunda İhşidilerin Mısır'daki egemenlikleri son bulmuştur. *İhşidi Devleti'nin 34 yıl boyunca Mısır bölgesi Tolunoğulları döneminde olduğu gibi Mısır bölgesindeki halk huzur ve refah içerisinde yaşamıştır.* İhşidi Devleti'nin kurucusu olan Muhammad bin Toğaç Özbekistan Fergana

¹¹⁸Muharrem Kesik, *İlk Türk Müslüman Devletleri*, erişim 01.10.2021, https://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/tarih_ao/itidevletleritarihi.pdf, s. 159-169.

¹¹⁹ "İhşidiler", erişim 01.10.2021, <https://www.tarihbilimi.gen.tr/ihşidiler-aksitler-2/>.

meliklerinden biri olarak Abbasi Halife ordusunda yükselen bir Türk komutan olmuştur.¹²⁰

Tolunoğulları ve İhşidiler ile Afrika Kıtası'ndaki Türk varlığı resmi olarak 868 yılında başlamıştır. 868 yılında Afrika Kıtası ile başlayan ilişkiler 2021 yılına kadar ara kesintiler olsa da sürmüş olup halen de sürmektedir. Bu açıdan düşünüldüğünde Afrika'daki Türk varlığı 1153 yıl sürmüş olup halen de devam etmektedir. Neticede Türkiye ve Afrika ortak geçmişi ortalama 1000 yıldır.

Şekil 7. Memlûk Devleti sınırları.¹²¹

Eyyubi Devleti'nin 1250 yılında fiilen sona ermesinden sonra Türk boylarından Kıpçak kökenli Aybeg (Muizzuddin El-Mansur Aybeg), Eyyubi Sultanı eşi ve sultanı olan Türk kökenli Şecerüddür ile evlenerek tahta geçmiştir. Memlûkler Devleti'nin tarihi de Aybeg'in Eyyubi tahtına geçmesi ile başlamıştır. Memlûk dönemin kelime anlamı ile İslam dünyası halifesinin köle kökenli askeri anlamına gelmektedir. Türkler ilk dönemlerde Arap himayesinde olmasına karşın zamanla güçlenerek ve teşkilatlanarak devlet kurma becerisine sahip olmuşlardır. Memlûkler, 1250 yılından

¹²⁰“İlk Türk Müslüman Devletleri”, erişim 01.10.2021, https://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/tarih_ao/itidevletleritarihi.pdf, s. 182-185.

¹²¹ “Memlûkler”, erişim 01.10.2021, <https://islamansiklopedisi.org.tr/memlûkler>.

1517 yılına kadar Afrika ve Ortadoğu bölgesinde egemenlik kurmuşlardır. Dikkat edilirse 300 yıla yakın bir süre Türkler, Afrika Kıtası'nda köklü bir devlet kurarak buradaki insanlarla akrabalık bağları kurmuş olup köklü ilişkiler kurmuşlardır. Memlükler, Orta Çağ Mısır ve Suriyesi'nde siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel açıdan İslam medeniyetinin altın çağı olarak kabul görmektedir. Afrika bölgesinde dikkat edilecek konulardan bir tanesi de Afrika'da kurulan Türk devletlerinin köle Türk askerlerin zamanla elde ettikleri çeşitli başarılar sonucunda kurulmuş olmasıdır. Ortadoğu ve Afrika'da bulunan Türkler, kölelikten sultanlığa uzanan yolda yürümüşlerdir.¹²²

Memlük Devleti'nin yönetici kadrosunu Türkler oluşturmuştur. Bu devlet için ed-Devlet'üt-Türkiye ve Devlet'ül-Etrak (*Etrak*¹²³ *dönemin kelime anlamı itibariyle Türk manasına geliyor*) adları da kullanılmıştır. Türkler, Memlük adını bu dönemde yadırgamamış bilakis ulaştıkları son başarı noktasına ulaşmalarını sağlayan bir imtiyaz ve asalet kimliği olarak görmüşlerdir. Afrika ve Ortadoğu'da yaşayan insanlar Memlüklerin, Mısır tahtını zorla aldığını ve gaspçı bir köle grubu olduğuna inanmışlardır. Memlükler, Mısır tahtını dönemin koşullarına istinaden mücadeleler sonucunda almıştır. Ayrıca Memlükler 3 Eylül 1260 yılında Aynicalut Muharebesinde Moğollar ile yapılan savaşta zafer kazanmıştır.¹²⁴ Bu zafer aslında Yakın Doğu İslam âleminin Moğollardan kurtulmasını sağlamıştır. Bölge halkı Memlüklere bu zaferden sonra kurtarıcı gözüyle bakmış olup *Mısır ve Suriye'nin efendisi* olarak Memlükler görülmüştür. Memlükler, 1500'lü yıllarda Afrika Kıtası'nı tehdit eden Portekizlilerle de mücadele etmiştir ancak mücadelede sonuç itibariyle başarısız olmuşlardır. 16'ncı yüzyılın başlarına kadar Kuzey Afrika bölgesinde Memlük Türkleri hüküm sürmüştür. Osmanlı'nın Afrika ile olan münasebetleri ise 16'ncı yüzyılın başlarına dayanmaktadır. Osmanlı padişahı Yavuz Sultan Selim Han'ın, Memlük Sultanı Kansu Gavri ile 24 Ağustos 1516 yılında yaptığı Mercidabık Muharebesi ve Kansu Gavri'den sonra Memlük Sultanı olan II'nci Tomanbay ile 28 Ocak 1517 yılında başlayan Ridaniye Muharebesi sonucunda Kuzey Afrika Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. Böylelikle

¹²² “Memlükler”, erişim tarihi 01.10.2021, <https://www.britannica.com/topic/Mamluk>.

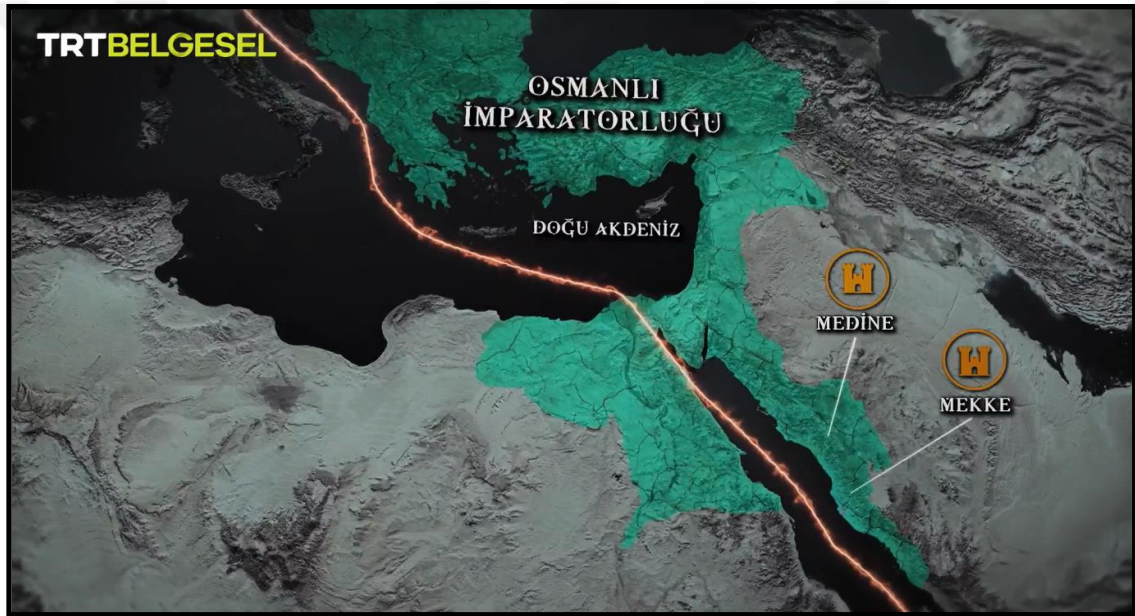
¹²³ “Etrak”, erişim tarihi 02.10.2021, <https://eksisozluk.com/etrak--215803>.

¹²⁴ Mustafa Uyar, “İlhanlı-Memlûk Mücadelesinde Bir Kirilma Noktası: Vâdî El-Hazindâr Savaşı”, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 38. *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi*, 1. Basım, Ankara: Kalkan Matbaacılık, s. 3254. (erişim 02.10.2021).

Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesinde Osmanlı egemenliği tesis edilmiş ve Memlûklü Devleti tarihteki yerini Osmanlılara bırakmıştır.¹²⁵

Osmanlı Devleti'nin Afrika'daki varlığı Yavuz'un Mısır'ı fethetmesiyle başlamıştır. Bu fetih ile Doğu Akdeniz ve Baharat Yolu'nun hâkimiyeti ile Müslüman dünyası için kutsal olan Mekke ve Medine şehirlerinin sorumluluğu üstlenilmiştir.

Mısır tarih içerisinde bölgede fethedilmek istenilen önemli bir yer olmuştur. Yukarıda sayılan özelliklerinin dışında Nil Nehrine sahip, Akdeniz ve Kızıldeniz'e kıyısı olan, batı istikametinde Libya ve güney istikametinde Sudan bulunan, Sina Yarımadası bağlantısı ile Filistin bölgesine komşu, topraklarından geçen Nil Nehri'nin sularını Akdeniz'e dökmesi ve medeniyetlerin beşiği olması gibi önemli stratejik özelliklere sahiptir.¹²⁶

Şekil 8. Osmanlı İmparatorluğu sınırları ve Baharat yolu.¹²⁷

Osmanlılar, Mısır ve Kızıldeniz aracılığı ile Afrika'nın diğer bölgelerine de nüfuz etmiştir. Osmanlılar, Kızıldeniz'i geçip Hint Okyanusu'nda Doğu Afrika kıyılarını korumak için Portekizlilerle mücadele etmiş olup Büyük Sahra Çölü'nün güney istikametinde bulunan Müslüman ülkelerle ilişkiler kurmaya çalışmıştır. Mısır, Osmanlı Devleti'ne bağlı bir eyaletti ve devlet içinde devlet olma gibi bir özelliği de olmuştur.

¹²⁵ “Memlûkler”, erişim 02.10.2021, <https://www.britannica.com/topic/Mamluk>.

¹²⁶ “Siyasi Devletler”, erişim 03.10.2021, <https://www.cografya.gen.tr/siyasi/devletler/misir.htm>.

¹²⁷ “Savaşın Efsaneleri Ridaniye Savaşı”, erişim 03.10.2021, <https://www.trtizle.com/belgesel/savasin-efsaneleri/savasin-efsaneleri-32-bolum-or-ridaniye-savasi-6172671>.

Mısır valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa, 1820’li yıllarında Osmanlı Devleti adına Afrika’nın güney istikametinde fetihler yapmaya çalışmıştır. Osmanlı’nın 16’ıncı yüzyılın ortalarına doğru Libya, Tunus ve Cezayir bölgelerini de alarak Kuzey Afrika’nın egemenliğini tamamen eline alması ile Akdeniz bir Türk gölü haline getirilmiştir. Afrika’da bulunan Fas ülkesi 16’ncı yüzyıldan itibaren bölgeden komşusu olan Osmanlı ile ilişkilerini ilerletmiş ve Fas krallarının tahta çıkarken dönem dönem Osmanlı’nın iznine tabi olduğu zamanlar olmuştur. Osmanlı Devleti, Kuzey Afrika’da bulunan eyaletlerine “*Garp Ocakları*” isimlerini vererek Cezayir Ocağı, Tunus Ocağı ve Trablusgarp Ocağı şeklinde isimler kullanmıştır. Osmanlı Devleti, Afrika’da 400 yıl hüküm sürmüştür. Bu zaman içerisinde Osmanlılar, fethettiği yerdeki yönetim işlerinde mahallinden idarenin güçlendirilmesine çalışmıştır. *Bu yönetim anlayışı aslında Afrika insanlarına önem vererek kendi kendilerini yönetebilme imkânını sunmuştur.* Osmanlı’nın Afrika’daki varlığı 1918 yılında Trablusgarp bölgesinin bırakılmasıyla sona ermiştir. Afrika’daki Osmanlı varlığının başlangıcı olarak kabul edilen Mısır’ın fethi ile Afrika’daki Osmanlı varlığının sona ermesi olarak kabul edilen Trablusgarp’ın bırakılması durumları arasında geçen 400 yıl içerisinde Osmanlı Afrika’da kalıcı ve olumlu izler bırakmıştır.¹²⁸

Osmanlı İmparatorluğu, 1517 yılında Ridaniye Savaşı’nda Memlük hâkimiyetine son vererek Mısır’a hâkim olmuştur. Osmanlı hâkimiyetini kabul eden ve kardeş olan Oruç, Hızır (*Barbaros*) ve İshak adlı Türk denizcileri İspanyollarla yaptıkları deniz muharebelerinden sonra Cezayir Osmanlı hâkimiyetine alınmıştır. Sırasıyla 1534 yılında Tunus ve 1551 yılında Trablusgarp fethedilmiştir. Bu fetihler sonucunda Kuzey Afrika için yeni bir dönem başlamıştır. Bu fetihlere karşılık Avrupalı devletler Ümit Burnu’nu kullanarak kıtanın etrafından dolaşp Hindistan bölgesine ulaşması Osmanlı için bir tehdit oluşturmıştır. Gerek okyanusta gerekse Afrika Kıtası’nda bu sömürge güçlerle mücadele edilmeye devam edilmiştir. Yavuz’dan sonra Osmanlı tahtına çıkan Kanuni Sultan Süleyman döneminde Hint deniz seferi sonucunda Habeşistan fethedilerek eyalet haline getirilmiştir. Osmanlı, Kızıldeniz’de de faaliyetler yapmıştır. Bu faaliyetlerin içerisindeki en önemli adım Hindistan seferinden önce ileri deniz üssü kurulması için hazırlanan donanma ile Sevakın Adası’na çıkarma yapılması olmuştur. Ayrıca Kızıldeniz ve Habeşistan bölgelerinde tam manasıyla egemenlik sağlandıktan

¹²⁸ Ahmet Kavasi, “Türkiye’de Osmanlı Afrikası Araştırmaları”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 1/2 (2003), s. 513-518. (erişim 18.10.2021).

sonra Cibuti’de olan Zeyla’da bölgesinde yeni bir deniz üssü kurulmuştur. Asya ve Avrupa’da yaşanan sorunlar ve gelişmelerle de uğraşan Osmanlı ayrıca Afrika’nın merkeze uzak kalması gibi nedenlerden dolayı bu bölgede başkaca stratejik faaliyetler yapamamıştır.¹²⁹

Osmanlı Devleti, 16’ncı yüzyılda Kuzey Afrika’da bulunan Mısır, Trablusgarp, Cezayir, Libya ve Tunus bölgelerini fethederek eyalet haline getirmiştir. Bu bölgelerin alınmasıyla Fas ile karşılıklı ilişkiler geliştirilmiştir. Tüm bu gelişmelerin sonucunda Osmanlı, Siyah Afrika ile komşu olmuştur. Büyük Sahra bölgesinde bulunan yerli kabileler ve devletler ile Osmanlılar arasında karşılıklı ilişkiler kurulmaya başlanmıştır. Osmanlı Devleti’nin, Cezayir eyaletinde 1551-1556 yılları arasında Beylerbeyliği görevini yapan Salih Paşa, Büyük Sahra bölgesinde bulunan kabileleri Osmanlı Devleti adına vergiye bağlamıştır. Osmanlı Türk denizcisi olan Turgut Reis, yaptığı faaliyetlerle Müslüman olan Kanem Bornu İmparatorluğu ve Osmanlı İmparatorluğu arasında olan ilişkilerin temelini atmıştır. Kanem Bornu İmparatorluğu ise bugün bilinen Nijer ve Çad bölgelerinde kurulmuş bir devlettir. Bu devlet ile Osmanlı’nın karşılıklı ilişkileri sonucunda siyasi ve ekonomik faydalar elde edilmiştir. Dönemin Osmanlı Padişahı III’üncü Sultan Murad Han, Kanem Bornu İmparatorluğu ile bir “*Savunma Paketi*” imzalamıştır. Bu savunma paktına istinaden Osmanlı bu devlete askeri teknoloji ve eğitimler göndermiştir. Ayrıca ekonomik alanda elde edilen fayda ise Sudan ve Gana bölgelerinden çıkarılan altın madeni Cezayir, Tunus ve Trablus limanlarına taşınarak Osmanlı ekonomisine katkı yapmıştır. 1894 yılında Kuzey Nijerya Müslüman Topluluğu lideri olan Muhammed Şitta, daha önce camisi olmayan Lagos bölgesine cami yaptırmıştır. Dönemin Osmanlı Padişahı bu gelişmeye istinaden yine dönemin en yüksek Osmanlı rütbesi olan “*Bey*” ünvanını elçiler aracılığıyla Şitta’ya vermiştir. Bahse konu bu aile Nijerya’da halen birçok alanda sözü geçen etkili bir nüfuza sahiptir. Afrika Kıtası’nda Osmanlı’nın Hint Okyanusu, Doğu Afrika Sahilleri ve Sahraaltı Afrika’da yaptığı faaliyetler sonucunda Eritre, Sudan, Etiyopya, Somali, Cibuti, Nijer ve Çad Osmanlı etkisi altına alınmıştır. Osmanlılar, Afrika’da sömürgeci güçler olan Portekizliler ve İspanyollarla sömürgeciliğin yayılmaması için mücadele eden baş aktörlerden biri olmuştur. Osmanlı Devleti, 1852 yılından sonra Sahraaltı Afrika ile

¹²⁹ “Afrika”, erişim 22.09.2021, <https://islamansiklopedisi.org.tr/afrika#2-tarih>.

diplomatik ilişkiler içerisinde olmuştur.¹³⁰ Bu diplomatik ilişkiler arasında Güney Afrika Cumhuriyeti sınırları içerisinde bulunan Cape Town şehrine ilk olarak 1852 yılında Osmanlı fahri konsolosu William Greig¹³¹ atanmış olup 18 Şubat 1861 yılından itibaren de Osmanlı fahri konsolosu P.E. de Roubaix atanarak Osmanlı tarafından diplomatik ilişkiler geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu elçiliğe 21 Nisan 1914 yılında Mehmet Remzi Bey görevlendirilmiş olup bu bölgedeki *ilk Türk diplomatı* olmuştur. Remzi Bey, 14 Şubat 1916 yılında görev yaptığı yerde vefat etmiş olup mezarı ise Johannesburg şehrindeki Broamfontein adlı mezarlıktadır. Cape Town'daki Müslümanların kendi aralarında yaşadıkları din ihtilafları nedeniyle Osmanlı fahri konsolosu P.E. de Roubaix aracılığıyla 1862 yılında bir din görevlisi Osmanlı İmparatorluğu'ndan talep edilmiştir. Bölge İngiliz kontrolünde olduğu için bu talep konsolos ve İngiltere Kraliçesi aracılığıyla Osmanlı İmparatorluğu'na iletilmiştir. Dönemin Osmanlı Padişahı Sultan Abdulaziz Han 3 Eylül 1862 yılında bölgeye İslam âlimi olan Ebu Bekir Efendiyi görevlendirmiştir. Ebu Bekir Efendi zamanla bölgede yaşayan Müslümanlar arasında yaşanan ihtilafları çözmüş, bu bölgeden biriyle evlenmiş ve bölge halkının Osmanlı ile iyi ilişkiler kurması için *köprü* olmuştur.¹³² Bu İslam âliminin hayattaki torunları ise halen Cape Town'da yaşamaktadır.¹³³

1862 yılında dönemin Osmanlı Padişahı Sultan Abdulaziz Han'dır. Ebu Bekir Efendi bu dönemde Erzurum'da yaşayan bir ulemadır. Aslen Erbil'li olan Kürt kökenli Ebu Bekir Efendi çok bilgili, yerel dilleri bilen ve özellikle Arapçası çok iyi olan bir din âlimidir. O dönemde Erzurum medresesinde yaşanan sorunlar nedeniyle Ebu Bekir Efendi ve yeğeni Ömer Lütfi payitahta gelmiştir. Bu sıralarda Sultan Abdulaziz Han'nın daha önce tanıştığı İngiltere Kraliçesi Victoria payitahta bir rica mektubu göndermiştir. O mektup sonucunda Ebu Bekir Efendi ve yeğeni olan Ömer Lütfi Büyükelçi sıfatıyla 1862 yılında önce Londra'ya sonrada Güney Afrika'ya 40 gün süren deniz yolculuğu ile gitmiştir. Güney Afrika o dönem bir İngiliz sömürgesidir. Güney Afrika, Hindistan, Malezya gibi yakın ülkelerden göç almış ve zamanla bölgede yaşayan insanlar arasında İslam dininin uygulanış biçiminde ihtilaflar hatta çatışmalar çıkmıştır. Bu sorunda

¹³⁰ Ali Osman Mert, "Türkiye'nin Sahraaltı Afrika Ülkelerine Yönelik Kamu Diplomasisi Faaliyetleri (2005-2011)", TC Başbakanlık Yurtdışı Türkler Ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Uzmanlık Tezi, Aralık,2012, Ankara, s. 47-49.

¹³¹ "Güney Afrika Milli Arşivlerinin Osmanlı Tarih Yazıcılığı Açısından Önemi", erişim 30.09.2021, <https://belleten.gov.tr/tam-metin/397/tur>.

¹³² Mert, *a.g.t.*, s. 50.

¹³³ "Ebu Bekir Efendi'nin Torunları İstanbul'da", erişim 01.10.2021, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/ebubekir-efendi-nin-torunlari-istanbulda/1187534>.

insanlar dahi öldürülmüştür. Bu sorunun çözülmesi için önce Cape Town'daki Osmanlı fahri konsolos R.E. de Roubaix'e bildirilmiş o da İngiltere Kraliçesi Victoria'a bilgi vermiştir. Bu sorunu öğrenen İngiltere Kraliçesi dönemin Osmanlı Padişahı Olan Sultan Abdulaziz Han'a bir rica mektubu yazarak bölgeye bu sorunu çözmesi için ya İngilizce bir Kur'an-ı Kerim ya da bir âlim gönderilmesi isteğinde bulunmuştur. Bu rica üzerine İstanbul'da bulunan ve şartlara uyan Ebu Bekir Efendi Padişah tarafından görevlendirilmiştir. Ayrıca ilerleyen yıllarda Ebu Bekir Efendi'nin oğlu olan Ahmet Ataullah ve ailesi Güney Afrika'ya barışı, İslam dininin doğru öğretilmesi ve doğru öğretileri yaydıkları gibi onun dışında din alanında önemli çalışmalar yapmışlardır. O dönem hem Osmanlının izlerini kalıcılaştırmışlar hem de burayı bir sıçrama tahtası yapıp Güneydoğu Asya'ya gitmişlerdir. Bu aile bu bölgede de sömürgeye karşı durmuşlar ve İslam dininin doğru yayılması için çalışmışlardır.¹³⁴

Şekil 9. Ebu Bekir efendinin torunu Hışam Nîmetullah.¹³⁵

Hışam Nîmetullah son açıklamasında büyük büyükbabası Ebu Bekir Efendinin ve ondan sonra gelen ailesinin Afrika'da yaptıkları olumlu faaliyetlerin unutulduğunu beyan etmiştir. Bu durum aslında Türkiye'nin yumuşak gücüne ister istemez zarar verme durumunu doğurmaktadır. Bu bölgede Türkiye hakkında olabilecek olumsuz bir imaj yumuşak gücüne zarar verecektir. Türkiye, Afrika Kıtası'nda faaliyetlerini yürütürken insanlık ilkesini ön planda tutarak hareket etmektedir. Çünkü Afrika bölgesindeki insanların Türkiye'ye geçmişte olduğu gibi gelecekte de ihtiyacı olacaktır.

¹³⁴ “Ebubekir Efendi”, erişim tarihi 05.10.2021, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ebubekir-efendi>.

¹³⁵ “Afrika’da Bir Osmanlı: Ebubekir Efendi”, erişim tarihi 05.10.2021, <https://www.youtube.com/watch?v=lq4oiV2qgHk&list=LL&index=1&t=148s>.

Ebu Bekir Efendinin Afrikalı öğrencileri 1885 yılında bölgenin İngiliz sömürgesi olması nedeniyle İngiliz sporu olan kriket alanında ilk defa siyahi bir kriket spor kulübü kurmuşlardır. Bu Afrika takımının adı ise *Osmanlı Kriket Spor Kulübü* olarak konulmuş ve günümüzde de bu spor kulübü aynı adla devam etmektedir. 2018 yılı içerisinde sezon sonu ödülleri verilirken Osmanlı Kriket Spor Kulübü sekreteri olan Fareed Abrahams, Osmanlı Kriket Spor Kulübünün Güney Afrika'dan daha fazlasını temsil ettiğini, 150 yıl önce Ebu Bekir Efendi tarafından kendilerine öğretilen öğretileri geçmişte olduğu gibi gelecek nesillere aktarma misyonunu taşıdıklarını, kulübün geçmişte Osmanlı ile olan ilişkileri gibi Türkiye ile de güçlü bağlarının bulunduğunu, özellikle TİKA'nın kulübe verdiği desteklerle altyapılarını iyileştirdiklerini elde edilen başarılarda TİKA'nın önemli bir paya sahip olduğunu ve Osmanlı Kriket Kulübünün Güney Afrika'ya ait olduğu gibi Türkiye'ye de ait olduğunu belirtmiştir. Spor kulübü de olsa hala organik ve canlı bir bağın devam ettiği buradan görülmektedir. Sezon sonu ödül törenine kriket kulübü tarafından Türkiye'nin Pretoria Büyükelçisi Elif Çomoğlu da davet edilmiştir.¹³⁶

Ebu Bekir Efendi'nin Güney Afrika'da bıraktığı olumlu izlerin ilk meyvesi, Sultan II'nci Abdülhamid Han döneminde yapılmaya başlanan Hicaz Demiryolu inşası için Cape Town'lı Müslümanların kendi aralarında topladıkları binlerce sterlini yardım olarak vermeleriyle başlamıştır. Ayrıca Milli Mücadele döneminde de yine Cape Town'lı Müslümanlar o dönemki Ankara Hükümetine 17.34 lira ve 875 sterlin yardımda bulunmuşlardır. Güney Afrika Cumhuriyeti Hükümeti, kendi halkının üzerinde oluşturduğu kalıcı olumlu etkilerle onların hayatına olumlu izler bırakan Ebu Bekir Efendi'ye ithafen 1978 yılında "*Ebu Bekir Efendi Müzesi*" açarak bu İslam âlimine ait belge, resim, eşya, eser vb hatıraları sergilemeye başlamıştır. Bu etkilerin sahibi ilk önce Osmanlı olmasına karşı günümüzde ise bu miras ve sorumluluk aslında Türkiye'ye kalmıştır.¹³⁷

Osmanlı İmparatorluğu, Afrika Kıtası'nda bulunduğu 16'ncı yüzyıldan itibaren kıtada yayılmak isteyen sömürgeci güçlerle mücadele halinde olmuştur. Kuzey Afrika bölgesinde bulunan Trablusgarp, Cezayir, Tunus ve Libya ulusal kimliklerini Osmanlılara borçludur. Kıtadaki ilk ve en köklü sömürgeci Portekizlilerin Doğu Afrika

¹³⁶“Osmanlının Güney Afrika'daki Mirası Osmanlı Kriket Kulübü, erişim tarihi 06.10.2021, <https://www.dunyabulteni.net/kultur-sanat/osmanlinin-g-afrikadaki-mirasi-osmanli-kriket-kulubu-h420405.html>.

¹³⁷ Hacı Mehmet Boyraz, Türkiye-Güney Afrika İlişkileri, *Kırklareli Afrika Araştırma Merkezi*, 2015, s. 5.

bölgesinde yayılmasına karşı Osmanlı bizzat müdahale ederek burada yaşayan insanların köleleştirilmesine izin vermemeye çalışmıştır. Tarihte Osmanlı Devleti sınırları içerisine gelip Türkiye’de hala yaşayan Afrikalı Türk vatandaşları (*Afro-Türk*) bulunmaktadır. Afrikalıların, Türkiye’ye karşı olumlu bir bakış açısı vardır. Bu bölgeyle ortak yanlar arasında din önemli bir yer tutsa da Türk tarihi açısından bakıldığında kölelik geçmişi olan bazı Türk hanedanları Afrika’da devletler kurmuş olup refah, huzur ve güven tesis etmişlerdir. Ayrıca beylikten imparatorluğa dönüşen başka bir Türk Devleti olan Osmanlılar da bulundukları Afrika bölgesinde sömürgeciliğe izin vermemiş, bölgede refah, huzur ve güven tesis etmiş ve sömürgeci güçlere karşı mücadele etmiştir. Osmanlı İmparatorluğu, 19’uncu yüzyılın ilk çeyreğinde I’nci Dünya Savaşı’ndan yenik çıkması üzerine Afrika’da mücadele ettiği sömürgeci güçlerin sömürgesi yapılmak istenmiştir. Milli Mücadele döneminde bu sömürgeci güçlere karşı zafer kazanılmıştır. Cezayir, Mısır, Tunus, Libya, Nijerya, Gana, Senegal ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti devletleri Türk Kurtuluş Savaşı’nda sömürgeci güçlere karşı Türklerin kazandığı büyük zaferi ve bu mücadelenin lideri olan Mustafa Kemal Atatürk’ü örnek almışlardır.¹³⁸

Kuzey Afrika bölgesi olduğu kadar Mısır’ın güneyinde yer alan Sudan ile olan ilişkiler de tarihte önemli bir yer tutmuştur. Çünkü Osmanlı İmparatorluğu, Baharat yolunu kontrolü altına almak için Sudan bölgesinin kuzeydoğusunda yer alan Sevakin Adası’nı 1527 yılında fethederek bu adayı ileri deniz üs bölgesi yapmış Portekizlilerle de mücadele etmiştir. Sudan bölgesi 1821 yılında Osmanlı adına Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa tarafından fethedilmiştir. Ancak uygulanan başarısız politikalar nedeniyle Sudan bölgesi 1882 yılında meydana gelen Mehdi Devrimiyle elden çıkmıştır.¹³⁹

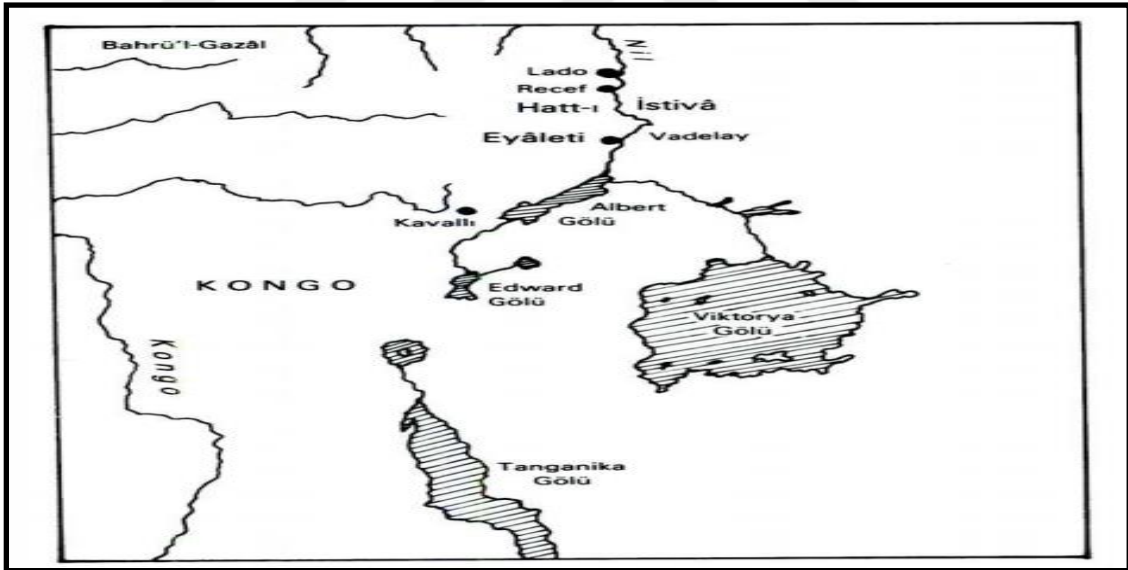
Osmanlı İmparatorluğu’nun Afrika ile olan ilişkileri ortalama 400 yıl sürmüştür. Osmanlı’nın, Mısır’ı, 16’ncı yüzyılda fethetmesiyle zamanla yapılan fetihler sonucunda Mısır, Cezayir, Tunus, Libya, Sudan, Eritre ve Cibuti bölgeleri Habeşistan Eyaleti olarak Osmanlı egemenliğinde olmuştur. Ayrıca Doğu Afrika sınırları içerisinde bulunan Uganda bölgesi Ekvator Eyaleti diğer adıyla Hatt-ı İstiva olarak oluşturulmuştur. Afrika’da bulunan Fas, Nijer, Çad, Nijerya, Mali, Güney Afrika,

¹³⁸ Numan Hazar, Türkiye Afrika’da: Eylem Planının Uygulanması ve Değerlendirme On Beş Yıl Sonra, *Ortadoğu Analiz*, 4/ 46 (2012), s. 5-7. (erişim 15.10.2021).

¹³⁹ Yusuf Fadl Hasan, “Sudan Özelinde Türk-Afrika İlişkilerinin Bazı Yönleri”, *Hartum Üniversitesi (Çev. Hasret Dikici Bilgin)*, s. 286-289. (erişim 09.10.2021).

Kenya, Etiyopya ve Tanzanya bölgeleriyle de siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel ilişkiler kurulmuştur. Osmanlının Afrika'daki fiili bulunuşu ise 20'nci yüzyılın ilk çeyreğinde son bulmuştur.¹⁴⁰

Osmanlı, Kuzey Afrika'ya hâkim olmasıyla Sahraaltı Afrika ve diğer Afrika ülkeleriyle etkileşim içerisine girme fırsatı yakalamıştır. Osmanlı İmparatorluğu, Afrika'da bulunan devletlerle de ittifak kurmuştur. Afrika'dan dünyanın dört bir yanına köle ticareti ekonomik sebeplerle Afrika sömürge tarihinde önemli bir yer tutmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nda köle ticareti dönemin Osmanlı Padişahı Sultan I'inci Abdülmecid Han tarafından 1857 yılında çıkarılan ferman-ı şerif ile yasaklanmıştır.¹⁴¹ Köle ticaretinin yasaklanması hususu Avrupalı sömürge güçlerinin de köleliği yasaklayan kanunları çıkartmaları ile aynı döneme rast gelmiştir. Buradan şu sonuç çıkarılabilir: Osmanlı aslında kendiliğinden değil de batıyı yakından takip ettikleri ve yeni gelişmelere ayak uydurmak için bu kararı almış olmaları kuvvetle ihtimaldir.¹⁴² Ayrıca 1884-1885 yılında yapılan Berlin Konferansına katılarak kendi egemenliği altında olan bölgelerin sömürgecilerce işgal edilmemesi için Osmanlı Devleti uğraşsa da birçok batılı kaynaklarda sömürgeci güçler arasında adı geçmektedir.¹⁴³

Şekil 10. Hatt-ı İstiva eyaleti.¹⁴⁴

¹⁴⁰ Barış Şengül, “21. Yüzyılda Afrika ve Türkiye-Afrika İlişkileri (2005-2015)”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, 2015, s. 68.

¹⁴¹ Şengül, *a.g.t.*, s. 68-69.

¹⁴² “Afrika”, erişim 26.09.2021, <http://İslamansiklopedisi.org.tr/afrika#2-tarih>.

¹⁴³ Şengül, *a.g.t.*, s. 70.

¹⁴⁴ İdris Bostan, “Orta Afrika’da Nüfuz Mücadelesi ve Osmanlı İmparatorluğu (1893-1895)”, *Belleten*, 54/ 210 (1990), s. 690. (erişim 16.10.2021).

3.3. Son Dönemdeki Siyasi Gelişmeler

Afrika Kıtası'nda bulunan ya da bulunmak isteyen devletlere karşı Türkiye karşılıklı ilişkilerin geliştirilmesi bakımından daha avantajlı bir konuma sahiptir. Çünkü Türkler bu kıtada sömürge anlayışından uzak, bölgenin istikrar kazanması, huzur ve refaha kavuşması için yüzyıllarca mücadele etmiştir. 868 yılında başlayan Türk varlığı Tolunoğulları, İhşidiler, Memlükler, Osmanlılar ve Türkiye olmak üzere hala da devam etmektedir. Türklerin varlığı başta Kuzey Afrika olmak üzere daha sonra Sahraaltı Afrika, Batı Afrika, Doğu Afrika ve Güney Afrika'da hissedilmiştir. Afrika ile Türkiye arasında aslında ortak bir geçmiş ve inanç birliği vardır. Bu ortak özellik ikili ilişkiler için çok önemli bir köprüdür. Bölge insanının da Türklere karşı başta insani yaklaşımlarından dolayı bir sempatileri ve yakınlığı vardır. Yukarıda kısa özet olarak geçilen durumlar Türkiye'nin Afrika'daki varlığını aslında meşru kılmaktadır. Çünkü Türkiye sadece kendi ulusal çıkarını düşünmeyip Afrika'nın sorununu Afrika insanı çözümüyle kazan-kazan anlayışını da benimsemektedir. Türkiye, Afrika politikasında insancıl yaklaşımını ön planda tutmuştur. Türkiye dış politikasının uygulayıcılarından olan Dışişleri Bakanlığı Afrika'ya yönelik politikasını dört temel üzerinde yürütmektedir. Bu dört temelin birincisi Afrika Kıtası'na devlet kanadından üst düzey görevlilerin giderek ikili görüşmelerin yapılması ve Afrika haklarına saygı gösterilerek korunması, ikincisi Afrika'da çeşitli alanlarda ekonomik yatırımlar yapılarak ulusal çıkarların yanında bölge kalkınmasına katkıda bulunulması, üçüncüsü Afrika'da uzun yıllardır devam eden çatışmaların barışçıl yöntemlerle sona erdirilmesi için diplomatik girişimlerin yapılması ve son olarak dördüncüsü kıtada güvenliğin inşa edilmesi hususunda barış gücü operasyonlarına katılmaktır.¹⁴⁵

Türkiye, tarihi geçmişten gelen yumuşak güç mirasını ve bölgede kendi yumuşak güç argümanlarını kullanarak Afrika'da ilişkilerini geliştirerek derinleştirmek istemektedir. Türkiye 2008 yılında stratejik ortak ilan edildikten sonra bölgede kullanılan yumuşak güç unsurlarının faaliyetleri sonucunda *51 Afrika ülkesinin reyi ile Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne geçici üye* olarak seçilmiştir. Karşılıklı siyasi ilişkilerin geliştirilmesi kapsamında 2009 yılında 12 büyükelçilik, 2014 yılında 39 büyükelçilik, 2018 yılında 41 büyükelçilik ve 2021 yılı itibariyle büyükelçilik sayısı 43'e ulaşmıştır. 2018 yılında Afrikalı 213 diplomat ve diğer Afrika ülkeleri Dışişleri

¹⁴⁵ Oğurlu, a.g.m., s.6-8.

Bakanlıklarına yönelik olarak Genç Diplomatlar Eğitim Programı yapılarak diplomasi, arşiv, haberleşme vb alanlarda eğitimler verilmiştir. Türkiye 2008 yılında birinci Afrika Birliği Zirvesini İstanbul'da düzenlemiştir. Alınan kararlar ve karşılıklı ilişkiler sonucunda 2010 yılında Afrika Strateji Belgesi düzenlenerek Türk Resmi Gazetesinde yayımlanmıştır. 2010 ve 2014 yılları arasını kapsayacak şekilde Türkiye-Afrika İşbirliği Ortak Uygulama Planı imza edilmiştir. 2011 yılında bakanlar düzeyinde gözden geçirme konferansı düzenlenmiş olup burada geçmişteki gelişmeler değerlendirilerek gelecekte yapılabileceklerle hazırlık yapılmasına fırsat yaratılmıştır. İkinci Afrika Birliği Zirvesi 2014 yılında Türkiye'nin de katılımıyla Malabo'da yapılmıştır. Bu toplantıda Afrika'nın Türkiye ile olan stratejik ilişkilerine devam kararı alınmıştır. 2015-2019 yılları arasını kapsayan Ortak Uygulama Planı imzalanmıştır. Bu plan başta siyasi, ekonomik ve sosyal ilişkilerin geliştirilmesi ile sağlık, haberleşme, turizm, barış ve güvenlik konuları öncelikli maddeler olarak belirlenmiştir. *Türkiye 2009 yılından itibaren Afrika Birliğine ekonomik, güvenlik, eğitim, alt-üst yapı ve teknoloji alanlarında yapılacak olan projelerde faydalanılmak üzere bir milyon dolar yardım yapmaktadır.* Türkiye'nin 2011 yılındaki Somali hamlesi ile bölgede siyasi, ekonomik, güvenlik, eğitim, insani yardım ve bölgenin kalkınmasına yardım projeleriyle bölgede bende varım diyerek büyük sorumluluklar üstlenmeyi istediğini göstermiştir. Türkiye, Afrika Kıtası'ndaki faaliyetleriyle daha fazla söz sahibi olmaya ve bölgede etkili aktör olmaya başlamıştır.¹⁴⁶

Afrika Kıtası son dönemde ekonomik bir alan olarak görülmektedir. Çünkü bu kıtada 1400'lü yıllarda başlayan sömürge faaliyetleri zaman zaman kesilse de 21'inci yüzyılda da devam etmektedir. Bu kıtanın sahip olduğu jeopolitik konum, yeni pazar alanı, zengin ve çeşitli yeraltı kaynakları ve buna su kaynakları da dahil olmak üzere çok önemli zenginlikleri bünyesinde barındırmaktadır. Bu bölgenin önemi giderek artmaktadır. Türkiye, bu stratejik önemin farkına vararak 2000 yılından sonra bu bölgeyle olan ilişkilerine ağırlık vermiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Dışişleri Bakanlığı Afrika Kıtası ile olan ilişkilerin ve işbirliğin çok yönlü dış politikanın ülke menfaatleri açısından da temel ilkelerinden biri olarak kabul etmektedir. Afrika Kıtası'nın öneminin 21'inci yüzyılın ikinci yarısından itibaren daha da artacağı ve dünyada bulunan diğer devletleri de bu bölgeye çekerek Afrika bölgesi sahip olduğu özelliklerden dolayı cazibe merkezi

¹⁴⁶ Oğurlu, a.g.m., s.6-9.

olacağı değerlendirilmektedir. Türkiye sahip olduğu geçmişten gelen tarihi tecrübesini, siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel birikimini sömürge anlayışından uzak “*Afrika’nın Sorunlarına Afrikalı Çözümler*” olacak şekilde kazan-kazan anlayışı içerisinde tek taraflı değil karşılıklı yararlanma anlayışı içerisinde faaliyetler yapmaktadır. Türkiye’nin Afrika politikası, dört temel üzerinde yürütülmektedir. Bunlar siyasi, insani, ekonomik ve kültürel boyutlardır. Bu dört temel geçmişteki tarihsel zemine inşa edilecek şekilde uygulanmaktadır. Bu politika anlayışı ile Sahraaltı Afrika ile çok önemli ilişkiler kurulmuş olup önemli bir yol alınmıştır. 1998 yılında Afrika Eylem Planı ile başlayan bu dış politika hamlesi 2005 yılında Afrika Birliği’nde gözlemci ülke olma kazanımını getirirken ilişkilere ara verilmeden yapılan faaliyetler sonucunda 2008 yılında Türkiye Afrika Zirvesi sonucunda stratejik ortak ilan edilmiştir. Türkiye ve Afrika ilişkileri bu gelişmelerle hız kazandıktan sonra siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel, güvenlik-askeri işbirliği, kalkınma ve eğitim gibi çeşitli alanlarda önemli gelişmeler kaydedilmiştir. 2010 yılı itibariyle Afrika’ya Açılım Politikası başarı ile sonuçlandırıldıktan sonra farklı bir politika olan *Afrika Ortaklık Politikasına* yer verilmiştir. *Afrika Ortaklık Planı’nın temelinde “Eşitlik Ortaklık ve Karşılıklı Yarar” stratejisi yer almaktadır.* Bu politika uygulanırken devlet kurumları, özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve insani yardım örgütlerinin faaliyetlerini tamamen kapsayacak şekilde faaliyetler yürütülmektedir. Bahse konu bu kurumların tamamını kapsayan bir politika anlayışı vardır. Yapılacak olan faaliyetlerle Afrika’ya barış, huzur, refah ve istikrar getirilerek ekonomik ve sosyal alanlarda kalkınması için destek olunacaktır. Afrika Ortaklık Politikası kapsamında Başbakanlık dönemi itibariyle şuan Cumhurbaşkanı olan Recep Tayyip Erdoğan toplamda 28 Afrika ülkesini ziyaret etmiştir. Afrika’nın Ankara’daki büyükelçilik sayısı 2008 yılında 10 iken Türkiye’nin Afrika’ya olan ilgisini ve bakış açısını gören kıta ülkeleri bu sayıyı 2021 yılı itibariyle toplamda 37 büyükelçilik olarak güncellemiştir. Kamu diplomasisi kapsamında ülke çıkarlarının korunması ve kıta insanlarında olumlu Türkiye imajı oluşturulması için başta Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) olmak üzere, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), Yunus Emre Enstitüsü, Türkiye Maarif Vakfı, Türkiye Diyanet Vakfı, Anadolu Ajansı ve Türk Hava Yolları gibi kurumlarla faaliyetler kalıcı hale getirilmeye çalışılarak büyük kitlelere ulaşılmaya çalışılmaktadır. Dışişleri Bakanlığının bünyesinde bulunan Diplomasi Akademisi ile 1992 yılından itibaren Afrika ülkelerine ait toplamda 249 Afrikalı diplomata eğitim verilmiştir. Afrikalı ülkelerin, Türk Dışişleri Bakanlığında Kapasite Artırımı ve İnsan Kaynakları Gelişimi amaçları doğrultusunda talep ettikleri diplomasi, arşiv ve haberleşme konuları

gibi alanlarda ayrıca eğitimler verilmiştir. Afrika Kıtası'nda yer alan Malabo'da 19-21 Kasım 2014 tarihleri arasında “2015-2019 Ortak Uygulama Planı” yapılan ikinci Afrika Birliği Zirvesi sonucunda karşılıklı olarak kabul edilmiştir. Bu plan ile Türkiye 2015-2019 yılları arasında 4 yıllık çalışma stratejisi oluşturmuştur. Bu stratejik proje içerisinde ticaret ve yatırım, teknoloji transferi, kırsal ekonomi ve tarım, enerji ve ulaştırma gibi alanlarda faaliyetler planlanmıştır. Bu faaliyetler Afrika'nın öncelikli ihtiyaçlarına göre oluşturulmuştur. Afrika Birliği'nde 5 yılda bir “Bakan Düzeyinde Gözden Geçirme Konferansı” yapılması daha önceden kararlaştırıldığı için bu konferans 2018 yılında ikinci kez Türkiye'de gerçekleştirilmiştir. Üçüncü Afrika Birliği Zirvesinin 2021 yılı içerisinde Türkiye'de gerçekleştirileceği daha önceden öngörülmüş olup¹⁴⁷ bu zirvenin 17-18 Aralık 2021 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleştirilmesi için karşılıklı karar alınmıştır. Bu zirveden önce Afrika Birliği Komisyonu Başkanı olan Moussa Faki Mohamat ile Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu 30 Eylül 2021 Ankara'da bir toplantı yaparak zirve hazırlıkları ile beraber Afrika ile olan stratejik ilişkiler nedeniyle bölgesel ve küresel konular ele alınmıştır.¹⁴⁸

Afrika Birliği, “Gündem 2063: İstedığımız Afrika” stratejisi uzun vadeli bir projedir. Bu projede Afrika ülkeleri, Türkiye ile olan stratejik ortaklığını daha da derinleştirdiğini beyan etmiştir. Afrika'nın sömürgeci uzak sağlıklı bir şekilde büyümesi ve sürdürülebilir kalkınmasına ivme kazandırmak için Türkiye ve Afrika Birliği Gündem 2063 ve Birleşmiş Milletler 2030 sürdürülebilir kalkınma projelerine önem verilip hassasiyetle yaklaşmıştır.¹⁴⁹

Türkiye Cumhuriyeti Devleti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, 17 Ekim 2021 tarihinde başlayıp 4 gün sürecek olan Afrika gezisini Angola ile başlayıp sırasıyla Togo ve son olarak Nijerya ile bu geziyi tamamlamıştır. Angola ve Togo'ya yapılan ziyaret Cumhurbaşkanı düzeyinde yapılan ilk ziyaret olmuştur. *Cumhurbaşkanının, Angola ve Togo'yu da ziyaret etmesi ile birlikte ziyaret ettiği Afrika ülke sayısı 30'a çıkmıştır.* Angola'nın başkenti olan Luanda'da yapılan iş forumunda iki ülkenin özel sektör temsilcileri biraraya gelmiştir. Savunma ve güvenlik alanlarında önemli gelişmeler kaydedilmiştir. 2014 yılında Togo ile bakanlık düzeyindeki ziyaret ve görüşmeler 2021 yılında Cumhurbaşkanlığı seviyesine taşınmıştır. Togo ülkesinde

¹⁴⁷ “Türkiye Afrika İlişkileri”, erişim 20.10.2021, <https://mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa>.

¹⁴⁸ “Afrika Birliği Komisyonu Başkanı İle Görüşme”, erişim 20.10.2021, <https://mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin-afrika-birligi-komisyonu-baskani-ile-gorusmesi.tr.mfa>.

¹⁴⁹ “Türkiye Afrika İlişkileri”, erişim 20.10.2021, <https://mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa>.

Burkina Faso ve Liberya ülkelerinin Cumhurbaşkanıyla ikili görüşmeler yapılmıştır. Nijerya 2 milyar dolar seviyesinde olan ticaret hacmi ile Sahraaltı Afrika’da Türkiye için en büyük ekonomik ortak olmuştur. Nijerya ile askeri, savunma sanayi, eğitim ve terörle mücadele alanlarında gelişmiş ilişkiler mevcuttur. Türkiye, Nijerya ile olan ticaret hacminin 5 milyar dolara çıkmasını hedeflemiştir. Türkiye, Afrika Kıtası’nda giderek artan bir diplomatik ağına sahip olmuştur. Türkiye, 2020 yılı itibariyle Türkiye’nin Afrika Kıtası ile olan ticaret hacmi 25 milyar dolara çıkmıştır. Türkiye, Afrika Kıtası için stratejik ortak olarak artık ön plana çıkmaktadır. Maarif Vakfı Okulları, Yunus Emre Kültür Merkezleri, Türk Kızılayı, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı ve Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı gibi kurumlar Türkiye ve Afrika arasında karşılıklı ilişkilerin geliştirilmesi açısından önemli köprüler olmuştur. Üçüncü İş Forumu ise 21-22 Ekim 2021 tarihlerinde İstanbul’da gerçekleşmiştir. Birinci Afrika Zirvesi 2008 yılında İstanbul’da, 2014 yılında Türkiye’nin de katılımıyla Malabo’da ve 17-18 Aralık 2021 tarihlerinde İstanbul’da gerçekleşen Üçüncü Afrika Birliği Zirvesi ile stratejik ortaklık derinleşerek kurumsallaşmıştır. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Atatürk Havalimanında düzenlediği basın toplantısında Türkiye’nin Afrika ile olan ilişkilerinin kısa vadede ve çıkar amaçlı olmadığını, karşılıklı kazanımın hedeflediğini ve sömürgeci anlayıştan uzak Afrika ile beraber kazanmak istediğini Afrika ziyareti öncesi belirtmiştir.¹⁵⁰

Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, Afrika Birliği Komisyonu Başkanı Musa Faki Muhammed ile yaptığı ortak basın toplantısında Türkiye’nin Afrika Kıtası’ndaki büyük elçilik sayısının Gine Bissau’da yakın zamanda açılacak olan büyükelçilik ile 44’e çıkacağını belirtmiştir. Çavuşoğlu ayrıca Afrika Kıtası’nda bulunan 54 ülkenin 49’unda büyükelçilik açmayı planladıklarını belirtmiştir.¹⁵¹ Afrika ziyaretinde Türkiye, Nijerya ile 7 ayrı anlaşma imzalamıştır. Bu anlaşmalar siyasi, ekonomi, savunma ve enerji alanlarını kapsamaktadır. Siyasi alanda *Nijerya Federal Cumhuriyeti Hükümeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Gençlik Alanında İşbirliği Anlaşması* ve *Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı ile Nijerya Federal Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Arasında Siyasi İstişare Mekanizması Kurulmasına İlişkin Mutabakat Zaptı*

¹⁵⁰ “Afrika Etiyopya”, erişim 20.12.2021, <https://www.tccb.gov.tr/ozeldosyalar/afrika/etiopya/>.

¹⁵¹ “Türkiye’nin Afrika’daki Büyükelçilik Sayısı”, erişim 21.10.2021, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/bakan-cavusoglu-turkiyenin-afrikadaki-buyukelcilik-sayisi-44-olacak-612984.html>.

da Dışışleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu ve Nijerya Dışışleri Bakanı Geoffery Onyeama tarafından imzalanmıştır.¹⁵²

Şekil 11. Türkiye'nin Afrika Büyükelçilikleri.¹⁵³

¹⁵²"Türkiye ile Nijerya Arasında 7 Anlaşma İmzalandı", erişim 23.10.2021, <https://www.trthaber.com/foto-galeri/turkiye-ile-nijerya-arasinda-7-anlasma-imzalandi/39621/sayfa-2.html>.

¹⁵³"Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Afrika Ziyareti Bugün Başlıyor", erişim 24.10.2021, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/cumhurbaskani-erdoganin-afrika-ziyareti-bugun-basliyor-617597.html>.

3.4. Ekonomik Alandaki Gelişmeler

Türkiye, Afrika Eylem Planını yürürlüğe koyduktan 5 yıl sonra “*Afrika ile Ticari ve Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisi*” uygulamasını benimseyerek bölge ile her alanda ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi ve sürdürülmesini istemiştir. Bu strateji, kıtada açılan büyükelçilikler, Ticaret Müşavirlikleri, Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı Ofisleri ve Türk Hava Yolları gibi kurum ve kuruluşları ile derinleşerek sürdürülebilir ve geliştirilebilir bir yapıya kavuşmuştur. Bu stratejik uygulamada şu hususlar vardır: Afrika ile dış ticaret hacmini artırmak, Türk KOBİ (Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler)’leri için Afrika’ya giriş ve çıkışların kolaylaştırılması, Afrika’da inşaat sektöründe Türkiye payını artırmak, Afrika’da Türkiye yatırımlarının payını artırmak ve Afrika’nın kalkınmasına destek olmaktır.¹⁵⁴ 2010 yılında Afrika Strateji Belgesi Resmi Gazete’de yayımlandıktan sonra bahse konu stratejinin ihtiyaçları da eklenerek geliştirilmiştir. *2010 yılında Afrika ile olan dış ticaret hacmi 15,7 milyar dolarken 2021 yılı itibariyle dış ticaret hacmi 26 milyar dolar civarına yükselmiştir.*¹⁵⁵ Kuzey Afrika bölgesinde Mısır, Sahraaltı Afrika bölgesinde Nijerya Türkiye’nin birinci sırada yer alan ticari ortaklarıdır.¹⁵⁶ Türkiye’nin Nijerya ile olan 2 milyar dolarlık dış ticaret hacmi ile Sahraaltı Afrika’da ki en büyük ticari ortağı olmuştur.¹⁵⁷

Türkiye’de yakın bir tarihte Afrika ile olan Üçüncü İş Forumu 21-22 Ekim 2021 tarihinde İstanbul’da düzenlenmiştir.¹⁵⁸ Bakanlar toplantısında, “Türkiye-Afrika Ortaklığını Derinleştirme: Ticaret, Yatırım, Teknoloji ve Lojistik”, “Türkiye-Afrika: Tarım ve Tarım Sanayi Alanlarında İş Birliği”, “Afrika Kıtasal Serbest Ticaret Anlaşması (AfCFTA) ve Yeni Pazar Fırsatları” ve “Covid-19 sonrası, Sürdürülebilir Sağlık Ortaklıkları: Türkiye-Afrika” konuları görüşülmüştür. Türkiye Cumhurbaşkanı, Afrika ile olan ilişkilerde kazan-kazan anlayışı içerisinde birlikte başarılı olma durumunu, Türk Ticaret Bakanı ise Afrika ile karşılıklı ilişkileri derinleştirdiklerini, Türkiye ve Afrika arasındaki ortaklığın daha da güçlenmesi için Türk iş insanlarının katkılarının önemli bir yere sahip olduğunu ve Afrika’nın kalkınması konusunda

¹⁵⁴ Özel, *a.g.t.*, s.44.

¹⁵⁵ “Türkiye İle Afrika Arasındaki Ticaret Hacmi”, erişim 24.10.2021, <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/turkiye-ve-afrika-arasindaki-ticaret-hacmi-26-milyar-dolar-civarinda-6334914>.

¹⁵⁶ “Türkiye İle Afrika Arasındaki Ekonomik İlişkiler”, erişim 22.10.2021, http://tasam.org/Files/Icerik/File/turkiye_ile_afrika_arasindaki_ekonomik_ve_ticari_iliskiler.

¹⁵⁷ “Nijerya Ticaret Bakanı Adebayo, Türkiye’yle Ticaret Hacmi Çarpıcı Şekilde Artacak”, erişim 24.12.2021, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/nijerya-ticaret-bakani-adebayo-turkiye-yle-ticaret-hacmi-carpici-sekilde-artacak/2400603>.

¹⁵⁸ “Türkiye ile Afrika Arasındaki Ekonomik ve Ticari İlişkiler”, erişim 22.10.2021, https://tasam.org/Files/Icerik/File/turkiye_ile_afrika_arasindaki_ekonomik_ve_ticari_iliskiler.

Türkiye'nin hazır ve kararlı olduğunu dile getirmişlerdir. Bu iş forumu ile hem Türk hem de Afrikalı iş insanları bir araya gelerek hem ekonomik alanlarda yapılacak olan ortaklıklara zemin hazırlayacak hem de Türkiye ve Afrika ekonomik ve ticari alanlarda önemli kazanımlar elde etmiş olacaktır. Afrika Birliği Komisyonu, Ekonomik Kalkınma, Ticaret Sanayi ve Madencilikten Sorumlu Komiseri Büyükelçi Albert Muchanga, kendi kıtasının sahip olduğu pazar alanı ve zengin yeraltı kaynaklarını işaret ederek Türkiye ile kazan-kazan anlayışı içerisinde ekonomik ve ticari alanlarda ilişkilerin geliştirilmesi gerektiğini, kıta nüfusu 1,2 milyar olan Afrika, 21'inci yüzyılın ikinci yarısından itibaren çalışma çağındaki nüfusun %26'sı ile oluşan Afrika Kıtasal Serbest Ticaret Bölgesinin dünyada en büyük serbest ticaret piyasası olma yolunda ilerlediğini, bu iş forumu ile Türkiye-Afrika ilişkileri yeniden gözden geçirilerek ortaklığın daha da güçlendirileceği ve yeni fırsatların elde edileceği, bu aşamada Türk iş insanlarının kıtadaki var olan fırsatları gecikmeden kullanmaları gerektiğini belirtmiştir. Türkiye Dış Ekonomik İlişkiler Başkanı, Türkiye ile Afrika'nın gelecek için sürdürülebilir ilişkiler ağı kurduklarını, "*glokalizasyon*" nedeniyle ortaklık stratejisi ve gelişiminin ön plana çıktığını, pandemi sürecinde Türkiye-Afrika Ekonomi ve İş Forumu sanal platforma taşınarak online halinde her iki ülkenin acil ihtiyaçları ve karşılaştıkları zorluklar karşısında bir çözüm bulunması amacıyla tartışma ortamının oluşturulduğunu, yapılan 3'üncü İş Forumu'yla ticaret, yatırım, inovasyon, istihdam ve birlikte iş yapma konuları görüşüldüğünü belirtmiştir.¹⁵⁹

Türkiye'de başta Cumhurbaşkanı olmak üzere ekonomi alanındaki üst düzey yöneticileri ve Afrika temsilcisinin iş forumu üzerindeki yorumlarına bakıldığında karşılıklı kazanmaya yönelik sürdürülebilir bir gelecek inşa etme fikri ile Afrika Kıtası'nın kalkınmasına yardımcı olmak için Türkiye'nin her daim hazır olduğu görülebilmektedir. Bu sadece Afrika kalkınmasına yapılan bir yardım olmayıp Türkiye'nin elde edeceği kazanımlarla da kendi kalkınmasına katkı yapması beklenmektedir.

Afrika'daki Türkiye büyükelçiliklerinin sağladığı kolaylıklar ve Türk Hava Yolları ile Afrika'ya ulaşımın kolay bir şekilde sağlanması neticesinde Türkiye'nin Afrika Kıtası'ndaki ekonomik faaliyetleri artmıştır.¹⁶⁰ Türkiye'nin Afrika ile 1995

¹⁵⁹“Türkiye Afrika Forum”, erişim 23.10.2021, <https://turkeyafricaforum.org/tr/>.

¹⁶⁰ Özel, a.g.t., s. 36.

yılında olan ticaret hacmi 2,5 milyar dolar, 2004 yılında 7,7 milyar dolar¹⁶¹, 2017 yılında 18 milyar dolar¹⁶² ve günümüz itibariyle bu rakam 26 milyar dolar civarına çıkmıştır.¹⁶³ Verilere bakıldığında son 26 yıl içerisinde Türkiye'nin Afrika dış ticaret hacminin 10,4 kat arttığı görülmektedir. Bu son veri Türkiye'nin Afrika'ya ne kadar çok önem verdiğinin ve Afrika'da yapmış olduğu faaliyetler sonucunda ne kadar kazançlı çıktığının bir ispatıdır.

Türkiye ile Afrika arasında olan karşılıklı açılım planı başarı ile tamamlanarak açılım planı yerine 2010 yılından sonra stratejik ortaklık evresine geçilmiştir. 2008 yılındaki Afrika Birliği Zirvesi, 2010 yılında Afrika Stratejik Belgesinin yayımlanması, 2011 yılında Bakan Düzeyinde Gözden Geçirme Konferansı, 2014 yılında yapılan ikinci Afrika Birliği Zirvesi ve 2010-2014 yılları arasını kapsayacak şekilde 4 yıllık Türkiye-Afrika Ortaklığı Uygulama Planı karşılıklı ilişkileri her alanda olduğu gibi ekonomi alanında da derinleştirmiştir. Ortaklık uygulama planının temel amaçlarından biri de Afrika 2063 Gündemi ve 2015 yılından sonraki Afrika'nın kalkınmasına katkıda bulunma amacı taşımaktadır. Bu doğrultuda 2015-2019 yılları arasında 4 yıllık Türkiye-Afrika Ortaklık Eylem Planı uygulamaya konulmuştur. Bu planın Ticaret ve Yatırım ana başlığı altında: Ekonomik ve ticari alanlarda bakan düzeyinde karşılıklı ziyaretlerin yapılması, ticaret alanında ortak veri tabanı oluşturulması, Afrika ürün stratejisine destek verilmesi, dostane iş ortamlarının oluşturulması, fuarların düzenlenmesi, ticaret forumlarının organize edilmesi, karşılıklı bilgi paylaşımı ve ortak projelerin yapılması, dış ticaret hacminin artırılması, ekonomi alanında deneyim paylaşımı eğitim programlarının oluşturulması, Türkiye-Afrika iş konseylerinin oluşturulması, finans ve bankacılık ve sanayi alanlarının tesis edilmesi konuları ele alınmıştır. Ortaklık eylem planının tarım sektörü ana başlığı altında ele alınan konularda yukarıda bahsi geçen konulara paralel eksende olacak şekilde tarım alanındaki sektörü iyileştirmeye ve kalkındırmaya yöneliktir.¹⁶⁴ *Türkiye'nin Afrika'daki ekonomik faaliyetlerini hızlandıran en önemli temel taşlardan biri Türk Hava Yolları olmuştur. Afrika'ya Açılım Eylem Planından sonra en az 32 ülkede bulunan 51 yere THY (2021 yılı itibariyle 52 ülkenin*

¹⁶¹ Can Altan, "Afrika Ülkeleriyle Ekonomik ve Ticari İlişkilerimiz", *Dışişleri Bakanlığı Yayınları Ekonomik Sorunlar Dergisi*, 17 (2005), s. 1. (erişim 23.10.2021).

¹⁶² Özel, a.g.t., s. 36.

¹⁶³ "Türkiye ve Afrika Arasındaki Ticaret Hacmi", erişim 23.10.2021, <https://milliyet.com.tr/ekonomi/turkiye-ve-afrika-arasindaki-ticaret-hacmi-26-milyar-dolar-dolar-civarinda-63349914>.

¹⁶⁴ "Afrika Ortak Uygulama Planı", erişim 23.10.2021, <https://afrika.mfa.gov.tr/data-afrika-ortak-uygulama-planı-2015-2015.pdf>.

127 farklı noktasına¹⁶⁵) sefer düzenlemiştir. Bu seferlerle hem devlet düzeyinde hem de özel sektör Türk iş insanlarının faaliyetlerini kolaylaştırarak hızlandırmıştır.¹⁶⁶

2-3 Kasım 2016 tarihinde İstanbul'da "Türkiye-Afrika İş ve Ekonomi Forumu" icra edilmiştir. Bu foruma Afrika'nın ekonomi alanındaki bakanları, ekonomik kuruluşlarının başkanları ve iş insanları ile beraber Türkiye'nin Ticaret Bakanlığı, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) ve Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM) katılım yapmıştır. Bu foruma dönemin Afrika Birliği (AfB) başkanı, 27 Afrika bakanı, 7 bakan yardımcısı, Afrika Birliği ile birlikte Afrika'da bulunan 4 büyük ekonomik kuruluşun 4 genel sekreteri (Komiser) ile Afrika'dan 1257 Türkiye'den 729 iş insanı ve 159 basın mensubu katılım yapmıştır. 27-28 Nisan 2017 tarihinde Antalya'da Türkiye-Afrika Tarım Bakanları I'nci Toplantısı ve Tarım İş Forumu icra edilmiştir. Bu forumda dönemin Türkiye Başbakanı, Afrika Birliği Başkanı, Türkiye Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK), 49 ülkeden gelen 45 Bakan, 14 bakan yardımcısı, 21 büyükelçi, 19 uluslararası kuruluş temsilcisi ve Türkiye-Afrika iş insanlarıyla beraber toplamda 1500 kişiye yakın katılım olmuştur. 11-12 Şubat 2018 tarihinde İstanbul'da Bakanlar Düzeyinde Gözden Geçirme Konferansı icra edilmiştir. Bu konferansla her alanda olduğu gibi ekonomi alanında da Türkiye-Afrika ilişkileri ele alınarak geliştirilmeye çalışılmıştır. 10-11 Ekim 2018 tarihinde İstanbul'da Türkiye-Afrika II'nci Ekonomi ve İş Forumu icra edilmiştir. Bu foruma Etiyopya Cumhurbaşkanı, dönemin Afrika Birliği (AfB) Başkanı, Afrika Birliği (AfB) ekonomi alanındaki temsilcileri, Afrika'dan (43 Afrika Ülkesinden) 26 bakan ve 245 resmi heyet üyesi (*Milletvekilleri, Müsteşarlar ve diğer ilgili devlet memurları*), 850 Afrikalı iş insanı ve 950 Türk iş insanı katılım yapmıştır. Türkiye, Afrika Birliğine her yıl katkıda bulunmaya devam etmektedir. Pandemi döneminde de Afrika ile olan ilişkilerin kesilmemesi için 8-9 Ekim 2020 tarihinde Türkiye Ticaret Bakanlığı ve DEİK ortak çalışmasıyla Türkiye-Afrika Ekonomi ve İş Forumu çevrimiçi olarak icra edilmiştir. Bu foruma Türkiye Cumhurbaşkanı olmak üzere 46 Afrika ülkesinden ve diğer 35 ülkeden gelen toplamda 2500 iş insanı, Afrika'dan 22 bakan (26 Afrika Ülkesinden), 4 bakan yardımcısı ve Afrika Bölgesel Ekonomik temsilcileri katılım yapmıştır.¹⁶⁷

¹⁶⁵ "Türk Hava Yolları Rezervasyon", erişim 26.12.2021, <https://turkishairlines.com/tr-tr/ucak-bileti/rezervasyon>.

¹⁶⁶ Özel, *a.g.t.*, s. 43.

¹⁶⁷ "Afrika Birliği", erişim 23.10.2021, <https://mfa.gov.tr/afrika-birligi.tr.mfa>.

Sonuç olarak Türkiye, Afrika Kıtası ile olan ekonomik ilişkilerini her geçen gün daha da geliştirmektedir. Afrika ile olan 26 milyar dolarlık dış ticaret hacmi Türkiye'nin Afrika stratejisindeki kararlılığının ispatıdır. 21'inci yüzyılın ikinci yarısında ekonomi ve pazar alanında dünya gücü olmayı hedefleyen Afrika ile olan ilişkilerin sürdürülmesi ve geliştirilmesi Türkiye'nin geleceği açısından çok önemli görünmektedir.

3.5. Askeri Alandaki Gelişmeler

Türkiye, savunma sanayi alanında millileşme hamlesiyle başarılı sonuçlar almıştır. Bu durumun neticesinde elini uluslararası arenada güçlendirmiştir. Savunma sanayide elde edilen başarıların da etkisiyle Türkiye, milli harp silah, araç ve gereçlerle yapmış olduğu yurtiçi ve yurtdışı harekâtlarda önemli başarılar kazanmıştır. Özellikle Suriye ve Irak'ta yaşanan güvenlik ve terör olaylarının ardından bu bölgelerde icra edilen başarılı harekâtlarla uluslararası alandaki görünürliğini artırmıştır. Ayrıca yürütülen çok boyutlu dış politika neticesinde Türkiye, Osmanlı'nın çekilmek zorunda olduğu alanlara yaklaşık 100 yıl sonra dönerek en stratejik noktalara üs bölgeleri de kurmuştur. Bu çok yönlü faaliyetlerle Türkiye, Afrika Kıtası'nda daha fazla etkili olmaya başlamış ve çok boyutlu dış politikasını güçlendirmiştir.

Afrika boynuzu olarak adlandırılan stratejik bölge Somali'de, Türkiye'nin en büyük askeri üssü bulunmaktadır. Somali'nin başkenti Mogadişu'da, Somali ordusunu eğitmek üzere Türkiye tarafından yapılan Somali Harp Okulu, Astsubay Okulu ve Birlik Eğitim Merkezi Eylül 2017'de eğitim ve öğretime başlamıştır. Eğitim merkezi 2018 yılında ilk astsubay ve 2019 yılında da ilk subay mezunlarını vermiştir.¹⁶⁸ Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Arap Emirlikleri, Çin, Fransa, Hindistan, İtalya, İngiltere ve Japonya'nın ardından Afrika'da askeri üsse sahip olan devletlerden biridir.¹⁶⁹ Türk askerinin Somali'deki görev sahaları, Aden Körfezi, Somali Kara Suları ve Açıkları, Arap Denizi ve mücavir bölgeleridir. Bu sahalarda görev yapmanın temel nedenlerinden biri Türk bandıralı gemilerin emniyetinin alınmasıdır. Ayrıca bu bölgedeki korsanlıkla mücadele için uluslararası çabalara Türkiye de destek vermektedir. Batı Afrika'da bulunan Mali ülkesinde Türk askeri Birleşmiş Milletler (BM) Çok Boyutlu Entegre İstikrar Misyonu (MINUSMA) kapsamında görev

¹⁶⁸ Ali Buyruk, Ö. Faruk Demircioğlu ve Güngör Şahin, *Somali Barış, İstikrar ve Kurumsallaşma*, Ankara: Milli Savunma Üniversitesi Yayınları, s. 87.

¹⁶⁹ "Afrika'da Kurulan Askeri Üsler", erişim 26.10.2021, <https://afam.org.tr/afrikada-kurulan-askeri-uslerle-ilgili-genel-bir-degerlendirme/>.

yapmaktadır. Türkiye her alanda olduğu gibi askeri alanlarda da faaliyetlerini icra ederken bulunduğu ülkenin içişlerine karışmamaktadır. Örneğin Türkiye, Somali'deki askeri faaliyetleri Somali ordusunun modernize edilmesi ve Somalili askerlerin eğitimi üzerinde yoğunlaşmıştır.¹⁷⁰ Türk Silahlı Kuvvetleri, Birleşmiş Milletlerin (BM) Mali ve Orta Afrika Cumhuriyeti'nde harekât ve misyonlar kapsamında askeri faaliyetlerini sürdürmektedir.¹⁷¹ Ayrıca Libya'da da Türk askeri üssü bulunmakta olup bu bölgede elde edilen askeri başarılar neticesinde Libya Serrac Hükümeti hem siyasi hem de askeri olarak güçlenmiştir.¹⁷²

Türkiye Cumhurbaşkanı'nın yakın bir dönemde Sudan'ı ziyareti sonrasında Kızıldeniz'de bulunan ve önemli bir jeopolitik konuma sahip *Sevakin Adası yeniden restore edilmek üzere Sudan yönetimi tarafından Türkiye'ye tahsis edilmiştir*.¹⁷³ Dönemin Sudan Dışişleri Bakanı İbrahim Ghandour, Sevakin Adası'nda anlaşmada geçen tersane konusuna da değinerek *bu anlaşmanın askeri işbirliği hususunda önemli bir adım olduğundan* bahsetmiştir.¹⁷⁴

Sevakin Adası, bulunduğu konum itibarıyla stratejik bir öneme sahiptir. Kızıldeniz'de Sudan'a ait olan Sevakin Adası, Hint Okyanusu'na yapılacak olan deniz seferleri için doğal bir üs bölgesidir. Osmanlı döneminde de Sevakin Adası ileri üs bölgesi olarak kullanılmıştır. Osmanlılar, Doğu Afrika bölgesinde aktif olmaya çalışan sömürge güçlere ve korsanlara karşı deniz seferleri yaparken Osmanlı Donanması Sevakin Adasını kullanmıştır. Sevakin Adası bulunduğu konum itibarıyla de ekonomik olarak dünyaya açılan Kızıldeniz'in içerisinde yer alarak önemli bir yere sahiptir.

¹⁷⁰“Yakın Coğrafya Türkiye Üslerinin Anlam ve Önemi”, erişim 26.10.2021, <https://sde.org.tr/bulent-erandac/genel/yakin-cografya-turkiye-uslerinin-anlam-ve-onemi-kose-yazisi-17576>.

¹⁷¹“Türk Askerinin Mali ve Orta Afrika Cumhuriyetindeki Görev Süresi Uzatıldı”, erişim 26.10.2021, <https://aa.com.tr/tr/politika/turk-askerinin-mali-ve-orta-afrika-cumhuriyetindeki-gorev-suresi-uzatildi/1997969>.

¹⁷² “Libya Yeniden Hareketlenir”, erişim 26.10.2021, <https://setav.org/libya-yeniden-hareketlenir-mi/>.

¹⁷³ “Sudan'ın Yanındayız”, erişim 26.10.2021, <https://sabah.com.tr/gundem/2021/08/13/sudanin-yanindayiz>.

¹⁷⁴“Mısır Sudan Gerginliğini Sevakin Adası'nın Türkiye'ye Tahsisi mi Tetikledi?”, erişim 26.10.2021, <https://bbc.com/turkce/haberler-dunya-42578774>.

Şekil 12. Türkiye'nin yurtdışındaki askeri üsleri.¹⁷⁵

Türkiye'nin Sevakin Adası'nda bulunması ona büyük bir stratejik avantaj kazandırmaktadır.¹⁷⁶ Çünkü bu ada Osmanlı döneminde ileri deniz üs bölgesi olarak kullanılmıştır. O dönemde Doğu Afrika'da bulunmak isteyen sömürgeci güçlerin üzerine sefer yapılması için bu ada kullanılmıştır. Ayrıca bu ada Kızıldeniz'den Hint Okyanusuna ve oradan da Asya bölgesinin kapısını açmakla beraber baharat yolu güzergâhına yakın bir konumda bulunmaktadır.

Şekil 13. Sevakin adası konumu.¹⁷⁷

¹⁷⁵“Türkiye'nin Yurtdışındaki Üsleri ve Askeri Varlığı”, erişim 27.10.2021, <https://www.kureselsiyaset.org/turkiyenin-yurtdisindaki-usleri-ve-askeri-varligi/>.

¹⁷⁶“Türk Askeri Her Yere Yayılıyor! 12 Ülkede Üs”, erişim 26.10.2021, <https://youtube.com/watch?v=SxEkVYUFTT4>.

¹⁷⁷ “Sevakin Adası”, erişim 27.10.2021, <https://www.youtube.com/watch?v=SxEkVYUFTT4>.

Uluslararası sistem, dengelerin yeniden oluştuğu bir dönemden geçmektedir. Klasik bir tabir vardır: *Dünyada güç dengeleri her yüz yılda bir yeniden şekillenmektedir.* Türkiye işte tam böyle bir dönemin içerisinde bulunmaktadır. Dünyanın zenginlikleri, üretim ve teknoloji merkezleri gibi birçok alanda büyük değişimler yaşanmaktadır. Mesela yakın bir döneme kadar ekonominin güç merkezi batı olarak kabul edilmekteyken ibre yavaş yavaş Asya'yı hatta Afrika'yı göstermeye başlamıştır. Türkiye uzun yıllar kendi sınırları içerisinde dururken son yıllarda çok yönlü dış politika anlayışını benimseyerek Müslüman ülkelerin yoğun olduğu yerlerde ben de varım demek için Afrika'ya açılım gerçekleştirmiştir. Bunun en önemli ayağı ise temelde 1998 yılında ilan edilen Afrika'ya Açılım Eylem planı olmuştur. Türkiye, Afrika'daki birçok halkla ortak kültüre ve tarihe sahiptir. Ayrıca Türkiye'nin ulusal çıkarları da bu kıtadan geçmektedir. Türkiye bu nedenlerden dolayı bu bölgede oluşturulan dengenin merkezinde yer almak istemektedir. Bunun başlangıç adımı ise Somali'de atılmıştır. 2011 yılında Somali'nin içinde bulunduğu açlık ve sefalet durumuna Türkiye hariç tüm dünya bu ülkeye karşı sırtını dönmüştür. Türkiye, Somali'ye bu zor durumda Cumhurbaşkanı önderliğinde destek olmuş ve uluslararası alanda Somali'ye yardım kampanyasının başlatılmasında öncü olmuştur. Türkiye'ye karşı olumlu bir bakış açısı olan Somali yönetimi kendi topraklarında Türkiye'nin yurtdışında en büyük askeri üssü kurmasına onay vermiştir. Bu noktada şuna dikkat edilmesi gerekmektedir. Türkiye, yumuşak gücüne 2011 yılında Somali üzerinden *"İnsancılık İlkesi"* başta olacak şekilde çok önemli bir yatırım yapmıştır. *Bu yatırım neticesinde 2017 yılında herhangi bir zorlama yapmadan Somali'nin de talebi ile Somali/Mogadişu'da Türkiye bir askeri üs tesisi inşa etmiştir.* Ülkeler etki alanını genişletmek için askeri üs kurmaktadırlar. Bu hamle tüm dünyada geçerlidir. Gelecekte büyük beklentileri olan ülkeler, orta ve uzun vadede getirisi hesaplanan ulusal çıkarları için yurtdışında askeri üsler tesis etmektedirler. Afrika'da başlıca askeri üsleri olan devletler: Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Fransa, Çin, Hindistan, Birleşik Arap Emirlikleri, İtalya, Japonya ve Türkiye'dir. Türkiye'nin Somali'de 2011 yılında yapmış olduğu başta insani yardımlar ve tüm dünyanın katılmasını sağlamak için Somali'ye yardım kampanyasını başlatması gibi orta ve uzun vadedeki yatırımlar yumuşak gücüne katkı yaparak Türkiye'ye yurtdışındaki en büyük askeri üs olarak çok önemli bir kazanım elde ettirmiştir. Ayrıca Somali'ye, Türk askeri üssünün kapatılması için yapılan baskılar bile etkili olmamış Somali yönetimi Türk askeri üssünün kalmasından yana bir tavır almıştır. Türkiye, askeri üssünü Somali'de 2017 yılında inşa etmiştir. Türkiye'nin en büyük askeri üssünü Somali'ye inşa etmesinin en önemli sebeplerinden

biri kıtada önemli bir güç olunması için Somali'de olunması gerektiğidir. Çünkü Somali, Kızıldeniz'i Hint Okyanusu'na bağlayan Babül Mendep Boğazı'nın bir yakasını oluşturmaktadır ve tüm dünyada Afrika boynuzu olarak bilinmektedir. Bu boğazın başka bir önemli özelliği vardır. O da körfez ülkelerinin ihraç ettiği petroller bu noktadan uluslararası pazara dağıtılmaktadır. Ayrıca bu boğaz batının Asya ile ticaret yapması için kullanacağı önemli bir noktadır. Askeri üs aynı zamanda savunma sanayi konusunda ciddi kazanımların yolunu açmaktadır. Örneğin Katar, Türk savunma sanayisinin en büyük alıcılarından biridir. Ayrıca Somali'de büyük bir devlet otoritesi boşluğu ve güvenlik zafiyeti vardır. Somali'de bulunan Türk askeri üssü Somali'nin kalkınmasına ve devlet otoritesini tesis etmesinde önemli bir rol oynayarak bu kıtada bulunan diğer ülkelere de rol model olmaktadır.¹⁷⁸

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin uluslararası alanda katıldığı harekâtlar kapsamında Afrika'ya yaptığı katkılar: 02 Ocak-22 Şubat 1994 arasında Birleşmiş Milletler (BM) Somali İnsani Yardım ve Barışı Koruma Harekâtı, 30 Temmuz-30 Kasım 2006 arasında Birleşmiş Milletler (BM) Kongo Demokratik Cumhuriyet Misyonu, 25 Nisan 2005-27 Temmuz 2010 arasında Birleşmiş Milletler (BM) Sudan Misyonu, 29 Mart-31 Ekim 2011 arasında Libya'da NATO (North Atlantic Treaty Organization/Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü) Birleşik Koruyucu Harekâtı, 2005-Aralık 2007 arasında Birleşmiş Milletler (BM)-Afrika Darfur Misyonu ve Ekim-Aralık 2008 arasında NATO (North Atlantic Treaty Organization/Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü) Okyanus Kalkanı Harekâtı (Somali) ile sıralanmaktadır. Türk Silahlı Kuvvetleri, Somali karasularında barışı destekleme harekâtlarına halen destek vermektedir. Türk Silahlı Kuvvetleri Ayrıca Birleşmiş Milletler (BM) Sierra Leone Misyonu, Birleşmiş Milletler (BM) Fildişi Sahili Operasyonu, Birleşmiş Milletler (BM) Burundi Misyonu ve Birleşmiş Milletler (BM) Liberya Misyonu'na halen destek vermektedir.¹⁷⁹ Türk Silahlı Kuvvetleri, sert güç unsuru olmanın yanında yumuşak güç unsuru olarak kullanılmaktadır. Türk Silahlı Kuvvetleri, askeri görevlerinin yanı sıra destek olduğu diğer faaliyetleri ise Türk kültürünün tanıtılması, okul veya hastane inşa onarımına destek verme, Ramazan ayında Müslüman olan ülkelerde ihtiyaç sahibi insanlara gıda

¹⁷⁸“Türkiye'nin En Büyük Yurtdışı Askeri Üssü Neden Somali'de?”, erişim 27.10.2021, https://youtube.com/watch?v=7kdIwc0_W4A.

¹⁷⁹ İhsan Çomak, “Türkiye'nin Afrika Politikası ve Sağlık Sektöründe Çalışan Türk STK'ların TİKA'nın Desteğinde Afrika'da Yürüttüğü Faaliyetlerin Bu Politika'ya Etkisi”, *Avrasya Etüdleri*, 40/2 (2011), s. 210. (erişim 28.10.2021).

paketi dağıtma desteği, sosyal etkinliklere katılma, eğitim ve danışmanlık, kalkınma için uygun ortam oluşturma ve istihkâm ve lojistik gibi konularda destek vermektir.¹⁸⁰

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Gambiya ile eğitim işbirliği anlaşma ve protokolü bulunmaktadır. Bu askeri işbirliği anlaşma ve protokolü daha sonrasında siyasi ve ekonomik kazanımlar elde edilmesini sağlamıştır. Bu durum aslında Türk askerinin bulunduğu diğer Afrika ülkeleri için de geçerlidir. Dönemin Gambiya Devlet Başkanı Yahya Jammeh, Türkiye ile olan askeri işbirliği ve protokolü sonucunda yaşanan gelişmelere bağlı olarak: “*Kim sizin kendinizi savunmanıza yardım ederse, barışa, düzene ve düzenli ve sürdürülebilir gelişmenize yardım ediyor demektir. İşte Türkiye'nin yaptığı bu biz buna müteşekkirimiz*”¹⁸¹.... şeklinde ifade etmiştir. Bu açıklama uluslararası alanda diğer ülkelere de örnek teşkil edecek niteliktedir. 2011 yılında Arap Baharı olayında Tunus'un güvenlik kuvvetleri zafiyet yaşamıştır. Bu durumun ortadan kaldırılması ve Tunus ordusunun tekrar revize edilmesi için Türk Silahlı Kuvvetleri önemli bir rol oynamıştır.¹⁸²

Türkiye savunma sanayi alanında son dönemlerde ciddi adımlar atmıştır. Dünya üzerinde bulunan ülkelerle savunma sanayi alanında boy ölçüşebilecek duruma gelindiğinde Türkiye, Afrika Kıtası ile olan çok boyutlu ve stratejik ilişkilerini daha da derinleştirerek bölgede aktif rol oynayan ülke olma yolunda çok önemli bir konuma geleceği düşünülmektedir.¹⁸³

2014 yılından itibaren Türk savunma sanayi Afrika Kıtası'nda faaliyetlerine başlayarak aktif bir rol üstlenmiştir. Savunma sanayi alanında ihracat alanındaki faaliyetleri hızlandırmak için Cumhurbaşkanlığı Savunma Sanayi Başkanlığı yurtdışında yerli harp silah, araç ve gerecin tanıtımı yapabilmesi için “*uluslararası işbirliği ofisleri*”, “*yabancı yayın kanallarıyla reklam, tanıtım filmleri, marka ve slogan çalışmaları*” yapmıştır. Savunma sanayi alanında 2014 yılından itibaren yapılan faaliyetler neticesinde Burundi, Benin, Cibuti, Çad, Ekvator Ginesi, Fas, Fildişi Sahilleri, Gabon, Gambiya, Gana, Gine, Güney Afrika, Kamerun, Kenya, Kongo, Madagaskar, Mali, Moritanya, Nijer, Nijerya, Senegal, Sierra Leone, Somali, Sudan, Tanzanya, Tunus ve Uganda olmak üzere 27 Afrika ülkesi ile savunma sanayi alanında

¹⁸⁰ Arda Görkem Yatağan, “Sert Güç Unsurlarının Yumuşak Güç Aracı Olarak Etkileri”, *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 28/ 2 (2018), s. 83-85. (erişim 28.10.2021).

¹⁸¹ Hatice Doğan, “Türk Silahlı Kuvvetlerinin Kamu Diplomasisi Faaliyetleri”, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 3/2 (2014), s. 82-83. (erişim 28.10.2021).

¹⁸² Doğan, a.g.m., s. 82-83.

¹⁸³ Tuğrul Oğuzhan Yılmaz, “Türkiye-Afrika İlişkilerinin Güvenlik Boyutu: Türk Savunma Sanayi ve Afrika”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, 120/237 (2018), s. 41. (erişim 30.10.2021).

işbirliği anlaşmaları yapılmıştır. Bu yapılan işbirliği anlaşmaları gerek askeri alanda gerekse Türkiye-Afrika ilişkilerinin geliştirilmesi ve büyütülmesi konusunda çok önemli bir paya sahiptir. Türkiye, “eğitim, teknik ve bilimsel işbirliği” çatısı altında Cibuti, Fil Dişi Sahilleri, Kongo, Mali, Nijerya, Nijer ve Sundan ile askeri anlaşmalar yapmıştır. Bu durum Türkiye ve Afrika arasındaki askeri işbirliğini artırması yönünde önemli bir adımdır. Afrika’da yıllarca devam eden güvenlik ve terör sorunlarına karşı Türkiye yaptığı bu anlaşmalarla Afrika’da asker ve polis güçlerine eğitim ve kurs vermektedir. Eğitim verilen ülkelerin güvenlik zafiyetlerini en aza indirip devlet otoritesini inşa etmesine yardım etmeye çalışan Türkiye, Afrika ülkeleri ile olan ilişkilerinde olumlu kazanımlar elde etmeye devam etmektedir.¹⁸⁴

Türk savunma sanayi kurumları arasında yer alan ASELSAN (Askeri Elektronik Sanayi), Güney Afrika’da elektro-optik tasarım şirketi kurmuştur. Ayrıca bu bölgede etkili olan Güney Afrika kökenli şirket olan Paramount Advanced Technologies (Paramount Gelişmiş Teknolojiler) savunma sanayi ile işbirliği anlaşması yapmıştır. Bunun neticesinde *Türkiye, Güney Afrika pazarında savunma sanayi kolunda faaliyetlerini sürdürmektedir.* Türk savunma sanayi kurumlarından Havelsan (Hava Elektronik Sanayi), Kuzey Afrika bölgesinde Cezayir merkezli olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Türk savunma sanayi kurumlarından Katmerciler, Fas, Angola, Cezayir, Etiyopya, Gana, Güney Afrika, Kenya, Liberya, Libya, Nijerya, Mali, Mısır, Senegal, Sudan, Tanzanya, Tunus ve Yeşil Burun adaları olmak üzere *17 Afrika ülkesine savunma sanayi ürünleri ihraç etmektedir.*¹⁸⁵

Türk savunma sanayi özellikle Libya, Somali, Senegal ve Tunus merkezli olmak üzere Afrika’daki faaliyetlerini yürütmektedir ve Afrika’nın diğer bölgelerine genişlemektedir. Türkiye’nin Libya ile olan askeri ilişkileri Kıbrıs Barış Harekâtı döneminde Amerika Birleşik Devletleri’nin (ABD) silah ambargosu uyguladığı döneme denk gelmektedir. Dönemin Libya lideri Muammer Kaddafi tüm dünya Türkiye’ye sırtını dönmüşken Libya, Türkiye’ye 4 uçak dolusu silah ve malzeme ile Türk jet uçaklarının ihtiyacı olan benzini maddi karşılık almadan Türkiye’ye vererek iki ülke arasında derin bir köprü oluşturmuştur. *Libya bu yardım ile Türkiye üzerinde oluşturulan ABD ambargosunu yıkan bir ülke olmuştur.* 2012 yılında yapılan askeri işbirliği anlaşması neticesinde Libya, Türk İçişleri Bakanlığına Toplumsal Olaylara

¹⁸⁴ Yılmaz, *a.g.m.*, s. 45-48.

¹⁸⁵ Yılmaz, *a.g.m.*, s. 49-50

Müdahale Aracı (TOMA) siparişi vermiş ve 20 adet TOMA Katmerciler şirketi vasıtasıyla Libya'ya teslim edilmiştir. 2017 yılında Türkiye, Senegal ile savunma sanayi alanında işbirliği anlaşması imzalamış ve 16 Mart 2017 yılında bu yapılan anlaşma Türk Resmi Gazetesi'nde yayımlanmıştır. Bu kapsamda Senegal ordusu terörle mücadele alanında güçlenmek ve operasyonlarda kullanmak için Türkiye'den 25 adet Ejder Yalçın zırhlı araç ve 4 adet toplumsal olaylara müdahale aracı siparişi vererek satın almıştır. Senegal ordusunun Jandarma Müdahale Birliği Zırhlı Filo Komutanı Yüzbaşı Mor Gueye, "Zırhlı askeri araç alanında en uygun ve kaliteli üretim Türk savunma sanayisi tarafından yapılıyor. Bu yüzden Türkiye'yi seçtik"¹⁸⁶... şeklinde bir açıklama yapmıştır. Ayrıca Gueye, Türkiye ile olan askeri alandaki işbirliğin büyüyeceğini ve yeni harp araç, silah ve gereçlerini satın alacaklarını söylemiştir. 2018 yılında Türkiye Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Arif Çetin, Senegal'de düzenlenen "Afrika Jandarmaları Birliği 5'inci Olağan Toplantısı"na katılmıştır. Normal şartlarda üye ülkeler dışında herhangi bir ülke çağrılmamasına karşın Türkiye'nin terörle mücadele alanındaki tecrübesinden faydalanmak için Türkiye'yi temsilen Jandarma Genel Komutanı davet edilmiştir. Bu toplantıda yapılan sunumlar ve açıklamalar Afrika ülkeleri tarafından takdirle karşılanmış olup toplantı sonucunda Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Arif Çetin, Senegal ile olan güvenlik ve askeri işbirliğinin sürdürülmesi ve geliştirilmesi kapsamında ortak bir kararın verildiğini belirtmiştir. Türkiye yurtdışındaki en büyük askeri üssünü Somali'de inşa ederek 2017 yılından itibaren burada görev yapan Afrika Kartalları, Somali için güvenlik ve askeri işbirliği alanlarında büyük bir güvence oluşturmuştur. Somali ordusu, Türkiye'den 35000 Türk menşeli MPT-76 piyade tüfeği siparişi vermiş olup 450 adet piyade tüfeği Somali'ye teslim edilmiştir. Geri kalan piyade tüfekleri ise en kısa sürede teslim edilmek üzere karşılıklı bir anlaşmaya varılmıştır. Türkiye ve Somali arasındaki savunma sanayi, güvenlik ve askeri işbirliği alanlarındaki anlaşmalar Türkiye'ye Aden ve Kızıldeniz bölgesinde ciddi kazanımlar elde ettirmiştir. Somali ordusundaki silah ve teçhizatın sağlanması ve Somalili askerlerin eğitilmesi rolünü Türkiye üstlenerek bu alandaki ihtiyacı gidermiştir. 2018 yılında Somali Savunmadan Sorumlu Devlet Bakanı Muhammed Ali Haga, "Türk ordusu, gelişmiş düzeyde, onların eğitimi NATO'nun verdiği eğitim, Türkiye, insani yardımların yanında ordu açısından da ihtiyaç duyulan

¹⁸⁶ Yılmaz, a.g.m., s. 54.

bir zamanda Somali'ye yardıma gelen bir dost bir ülke''¹⁸⁷.... şeklinde bir açıklama yapmıştır. Tunus ordusu, Türkiye'de üretimi yapılan Otokar yapımı BMC Kirpi Zırhlı Araç MRAP 4x4'e ilgi göstermiş ve Türkiye'den 40 tane Kirpi siparişi vermiştir. 2017 yılında da Tunus ordusu Türkiye üretimi olan Ejder Yalçın Zırhlı Aracına ilgi göstermiş ve aynı yıl içinde ilk defa Afrika'ya bu aracın ihracatı yapılmıştır. Bu zırhlı aracın çöl ortamında yapılan testleri neticesinde başarılı olduğu tespit edilmiş olup rakibi Fransız şirketlerini geride bırakmıştır. Bu nedenden dolayı askeri işbirliği kapsamında Tunus, Türkiye'den 70 tane Ejder Yalçın III Zırhlı Aracını satın alarak kendi ordu envanterine eklemiştir. Türk savunma sanayi, son dönemde elde ettiği başarılı sonuçlardan sonra geliştirdiği modern harp araç, silah ve gereçlerini ilk olarak Afrika ülkelerine ihraç etmiştir. Bu durum aslında Türkiye'nin savunma sanayi alanında Afrika'da çok kazançlı bir pazar alanı oluşturabileceğinin bir göstergesidir.¹⁸⁸ Türkiye'nin Afrika Kıtası'ndaki askeri ve savunma sanayi alanlarındaki faaliyetleri bölgede bulunan egemen güçleri ayrıca rahatsız etmektedir. Türkiye'nin bu olumlu faaliyetlerinin baltalanması için egemen güçler tarafından farklı yollardan karşılık verilmesi gelecekte büyük bir ihtimalle beklenmektedir. Vekâlet savaşlarının yaşanması da kaçınılmaz olarak görülmektedir.

Afrika'da güven ve istikrarın tesis edilmesi, korunması ve sürdürülmesi kapsamında Mali ve Orta Afrika Cumhuriyeti'nde bulunan Türk askerinin görev süresi 31 Ekim 2021 tarihinden itibaren Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin onayı ve tezkeresiyle 1 yıl daha uzatılmıştır.¹⁸⁹ Türkiye, Libya'da iç savaş devam ederken Ulusal Mutabakat Hükümeti'ne askeri yardımda bulunmaktadır. Türk askeri çatışmalara doğrudan dahil olmayıp Ulusal Mutabakat Hükümeti askerlerine eğitim desteği vermiştir. İç savaş döneminde Libya'ya sadece karada değil hem savunma hem de denizde askeri destek verilmiştir.¹⁹⁰

Türkiye'nin Afrika Kıtası'nda toplamda 19 askeri ateşeliği bulunmaktadır. Bu askeri ateşelikler aracılığıyla Afrika ülkeleriyle güvenlik alanında işbirliği yapılmaktadır. Bu konuya örnek olarak Türkiye bu askeri ateşelik aracılığıyla Libya ile Güvenlik ve Askeri İşbirliği Mutabakat Muhtırasını imzalamıştır. Bu işbirliği

¹⁸⁷ Yılmaz, *a.g.m.*, s. 58.

¹⁸⁸ Yılmaz, *a.g.m.*, s. 49-59.

¹⁸⁹“Türk Askerinin Mali Ve Orta Afrika'daki Görev Süresi Uzatıldı”, erişim 31.10.2021, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/turk-askerinin-mali-ve-orta-afrikadaki-gorev-suresi-uzatildi-618437.html>.

¹⁹⁰“TSK'nın Yurtdışındaki Gücü”, erişim 29.10.2021, <https://indyturk.com/node/316736/her-yedi-askerden-biri-sınrlarin-otesinde-tskn-yurtdışındaki-gücü-50-bini-aştı>.

neticesinde Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından Libyalı askeri öğrencilere eğitim programları verilmektedir.¹⁹¹

Sonuç olarak Türkiye, Afrika Kıtasında suni sınırların getirdiği temel sorunlarla birlikte egemen güçlerin de etkileriyle devam eden güvenlik ve terör olaylarının sona erdirilmesi kapsamında üzerine düşen görevi hem askeri hem de savunma sanayi alanında ülke iç işlerine karışmadan yapmaktadır. Afrika’da etkinliği artan Türkiye’nin bölgedeki güvenlik, askeri ve savunma sanayi faaliyetleri de karşılıklı ilişkilerin derinleşmesinde ve sürdürülebilir bir seviyeye gelmesinde en önemli paylardan birine sahip olmuştur.

3.6. Türkiye’nin Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi Anlayışı ve Politikası

Bir ülke, başka bir ülkeyi yumuşak güç ile şekillendirmek isterse bu faaliyetlerinin meşru olması için kamuoyu desteğine ihtiyaç duyacaktır. Bu aşamada kamuoyu desteğinin alınması için kamu diplomasisi faaliyetleri devreye girer. Yine bu faaliyetlere sert güç de dâhil olursa kullanılan bütün stratejik iletişim unsurları kamu diplomasisine entegre olmaktadır.¹⁹² Türkiye, bu gerçekten hareketle dış politikasında yumuşak güç oluşturmak için de kamu diplomasisi faaliyetlerine geç de olsa ağırlık vermeye başlamıştır.

Türkiye, jeopolitik ve jeostratejik konumu itibariyle çok önemli bir yumuşak güç üretme alanının merkezinde yer almaktadır. Dünyada önemli petrol üretimi yapan Ortadoğu ve Hazar Havzası ile deniz ulaşımı bakımından kavşak noktası olarak kabul edilen Akdeniz, Karadeniz, Boğazlar, Balkanlar, Kafkasya ve Orta Asya’nın oluşturduğu coğrafyanın merkezinde Türkiye bulunmaktadır. Türkiye’nin bu coğrafyada tarihten gelen komşuluk ve akrabalık bağları bulunmaktadır. Türkiye bu temelden hareketle büyük bir yumuşak güç potansiyelinin de merkezinde yer almaktadır. Ayrıca Türkiye üç kıtayı birbirine bağlamaktadır. Türkiye konum itibariyle Avrupa, Balkanlar, Kafkasya, Ortadoğu, Karadeniz ve Akdeniz ülkesi şeklinde sıfatlandırılırsa aslında yanlış bir tespit olmayacaktır. Yumuşak güç bağlamında değerlendirildiğinde Türkiye ayrıca coğrafi konum itibariyle de bir dostluk ve işbirliği köprüsü misyonunu da yüklenmiştir.¹⁹³

¹⁹¹“Türkiye’nin Afrika’daki Etkisi Artıyor”, erişim 30.10.2021, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/turkiyenin-afrikada-etkisi-artiyor/2398371>.

¹⁹² Sait Yılmaz, *Akıllı Güç*, İstanbul: Kum Saati Yayınları, 2012, s. 439.

¹⁹³ Yılmaz, *a.g.e.*, s. 415.

Türkiye yakın bir döneme kadar dış politikasında güvenlik odaklı bir anlayışı benimsemiştir. 2000 yılından sonra ivme kazanan Türk kamu diplomasisi faaliyetleri sonucunda güvenlik odaklı dış politika anlayışının yanında “*kazan-kazan*” ilkesi de benimsenmiştir. Bunun yansıması olarak 2008 yılında Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA) tarafından yayımlanan *İnsight Turkey* 10’uncu sayı dergisinde Türk Dış Politikası’nda Yumuşak Güç ifadesi ana başlık olarak kullanılmıştır.¹⁹⁴

Türkiye, yurtdışında izlediği dış politika faaliyetlerinde sadece muhatap alınan hükümetleri ya da uluslararası kuruluşların görevlilerini etkileme çabalarının yetersiz kalacağını bilmektedir. Çünkü *21’inci yüzyılda devleti oluşturan toplumu bilgilendirmek ve etkilemek çok önemli bir stratejik faaliyet olmuştur*. Bu durum aslında klasik diplomasinin yanında kamu diplomasisini de çok önemli bir yere taşımaktadır. Türkiye kamu diplomasisi faaliyetlerinde muhatap aldığı toplumlarda olumlu Türkiye imajı aşilayarak onların gönüllerini de kazanmayı hedeflemektedir. Çünkü bu stratejik hamle artık uluslararası alanda bir zorunluluk haline gelmiş durumdadır. Bu evrede diplomasi dönüşümünün yaşandığı görülebilmektedir.¹⁹⁵ Türkiye’nin Afrika Kıtası’nda yürüttüğü dış politika anlayışının ön planında “*insancılık*” ilkesi vurgulanmaktadır. Türkiye’nin Afrika Kıtası’nda yürüttüğü kamu diplomasisi faaliyetlerinde insancılık ilkesi birinci sırada yer alarak gönül kazanma stratejisi ayrıca uygulanmaktadır. 2011 yılında insani diplomasi adı altında Somali’de yapılan insani yardımlar ve kampanyalar Somali halkı ve hükümeti tarafından Türkiye’nin kurtarıcı bir ülke olarak görülmesini sağlamıştır. Buradaki faaliyetlerde kalplerin ve zihinlerin kazanılması stratejisi uygulanmıştır. Ayrıca Somali örneği, Türkiye’nin kendi gücünü görmesini sağlayan önemli bir stratejik adım olmuştur. Gerçek bir lider, karşısında bulunanların zihnine, yüreğine ve ruhuna hitap eder. Türkiye bulunduğu bölgede rol model olup liderlik yapmaya çalışırken bu özellikleri de dikkate almaktadır.¹⁹⁶

Türkiye, kamu diplomasisi faaliyetlerinde muhatap aldığı kamuoyunu eğitir, bilgilendirir ve onları sürecin içerisine dâhil eder. Burada Türkiye kamu diplomasisi faaliyetlerini stratejik bir iletişim vasıtası olarak kullanmaktadır. Yumuşak güç kavramının yaratıcısı olan Nye, kamu diplomasisi kavramını yumuşak gücün bir

¹⁹⁴ Ekşi, *a.g.e.*, s. 265.

¹⁹⁵ Hasan Kocabıyık, “Değişen Diplomasi Anlayışı, Kamu Diplomasisi ve Türkiye”, *Avrasya Etütleri*, 25/55 (2019), s. 164. (erişim 01.11.2021).

¹⁹⁶ Alpaslan Özerdem, “İnsaniyetçilik ve Türk Dış Politikası”, *Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi*, 13/52 (2016), s. 140-141. (erişim 05.11.2021).

kullanım alanı olarak görmektedir. Buradan hareketle Türkiye, yumuşak gücünü artırmak için kamu diplomasisi faaliyetlerine ağırlık vermektedir. Türkiye, sadece klasik diplomasiye ağırlık vermemektedir çünkü II'nci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan uluslararası örgütlerin ve sivil toplum kuruluşlarının aktif rol oynayan kurumlar olması ayrıca gelişen teknoloji ile birlikte halkın da gündemi belirlemede aktif olması ile beraber klasik anlamda diplomaside bir dönüşüm gerçekleşmiştir. Bundan dolayı günümüzün koşullarında Türkiye yabancı kamuoyunu gözardı etmemektedir. Çünkü küresel kamuoyu, 21'nci yüzyılda gündemi belirleyen en önemli güçlerden biri olmuştur.¹⁹⁷

Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD), kamu diplomasisi bağlamında 1946 yılından bu yana *Fullbright* adında bir öğrenci değişim programı projesi uygulanmaktadır. Bu projenin amaçlarından biri totaliter rejimden gelen misafir öğrencileri “*Özgürlük ve demokrasi ile tanıştırmak*”tır. Bu sayede rol model olan ABD, rejimini, kültürünü ve yönetim anlayışını bir anlamda yurtdışına ihraç etmektedir. Tabiki bu misafir öğrencinin dostluğunu kazanmak da çok önemlidir. Türkiye bu konuda geç kalmış olmasına rağmen yakın dönemden itibaren öğrenci değişim programını uygulamaktadır. Bu program sayesinde de az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere rol model olarak gösterilen Türkiye, kendi kültürünü, rejim ve yönetim anlayışını ihraç etmeye başlamıştır. *Bu proje ile Türkiye, orta ve uzun vadede kuvvet çarpanı etkisi yaratacak bir yatırım yapmaktadır.*¹⁹⁸

Türkiye'nin yumuşak güç bağlamında kamu diplomasisi faaliyetleri Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra hız kazanmıştır. 1992 yılında kurulan Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) ile sonraki yıllarda kurulan resmi kurumlarla beraber, yapılan eğitim ve insani yardımların yurtdışına sivil toplum kuruluşları aracılığıyla da taşınması bu süreci hızlandırmıştır. Türkiye, 2000 yılından sonra dış politikada değişikliğe giderek yumuşak güç ve bu kapsamda yürütülen kamu diplomasisi faaliyetlerine ağırlık vermiştir. TİKA'dan sonra, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), Yunus Emre Vakfı, Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü daha sonra bu kurum 2018 yılında lağvedilerek Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığına devredilmiş ve Maarif Vakfı gibi yumuşak güç üreten kamu kurumları tesis edilmiştir. Ayrıca Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) çeşitli dillerde yayın yapmaya

¹⁹⁷ Kocabıyık, *a.g.m.*, s. 166-167.

¹⁹⁸ Kocabıyık, *a.g.m.*, s. 170.

başlamış ve buna Anadolu Ajansı da (AA) dâhil olmak üzere uluslararası yayınlar yapmaya başlamışlardır. Bu yapılan faaliyetler Türkiye'yi uluslararası alanda yumuşak güç üreten ülkeler arasında iddialı bir konuma taşımaktadır. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı yurtdışı faaliyetlerini medya kuruluşları arasında olan TRT ve AA ile ilişkili olarak yürütmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı içerisinde, yumuşak güç üretilmesinde en önemli unsur olan kültürün tutarlı bir şekilde kullanılması için kültür diplomasisi kurumları olan TİKA, YTB ve Yunus Emre Vakfı aynı çatı altında toplanılmıştır.¹⁹⁹

Türkiye, kamu diplomasisi faaliyetlerini üç boyutta yürütmektedir. Bunun *ilk boyutu* günlük iletişimdir. Bu iletişim ile kısa vadede ülkeyi ilgilendiren hususları anlık olarak medya aracılığıyla muhataplarına sunmaktadır. Bu ilk boyut dinamik bir iletişim sürecinden oluşmaktadır. Türkiye, *ikinci boyutta* stratejik iletişimi kullanmaktadır. Bu boyut orta vadede icra edilen faaliyetlerdir. Bu stratejik iletişimde Türkiye, iletmek istediği mesajlarını ve temalarını tutarlı bir şekilde yayımlamaya çalışmaktadır. Bu faaliyetler yapılırken medyanın tüm unsurları kullanılmaktadır. Burada önemli olan husus iletilmek istenen stratejik mesajın ya da temanın sürekli yayımlanması ve tutarlı oluşudur. Bu faaliyetler icra edilirken radyo yayınları, televizyon yayınları, diziler ve reklamlar etkin olarak kullanılmaktadır. Türkiye'de bunu yapan yayın kuruluşları arasında TRT Avaz, TRT Arap, TRT World gibi radyo ve televizyon kanalları ile Türk dizileri kullanılmaktadır. Türkiye *üçüncü boyutta* uzun vadede olacak şekilde faaliyetlerini yürütmektedir. Bu faaliyetler burslar, değişim programları, eğitimler, seminerler ve konferanslar olarak yürütülmektedir. Türkiye Bursları adıyla yabancı öğrencileri burs programına dâhil eden Türkiye, yurtdışında TİKA, Yunus Emre Türk Kültür Merkezleri ve Maarif Okulları aracılığıyla yabancı öğrencilere ulaşmaktadır.²⁰⁰

Türkiye kamu diplomasisi faaliyetleriyle, tarihsel, kültürel ve akrabalık bağları bulunan toplumlardan başlayarak uzak toplumlara doğru kendi dış politikasında ve dünya siyasetinde istediği sonuçlara ulaşmayı hedeflemektedir. Uygulamada görülen bu faaliyetler ilk olarak Osmanlı'dan kalan eserlerin renovasyon işlemleri ve çalışma bölgelerinde yapılan uygulamalar olarak kendini göstermiştir. Türkiye'nin dış politikası bazı dönemler çeşitli nedenlerden dolayı farklı boyutlara taşınmıştır. Dış politikayı yeniden inşa ederken kamu diplomasisi uygulamaları merhum eski Cumhurbaşkanı

¹⁹⁹ Kocabıyık, *a.g.m.*, s. 172.

²⁰⁰ Kocabıyık, *a.g.m.*, s. 172.

Özal döneminde gündeme gelmiştir. Kamu diplomasisinin öneminin anlaşılması üzere 1992 yılında Dışişleri Bakanlığına bağlı olarak Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) kurulmuştur. Türkiye’de kurulan kamu diplomasisi kuruluşları devlete bağlı olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu kamu diplomasisi kuruluşları, Türkiye ile ortak geçmiş ve akrabalık bağları güçlü olan bölgelerde faaliyet göstermeye başlamıştır. Bu bölgelere bakıldığında Türkiye için önem arz eden husus ise Osmanlı hinterlandı olarak miras kalan bölgelerdir. Ortak geçmiş ve akrabalık bağları bulunan Balkanlar bölgesi, Türk kamu diplomasisi sürecinin yoğun olarak icra edildiği bir coğrafya olmuştur. Balkanlar coğrafyasında yaşayan, müslüman olan ve akrabalık bağları bulunan toplumlar Türkiye’ye Osmanlı’dan miras kalmıştır. Geçmişten gelen bu miras Türkiye’nin bu bölgeye pozitif ayrımcılık yapmasını zorunlu kılmıştır. Türkiye’nin kamu diplomasisi alanında Orta Doğu ve Orta Asya bölgeleri ile de ilişkileri bu minvalde gelişmiştir. Türkiye’deki kamu diplomasisi kuruluşları özellikle 2002 yılı sonrasında iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi döneminde aktif olarak kullanılan bir dış politika aracı olmuştur. Türkiye’deki kamu diplomasisi kuruluşları ekonomik refah seviyesinin yükselmesiyle faaliyetlerini ve projelerini artırmıştır. Artan bu kamu diplomasisi faaliyetleri ile bu kuruluşların önemi doğru orantılı olarak giderek artmıştır. Bu gelişmeler bağlamında Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Yunus Emre Enstitüsü (YEE), Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı (CİB), Türkiye Maarif Vakfı (TMV), Diyanet İşleri Başkanlığı, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) ve Anadolu Ajansı (AA) gibi kuruluşlar Türkiye’nin dış politikasında ön saflarda yerini almıştır. 2002 yılından sonra Türkiye’nin resmi olarak faaliyet gösteren kamu diplomasisi kuruluşları çeşitli kurum ve kuruluşlar ile ortak çalışmaktadır. Başlıca Türk kamu diplomasisi resmi kuruluşları ise genel olarak şunlardır;

- 1) Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı,
- 2) Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı,
- 3) Yunus Emre Enstitüsü,
- 4) Türkiye Maarif Vakfı,²⁰¹
- 5) Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı,
- 6) Türkiye Radyo Televizyon Kurumu ve Anadolu Ajansı ve
- 7) Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı’²⁰²dır.

²⁰¹ Kocabıyık, *a.g.m.*, s. 172.

Yukarıda adı geçen kamu diplomasisi kuruluşları Türkiye'nin her alanda gelişme kaydetmesi ile birlikte dış politika anlayışında da köklü değişim ve yenilikler getirmesini sağlamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü olan İbrahim Kalın, yakın dönemde Türkiye'nin yeni dış politika anlayışının “*siyasi liderlik, stratejik vizyon ve atıf çerçevesi*” hususları doğrultusunda oluştuğunu açıklamaktadır.²⁰³ Muharrem Ekşi ise, AK Parti dış politikasında yumuşak gücün merkeze alınması ile ilgili hem söylemde hem de uygulamada yürütülen politikalarda yansımaların olduğunu açıklamıştır. Adalet ve Kalkınma Partisine mensup üyelerin yumuşak gücün merkeze alınması gerektiği konusundaki anlayışları ile dış politika stratejilerini ve yöntemlerini bu anlayış doğrultusunda şekilledirdikleri görülmektedir.²⁰⁴ Baskın Oran ise Davutoğlu'nun hem söylemlerinden hem de Stratejik Derinlik kitabından hareketle, yakın dönemde güncellenen Türk dış politika anlayışının üç ilke üzerine kurulu olduğunu açıklamaktadır. Oran, bu ilkeleri şu şekilde dile getirmektedir:

Vizyon Sahibi Dış Politika: Bunalım patlak verdikten sonra onu çözmeye çalışmak yerine, bunalımın çıkmasına engel olmaya çalışılacaktır. Bunun için de, kendisini doğrudan ilgilendirmese dahi Türkiye, uluslararası ve bölgesel çatışma durumlarında hemen rol alacak, örneğin arabuluculuk yaparak çatışmaya engel olmaya çalışılacaktır. Tutarlı ve Sistematik Bir Çerçeve: Her bölgede aynı temel ilkelere bağlı bir politika izlenecektir. Türk yumuşak gücünü bölgede yayacak yeni bir diplomasi ve söylem.²⁰⁵

Demokrasi, Türkiye'nin en önemli yumuşak gücü olarak görülmektedir. Çünkü Türkiye'nin Müslüman bir ülke olması, laik ve demokratik bir yapıya sahip olması ve aynı zamanda demokrasi deneyimine sahip olması, yumuşak güç kullanımını en üst düzeye ulaştırmasına yardımcı olmakta ve Türkiye'nin uluslararası kamuoyundaki prestijine ve imajına çok büyük katkılar sağlamaktadır.²⁰⁶

Kalın, dünyadaki küreselleşmenin etkisiyle yaşanan her alandaki gelişmelerin ışığında dış politika anlayışının oluşturulmasında eski yöntemlerin artık bir işe yaramadığını açıklamıştır. Ayrıca Kalın son dönemde ülkeler arası temasları temel

²⁰² Erdem Eren, “Sivil Toplumun Dış Politika İnşasındaki Rolü: Türk Kamu Diplomasisi Örneği”, *Ekonomi, Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 2/1 (2017), s. 41-42. (erişim 13.11.2021).

²⁰³ İbrahim Kalın, *2000'li Yıllar: Türkiye'de Dış Politika*, İstanbul: Meydan Yayıncılık, 2011, s. 7.

²⁰⁴ Ekşi, a.g.e., s. 157.

²⁰⁵ Baskın Oran, “Dönemin Dış Politikası”, Baskın Oran (ed.), *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, 3. Cilt, 2. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2013, s. 139.

²⁰⁶ Yıldırım Turan ve Ahmet Karafıl, “Türk Dış Politikasında Yumuşak Güç Unsuru ve T.C. Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü Örneği”, *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 3/1 (2017), s. 21. (erişim 17.11.2021).

olarak dış politika anlayışının ortaya konulamayacağından bahsetmiştir. Yeni gelişmelerle birlikte farklı argümanları içerisinde barındıran siyasi yeni bir kapının varlığına işaret etmektedir. Kalın, dış politika oluşturan araçların sadece ülkeler ve diplomatlar olmadığını vurgulamıştır. Bu araçların yanında resmi olmayıp sivil hayatta yer alan her kesimden insanların, kurum ve kuruluşlarda yer aldığını belirtmektedir. Türkiye’deki dış politika bu sayılan hususlar doğrultusunda etkilenmiştir. Bu değişimle birlikte dış politikada yer alan kamu diplomasisi kaynakları tamamlayıcı araçlar haline gelmiştir. Değişen dış politikaya bağlı olarak yeni kamu diplomasisi kuruluşları kurulmuştur. Türkiye’nin yeni dış politika oluşturma çabalarında Kalın’ın da vurguladığı gibi “*TİKA, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, TRT, Anadolu Ajansı, Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Yunus Emre Vakfı, Kızılay ve AFAD gibi kurumlar yumuşak güç çatısı altında Türk dış politikasına çok büyük katkılar sağlamaktadır.*”²⁰⁷ şeklinde açıklama yapmıştır.

Sonuç olarak Türkiye’nin kamu diplomasisi alanında verdiği önemi ve dikkati Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı olan Recep Tayyip ERDOĞAN yaptığı bir konuşmasında belirtmiştir. Resmi Gazete’de yayımlanan açıklama Türkiye’nin yumuşak güç ve kamu diplomasisi alanındaki anlayışını ve politikasını özetler niteliktedir:

Günümüzde, küreselleşmenin bir sonucu olarak uluslararası ilişkiler daha karmaşık bir hale gelmiş, devletler arasındaki resmi diplomasi yanında uluslararası toplumu etkilemenin ve yönlendirmenin bir aracı olarak ‘Kamu Diplomasisi’ ayrı bir önem kazanmıştır. Uluslararası platformlarda, Ülkemizin uzun süredir maruz kaldığı itham ve sorunlar karşısında haklılığımızı kanıtlamaya yönelik çalışmaların başarıya ulaşabilmesi için, kamu diplomasisi yöntem ve araçlarıyla uluslararası toplumun doğru yönde bilgilendirilmesi gerekmektedir.²⁰⁸

Bu açıklamada Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, küreselleşmenin de etkisiyle artık son dönemde devletlerarası iletişimin salt diplomasi ile olmadığını ve kamu diplomasisi faaliyetlerinin olması gerektiğini vurgulamıştır. Devletin diplomasi faaliyetlerinin yanında yabancı kamuoyuna yönelik olarak kamu diplomasisi faaliyetlerinin Türkiye açısından kritik öneme sahip olduğu görülmektedir. Zaten kamu diplomasisi faaliyetleri hedef ülke kamuoyunu ve devamında hedef hükümetin istenilen

²⁰⁷İbrahim Kalın, “Türkiye Artık Ölçek Küçülmez”, Yeni Şafak, erişim 18.11.2021, <https://www.yenisafak.com/hayat/turkiye-artik-olcek-kucultemez-460184>.

²⁰⁸“Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü Genelge 2010/3”, Resmi Gazete, erişim 16.11.2021, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/20100130-19.htm>.

yönde gitmesi için yapılan etkileme çalışmalarını kapsamaktadır. Bu temelden hareketle Türkiye'ye itham edilen her türlü suçlamalara karşı uluslararası kamuoyunu olumlu yönde etkileme ve yönlendirme çabalarının nedenli önemli olduğu açıklamalarda görülebilmektedir. Sonuç olarak Türkiye kamu diplomasisi faaliyetleri ile küreselleşen dünyayla birlikte dinamizmi yakalayarak ülke çıkarlarına uygun olmak koşuluyla işbirliği ve koordinasyonu sağlayarak uluslararası alanda aktif rol oynayan bir ülke olma amacı hedeflemektedir. Türkiye'nin bu hedef için profesyonel ve üst düzeyde çalışacak kamu diplomasisi kuruluşlarına ise her zaman ihtiyacı olacağı ise bir gerçektir.

3.7. Türkiye'deki Kamu Diplomasisi Kurumları ve Yumuşak Güç Aktörleri

Türkiye'nin 2002 yılından sonra dış politikası ivme kazanmıştır. Türkiye şuanda başta Afrika olmak üzere, Orta Doğu, Orta Asya, Balkanlar, Kafkasya, Latin Amerika gibi bölgelerde aktif olmaya çalışmaktadır. Bu faaliyetler icra edilirken Türkiye dış politikasını kamu diplomasisi faaliyetleri ile kalıcı hale getirmeye çalışmaktadır. Türkiye için eğitim alanı yumuşak güç kapsamında icra ettiği kamu diplomasisi faaliyetlerinde çok önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü bu konuda önemli bir ABD örneği bulunmaktadır. ABD'de kamu diplomasisi kapsamında orta ve uzun vadede Fullbright burs programı ve International Visitors Program (Uluslararası Ziyaretçi Programı) uygulamaktadır. Bu programlarla *her yıl ABD, ortalama 450.000 civarındaki yabancı öğrenciye yerinde eğitim vermektedir.* ABD'de ve ABD vasıtasıyla kendi ülkelerinde eğitim alan bu öğrenciler olumlu Amerikan imajı ve kültürü ile donatılmaktadır. ABD'nin Afrika kökenli eski Genel Kurmay Başkanı ve daha sonrasında ABD Dışişleri Bakanı olarak görev yapan Colin Powell'ın bu konudaki tespiti ise şu şekilde belirtmiştir: *“Ülkemiz için, burada eğitim gören, geleceğin dünya liderlerinin dostluğunu kazanmaktan daha iyi bir servet göremiyorum”*²⁰⁹.... Eski Mısır Devlet Başkanı Enver Sedat, eski Almanya Şansölyesi Helmut Schmidt, eski İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher gibi isimler ABD'de eğitim alan liderlerden bazılarıdır. Burs programının isim babası olan eski senatöre J. William Fulbright, uluslararası ilişkilerde sadece güce dayalı anlayışı kabul etmemiş onun yerine medeni, akılcı ve insani temellere dayanan bir uluslararası ilişkiler olmasını istemiştir.²¹⁰ Bu kapsamda eğitim uluslararası ilişkilerde tamamlayıcı öğelerden bir tanesi olmuştur. Bir ülke dış

²⁰⁹Emine Akçadağ, “Dünyada ve Türkiye’de Kamu Diplomasisi”, <http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/emineakcadag.pdf>, 2009, s. 10. (erişim 18.11.2021).

²¹⁰ “Fulbright”, erişim 11.11. 2021, <https://fulbright.org.tr/hakkimizda>.

politika üretirken ve uygulama aşamasına geçerken kamuoyu desteğine ihtiyaç duyar. *Ayrıca bu desteğin oluşması için kamu diplomasisi kapsamında icra edilen eğitim faaliyetleri kuvvet çarpanı etkisi yaratmaktadır.* Dostluğu kazanılan bir devlet lideri ile kolaylıkla milyonlara ulaşılabilir. Bu noktada konunun önemini anlayan Türkiye de eğitim alanında kamu diplomasisi faaliyetleri yürütmektedir. Türkiye bu faaliyetleri icra ederken belli başlı kamu, kurum ve kuruluşları kullanmaktadır. Bu kuruluşlar ise bir sonraki konu başlıklarında ayrıntılı olarak incelenecektir.

4. EĞİTİM ALANINDA YÜRÜTÜLEN FAALİYETLER

Türkiye için 1998, 2005, 2008 ve 2010 yılları Afrika'ya yönelik açılım stratejileri için çok önemli dönüm noktaları olmuştur. Afrika ile Türkiye arasında geçmişten gelen bir bağ vardır. Tarihte yaşanmış karşılıklı ilişkilerde bu önemli bağ görülebilmektedir. Türkiye, Afrika'nın önemini ve yerini zamanla anlamıştır. Türkiye, uluslararası alanda dışa dönük çok yönlü politika üretip uygulayabilmek için Afrika Kıtası'nda siyasi, ekonomik, askeri ve sosyo-kültürel alanlarda yatırımlar yapmış ve yapmaya da devam etmektedir. Türkiye'nin bu çok yönlü dış politikaya katkısı olduğu düşünülen sosyo-kültürel faaliyetlerinin içerisinde kamu diplomasisi bağlamında yürütülen eğitim faaliyetleri çok önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye, bu eğitim faaliyetlerini Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı (CİB), Yunus Emre Enstitüsü (YEE), Türkiye Maarif Vakfı (TMV), Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), Dışişleri Bakanlığı, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT), Anadolu Ajansı (AA), Sivil Toplum Kuruluşları (STK) ve Askeri Kurumlar aracılığıyla yürütmektedir.

4.1. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)

Soğuk Savaş'ın sona erdiği 1991 yılından sonra SSCB (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği) çökmüştür. SSCB'den sonra birçok ulus devlet bağımsızlığını kazanmıştır. Türkiye başta bağımsızlığını kazanan Türk Cumhuriyetler olmak üzere tarihi ve kültürel bağı olan coğrafyalarla ilişki kurup dış politikada aktif rol oynamak amacıyla 1992 yılında Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı Başkanlığı o dönem Dışişleri Bakanlığı'na bağlı olarak kurulmuştur. Bu kurum 1999 yılında Başbakanlığa bağlanmıştır. Kalkınma kavramı bu başkanlık için oldukça iddialı ve ağır bir sorumluluk eklediği için ayrıca asli görevinin koordine kurma olması nedeniyle 2011 yılında 656 sayılı KHK (Kanun Hükmünde Kararname) ile bu başkanlığın adı Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı olarak değişmiştir.²¹¹

Kamu diplomasisi bağlamında iletilmek istenen mesajların ve temaların tutarlı olması çok önemli bir yere sahiptir. Bu tespitten hareketle 2018 yılında TİKA, Kültür ve

²¹¹ "TİKA Tarihçe", erişim tarihi 10.11.2021, <https://tika.gov.tr/tr/sayfa/tarihce-222>.

Turizm Bakanlığına bağlanmıştır. Yunus Emre Enstitüsü ve Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı gibi kültür diplomasisi kurumları da aynı çatı altında toplanmıştır.²¹² Buradaki amaç kurumların işbirliği ve koordine konusunda herhangi bir sorun yaşamadan birbirlerinden haberdar olarak faaliyetleri yürütmeleri istenilmiştir. TİKA, 60 ülkede tesis edilen 62 program koordinasyon ve 9 irtibat ofisleri ile dünya genelinde 170’den fazla ülkede çeşitli alanlardaki projelerini ve faaliyetlerini yürütmektedir.²¹³ TİKA’nın aktif olduğu bu 60 ülke içerisinde Cezayir, Cibuti, Çad, Etiyopya, Gambiya, Gine, Güney Afrika, Güney Sudan, Kamerun, Kenya, Komorlar Birliği, Libya, Lübnan, Madagaskar (Kurulma aşamasında), Mali (Kurulma aşamasında), Mısır, Mozambik, Namibya, Nijer, Nijerya (Kurulma aşamasında), Senegal, Somali, Sudan, Tanzanya, Tunus ve Uganda olmak üzere 22 Afrika ülkesinde TİKA aktif olarak faaliyetlerini yürütmekte olup 3 Afrika ülkesinde ise program koordinasyon ofisi kurulma aşamasındadır. TİKA’nın Afrika’da bulunan irtibat ofisleri Somali Hargeisa, Libya Bingazi (Aktif değil), Sudan Nyola (Aktif değil) ve Lübnan Trablus bölgelerinden 2’si aktif durumda ve 2’si pasif durumda olacak şekilde varlığını korumaktadır. TİKA’nın dünya genelinde aktif faaliyet yürüten program koordinasyon ofisleri içerisinde bir oranlama yapıldığında bu ofislerin %37’si *Afrika Kıtası’ndadır*. Ayrıca TİKA’nın, Kültür ve Turizm Bakanlığı içerisindeki teşkilat şemasına bakıldığında Afrika ile ilgili projelerin ve faaliyetlerin takip ve kontrol edildiği *Orta Doğu ve Afrika Dairesi Başkanlığı bölümünün* olduğu görölmektedir.²¹⁴

TİKA’ya 4 numaralı Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile verilen görevler şunlardır;

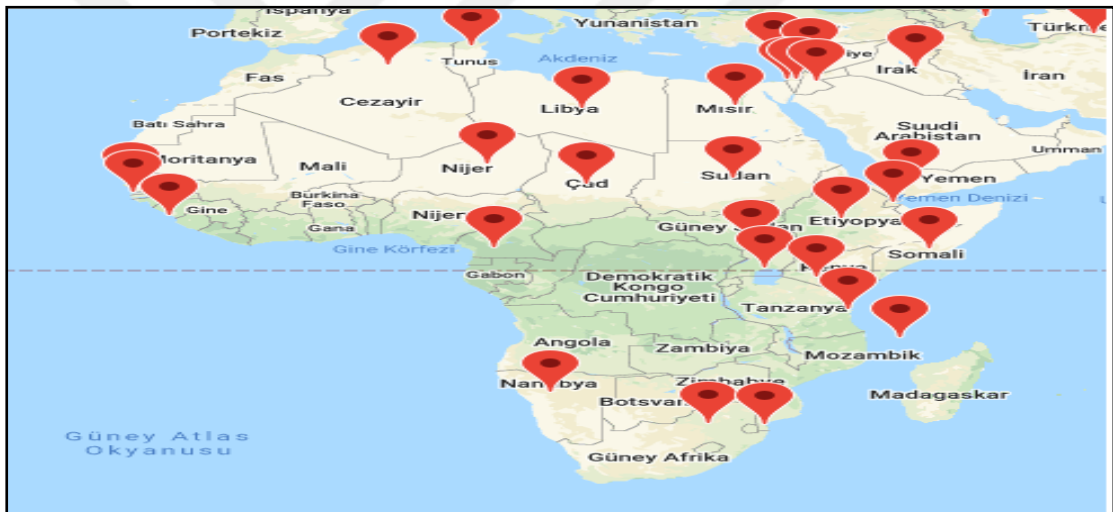
- 1) Karşılıklı ilişki kurulan devletlerle iktisadi, ticari, teknik, sosyal, kültürel ve eğitim alanlarında kazan kazan anlayışı içerisinde projeler ve faaliyetler yürütmek,
- 2) Karşılıklı ilişki kurulan devletlerin ekonomik büyüme sürecinde ihtiyaç duyacakları ekonomik altyapı araçlarını ve destek programlarını hazırlamak,
- 3) Karşılıklı ilişki kurulan devletlerin eğitim seviyelerinin yükseltilmesi için katkı temin etmek,
- 4) Yurtdışında yapılacak olan insani yardım ve teknik desteklerin koordinasyonunu yapmak,

²¹² Kocabıyık, *a.g.m.*, s. 172.

²¹³ Said Serkan Kaya, Ersin Çopur ve Enver Resuloğulları, *2021 Yılı Performans Programı Raporu*, TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, Ankara, 2020, s. 9. (erişim 20.11.2021).

²¹⁴ Kaya, Çopur ve Resuloğulları, *a.g.r.*, s. 17.

10) Projeler ve faaliyetlerle ilgili bakanlığa bilgi vermektir.²¹⁵

Şekil 14. TİKA'nın Afrika kıtasında bulunan program ve koordinasyon ofisleri.²¹⁶

TİKA projelerinde ve faaliyetlerinde doğrudan para yardımı yapmamaktadır. Türk dış politikasının uygulayıcı kurumlarından olan TİKA kurumlar arası işbirliği ve koordineyi sağlayarak yurtdışında projeler ve faaliyetler icra etmektedir. TİKA'yı iki dönemde incelemekte fayda vardır. 1992-2002 arası TİKA'nın tecrübe edindiği ve Türkiye'nin yaşadığı güvenlik, ekonomik ve siyasi sorunlar nedeniyle kamu diplomasisi bağlamında sağlıklı faaliyetler icra edemediği bir dönem olarak görülebilir. 2002-2022

²¹⁵ Kaya, Çopur ve Resuloğulları, *a.g.r.*, s. 15.

²¹⁶ “TİKA Koordinatörlükler”, erişim 21.11.2021, <https://tika.gov.tr/tr/koordinatörlukler>.

arası dönem ise TİKA'nın Türkiye'de var olan olumlu atmosferine bağlı olarak faaliyetlerinde ivmenin kazandığı bir dönem olarak görülebilir. TİKA'nın 2002 yılında yapmış olduğu faaliyetlerin ve yardımların bilançosu 85 milyon dolarken 2018 yılına gelindiğinde bu bilanço 8 milyar 120 milyon ABD dolarına yükselmiştir. TİKA, Pasifik, Orta Asya, Ortadoğu, Afrika, Balkanlar, Kafkasya ve Latin Amerika'da projelerini ve faaliyetlerini yürütmektedir. *TİKA yapmış olduğu dış yardımları itibariyle Türkiye'yi dünyada en fazla insani yardım yapan ülke konumuna taşımıştır.*²¹⁷

TİKA, proje ve faaliyetlerini farklı çaplarda üretip uygulamasını yapan, kendisine gelen projelerin değerlendirmesini yaparak uygulanabilirliğini tartışabilen stratejik bir başkanlıktır. TİKA'nın asıl işlevi ihtiyacı olan ile ihtiyacı karşılayacak olan kurum ve kuruluşları buluşturmadır. Bu noktada adından da anlaşılacağı üzere TİKA için koordinasyon ve işbirliği çok önemli bir rol oynamaktadır. TİKA, yapmış olduğu görüşmelerde ikili diyaloglara çok önem vermektedir. Bu hususta kendisine gelen görüş ve önerileri dinleyerek kurum bazında uygulanabilirliğini tespit etmeye çalışmaktadır. TİKA, bunu yaparken karşılıklı ilişkilerin bozulmaması ve yanlış anlaşılmaya sebebiyet verebilecek durumların olmaması için de dikkatli davranmaktadır. TİKA'nın dikkat ettiği bu husus kamu diplomasisinin yapısına uygun bir yaklaşımdır. Çünkü TİKA faaliyet yaptığı ülkenin veya ülkelerin içişlerine herhangi bir müdahalesi ya da yorumu bulunmamaktadır.²¹⁸

TİKA, doğrudan bir dış politika üreten ya da dış politika belirleyen bir kurum değildir. TİKA, 1992'de Dışişleri Bakanlığı'na bağlı olarak, 1999'dan itibaren Başbakanlığa bağlı olarak faaliyetlerini yürütmüş 2018 yılından itibaren de Kültür ve Turizm Bakanlığı'na²¹⁹ bağlı olarak faaliyetlerini yürütmektedir. TİKA'nın her üç kurumda yürütmüş olduğu faaliyetlere bakıldığında doğrudan politika üreten değil üretilmiş olan dış politikanın uygulayıcısı konumunda olan bir kurum olduğu görülmektedir. TİKA genel olarak teknik yardım²²⁰ veren bir kurum olmuştur.

TİKA'nın projeleri ve faaliyetleri hedef bölge ülkelerinin fiziki altyapılarına, tarihi eserlerine olduğu kadar o bölgede yaşayan insanların *eğitim*, istihdam, sağlık ve iktisadi sorunlarına da çözüm bulmaya yönelik çalışmalardır. TİKA, bu çalışmaları ile

²¹⁷“TİKA Hakkında”, erişim 21.11.2021, <https://tika.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda-14649>.

²¹⁸“TİKA Anadoludan Dünyaya Yayılan Sevginin ve Paylaşımın Adıdır”, erişim 21.11.2021, https://www.tika.gov.tr/tr/haber/tika_anadolu_dan_dunyaya_yayilan_sevginin_ve_paylasimin_adidir-17457.

²¹⁹“Kültür ve Turizm Bakanlığına Üç Yeni Kuruluş Bağlandı”, erişim 22.11.2021, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/kultur-ve-turizm-bakanligina-uc-yeni-kurulus-baglandi-375391.html>.

²²⁰ “TİKA Başkanının Mesajı”, erişim 22.11.2021, https://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/baskan_in_mesaji-182.

hem komşularının istikrarına katkı sağlamaktadır hem de Türkiye’ye ilgi duyan ve yakınlık hisseden bir kitle oluşturmaktadır.²²¹ TİKA vasıtasıyla gerçekleştirilen proje ve faaliyetler Türkiye’nin dış politikadaki söylem ve eylem uyumsuzluğunu ortadan kaldıran en önemli stratejik hamlelerden biridir.²²²

TİKA proje ve faaliyetlerini yürütürken edinmiş olduğu *misyonu*, “Uluslararası alanda kazan kazan ilkesi çerçevesinde ortak tarihi ve kültürel mirası geleceğe aktaran, sürdürülebilir proje ve faaliyetler yürütmektir”. *Vizyonu* ise, “Uluslararası alanda sahip olduğu araç ve yöntemler ile yerel veya küresel boyuttaki sorunlara kalıcı çözümler üreten etkin ve öncü bir teşkilat olmaktır”.²²³ TİKA’nın uluslararası alanda amaç ve hedefleri arasında da Afrika ile kalkınma işbirliğini geliştirerek büyütmek vardır. TİKA, 1992 kuruluş yılından 2021 yılına kadar uluslararası alanda 25000’den fazla proje ve faaliyet icra etmiştir.²²⁴ TİKA’nın Afrika bölgesinde bulunan ülkelerde *başta eğitim*, sağlık, temiz suya erişim, çevre, üretim, kurumsal kapasitelerin geliştirilmesi alanlarında yapılacak olan projeler ve faaliyetlerle geliştirilmesi ve kalkınmalarına sürdürülebilirlik kazandırma amacı bulunmaktadır.²²⁵

TİKA’nın resmi sitesi olan tika.gov.tr resmi internet sitesinde yayımlanan *2014 Yılı Faaliyet Raporu’nda* Afrika’da eğitim kapsamında icra ettiği faaliyetler; Eğitim kapsamında kullanılması için elektronik cihazların hibe edilmesi, inşa, tadilat, tefrişat ve teknik ekipman ve malzemenin temin edilmesi olmak üzere 22 proje ve faaliyetin gerçekleştirilmesi ile çeşitli alanlarda eğitim verilmesine yönelik olarak bankacılık ve finans, belediyeçilik, çalışma ve sosyal güvenlik, diplomasi, el sanatları, eğitim sistemi, eğitmene eğitim desteği, eğitmen tahsis edilmesi, gazetecilik, girişimcilik, idare amirlerine eğitim, kaçakçılıkla mücadele, kolluk birimlerine eğitim, meslek edindirme, sağlık, su ve sanitasyon, tarım, orman ve hayvancılık, turizm ve yargı alanlarında 33 proje ve faaliyetin gerçekleştirilmesi olarak sıralanmıştır. TİKA eğitim kapsamında toplamda 55 proje ve faaliyeti²²⁶ çeşitli alanlarda olacak şekilde gerçekleştirmiştir.

²²¹ Ayhan Nuri Yılmaz ve Gökmen Kılıçoğlu, “Balkanlar’da YTB ve TİKA’nın Türk Kamu Diplomasisi Kurumları olarak faaliyetleri ve Türkiye’nin Bölgedeki Yumuşak Gücüne Etkileri”, *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2/2 (2017), s. 127. (erişim 15.11.2021).

²²² Tuncay Kardaş ve Ramazan Erdağ, “Bir Dış Politika Aracı Olarak TİKA”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7/1 (2012), s. 171. (erişim 17.11.2021).

²²³ Kaya, Çopur ve Resuloğulları, *a.g.r.*, s. 27.

²²⁴ Kaya, Çopur ve Resuloğulları, *a.g.r.*, s. 29.

²²⁵ Kaya, Çopur ve Resuloğulları, *a.g.r.*, s. 37.

²²⁶ Gökhan Umut ve Nurçin Yıldız, *Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı 2014 Faaliyet Raporu*, <https://tika.gov.tr>, 2014, s. 132-284. (erişim 23.11.2021).

TİKA'nın Jandarma Genel Komutanlığı ile işbirliğinde yaptığı eğitim alanındaki faaliyetleri “*Türk Jandarmasının Afrika'daki Katkısı*” başlığı altında belirtilmiştir.

TİKA'nın 2014 yılı Faaliyet Raporu'nda Benin, Cezayir, Cibuti, Çad, Etiyopya, Fas, Fildişi Sahili, Gambiya, Gana, Gine Bissau, Güney Sudan, Kamerun, Kenya, Malavi, Moritanya, Namibya, Nijer, Senegal, Somali, Sudan, Tanzanya, Tunus, Zambiya ve Zimbabve, olmak üzere toplamda 24 Afrika ülkesine çeşitli eğitim alanlarında TİKA koordinasyonunda destek verilmiştir.²²⁷ TİKA'nın 2014 yılı Faaliyet Raporu'nda; Afrika bölgesine 44,24 milyon dolar ve % 23,86 oranı yardım ile proje ve faaliyetler yapılmıştır. 2014 yılı Faaliyet Raporu'nda en çok yardım alan bölge Güney ve Orta Asya bölgesi olmuştur. *Afrika bölgesi ise en çok yardım alan ikinci bölge* olarak yerini almıştır. TİKA 2014 yılı içerisinde eğitim kapsamında toplamda 2.576 öğrenci/kursiyere eğitim desteği vermiştir. Bu sayıların içerisinde de Afrika ülkelerine destek verilmiş olup hangi Afrika ülkesi olduğu ayrıntılı olarak belirtilmemiştir.²²⁸

TİKA'nın resmi sitesinde yayımlanan *2015 Yılı Faaliyet Raporu'nda* eğitim sektörüne olan katkılar sırasıyla yazılmıştır. Ancak verilen bilgilerde hangi Afrika ülkelerine katkı yapıldığı belirtilmemiştir. Yayımlanan raporda TİKA, eğitim alanında proje ve faaliyet çıktıları kapsamında 849 proje ve faaliyet yürütmüştür. Bu sayı arasında Afrika ülkelerine yapılan katkılar da yer almasına rağmen ayrıntılı bir şekilde belirtilmemiştir.²²⁹

TİKA'nın resmi sitesi olan tika.gov.tr resmi internet sitesinde yayımlanan *2015 Yılı Faaliyet Raporu'nda* Afrika'da eğitim kapsamında icra ettiği faaliyetleri; Eğitim kapsamında kullanılması için elektronik cihazların hibe edilmesi, inşa, kırtasiye yardımı, tadilat, tefrişat ve teknik ekipman ve malzemenin temin edilmesi olmak üzere 17 proje ve faaliyetin gerçekleştirilmesi ile çeşitli alanlarda eğitim verilmesine yönelik olarak belediyecilik, enerji, gıda, tarım ve hayvancılık, kolluk birimlerine eğitim, liderlik, meslek edindirme, medya, mesleki ve teknik kapasite geliştirme, radyo, sağlık, su ve sanitasyon, turizm ve yargı alanlarında 30 proje ve faaliyetin gerçekleştirilmesi olarak sıralanmıştır. TİKA eğitim kapsamında toplamda 47 proje ve faaliyeti çeşitli alanlarda olacak şekilde gerçekleştirmiştir.²³⁰

²²⁷ Umut ve Yıldız, *a.g.r.*, s. 132-220.

²²⁸ Umut ve Yıldız, *a.g.r.*, s. 14-17.

²²⁹ Nurçin Yıldız, Hacer Nagehan Uslu, Emre Yüksek Enver Resuloğulları, Ersin Çopur, Doğukan Konak, Şerife Öztürk, Ayşe Dilsizoglu ve Haluk Yıldız, *Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı 2015 Faaliyet Raporu*, <https://tika.gov.tr>, 2015, s. 25. (erişim 23.11.2021)

²³⁰ Yıldız, Uslu, Resuloğulları, Çopur, Konak, Öztürk, Dilsizoglu ve Yıldız, *a.g.r.*, s. 25-184.

TİKA'nın 2015 yılı Faaliyet Raporu'nda, Benin, Bostvana, Cezayir, Çad, Etiyopya, Fas, Fildişi Sahili, Gana, Gambiya, Gine Bissau, Güney Sudan, Kamerun, Kenya, Komorlar Birliği, Namibya, Nijer, Nijerya, Ruanda, Senegal, Somali, Sudan, Tanzania, Togo, Tunus, Uganda ve Zambiya olmak üzere toplamda 26 Afrika ülkesine çeşitli alanlarda eğitim desteği sağlanmıştır. 2014 yılında eğitim alanında destek olunan Afrika ülkesi sayısı 23 iken 2015 yılında bu sayı 26'ya ulaşmıştır. Ayrıca TİKA'nın 2015 yılı Faaliyet Raporu'nda TİKA başkanlıklarına/birimlerine ayrılan ödenek bilgilerine yer verilmemiştir.

Yayımlanan 2016 Yılı İdare Faaliyet Raporu'nda TİKA, eğitim alanında proje ve faaliyet çıktıları kapsamında 176 proje ve faaliyet yürütmüştür. Ayrıca eğitimine destek verilen ve eğitim vermesi için görevlendirilen toplam kişi sayısı 47.313'tür. Yazılan bu veriler içerisinde Afrika'ya da eğitim kapsamında destek verilmiş olup hangi Afrika ülkesi olduğu ayrıntılı bir şekilde belirtilmemiştir.²³¹

TİKA'nın 2016 Yılı İdare Faaliyet Raporu'nda Afrika'ya eğitim kapsamında diğer alanlardaki proje ve faaliyet çıktıları sonucunda TİKA, 6.728 kişiye eğitim verilmesi amacıyla proje ve faaliyetler gerçekleştirmiştir. Bu faaliyetlerin içerisinde Afrika ülkeleri de bulunmaktadır ancak ayrıntılı bir şekilde belirtilmemiştir.²³²

TİKA'nın 2016 Yılı İdare Faaliyet Raporu'nda Ortadoğu ve Afrika Dairesi Başkanlığı tarafından gerçekleştirilen çeşitli alanlardaki faaliyetlerden eğitim kapsamında ön plana çıkan faaliyetleri; Hayvancılık ve sağlık alanlarında eğitim verilmesi, işbirliği kapsamında ziyaret, eğitmen görevlendirilmesi, dünya kadınlar günü ve test ve laboratuvar akreditasyon eğitim programının düzenlenmesi kapsamında gerçekleştirilen proje ve faaliyet sayısı 8 ve eğitim verilen öğrenci ve destek verilen eğitmen sayısı toplamda 68'dir. TİKA eğitim kapsamında toplamda 47 proje ve faaliyeti çeşitli alanlarda olacak şekilde gerçekleştirmiş ve 68 kişinin eğitimine de destek vermiştir.²³³

TİKA'nın 2016 yılı İdari Faaliyet Raporu'nda, Burindi, Çad, Eritre, Etiyopya, Fildişi Sahili, Kenya, Komorlar Birliği, Malavi, Moritanya, Mozambik, Namibya, Nijer, Nijerya, Ruanda, Somali, Senegal, Tanzania, Tunus, Uganda ve Zambiya olmak üzere 20 Afrika ülkesine çeşitli alanlarda “eğitim kapsamında ön plana çıkan faaliyetler”

²³¹“Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı 2016 Yılı İdare Faaliyet Raporu”, erişim 23.11.2021, https://www.tika.gov.tr/tr/yayin/liste/tika_faaliyet_raporlari-22?page=2, s. 27.

²³² TİKA, 2016 Yılı İdare Faaliyet Raporu, s. 27-29.

²³³ TİKA, 2016 Yılı İdare Faaliyet Raporu, s. 39-54.

başlığı altında destek verdiği belirtilmiştir. *TİKA'nın 2016 yılı İdare Faaliyet Raporu'nda*; Orta Doğu ve Afrika Dairesi Başkanlığına 170.313.754 TL ödenek ayrılmış olup en fazla ödenek ayrılan TİKA birimi ise Orta Doğu ve Afrika Dairesi Başkanlığı olmuştur. Dikkat edilmesi gereken önemli nokta ise TİKA'nın resmi sitesinde yayımladığı raporlarda 2016 yılından itibaren Orta Doğu ve Afrika bölgesi en fazla ödenek ayrılan başkanlık olmaya başlamıştır.²³⁴

TİKA, uluslararası alanda proje ve faaliyet yürütürken 9 temel ilkeyi vurgulamaktadır. Bu ilkeler *2017 yılı Faaliyet Raporu'ndan* itibaren yazılmaya başlanmıştır. TİKA'nın benimsediği 9 temel ilke arasında İnsan ve ihtiyaç odaklılık, Ülke önceliklerine uygunluk, Kaliteli ürün ve hizmet sunumu, Tarafsızlık ve şeffaflık, Katılımcılık, Güvenirlik, Sonuç odaklılık, Etkililik, verimlilik ve yerindelik ve Dış politika ile uyumluluk hususları bulunmaktadır.²³⁵

Yayımlanan 2017 Yılı Faaliyet Raporu'nda TİKA, eğitim alanında proje ve faaliyet çıktıları kapsamında 260 proje ve faaliyet yürütmüştür. Eğitim verilen ve eğitim amaçlı görevlendirilen toplam kişi sayısı 10.010'dur. Yazılan bu veriler içerisinde Afrika bölgesine de eğitim kapsamında destek verilmiştir ancak ayrıntılı bir şekilde belirtilmemiştir.²³⁶

TİKA, 2017 Yılı Faaliyet Raporu'nda Afrika'ya eğitim kapsamında diğer alanlardaki proje ve faaliyet çıktıları sonucunda 6.112 kişiye eğitim verilmesi amacıyla proje ve faaliyetler ile eğitim/sempozyum kapsamında toplamda 9 proje ve faaliyet gerçekleştirmiştir. Yazılan bu veriler içerisinde Afrika bölgesine de eğitim kapsamında destek verilmiştir ancak ayrıntılı bir şekilde belirtilmemiştir.²³⁷

TİKA'nın 2017 yılı Faaliyet Raporu'nda geçen eğitim ana başlığı altında ve diğer alanlarda eğitim yardımları kapsamında Afrika ülkelerine yapılan destekler; inşa, tefrişat, meslek edindirme, ulaşım/eğitim amaçlı bisiklet hibesi ve araç hibesi kapsamında gerçekleştirilen proje ve faaliyet sayısı 5'tir. TİKA, eğitim kapsamında toplamda 5 proje ve faaliyeti çeşitli alanlarda olacak şekilde gerçekleştirmiştir.²³⁸

TİKA, 2017 yılı Faaliyet Raporu'nda Kenya, Namibya, Nijer, Somali ve Sudan olmak üzere 5 Afrika ülkesine eğitim kapsamında destek vermiştir. 2014, 2015 ve 2016

²³⁴ TİKA, *2016 Yılı İdare Faaliyet Raporu*, s. 26.

²³⁵ Orhun Kerem Salman, Doğukan Konak, Gökhan Umut, Ersin Çopur, Mehmet Fatih Sever ve Nurçin Yıldız Duman, *Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı 2017 yılı Faaliyet Raporu*, <https://tika.gov.tr>, 2017, s. 12. (erişim 23.11.2021).

²³⁶ Salman, Konak, Umut, Çopur, Sever ve Duman, *a.g.r.*, s. 46.

²³⁷ Salman, Konak, Umut, Çopur, Sever ve Duman, *a.g.r.*, s. 46-50.

²³⁸ Salman, Konak, Umut, Çopur, Sever ve Duman, *a.g.r.*, s. 51-108.

yılı TİKA raporları ile karşılaştırıldığında eğitim alanında destek verilen Afrika ülke sayısında bir azalma olduğu görülmektedir. *TİKA'nın 2017 yılı Faaliyet Raporu'nda* Orta Doğu ve Afrika Dairesi Başkanlığına 102.719.459 TL ödenek ayrılmıştır. En fazla ödenek ayrılan TİKA birimi ise *Orta Doğu ve Afrika Dairesi Başkanlığı* olmuştur.²³⁹

Yayımlanan 2018 Yılı Faaliyet Raporu'nda TİKA, eğitim alanında proje ve faaliyet çıktıları kapsamında 406 proje ve faaliyet yürütmüştür. Eğitimine destek verilen ve eğitim amaçlı görevlendirilen toplam kişi sayısı 12.315'tir. Yazılan bu veriler içerisinde Afrika bölgesine de eğitim kapsamında destek verilmiştir ancak ayrıntılı bir şekilde belirtilmemiştir.²⁴⁰

TİKA, 2018 Yılı Faaliyet Raporu'nda Afrika'ya eğitim kapsamında diğer alanlardaki proje ve faaliyet çıktıları sonucunda 3.185 kişiye eğitim verilmesi amacıyla proje ve faaliyetler gerçekleştirmiştir. Yazılan bu veriler içerisinde Afrika bölgesine de eğitim kapsamında destek verilmiştir ancak ayrıntılı bir şekilde belirtilmemiştir.²⁴¹

TİKA'nın 2018 yılı Faaliyet Raporu'nda geçen eğitim ana başlığı altında ve diğer alanlarda eğitim yardımları kapsamında Afrika ülkelerine yapılan destekler; Tadilat, tefrişat, eğitim desteği, sağlık, kolluk birimlerine eğitim ve turizm kapsamında gerçekleştirilen proje ve faaliyet sayısı 5'tir. TİKA, eğitim kapsamında toplamda 5 proje ve faaliyeti çeşitli alanlarda olacak şekilde gerçekleştirmiştir.²⁴²

TİKA'nın 2018 yılı Faaliyet Raporu'nda, Çad, Mali, Moritanya, Sudan ve Tunus olmak üzere 5 Afrika ülkesine eğitim kapsamında destek verilmiştir. 2014, 2015, 2016 ve 2017 yılları TİKA raporları ile karşılaştırıldığında eğitim alanında destek verilen Afrika ülkesi sayısında bir azalma olduğu görülmektedir. *TİKA'nın 2018 yılı Faaliyet Raporu'nda*; Orta Doğu ve Afrika Daire Başkanlığına 120.206.698 TL ödenek ayrılmıştır. En fazla ödenek ayrılan TİKA birimi ise Orta Doğu ve Afrika Dairesi Başkanlığı olmuştur.²⁴³

TİKA'nın resmi sitesi olan tika.gov.tr'de yayımlanan *2019 tarihli Kurumsal Mali Durum ve Beklentiler Raporu'nda* eğitim alanında ve diğer alanlardaki eğitim yardımları kapsamında Afrika ülkelerine yapılan destekler; İnşa, tefrişat, meslek edindirme, eğitim desteği, okul ihtiyaçları temini, eğitim merkezinin donanımı, sağlık,

²³⁹ Salman, Konak, Umut, Çopur, Sever ve Duman, *a.g.r.*, s. 42.

²⁴⁰ Orhun Kerem Salman, Mehmet Fatih Sever, Said Serkan Kara, İhsan Ergen, Osman Ucael, İsmail Durhat ve Doğukan Konak, *Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı 2018 yılı Faaliyet Raporu*, <https://tika.gov.tr>, 2018, s. 48. (erişim 24.11.2021).

²⁴¹ Salman, Sever, Kara, Ergen, Ucael, Durhat ve Konak, *a.g.r.*, s. 54.

²⁴² Salman, Sever, Kara, Ergen, Ucael, Durhat ve Konak, *a.g.r.*, s. 54-108.

²⁴³ Salman, Sever, Kara, Ergen, Ucael, Durhat ve Konak, *a.g.r.*, s. 45.

tarım, diplomasi ve liderlik kapsamında gerçekleştirilen proje ve faaliyet sayısı 10'dur. TİKA, eğitim kapsamında toplamda 10 proje ve faaliyeti çeşitli alanlarda olacak şekilde gerçekleştirmiştir.²⁴⁴

TİKA'nın 2019 yılı Kurumsal Mali ve Beklentiler Raporu'nda; Burkina Faso, Cezayir, Çad, Ekvator Ginesi, Eritre, Fas, Gambiya, Gana, Gine, Güney Sudan, Kenya, Kongo, Moritanya, Namibya, Ruanda, Senegal, Sierra Leone, Somali, Sudan, Tanzanya, Tunus, Uganda ve Zimbabve olmak üzere 23 Afrika ülkesine çeşitli alanlarda olmak üzere eğitim kapsamında destek verilmiştir. 2017 ve 2018 TİKA faaliyet raporları ile karşılaştırıldığında eğitim kapsamında Afrika ülkelerine verilen desteğin 4 kat artmış olduğu görülmektedir. TİKA'nın 2019 yılı Kurumsal Mali Durum ve Beklentiler Raporu'nda; Orta Doğu ve Afrika Dairesi Başkanlığına 120.333.000 TL ödenek ayrılmıştır. En fazla ödenek ayrılan TİKA birimi ise Orta Doğu ve Afrika Dairesi Başkanlığı olmuştur.²⁴⁵

Yayımlanan 2019 Yılı Faaliyet Raporu'nda TİKA, eğitim alanında proje ve faaliyet çıktıları kapsamında 402 proje ve faaliyet yürütmüştür. Eğitimine destek verilen ve eğitim amaçlı görevlendirilen toplam kişi sayısı 12.603'tür. Yazılan bu veriler içerisinde Afrika bölgesine de eğitim kapsamında destek verilmiştir ancak ayrıntılı bir şekilde belirtilmemiştir.²⁴⁶

TİKA, 2019 Yılı Faaliyet Raporu'nda Afrika'ya eğitim kapsamında diğer alanlardaki proje ve faaliyet çıktıları sonucunda 2.920 kişiye eğitim verilmesi amacıyla proje ve faaliyetler gerçekleştirmiştir. Yazılan bu veriler içerisinde Afrika bölgesine de eğitim kapsamında destek verilmiştir ancak ayrıntılı bir şekilde belirtilmemiştir.²⁴⁷

TİKA'nın 2019 yılı Faaliyet Raporu'nda geçen eğitim başlığı altında ve diğer alanlarda eğitim kapsamında olacak şekilde Afrika ülkelerine yapılan destekler; tefrişatı, donanım, sağlık, inşa, narkotik suç soruşturmaları eğitimi, güvenlik, tecrübe aktarımı, medya, hayvancılık, gıda ve çölleşme ve çölleşme ile mücadele kapsamında gerçekleştirilen proje ve faaliyet sayısı 11'dir. TİKA, eğitim kapsamında toplamda 11 proje ve faaliyeti çeşitli alanlarda olacak şekilde gerçekleştirmiştir.²⁴⁸

²⁴⁴ Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *TİKA 2019 Yılı Kurumsal Mali Durum ve Beklentiler Raporu*, https://www.tika.gov.tr/tr/yayin/liste/tika_faaliyet_raporlari-22?page=1, s. 31-50. (erişim 24.11.2021).

²⁴⁵ TİKA, *2019 Yılı Kurumsal Mali Durum ve Beklentiler Raporu*, s. 13-46.

²⁴⁶ Ersin Çopur, Said Serkan Kara, M.Fatih Sever, Enver Resuloğulları, Güneş Aykut Ergüler, Ahmed Faruk Muştakoğlu, İhsan Ergen ve İsmail Durhat, *Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı Başkanlığı 2019 yılı Faaliyet Raporu*, <https://tika.gov.tr>, 2019, s. 68. (erişim 25.11.2021)

²⁴⁷ Çopur, Kara, Sever, Resuloğulları, Ergüler, Muştakoğlu, Ergen ve Durhat, *a.g.r.*, s. 68-72.

²⁴⁸ Çopur, Kara, Sever, Resuloğulları, Ergüler, Muştakoğlu, Ergen ve Durhat, *a.g.r.*, s. 128.

TİKA'nın 2019 yılı Faaliyet Raporu'nda, Benin, Burkina Faso, Cezayir, Cibuti, Çad, Eritre, Etiyopya, Fildişi Sahili, Gana, Gine, Güney Sudan, Kenya, Libya, Mısır, Mozambik, Namibya, Nijer, Nijerya, Senegal, Somali, Sudan, Tanzanya, Tunus ve Uganda olmak üzere 24 Afrika ülkesine çeşitli alanlarda olmak üzere eğitim kapsamında destek verilmiştir. 2017 ve 2018 TİKA faaliyet raporları ile karşılaştırıldığında eğitim kapsamında Afrika ülkelerine verilen desteğin 4 kat artmış olduğu görülmektedir. *TİKA'nın 2019 yılı Faaliyet Raporu'nda*, Orta Doğu ve Afrika Dairesi Başkanlığına 120.333.000 TL ödenek ayrılmıştır. En fazla ödenek ayrılan TİKA birimi ise Orta Doğu ve Afrika Dairesi Başkanlığı olmuştur.²⁴⁹

TİKA'nın resmi sitesi olan tika.gov.tr'de yayımlanan *2020 tarihli Kurumsal Mali Durum ve Beklentiler Raporu'nda* eğitim kapsamında verilen destekler şu şekilde sıralanmaktadır; Okul sıra projesi, elektronik ve teknik ekipman desteği, inşa, meslek edindirme, hammadde desteği, sağlık, elektronik altyapı desteği ve eğitim desteği kapsamında gerçekleştirilen proje ve faaliyet sayısı 10'dur. TİKA, eğitim kapsamında toplamda 10 proje ve faaliyeti çeşitli alanlarda olacak şekilde gerçekleştirmiştir.²⁵⁰ Ayrıca TİKA bünyesinde bulunan Dış İlişkiler ve Ortaklıklar Dairesi Başkanlığı koordinesinde 2020 yılı içerisinde gerçekleştirilen *56 proje sonucunda; 1054 kişiye* çeşitli alanlarda olacak şekilde eğitim verilmiştir. Bu eğitim faaliyetleri içerisinde Afrika ülkelerine de destek verilmiş olup TİKA'nın 2020 yılı Kurumsal Mali Durum ve Beklentiler Raporu'nda ayrıntılı olarak hangi Afrika ülkesi olduğu tam olarak belirtilmemiş kısmen bilgi verilmiştir.²⁵¹

TİKA'nın 2020 yılı Kurumsal Mali Durum ve Beklentiler Raporu'nda, Etiyopya, Gambiya, Mozambik, Nijer, Sudan ve Tunus olmak üzere 6 Afrika ülkesine çeşitli alanlarda olmak üzere eğitim kapsamında destek verilmiştir. 2019 yılı TİKA raporlarında en az 23 Afrika ülkesine eğitim kapsamında destek verilmiş olduğu halde 2020 yılında destek verilen Afrika ülkesi sayısında ciddi bir oranda düşüş olmuştur. *TİKA'nın 2020 yılı Kurumsal Mali Durum ve Beklentiler Raporu'nda*, Orta Doğu ve Afrika Dairesi Başkanlığına 122.288.000 TL ödenek ayrılmıştır. En fazla ödenek ayrılan TİKA birimi ise Orta Doğu ve Afrika Dairesi Başkanlığı olmuştur.²⁵²

²⁴⁹ Çopur, Kara, Sever, Resuloğulları, Ergüler, Muştakoğlu, Ergen ve Durhat, *a.g.r.*, s. 50.

²⁵⁰ Çopur, Kara, Sever, Resuloğulları, Ergüler, Muştakoğlu, Ergen ve Durhat, *a.g.r.*, s. 58-59.

²⁵¹ Çopur, Kara, Sever, Resuloğulları, Ergüler, Muştakoğlu, Ergen ve Durhat, *a.g.r.*, s. 57.

²⁵² Çopur, Kara, Sever, Resuloğulları, Ergüler, Muştakoğlu, Ergen ve Durhat, *a.g.r.*, s. 22-56.

Yayımlanan 2020 Yılı Faaliyet Raporu'nda TİKA, eğitim alanında proje ve faaliyet çıktıları kapsamında 165 proje ve faaliyet yürütmüştür. Eğitimine destek verilen ve eğitim amaçlı görevlendirilen toplam kişi sayısı 3.982'dir. Yazılan bu veriler içerisinde Afrika bölgesine de eğitim kapsamında destek verilmiştir ancak ayrıntılı bir şekilde belirtilmemiştir.²⁵³

TİKA, 2020 Yılı Faaliyet Raporu'nda Afrika'ya eğitim kapsamında diğer alanlardaki proje ve faaliyet çıktıları sonucunda 3.140 kişiye eğitim verilmesi amacıyla proje ve faaliyetler gerçekleştirmiştir. Yazılan bu veriler içerisinde Afrika bölgesine de eğitim kapsamında destek verilmiştir ancak ayrıntılı bir şekilde belirtilmemiştir.²⁵⁴

TİKA'nın 2020 yılı Faaliyet Raporu'nda geçen eğitim başlığı altında ve diğer alanlarda eğitim kapsamında olacak şekilde Afrika ülkelerine yapılan destekler; Elektronik ekipman desteği, inşası ve donanım, fiziki altyapı iyileştirme, teknik ekipman desteği, telekonferans ve interaktif eğitim birimi kurulması, eğitim desteği, tarım, arıcılık, meslek edindirme ve ekipman desteği kapsamında gerçekleştirilen proje ve faaliyet sayısı 13'tür. TİKA, eğitim kapsamında toplamda 13 proje ve faaliyeti çeşitli alanlarda olacak şekilde gerçekleştirmiştir.²⁵⁵

TİKA'nın 2020 Faaliyet Raporu'nda, Cezayir, Etiyopya, Libya, Mozambik, Namibya, Nijer, Somali, Sudan ve Uganda olmak üzere 6 Afrika ülkesine çeşitli alanlarda olmak üzere eğitim kapsamında destek verilmiştir. Bir önceki yıllara istinaden eğitim kapsamında destek verilen Afrika ülke sayısında azalma olmuştur. *TİKA'nın 2020 Faaliyet Raporu'nda*, Orta Doğu ve Afrika Dairesi Başkanlığına 126.494.810 TL ödenek ayrılmıştır. En fazla ödenek ayrılan TİKA birimi ise Orta Doğu ve Afrika Dairesi Başkanlığı olmuştur.²⁵⁶

TİKA'nın 2021 yılı Performans Programı'nda geçen alt program kapsamında yürütülecek faaliyet maliyetleri başlığı altında; Orta Doğu ve Afrika'ya uluslararası kalkınma işbirliğinin geliştirilmesi kapsamında 148.537.000 TL ödenek ayrılmıştır. En fazla ödenek ayrılan TİKA birimi ise Orta Doğu ve Afrika Dairesi Başkanlığı olmuştur.²⁵⁷

²⁵³ Ersin Çopur, M. Fatih Sever, Enver Resuloğulları, A. Buğra Dursun ve Muammer Bozkurt, *Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı 2020 yılı Faaliyet Raporu*, <https://tika.gov.tr>, 2020, s. 76. (erişim 24.11.2021).

²⁵⁴ Çopur, Sever, Resuloğulları, Dursun ve Bozkurt, *a.g.r.*, s. 76-80.

²⁵⁵ Çopur, Sever, Resuloğulları, Dursun ve Bozkurt, *a.g.r.*, s. 76-143.

²⁵⁶ Çopur, Sever, Resuloğulları, Dursun ve Bozkurt, *a.g.r.*, s. 50.

²⁵⁷ Said Serkan Kara, Ersin Çopur ve Enver Resuloğulları, *Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı 2021 Yılı Performans Programı*, <https://tika.gov.tr>, 2021, s. 36. (erişim 25.11.2021).

TİKA'nın 2021 yılında resmi sitesi olan tika.gov.tr'de yayımlanan *TİKA Mali Durum Raporu'nda 2021 yılının* ilk altı aylık periyodunda toplamda 478 proje gerçekleştirilmiştir. Bu 478 projenin 102 projesi eğitim kapsamında yürütülmüştür. Afrika ülkelerini de kapsayan bu eğitim projelerinin tamamında hangi Afrika ülkesi olduğu ayrıntılı bir biçimde belirtilmemiştir.²⁵⁸ Ayrıca ilgili raporda Afrika Kıtası'nda eğitim kapsamında gerçekleştirilen bazı faaliyetler ise şu şekilde sıralanmıştır; donatım, meslek edindirme, mobilya ihtiyacının giderilmesi, tefrişat, laboratuvar kurulumu ve eğitim desteği kapsamında gerçekleştirilen proje ve faaliyet sayısı 6'dır. TİKA, eğitim kapsamında toplamda 6 proje ve faaliyeti çeşitli alanlarda olacak şekilde gerçekleştirmiştir.²⁵⁹

TİKA'nın 2021 yılı Kurumsal Mali Durum ve Beklentiler Raporu'nda Benin, Cezayir, Çad, Kamerun, Kenya, Mısır ve Sudan olmak üzere eğitim kapsamında 7 Afrika ülkesine destek verilmiştir. 2020 yılındaki TİKA raporuna istinaden eğitim kapsamında destek verilen Afrika ülke sayısında 1 Afrika ülkesi sayısı artarak minimal seviyede artış olduğu görülmektedir. Ayrıca bu rapor içeriğinde başkanlıklara ayrılan ödeneklerle ilgili bir bilgiye yer verilmemiştir.

TİKA, faaliyetlerine ilişkin raporlarını 2014 yılından itibaren kendi resmi sitesi olan <https://tika.gov.tr> adresinde yayımlamaya başlamıştır. Bu yayımlanan raporlarda çok çeşitli alanlarda yapılan proje ve faaliyetlere yer verilmiştir. Ayrıca TİKA bünyesinde bulunan başkanlıklara ayrılan ödenekler bilgisine de yer verilmiştir. 2014-2021 yılları arasında toplamda 7 yıla ait raporlar incelendiğinde Orta Doğu ve Afrika bölgesine ayrılan ödenek miktarının 2016 yılından itibaren 1. sırada yer almış ve hala da yerini korumuştur. Bu durum Türkiye'nin çok yönlü dış politikasında Orta Doğu ve Afrika bölgesinin daha önemli olduğunu göstermektedir. TİKA'nın yayımladığı raporlara göre *son 7 yıl* içerisinde TİKA bünyesinde bulunan Orta Doğu ve Afrika Dairesi Başkanlığına ayrılan ödenek miktarı 788.604.804,34 TL'dir. Ayrıca *son 7 yıl* içerisinde Türkiye eğitim ve diğer eğitim alanlarında olacak şekilde sırasıyla; Benin, Bostvana, Burindi, Burkina Faso, Cezayir, Cibuti, Çad, Etiyopya, Eritre, Ekvator Ginesi, Fas, Fildişi Sahili, Gambiya, Gine Bissau, Gana, Güney Sudan, Kamerun, Kenya, Komorlor Birliği, Kongo, Libya, Moritanya, Malavi, Mozambik, Mali, Mısır, Namibya, Nijer, Nijerya, Ruanda, Senegal, Somali, Sudan, Sierra Leone, Tunus,

²⁵⁸ "Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı TİKA 2021 Yılı Kurumsal Mali Durum ve Beklentiler Raporu", erişim 26.11.2021, https://www.tika.gov.tr/tr/yayin/liste/tika_faaliyet_raporlari-22?page=1, s. 17.

²⁵⁹ TİKA, *2021 Yılı Kurumsal Mali Durum ve Beklentiler Raporu*, s. 22-42.

Tanzanya, Togo, Uganda, Zimbabve ve Zambiya olmak üzere *toplamda 40 Afrika ülkesine* eğitim alanında yardım yapmıştır. TİKA eğitim alanında icra ettiği proje ve faaliyetlerin finansmanını da sağlamıştır. Bu kapsamda TİKA yürütmüş olduğu faaliyetlerinde daha çok koordine eden ve yerine ulaştıran bir rol üstlenmiştir. Afrika Kıtası'nda yürütülen eğitim proje ve faaliyetleri ile Türk Kamu Diplomasisine orta ve uzun vadede katkılar yapacağı düşünülmektedir. TİKA'nın Afrika Kıtası'nda açılan ilk ofisi 2005 yılında Etiyopya'da kurulmuştur. 2013 yılı itibariyle de TİKA'nın Afrika'daki ofis sayısı 9'a çıkmıştır. Bu kapsamda Türkiye'nin Afrika Kıtası'nda eğitim alanındaki faaliyetleri 2013 yılından sonra yoğunlaşmaya başlamış olup kıtadaki temsilcilik sayısını 22'ye çıkarmıştır. Bunun en önemli sebeplerinden bir tanesi ise Türkiye'nin dış politikada Afrika Kıtası'nı ilk sıraya almış olmasıdır.²⁶⁰

4.2. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı (CİB)

Türkiye Cumhuriyeti İletişim Başkanlığı (CİB) kurulmadan önceki tarihi sürecine göz atıldığında uzun bir geçmiş birikime sahip olduğu görülmektedir. CİB, 2018 yılında faaliyetlerine son verilerek devredilen Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü (BYEGM) yerine kurulmuştur ve doğrudan Cumhurbaşkanlığına bağlıdır. Bu başkanlık isim olarak yeni görünse de tarihi bir geçmişe sahiptir. Türkiye'de kamu diplomasisi hareketliliği 1990'lı yıllara rastlarsa da asıl ivmesini 2000'li yıllarda kazanmıştır. Kamu diplomasisi kavramının kullanıldığı ilk teşkilat olan Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü Türkiye'de 2010 yılında kurularak kurumsal bir hale getirilmiştir. Ancak bu kurumun özel bütçesi ve insan kaynağı olmadığı için 2018 yılında bu kurum lağvedilerek CİB çatısı altına alınmıştır.²⁶¹

CİB'in tarihte kurulduğu dönem Osmanlı dönemine denk gelmektedir. Osmanlı dönemine denk gelen Matbuat Müdürlüğü 1862 yılında kurulmuştur. 1920 yılına gelindiğinde Milli Mücadele Dönemi'nde kurulan Anadolu Ajansı'nı yasal bir zemine oturtma ihtiyacı hissedilmiştir. Bundan dolayı Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi 7 Haziran 1920'de kurulmuştur. Bu kurumun amacı ise Milli Mücadele Dönemi'nde iç ve dış kamuoyunu zamanında ve doğru bilgilendirmek olmuştur. Bu görevi aynı zamanda Anadolu Ajansı da yapmıştır. Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi adında bulunan İstihbarat kelimesi 25 Aralık 1920'de kaldırılmıştır.

²⁶⁰ "TİKA ve Afrika", erişim 29.11.2021, <https://www.serdarcam.com.tr/blog/tika-ve-afrika> 26.

²⁶¹ Dilara N. Koçer, "Türkiye'de 'Kamu Diplomasisi'nin Kurumsallaşması: Matbuat İdaresi'nden İletişim Başkanlığı'na", *Konya Sanat Dergisi*, Sayı:2, 2019, s. 88-89. (erişim 27.11.2021).

Kurumun adı ise Matbuat Müdüriyet-i Umumiyesi olarak değiştirilmiştir. Bu kurumun görevi hem ulusal hem de uluslararası alanda Milli Mücadele propagandasını yapmak olmuştur. Türkiye’de 1931 yılında yaşanan ekonomik kriz nedeniyle bu kurum 1931’de lağvedilmiş ancak 1933 yılına gelindiğinde Matbuat Umum Müdürlüğü adı ile yeniden faaliyetlerine başlamıştır. Bu kurumun faaliyetlerinin merkezinde de Türkiye’yi uluslararası alanda doğru ve tam olarak tanıtmaq ve yerli ve yabancı gelişmeleri takip etmek gibi görevleri olmuştur.²⁶²

II. Dünya Savaşı’nın devam ettiği 1943 yılına gelindiğinde o günün koşullarını karşılayabilmesi amacıyla Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü kurularak Matbuat Umum Müdürlüğü lağvedilmiştir. 1949 yılına gelindiğinde bu kurumun adı Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü olarak değiştirilmiştir. Bahse konu bu kurumların görevleri geliştirilerek önceki kurumların üstlendiği görevleriyle birbirine uyumlu olacak şekilde oluşturulmuştur. Müdürlüğün görevi Türkiye’yi uluslararası alanda tanıtmaq ve ülke içerisinde Cumhuriyet ve Demokrasi esaslarını doğru bir şekilde yayma görevini yürütmek olmuştur. Bu kurum da 1963 yılına gelindiğinde faaliyetlerine son verilerek lağvedilmiştir. Bu kurum lağvedildikten sonra Turizm ve Tanıtma Bakanlığı kurularak bakanlık seviyesine yükselmiştir. Kurumun yetkileri ilgili Bakanlığa ve Haber ve Yayın Hizmetleri Müdürlüğü kurumlarına devredilmiştir. Bu kurum 1968 yılına gelindiğinde Basın-Yayın Genel Müdürlüğü adını almıştır. Kurum, Başbakanlığa bağlı olarak faaliyetlerini yürütmüş olup 1984 yılına gelindiğinde kurumun adı Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü olarak değiştirilmiş ve 2018 yılına kadar da faaliyetlerini yrtmştir. Bu kurumun temel görevlerinden bir tanesi ise Türkiye’yi uluslararası alanda tam ve doğru bir şekilde çeşitli alanlarda tanıtmaq olmuştur. CİB’in geçmiş tarihinde kamu diplomasisi faaliyetleri Matbuat İdaresi Kurumu ile başlamış olsa da Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü 2010-2018 yılları arasında kamu diplomasisi adını kullanarak ilk defa bağımsız bir statü ile hareket etmiştir.²⁶³

Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü Başbakanlık Genelgesi ile 30 Ocak 2010 tarih ve 27478 sayılı Resmi Gazete’de belirtilip yayımlanmasıyla kurulmuştur. 2018 yılına gelindiğinde bu kurum CİB’e devredilerek başkanlık bünyesi altında Kamu Diplomasisi Dairesi adını almıştır. 2010-2018 yılları arasında Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü kurumunun sekretarya görevleri Basın-Yayın ve Enformasyon Genel

²⁶² Koçer, *a.g.m.*, s. 90-93.

²⁶³ Koçer, *a.g.m.*, s. 94-95.

Müdürlüğü tarafından yürütülmüş olup bu kurumun kamu diplomasisi ile olan organik bir bağının olduğu görülmüştür. Türkiye'nin 2018 yılında Başkanlık sistemine geçmesiyle birlikte Cumhurbaşkanlığı'na doğrudan bağlı Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı kurulmuştur. BYEGM ise lağvedilerek ilgili başkanlığa devredilmiştir. Lağvedilen BYEGM, CİB bünyesinde bulunan Basın ve Yayın Dairesi Başkanlığı adını alarak faaliyetlerine devam etmektedir.²⁶⁴

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı'nın kuruluş *misyonu*, kamuoyu ve kurumları doğru bilgilendirmek için yerel ve yabancı medyayı takip etmek, ülke içerisinde iktidarın çeşitli alanlardaki faaliyetlerini ulusal ve uluslararası alanda tanıtmak ve ayrıca Türkiye tanıtımını uluslararası alanda en iyi şekilde yapmak için ilgili kurumlarla koordine kurmaktır. CİB'in *vizyonu* ise uluslararası alanlarda olumlu ve yapıcı Türkiye algısını oluşturmak olup Türkiye Markası'nı küresel çapta derinleştirmektir. BYEGM ve CİB'in kurumsal misyon ve vizyon anlayışlarına bakıldığında birbirlerine yakın oldukları görülmüştür.²⁶⁵

CİB kurulduktan sonra Türkiye'deki medya kurum ve kuruluşlar bu başkanlık ile etkileşim içerisinde olacak şekilde ilişkili hale getirilmiştir. Bu şekilde uluslararası alanda Türkiye tanıtımını yapan kurum ve kuruluşlarla ortak bir dil konuşma fırsatı elde edilmiştir.²⁶⁶ CİB'in en önemli görevlerinden biri kamu diplomasisi bağlamında icra edilecek faaliyetlerde kamu, kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşları arasında gerekli koordineyi gerçekleştirmektir. Bu anlayış çerçevesinde Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Şubat 2020'de Kamu Diplomasisi Koordinasyon Kurulu'nun kurulması için kamu diplomasisi kuruluşlarını bir araya getirerek bu faaliyeti resmi sitesinde duyurmuştur.²⁶⁷

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, iletişim stratejisi kapsamında ulusal ve uluslararası boyutta bir iletişim inşa etmeye çalışmaktadır. CİB, kamuoyu oluşturmak amacıyla kamu diplomasisi bağlamında planlama, süreklilik ve etkililik kavramlarını kullanmaktadır. CİB bu bahsi geçen kavramları kullanarak bir farkındalık oluşturmaya

²⁶⁴ Koçer, *a.g.m.*, s. 95-96.

²⁶⁵ Koçer, *a.g.m.*, s. 96-97.

²⁶⁶ Kocabıyık, *a.g.m.*, s. 171-172.

²⁶⁷ Göknil Erbaş Doğan, "Türk Dış Politikasında Kamu Diplomasisi ve İletişim Başkanlığının Rolü", *Yeni Dünyada İletişim Üzerine 3. Uluslararası Konferans*, Ocak, 2021, s. 151. (erişim 29.11.2021).

çalışmaktadır. Bu oluşacak farkındalık neticesinde de kamuoyu oluşturma amacını CİB en önemli hususlardan biri olarak kabul etmektedir.²⁶⁸

Sonuç olarak Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı kamu diplomasisi faaliyetlerini bünyesinde bulunan birimler ve dairelerle yürütmektedir. Başkanlığın temel görevi çeşitli alanlarda olacak şekilde Türkiye’yi hem iç kamuoyuna hem de dış kamuoyuna doğru ve eksiksiz bir şekilde tanıtmaya faaliyetleridir. CİB’in eğitime yönelik faaliyetleri medya alanında olacak şekilde bünyesinde barındırdığı ve etkileşimde olduğu yayın kuruluşları ile gerçekleştirilmektedir.²⁶⁹ CİB’in ilişkili olduğu yerel medya kuruluşu Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) ve bağlantılı olduğu kuruluşlar arasında Anadolu Ajansı (AA) ve Basın İlan Kurumu bulunmaktadır. CİB bünyesinde yer alan Kamu Diplomasisi Dairesi halen Afrika’da kamu diplomasisi bağlamında eğitim faaliyetlerine başlamamıştır. TRT ve Anadolu Ajansı’nın Afrika ile ilgili faaliyetleri ise TRT ve AA başlığı altında açıklanmaya çalışılmıştır.²⁷⁰

4.3. Yunus Emre Enstitüsü (YEE)

Türkiye’nin kültürel diplomasi faaliyetleri daha önceleri yurtdışında bulunan elçilikleri vasıtasıyla kültür evleri, Türkçe öğretim merkezleri, Kültür ve Turizm Ateşelikleri gibi kurumlarla yürütülmeye çalışılmıştır. Ancak bu kuruluşların faaliyetleri uluslararası alanda etkili olan Alliance Francaise, British Council ve Göthe Enstitüsü gibi kuruluşların yürüttüğü faaliyetlerin yanında çok etkisiz kalmıştır. Çalışmalarda bu ve bunun gibi yetersizliklerden dolayı kültürel ve kamu diplomasisi kapsamında bu ihtiyacın giderilmesi amacıyla²⁷¹ 2007 yılında Yunus Emre Vakfı²⁷² kurulmuştur.

Yunus Emre Vakfı’nda neden Yunus Emre ismi kullanılmıştır? Yunus Emre, 13 ve 14. yüzyıllarda yaşamış, anlayışı ve eserleriyle ölümsüzleşmiş bir Anadolu mutasavvıfıdır. Yunus Emre bir sembol olarak içinde *insani değerleri, insan sevgisini ve toplumsal barışı* barındırmaktadır. Yunus Emre insan odaklı bir anlayışla hareket etmektedir. Yunus Emre hem Türkçe’nin gelişmesine katkıda bulunmuş hem de herhangi bir ayrımcılığa gitmeden barış ve ortak değerler etrafında insanların bir arada

²⁶⁸Emine Kılıçaslan, “Marka İnşası Bağlamında Türk Kamu Diplomasisi: Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü ve Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Örnekleri”, *Artuklu Sanat ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 3 (2020), s. 80. (erişim 28.11.2021).

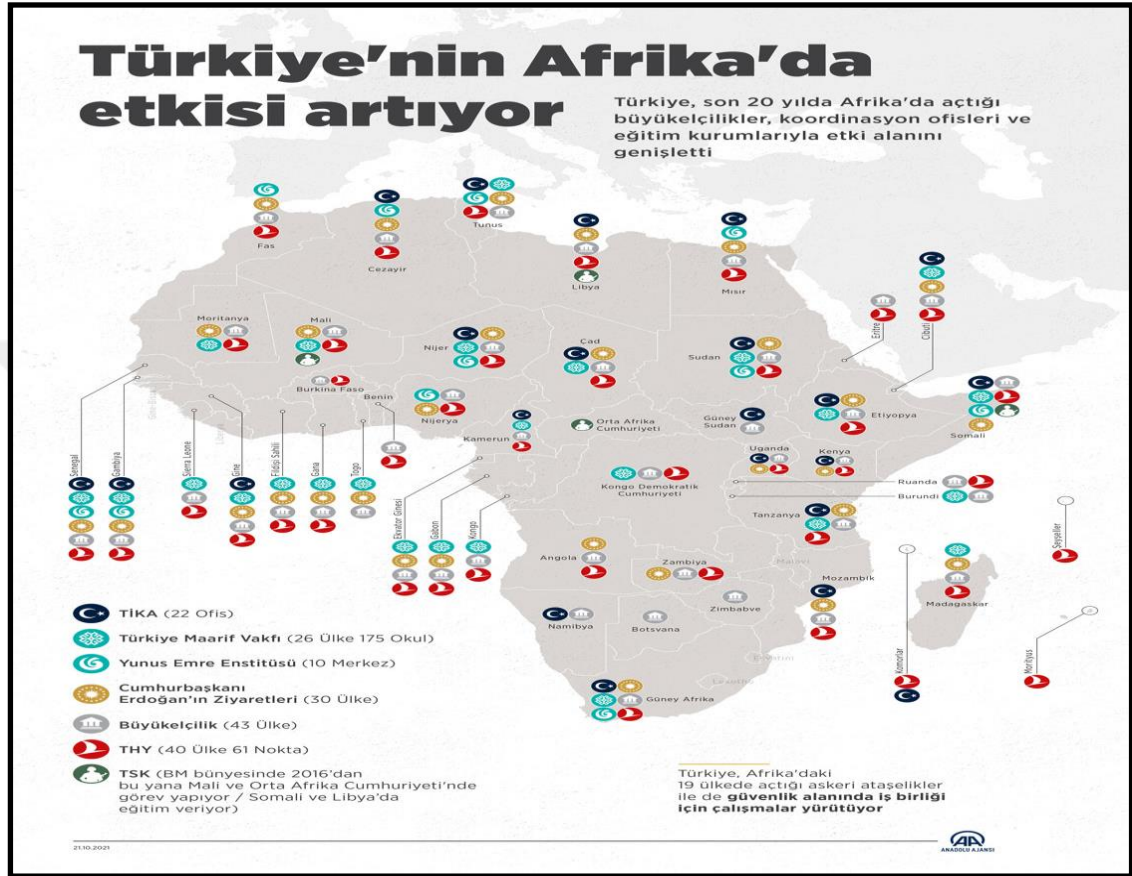
²⁶⁹“Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Hakkında”, erişim 08.12.2021, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/kurum-hakkinda>.

²⁷⁰“Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Hakkında”, erişim 08.12.2021, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/index.html>, erişim tarihi 08.12.2021.

²⁷¹ Kocabıyık, *a.g.m.*, s. 189.

²⁷² “Yunus Emre Enstitüsü”, erişim 08.12.2021, <https://yee.org.tr/tr/kurumsal/yunus-emre-enstitusu>.

yaşayabileceğini söyleyen önemli mesajlar vermiştir. Yunus Emre Enstitüsü de Yunus Emre gibi ete kemiğe bürünerek evrensel değerlere hitap edip faaliyetlerini titiz bir şekilde yürütmektedir. Bu açıdan bakıldığında barış merkezi olarak tanımlanan YEE'de Yunus Emre ismi rastgele vakıf adı olarak kullanılmamıştır. Kullanılan bu isim ve bu isme ait değerler ile bütün dünyaya aslında çok önemli mesajlar verilmektedir.²⁷³

Şekil 15. YEE'nin Afrika'daki irtibat ofisleri.²⁷⁴

Yunus Emre Vakfı bir kamu vakfıdır. Bu vakıf, 05.05.2007 tarih ve 5653 sayılı kanunun resmi gazetede yayımlanmasıyla kurulmuştur. Bu kamu vakfının Türkiye'nin ulusal çıkarları açısından kurulma amaçları arasında Türkiye'yi kendi diliyle uluslararası mecrada çeşitli alanlarda tanıtmak, bu tanıtım faaliyetleri ile ilgili elinde bulunan dokümanları yurtdışı kamuoyunun istifadesi için ilgili yerlere ulaştırmak, Türk dilini ve kültürünü öğrenmek isteyenlerin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yurtdışında eğitim ve öğretim amaçlı faaliyetler yürütmek ve uluslararası alanda kültürel etkileşim kapsamında karşılıklı ilişkileri geliştirmek gibi önemli stratejik hamleler bulunmaktadır.

²⁷³ "Neden Yunus Emre", erişim 08.12.2021, <https://yee.org.tr/tr/kurumsal/neden-yunus-emre>.

²⁷⁴ "Türkiye'nin Afrika'da Etkisi Artıyor", erişim tarihi 11.12.2021, <https://www.aa.com.tr/tr/info/infografik/25394>.

Bu kamu vakfının eğitim ve öğretim faaliyetlerini gerçekleştirmek için ise *Yunus Emre Enstitüsü (YEE)* 2009 yılında kurulmuştur. Yunus Emre Enstitüsü uluslararası alanda öncelik olarak Türk dilinin öğretilmesi/öğrenilmesi amacıyla faaliyetler yürütmektedir. Ayrıca Yunus Emre Enstitüsü bu faaliyetlerin yanında Türkiye'nin uluslararası alanda tanıtımını yapmak, kültürel ve sanatsal faaliyetler ve bilimsel çalışmalara yardım etmek gibi faaliyetleri de yürütmektedir. Yunus Emre Enstitüsüne bağlı olarak *en az 60 Kültür Merkezi* kurulmuştur. Bu kültür merkezlerinde Türkçe eğitim ve öğretim, Türkoloji ve uluslararası eğitim kurumlarıyla işbirliği gibi faaliyetlere destek verilmektedir. Yunus Emre Enstitüsü Kültür Merkezleri aracılığıyla icra edilen sosyal ve kültürel etkinliklerle Türk kültürü ve sanatı tanıtılmakta ve uluslararası alanda Türkiye temsil edilmektedir. Bu durum ise Türk kamu diplomasisi kapsamında yurtdışı kamuoyu oluşturma konusunda orta ve uzun vadede ciddi yatırımlardır. *Yunus Emre Enstitüsü'nün Afrika Kıtası'nda bulunan kültür merkezleri*; Cezayir, Fas (Rabat), Güney Afrika (Johannesburg), Mısır (Kahire), Senegal (Dakar), Sudan (Hartum), Somali (Mogadişu) ve Tunus'tur. Afrika Kıtası'nda toplam 8 *Afrika ülkesinde* YEE'ye bağlı kültür merkezleri ve irtibat ofisleri bulunmaktadır.²⁷⁵ YEE kültür merkezlerinin dünya üzerinde bulunan bölgelere göre dağılımına bakıldığında 7 bölge arasında Afrika bölgesi %13 pay ile 5. sırada yer almaktadır.²⁷⁶

YEE faaliyetlerini 2 ana başlık altında yürütmektedir. Bu iki ana başlığın birincisi Türkçe eğitim ve öğretim ikincisi ise kültürel ve sosyal faaliyetlerdir.²⁷⁷ YEE'nin *misyonu* uluslararası alanda olumlu Türkiye algısını oluşturarak Türkiye'nin tanıtılmasını, güven veren yanını ve en önemlisi uluslararası alandaki saygınlığını artırmaktır. YEE'nin *vizyonu* ise küresel çapta oluşturacak şekilde Türkiye'ye yakınlık duyan, sevgi ve saygı besleyen, en zor anlarında yanlarında Türkiye'nin olacağı anlayışını benimseyen ve çevresine bu hususu yayan kamuoyu oluşturmaktır. *YEE'nin 2023 vizyonu* şu şekildedir: “*Dünya Türkiye'yi daha yakından tanıyor*”.²⁷⁸

Yunus Emre Enstitüsü uluslararası alanda 50 ülkede 60 kültür merkezi ve 50 ülkede 101 Türkoloji bölümü²⁷⁹ ile toplamda 74 ülke ve 159 irtibat noktası ile faaliyetlerini yürütmektedir. 2021 yılı itibariyle Afrika Kıtası'nda bulunan YEE irtibat

²⁷⁵ “Yunus Emre Enstitüsü Kurumsal”, erişim 08.12.2021, <https://yee.org.tr/tr/kurumsal/yunus-emre-enstitusu>.

²⁷⁶ “Yunus Emre Enstitüsü 2020 Yılı Faaliyet Raporu”, erişim 08.12.2021, <https://yee.org.tr/tr/yayin/2020-faaliyet-raporu>, s. 14.

²⁷⁷ “Yunus Emre Enstitüsü Kurumsal”, erişim 08.12.2021, <https://yee.org.tr/tr/kurumsal/yunus-emre-enstitusu>.

²⁷⁸ “Yunus Emre Enstitüsü Misyon ve Vizyon”, erişim 08.12.2021, <https://yee.org.tr/tr/kurumsal/vizyon-misyon>.

²⁷⁹ YEE, *2020 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 149.

noktaları toplam sayısı ile *Afrika, 7 bölge arasında 5. sırada* yer almaktadır. YEE'nin ilk dörde giren ve en fazla irtibat noktası olan bölgeler sırasıyla Balkanlar, Avrupa, Asya ve Ortadoğu'dur.²⁸⁰

Türkiye, YEE'nin Afrika'daki faaliyetlerini artırmak maksadıyla *Ruanda ve Nijerya'da olmak üzere iki yeni Türk kültür merkezi açarak kıtada aktif olduğu Afrikalı ülke sayısını 10'a çıkarmıştır*. Afrika Kıtası'nda YEE çatısı altında 8 kültür merkezi ve 19 Türkoloji bölümü bulunmaktadır. 2021 yılında 2 yeni kültür merkezi daha açılarak YEE'nin toplam irtibat noktası sayısı 27'den 29'a çıkmıştır.²⁸¹

YEE'nin faaliyet alanları arasında Türkçe Öğretimi, Kültür ve Sanat, Bilim ve Akademi ve Kültürel Diplomasi başlıkları bulunmaktadır.²⁸² 2020 yılı içerisinde kültürel faaliyetler kapsamında Moritanya'dan gelen 18 kişilik subay, astsubay ve erlerden oluşan Milli Jandarma personeline YEE ve Bartın Üniversitesi işbirliğinde Türkçe eğitimleri verilmiştir.²⁸³ Türkçe öğretim faaliyetleri kapsamında *2009 yılında 219 kişi Türkçe dersleri alırken 2020 yılına gelindiğinde bu sayı 30.467* olacak şekilde artmıştır. Bu sayı içerisinde 9.801 kişi yüz yüze eğitim yapmışken, 20.678 kişi ise çevrimiçi eğitim almıştır.²⁸⁴

Türk dili ve edebiyatını ve Türk kültür ve sanatını uluslararası alanda tanıtmak amacıyla Türkoloji projesi işbirliği protokolü çeşitli ülkelerle imzalanmıştır. Bu imzalanan protokol ile mevcut Türkoloji bölümlerine yardım edilirken yeni Türkoloji bölümlerin açılması için de teşvikler yapılmaktadır. Protokol imzalanan ülkelerde bulunan Türkoloji/Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde ders vermek üzere Türkiye'den öğretim elemanları görevlendirilmiştir ve derslerle ilgili kullanılmak üzere materyallerin takviyesi yapılmıştır. 2012-2013 yılları arasında protokol sayısı 49 – protokol yapılan ülke sayısı 35 olup, 2019-2020 yılları arasında protokol sayısı 101 – protokol yapılan ülke sayısı 50 olmuştur. *Türkoloji protokolü imzalayan üniversitelerin bölgelere göre dağılımı sonucunda 7 bölge arasında Afrika %19 pay ile 3. Sırada* yer almaktadır.²⁸⁵ YEE tarafından 2017 yılından itibaren başlamak üzere uluslararası alanda Türkçe öğrenmek ve Türkçesini geliştirmek isteyenlerin ihtiyacını gidermek için Türkçe

²⁸⁰ YEE, *2020 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 14.

²⁸¹ “YEE Afrika'da İki Yeni Merkez Daha Açtı”, erişim 09.12.2021, <https://yee.org.tr/tr/haber/yunus-emre-enstitüsü-afrikada-iki-yeni-merkez-acti>.

²⁸² “Yunus Emre Enstitüsü 2019 Yılı Faaliyet Raporu”, erişim 08.12.2021, <https://yee.org.tr/tr/yayin/2019-faaliyet-raporu>, s. 22.

²⁸³ YEE, *2019 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 36.

²⁸⁴ YEE, *2019 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 145.

²⁸⁵ YEE, *2019 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 151.

öğretim portalı yayını yapılmaya başlanmıştır. 2020 yılı içerisinde portaldaki kullanıcı sayısı 394.000'e ulaşmış ve 196 farklı ülkeden kullanıcılara ulaşılmıştır.²⁸⁶

Türkçe öğrenme portalı içerisinde en çok kullanıcısı olan 10 ülke arasında Afrika bölgesinden Cezayir, Fas, Mısır ve Tunus ülkeleri bulunmaktadır. Türkoloji protokolü imzalanan üniversite listesi kapsamında Afrika Kıtası'nda bulunan *Cezayir'de*, Cezayir Konstantin Üniversitesi, Cezayir-2 Üniversitesi, Yahya Fares Üniversitesi ve Setif Üniversitesi; *Etiyopya'da*, Addis Ababa Üniversitesi, Wollo Üniversitesi, Mekelle Üniversitesi; *Fas'ta* V Mohammed Agdal Üniversitesi; *Gambiya'da*, Gambiya Üniversitesi; *Mısır'da*, Mısır Teknoloji Üniversitesi MUST, El Ezher Üniversitesi; Senegal'de, Cheik Üniversitesi; Somali'de, Mogadişu Üniversitesi, Sağlık Bakanlığı Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Somali Harp Okulu; Sudan'da, Kuran-ı Kerim ve İslami Bilimler Üniversitesi, Nyala Türkiye-Sudan Hastanesi, Hartum Üniversitesi ve Uluslararası Afrika Üniversitesi olmak üzere toplamda 19 üniversite ve üniversite düzeyinde kurum Türkoloji protokolünü imzalamıştır.²⁸⁷

YEE, Türkoloji faaliyetleri kapsamında 2019-2020 eğitim ve öğretim yılı için 17 ülkede 27 farklı üniversitede ders vermek üzere 20 akademisyen, 20 okutman ve 17 yerel akademisyen olmak üzere toplamda 57 akademisyen personel görevlendirmiştir.²⁸⁸ YEE, her yıl yaz aylarında Türkçe Yaz Okulu programı kapsamında Türkiye'ye her yaz çok sayıda öğrenci davet ederek Türk dilinin öğretilmesi ve Türkiye'nin tanıtımının yapılması için faaliyetler yürütmektedir. Türkçe'nin öğretilmesi ve Türkiye'nin tanıtımının yapılması kapsamında *2010 yılında 8 ülkeden 30 öğrenci gelmiş olup 2018 yılında bu sayı 1000 öğrenciye ve 118 okula çıkmıştır. Ancak 2019 yılında bu sayı 92 öğrenci ve 48 okula düşmüştür. 2019 yılı Türkçe Yaz Okulu öğrencilerinin bölgelere göre dağılımı kapsamında Afrika dâhil 6 bölge arasında %16 pay sahibi olarak 3. sırada yer almaktadır.*²⁸⁹

Türkçe'nin uluslararası alanda en çok konuşulan ve kullanılan diller arasında yer almasını sağlamak amacıyla YEE sınav merkezi tarafından her yıl Türkçe dil yeterlilik sınavı yapılmaktadır. Türkçe dil yeterlilik sınavına *2013 yılında 258 kişi katılım yapmış olup 2018 yılına gelindiğinde bu sayı 2579'a ulaşmıştır. 2019 yılında sınava katılımcı sayısı 2188 olup 2020 yılına gelindiğinde bu sayı 1892 kişiye düşmüştür. Katılımcı*

²⁸⁶ YEE, *2019 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 154.

²⁸⁷ YEE, *2019 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 118-119.

²⁸⁸ YEE, *2019 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 120.

²⁸⁹ YEE, *2019 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 132.

sayısının düşmesinde pandemi süreci etkili olmuştur. 2020 yılı Türkçe dil yeterlilik sınavı katılımcı bölgeleri dağılımı kapsamında *Afrika %1'lik pay sahibi olarak 6 bölge arasında sonuncu sırada* Uzak Doğu bölgesi ile aynı paya sahiptir.²⁹⁰

2007 yılında temeli atılan Yunus Emre Enstitüsü dünyada kurulan ilk kültür enstitüsü olan Fransız Alliance Française (1884 yılında Paris'te kurulmuş, 136 ülke - 5 kıta ve 1000'den fazla şubesi)²⁹¹, İngiliz British Council (1934 yılında kurulmuş, özerk kurum, 7500 çalışanı, 110 ülke ve 195 merkez, 707 milyon Pound bütçesi ve 660 milyon kişiye hitap etmiş)²⁹², Alman Goethe Enstitüsü (1951 yılında kurulmuş, 92 ülke ve 150 merkez, 356 milyon Avro, 3000 çalışanı, yarı kamu kurumu)²⁹³, İspanyol Cervantes Enstitüsü (1991 yılında kurulmuş, kamu kurumu, 42 ülke ve 74 merkez, 103 milyon Avro bütçesi ve 89 milyon kişiye hitap etmiş)²⁹⁴ ve Çin Konfüçyüs Enstitüsü (2004 yılında kurulmuş, en az 93 ülke ve 327 merkez)²⁹⁵ gibi küresel çapta faaliyetlerde bulunan enstitülere karşı kendi faaliyetlerini yürütmeye çalışmaktadır.

YEE ve Ziraat Bankası işbirliği ve desteği ile 11 Nisan 2012 yılında 100 Türkiye Kütüphanesi projesi hayata geçirilmiştir. Bu projenin amacı Türkiye tanıtımını yapmak ve Türkiye hakkında yapılacak araştırmalara kaynak olması için YEE'nin bulunduğu yerlere Türkiye Kütüphaneleri genel çatısı altında kütüphanelerin hayata geçirilmesidir. Bu kütüphanelerde Türkiye tanıtımı kapsamında çeşitli alanlarda olacak şekilde en az 2000 adet kitap bulunmaktadır. Afrika Kıtası da bu projenin uygulama alanlarından biridir. Bu proje dışında Türkçe köyü, Türkiye kitapçısı, 100 Türkiye kitabı çeviri projesi, yerinde tarih projesi, Merkez Bankası ortaklığıyla resim sergisi, uzaktan Türkçe öğretimi projesi, Türkiye günleri etkinlikleri, Türkiye'nin renkleri etkinlikleri, Türk sineması etkinlikleri vb faaliyetler ile YEE uluslararası alanda Türkiye kamuoyu oluşturma çalışmaları kapsamında Afrika'da da etkili olmaya çalışmaktadır.²⁹⁶

YEE, eğitim ve öğretim ile kültürel ve sanatsal alanlarda yürüttüğü faaliyetlerle Türkiye tanıtımını uluslararası alanda yapmakta olup ülkeler arası karşılıklı ilişkilerin dostane olması ve karşılıklı kültür alışverişinin arttırılması bakımından önemli bir misyon ve vizyon amaç edinmiştir. Yunus Emre Türk Kültür Merkezleri ile yurtdışında Türkçe öğrenmek isteyen kişi ve kurumların ihtiyaçları karşılanmakta ve yurtdışında

²⁹⁰ YEE, 2020 Yılı Faaliyet Raporu, s. 155-156.

²⁹¹ "Alliance Française Bursa Hakkımızda", erişim tarihi 12.12.2021, <https://www.alliancefrbursa.org/hakkimizda/>.

²⁹² Ekşi, a.g.e., s. 323.

²⁹³ Ekşi, a.g.e., s. 323.

²⁹⁴ Ekşi, a.g.e., s. 323.

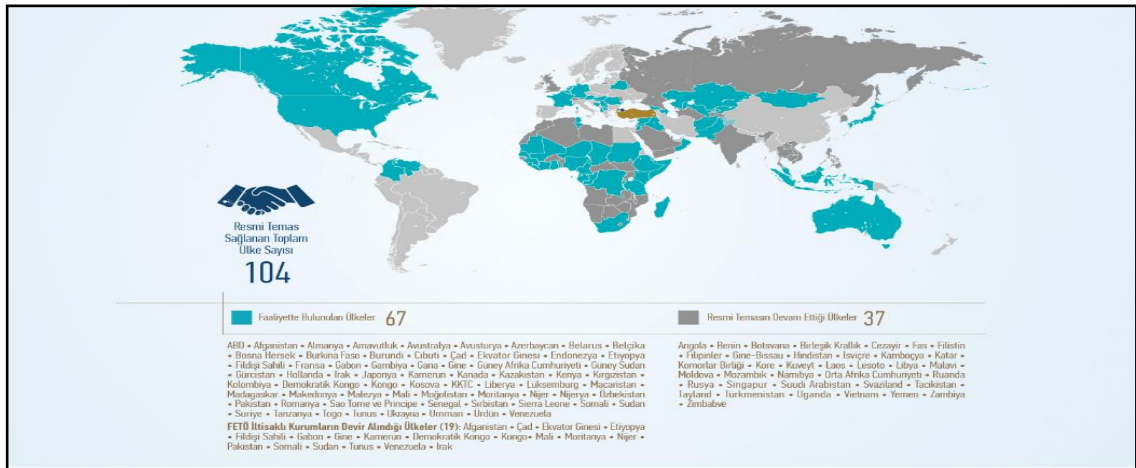
²⁹⁵ Ekşi, a.g.e., s. 323.

²⁹⁶ Ekşi, a.g.e., s. 345-347.

yaşayan Türklerin kendi dillerini daha yakından tanımaları için önemli bir fırsat sunmaktadır. Bu şekilde devam ettirilen faaliyetler ile sürdürülebilir ilişkiler inşa edilmektedir. YEE'nin yurtdışındaki faaliyetleri Türk dış politikasının uygulama kollarından birini oluşturmaktadır. Dönemin Başbakanı Davutoğlu YEE Türk Kültür Merkezlerini “Barış Merkezi” olarak nitelemiştir. Ayrıca Davutoğlu bir konuşmasında YEE müdürlerine hitaben: “Çok büyük sınavdan geçiyoruz, Türk dış politikası tek boyutlu olmaktan uzaklaştı, tarihi derinliğimiz nereye giderse oraya kadar uzanıyoruz. Tek boyutlu dış politika yürütmüyoruz, tarihimiz nereye giderse oraya kadar uzanıyoruz. Kültürel mirasımızın başka milletler için tehdit olduğu algısının ortadan kaldırılması gerekiyor; birer barış merkezi olun”²⁹⁷.... şeklinde direktifi olmuş olup bu açıklama ile Türk kamu diplomasisi ve yumuşak gücü için Yunus Emre Enstitüsü'nün yeri ve önemi açıkça ortaya koyulmuştur.

Sonuç olarak YEE, Türkçe eğitim ve öğretim faaliyetleri kapsamında 2009 yılından 2021 yılına kadar geçen süre içerisinde Türkçe'nin uluslararası alanda bilinen dil olması yolunda ve Türkiye'nin tanıtımı açısından yurtdışında önemli bir kamuoyu oluşturmuştur. Ayrıca Afrika Kıtası ile ilgili yazılan verilerin Orta Asya ve Balkanlar bölgelerinin gerisinde kaldığı görülmektedir. Türkiye'nin çok yönlü dış politikasında 1'inci sırada yer alan Afrika Kıtası, YEE eğitim faaliyetleri kapsamında biraz geride kaldığı görülmüştür.

4.4. Türkiye Maarif Vakfı (TMV)

Şekil 16. Dünyada Türkiye Maarif Vakfı²⁹⁸

²⁹⁷ Erman Akıllı, *Türkiye’de Devlet Kimliği ve Dış Politika*, Ankara: Nobel Yayınları, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 2. Basım, 2016, s. 164-165.

²⁹⁸ “Dünyada Maarif”, erişim 12.12.2021, <https://turkiyemaarif.org/page/2018-DUNYADA-MAARIF-16>.

Maarif kelime anlamıyla bilgi ve kültür anlamına gelmektedir.²⁹⁹ Türkiye'nin kültür ve medeniyet etkileşimi kapsamında sadece kendi iyiliğini değil karşılıklı yararı düşünen “*ortak iyi*”ye ulaştıracağı düşünülen Türkiye Maarif Vakfı (TMV) uluslararası alana götüren yeni bir yol olarak kabul edilmektedir. Merkezi İstanbul'da olan TMV, 17.06.2016 tarih ve 6721 sayılı kanunun resmi gazetede yayımlanmasıyla kurulmuştur. TMV, Türkiye Cumhuriyeti adına Milli Eğitim Bakanlığından (MEB) sonra okul açmaya yetkili tek kurum olarak yerini almıştır. Verilen bu yetki ile vakfın bakanlık düzeyinde faaliyetler yürüttüğü görülmektedir. MEB ve TMV dışında yurtdışında Türkiye adına doğrudan okul açabilecek bir kamu, kurum ve kuruluş bulunmamaktadır. TMV, hem Türkiye eğitimi markasını uluslararası alanda yaymaya çalışırken hem de kamu diplomasisi bağlamında eğitim ve öğretim faaliyetlerini yürütürken herhangi bir kâr amacı gütmemektedir. TMV'nin kuruluş amacı yurtdışında okul öncesi eğitimden yükseköğretim seviyesine kadar eğitim faaliyetlerini yürütmektir. *TMV'nin vizyonu*, kendi bünyesinde yetiştirdiği kişilerin öğrendikleriyle barış ve huzuru koruyan insanlar olmalarını sağlamak ve bu minvalde insanlar yetiştirmektir. *TMV'nin misyonu*, ise Anadolu'nun geçmişten getirdiği geleneksel anlayışı ve uluslararası alanda oluşan bilgi birikimi ve tecrübesiyle çok kapsamlı eğitim ve öğretim faaliyetleri icra etmek ve yürütmektir. TMV, uluslararası alanda faaliyetlerini yürütürken 7 temel değerden ödün vermemektedir. Bu değerler sırasıyla *güven, işbirliği ve dayanışma, şeffaflık, ehliyet ve liyakat, iyilikte ısrar, eğitimde kuşatıcılık ve evrenselliştir*. İstikbale yönelik hedefleri ve fikirleri olan bir nesile sahip olunmak isteniyorsa bunun yegane temeli eğitim yolundan geçmektedir. TMV bu husus çerçevesinde faaliyetlerini yürütmekte, orta ve uzun vadede Türk kamu diplomasisi ve yumuşak gücüne katkı yapmakta ve Türkiye tabanlı kuşaklar yetiştirmektedir.³⁰⁰ TMV Başkanı olan Prof.Dr. Birol Akgün'ün vakıf ile ilgili “*Sahip olduğumuz potansiyeli harekete geçirmek için ülkemizin uzun zamandır yeniden diriliş şuuruyla birçok alanda gerçekleştirdiği atılımların şüphesiz en kalıcı ve uzun vadeli tezahürü eğitim alanında olacaktır*”³⁰¹ şeklindeki açıklaması vakfın Türkiye yumuşak gücüne önemli katkılar yapacağını ortaya koymuştur.

TMV kanunu, 6721 kanun numarası, 17.06.2016 kabul tarihli olarak resmi gazetede tertip: 5 ve cilt:57'de olacak şekilde 28.06.2016 tarih ve 29756 sayı ile

²⁹⁹ “Sözlük”, erişim 12.12.2021, <https://sozluk.gov.tr>.

³⁰⁰ “Türkiye Maarif Vakfı”, erişim 12.12.2021, <https://turkiyemaarif.org/page/50-Turkiye-Maarif-Vakfi-12>.

³⁰¹ “Türkiye Maarif Vakfı TMV Tanıtım Kataloğu”, erişim 12.12.2021, <https://turkiyemaarif.org/uploads/TanitimKataloguTR.pdf>, s. 7.

yayımlanmıştır. TMV kanununun amaç ve kapsamı birinci maddede özetle, yurt dışında insani değerler ön planda tutulup düzenli ve planlı eğitim verilmesi amacıyla okul öncesi eğitimden üniversite eğitimine kadar ki geçen süreçte öğrenciye burs verilmesi, okul ve yurt gibi tesislerin açılması, yurtiçindeki eğitim kurumları da dâhil okullarda görev alacak öğretmenlerin yetiştirilmesi, bilimsel araştırma ve geliştirme çalışmalarının yapılması, bu çalışmalara istinaden yayınların yapılması ve geliştirilmesi ve çalışma yapılan ülkenin yasal mevzuatlarına uygun eğitim faaliyetlerinin yürütülmesi için Türkiye Maarif Vakfı adıyla bir devlet vakfının İstanbul ilinde kurulması gibi usul ve esasların belirlenmesi geçmektedir.³⁰²

TMV kanununda belirtilen faaliyetler içerisinde eğitim ve öğretim alanında yapılması gereken çalışmalar ikinci maddenin birinci fıkrasında özetle, anaokulu, ilkokul, lise ve üniversite düzeylerinde eğitim kurumlarının açılması, standart olarak verilen eğitimler için kurslar düzenlenmesi, etüt ve kültür merkezlerinin tesis edilmesi, tesis edilen eğitim kurumlarında laboratuvarlar, sanat ve spor alanlarının kurulması, eğitim maksatlı internet sitesinin kurulması ve MEB içerikli yayınların ve programlarının yapılması, eğitim alan öğrencilerin barınma ihtiyaçlarının karşılanması için yurt, pansiyon veya lojman tesis edilmesi, eğitim ve öğretim amaçlı kullanılacak uygun tesislerin satın alınması, satılması veya kiralanması, eğitim kurumlarıyla kanuni sınırlar içerisinde ortaklıkların yapılması, okul öncesi eğitimden üniversite eğitimine kadar ki geçen süreçte öğrencinin her türlü ihtiyacının karşılanması, eğitim ve öğretim sisteminin geliştirilmesi için gerekli tedbirlerin alınması, yurtiçi ve yurtdışı eğitim kurumlarında görev alacak personelin yetiştirilmesi, gerekli eğitim ve kolaylık tesislerinin kurulması ve eğitim ve öğretim faaliyetlerinin devamlılığını sağlamak maksadıyla ekonomik getirisi olan faaliyetlerin yapılması hususları geçmektedir.³⁰³ TMV'nin eğitim ve öğretim faaliyetlerine ilişkin sıralanan bu hususlar aslında yurtdışında eğitim alanına dair icra edilecek faaliyetlerin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Çünkü bu faaliyetler orta ve uzun vadede elde edilecek kazanımların nasıl olacağına dair bir rehber niteliğindedir.

TMV'nin faaliyet yürüttüğü alanlar dört ana başlık altında toplanmıştır. Bunlar sırasıyla eğitim ve öğretim, eğitim destek, yayın ve burs ve sonuncu olarak barınma faaliyetleridir. TMV'nin resmi internet sitesinde yayımlanmış olan ve 2017 yılına ait

³⁰² “TMV Kanunu”, erişim 12.12.2021, <https://turkiyemaarif.org/page/525-TMV-Kanunu-11>.

³⁰³ “TMV Kanunu”, erişim 12.12.2021, <https://turkiyemaarif.org/page/525-TMV-Kanunu-11>.

Maarif Bülten 1’de Afrika’da eğitime başlanan ülkeler arasında Cibuti, Çad, Gambiya, Gine, Kongo, Mali, Moritanya, Nijer, Senegal, Sao Tome And Principe, Sierra Leone, Somali, Sudan, Tanzania ve Tunus olmak üzere 15 Afrika ülkesi bulunmaktadır. TMV’nin eğitime başlayan okulları kapsamında 2017 yılında aktif olan 20 ülke arasında Afrika bölgesi %75’lik bir paya sahiptir.³⁰⁴

TMV’nin resmi internet sitesinde yayımlanmış olan ve 2021 yılına ait Maarif Bülten 13’te TMV, 47 ülkede 42 öğrenci yurdu kurup, 393 eğitim kurumu işleterek neticede 45.000 civarında öğrenciye eğitim ve öğretim vermesi uluslararası alanda Türkiye için yurtdışına açılan küresel bir eğitim markası olma yolunda önemli katkıları olmuştur. TMV’nin toplamda faaliyet yürüttüğü ülke sayısı 67 ve temasın devam ettiği ülke sayısı ise 37’dir. Bununla beraber resmi temas sağlanan toplam ülke sayısı ise 104 olmuştur. TMV’nin eğitim ve öğretim faaliyetlerini yürüttüğü toplam ülke sayısı 47, bu ülkelerde bulunan eğitim kurumlarının toplam sayısı 393 ve bu kurumlara bağlı olarak kurulan yurt sayısı ise 42’dir. Bu 47 ülke arasında Afrika bölgesinde bulunanlar ise Burundi, Cibuti, Çad, Ekvator Ginesi, Etiyopya, Fildişi Sahili, Gabon, Gambiya, Gana, Gine, Güney Afrika, Kamerun, Kongo, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Madagaskar, Mali, Moritanya, Nijer, Senegal, Sierra-Leone, Somali, Sudan, Togo Cumhuriyeti, Tanzania ve Tunus olacak şekilde 26 Afrika ülkesi bulunmaktadır. TMV’nin yurtdışında aktif olduğu 47 ülke arasında 26 Afrika ülkesi ile %55 civarında önemli bir paya sahiptir.³⁰⁵

Afrika bölgesinde TMV’ye ait toplam eğitim kurumu sayısı 176 ve toplam öğrenci yurdu sayısı 18’dir. TMV’nin dünyada toplamda 393 eğitim kurumu bulunmakta olup Afrika bölgesi bu sayı içerisinde %44’lük bir paya sahiptir. Ayrıca TMV’nin dünya üzerinde kurduğu toplam öğrenci yurdu sayısı 42 olup Afrika bölgesi bu sayı içerisinde %43’lük bir paya sahiptir.³⁰⁶

Türkiye Maarif Vakfı, uluslararası alanda başarılı ancak gerekli ve sağlıklı eğitim koşullarından mahrum bulunan tüm dünyadaki çocuklar için burs imkânı da sağlamaktadır. TMV uluslararası alanda toplamda 42 ülkede bulunan 332 eğitim kurumu ve 42 öğrenci yurduyla 40.000 üzerinde bulunan öğrenciye eğitim ve öğretim faaliyetleri düzenleyerek Türkiye’nin küresel bir eğitim markası olma yolunda önemli

³⁰⁴ Türkiye Maarif Vakfı Maarif Bülten 1”, erişim 12.12.2021, <https://turkiyemaarif.org/post/242-maarif-bulten-1-611?lang=tr>, s. 8.

³⁰⁵ “Türkiye Maarif Vakfı Maarif Bülten 13”, erişim 12.12.2021, <https://turkiyemaarif.org/post/242-maarif-bulten-13-1782?lang=tr>, s. 15-17.

³⁰⁶ TMV, *Bülten 13*, s. 17.

bir yol aldırmiştir. TMV bursları sadece yurtiçinden değil uluslararası alandan gelen bağışlarla toplamda 4.246 öğrenciye eğitim yardımı ve 1.444 öğrenciye de maarif okullarında eğitim ve öğretim görme hakkı verilmiştir. TMV öğrencilere burs imkânı tanımadan önce aday öğrencileri Maarif'e Giriş Sınavı (MAGİS) ile tespit etmektedir. Yazılan bu veriler içerisinde Afrika bölgesine de yapılan destekleri içermektedir ancak hangi ülkelere ait olduğu ayrıntılı açıklanmamıştır.³⁰⁷

Binlerce yıl öncesine dayanan Türklerin tarihi ve kültürü çok zengin olup dünyanın dört bir yanına ulaşmıştır. Bu kültürel birikimin yaşatılması ve devam ettirilmesi çok önemlidir. Bu kapsamda sürdürülebilir ve geliştirilebilir Türk kültür ve tarihi için eğitim alanı çok önemli bir yere sahiptir. Çünkü Türkiye'nin hem içeride hem de uluslararası alanda yaşayan kamuoyuna ulaşabilmesi için ister soydaş olsun ister dost olsun Türk kültür ve tarihinin karşı tarafta diri olması gerekmektedir. Bu noktada 2016 yılında kurulan TMV yapmış olduğu eğitim faaliyetleri ile kamu diplomasisi bağlamında Türkiye yumuşak gücüne katkı yapmaktadır. TMV tarafından yürütülen eğitim faaliyetleri kamu diplomasisi için de bir önemli alan olarak yer edinmiştir. TMV'nin uluslararası alanda icra ettiği eğitim faaliyetleri ile Türkiye lehine oluşturulacak yurtdışı kamuoyunun bağlılığını sürdürülebilir hale getirme amacı güdölmektedir.³⁰⁸

4.5. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB)

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) merkezi Ankara olacak şekilde 06.04.2010 yılında kurulmuştur. YTB, yurtdışında yaşayan Türk vatandaşlarına, kardeş topluluklara ve yurt içinde öğrenim görmekte olan yabancı burslu öğrencilere yönelik faaliyetleri koordine etme görevini yürütmektedir. Ayrıca YTB yürüttüğü faaliyetleri günümüz dünya koşullarına göre geliştirme ve güncelleme görevini de yerine getirmektedir. YTB bünyesinde yürütülen faaliyetler ile hem uluslararası alanda yaşayan Türk vatandaşları hem de karşılıklı ilişkide bulunan topluluklarla ilişkiler sürdürülebilir hale gelmektedir. Bu temasların sonucunda çeşitli alanlarda olmak üzere başta ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda derin ilişkiler tesis edilip ortak bir gelecek anlayışı inşa edilmektedir. Bu bağlamda Türkiye'den burs alarak öğrenimini tamamlayan öğrenciler aldıkları Türk kültürünü dünyanın dört bir yanına birer gönül

³⁰⁷ "TMV Burs Bağı", erişim tarihi 12.12.2021, <http://turkiyemaarif.org/page/1579-BURS-BAGISI-837>.

³⁰⁸ Elif Hande Paçaoğlu, "Balkanlar'da Türkiye ve Avrupa Birliği'nin Yumuşak Gücü", *Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi*, 3/6 (2020), s. 56. (erişim 13.12.2021).

elçisi olarak taşımaktadırlar. YTB, Türkiye Bursu ile orta ve uzun vadede Türkiye yumuşak gücünü artırıp Türk kamu diplomasisi faaliyetlerine katkı yapmaktadır.³⁰⁹

Türkiye bulunduğu konum itibariyle medeniyetlerin kesişim noktasında yer almaktadır. Türkiye'nin sosyo-kültürel ve tarihi bağlarla ilişkili olduğu insan sayısı bu coğrafyada 200 milyon civarında soydaş ve akraba topluluğundan oluşmaktadır. Ayrıca dünya üzerinde bulunan 5 kıta 192 ülkede ortalama 5 milyon Türk vatandaşı yaşamakta olup bu insanların Türkiye'deki akrabaları ile birlikte bu sayı 20 milyon civarını bulmaktadır. YTB ile hem yurtdışında yaşayan Türk vatandaşlarına ulaşılmakta hem de akraba topluluklarla ilişkiler kurulup devam ettirilmektedir. Tüm bu faaliyetlerin koordinesi ve geliştirilmesi işleri YTB tarafından yapılmaktadır. YTB bu faaliyetleri ile Türkiye adına önemli bir kamu diplomasisi faaliyeti görevini üstlenmiştir. Bu kapsamda YTB 5 farklı kıtaya ulaşmaktadır.³¹⁰

2008 yılında Türkiye'de bulunan yabancı öğrenci sayısı 20.000 olup %0,6 paya sahip olarak dünya genelinde Türkiye 29. sırayı almıştır.³¹¹ Türkiye'de bulunan yabancı öğrenci sayısı 2000 yılında 6.696 iken 2009 yılına gelindiğinde bu rakam 21.948 olmuştur. 2009-2010 eğitim ve öğretim yılı içerisinde Türkiye'de burslu olarak öğrenci olan 10.473 kişi kayıtlara geçmiştir. Bu sayı içerisinde 6.641'i Büyük Öğrenci Projesi (BÖP), 2.449'u Hükümet ve Bakanlık ve 1.383'ü Türkiye Diyanet Vakfı burslusu olarak Türkiye'de yabancı öğrenci olarak bulunmuşlardır.³¹²

Türkiye tanıtımı ve Türk kültürünün uluslararası alanda yayılması kapsamında yabancı öğrencilere burs verilmesi için 1992 yılında *Büyük Öğrenci Projesi* başlatılmıştır. Bu proje 2012 yılında yine YTB koordinasyonunda *Türkiye Bursları ile devam ettirilmektedir*. Türkiye Bursları, Türk eğitiminin uluslararası alanda markalaşması ve Türkiye adına gönül elçilerinin yetiştirilmesi için çok önemli bir yere sahiptir.³¹³

YTB, Türk yumuşak gücünü uluslararası alana yayması ve ona güç katması temelinde kurulmuştur. Bu kurum aynı zamanda bir *diaspora* kurumu olmuştur. YTB, temelde yurtdışında azınlık olarak yaşayan Türk vatandaşlarıyla ilişkilerin devam

³⁰⁹“Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı”, erişim 15.12.2021, <http://ytb.gov.tr/kurumsal/baskanligimiz-2>.

³¹⁰“Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı 2010 Faaliyet Raporu”, erişim 15.12.2021, <https://www.ytb.gov.tr/kurumsal/faaliyet-raporlari>, s. 1.

³¹¹ YTB, *2010 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 29.

³¹² YTB, *2010 Yılı Faaliyet Raporu*, s. 30-31.

³¹³“Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı 2020 Faaliyet Raporu”, erişim 15.12.2021, <https://www.ytb.gov.tr/kurumsal/faaliyet-raporlari>, s. 3.

ettirilmesi ve ortak kültür ve tarihi geçmişimiz olan topluluklara yönelik faaliyetlerin ve projelerin yapılması amacıyla faaliyetler yürütmektedir. YTB'nin orta ve uzun vadede üzerinde durduğu alanlardan biri eğitimidir. Eğitim ve öğretim kapsamında 2020 yılı içerisinde 1000 öğrenciye burs imkânı sağlanmıştır. Türkiye Bursları kapsamında 2012 yılında 42.000, 2019 yılında 167 ülkeden 145.700 öğrenci ve 2020 yılında ise 172 ülkeden 156.000 öğrenciden Türkiye'ye başvuru gelmiştir.³¹⁴

Türkiye'de sadece Cumhuriyet döneminde değil Cumhuriyet dönemi öncesinde de uluslararası öğrenciler kabul edilip onlara burslar verilmiştir. Uluslararası öğrencilere resmi olarak Türkiye Bursları 1960'lı yıllarda diğer devletlerle yapılan ikili anlaşmalar neticesinde vermeye başlanmıştır. Merhum eski Cumhurbaşkanı Turgut Özal uluslararası öğrenci projesini desteklemiştir. Bu kapsamda 1992 yılından itibaren Büyük Öğrenci Projesi adıyla faaliyetler yapılmaya başlanmıştır. Bu proje 2010 yılında kurulan YTB'ye devredilerek 2012 yılında Türkiye Bursları adıyla çalışmalara devam edilmiştir. Bu burs yükseköğretim kapsamında verilmekte olup uluslararası öğrencilere yönelik devlet destekli bir projedir. Bu burs projesinin hedefi Türkiye'nin uluslararası alanda başka devletlerle karşılıklı ilişkilerini geliştirmesini sağlayarak global düzeyde kültürel zenginliğe katkı yapmasını sağlamak olmuştur. Bu burs programı sadece burs vermemekte aynı zamanda üniversiteye yerleştirme yaparak uluslararası alandaki diğer burs programlarından ayrılmaktadır. Bu burs kapsamında öğrenciye sağlanan kolaylıklar arasında uçak bileti, üniversite katkı payı, genel sağlık sigortası, yurt imkânı ve Türkçe eğitimi bulunmaktadır.³¹⁵

Türkiye Bursları faaliyeti, Amerika'da kamu diplomasisi bağlamında uygulanan Fullbright bursu gibi Türkiye'nin uluslararası alanda uyguladığı en kapsamlı kamu diplomasisi faaliyetlerinden bir tanesidir. *Türkiye Bursları programı ile 2012 yılında 10.000, 2017 yılında 106.550³¹⁶, 2021 yılında toplamda 178 ülkeden 165.511 öğrenci tarafından Türkiye'ye başvuruda bulunmuştur.* Ayrıca uluslararası öğrencinin Türkiye'de geçirdiği süre içerisinde Türkiye Mezunu aidiyetinin gelişmesi kapsamında sosyal, kültürel ve akademik programlardan da yararlandırılması için çalışılmaktadır.³¹⁷ Bu burs programı Türk dış politikasının yönlendirildiği bölgelere göre başta Ortadoğu-Afrika, Balkanlar ve Kafkasya-Orta Asya şeklinde ayrılarak kanalize edilmiştir. Türkiye'de burs alarak mezun olan ya da eğitimine devam edilen uluslararası

³¹⁴ YTB, 2020 Faaliyet Raporu, s. 4-5.

³¹⁵ "Türkiye Bursları", erişim 18.12.2021, <https://ytb.gov.tr/uluslarasi-ogrenciler/turkiye-burslari>.

öğrencilerle çeşitli vasıtalarla olacak şekilde yapılan görüşmeler neticesinde öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun kendilerini Türkiye'nin gönül elçisi olarak dile getirdiği yönünde geri dönüş alınmıştır. Bu burs programı ile Türkiye'nin yumuşak gücüne önemli yatırımlar yapılarak Türkiye yumuşak gücü artırılmıştır.³¹⁸

Uluslararası öğrenci hareketliliği kapsamında Türkiye'de güncel rakamlara göre 25.000 burslu olmak üzere toplamda 148.000 uluslararası öğrenci eğitim ve öğretim görmektedir. Bu sayı ile Türkiye uluslararası alanda en fazla öğrenci barındıran ülkeler arasında yer almıştır. Türkiye bu sayıyı 2023 itibariyle 200.000'e çıkarmayı hedeflemiştir. Dünyada giderek artan nüfus ile beraber Türkiye de her geçen yıl kabul ettiği uluslararası öğrenci sayısını artırmayı planlamaktadır. Çünkü 1975 yılında 800.000, 2010 yılında 4.500.000 ve 2021'de ise 7.500.000 civarında dünyaya uluslararası öğrenci dağılmış olup bu sayı 2030 yılında 20.000.000'a ulaşacağı tahmin edilmektedir. Uluslararası öğrenci hareketliliği konusunda devletler birbiriyle rekabet halindedir. Çünkü Türkiye de bu alanda çalışmalar yaparak diğer ülkelerle kuracağı karşılıklı ilişkilerde bu çalışmaların sonucunda elde edeceği orta ve uzun vadedeki kazanımları bir fırsat olarak görmektedir. Türkiye'nin bu alandaki çalışmaları akademik, ekonomik, sosyo-kültürel, siyasi ve diplomatik esaslar oluşturmaktadır.³¹⁹

YTB'nin *misyonu*, Türkiye'nin yurtdışında yaşayan Türk vatandaşları (Diaspora) ile olan ilişkilerini sürdürerek güçlendirmek, bu toplulukların yaşadıkları bölgelerde etkin olmalarını sağlamak ve uluslararası ilişkiler kapsamında Türkiye vizyonunu güçlendirecek ve geliştirecek politikalar üretmektir. YTB'nin *vizyonu* ise küresel bir kurum olma yolunda vizyoner diaspora politikaları üretmek ve gerçek hayatta uygulamaktır. YTB'nin görev, yetki ve sorumlulukları özetle Türkiye diasporasına yönelik çeşitli alanlarda olacak şekilde çalışmalar yaparak var olan problemleri çözmek, soydaş ve akraba topluluklara yönelik karşılıklı ilişkilerin geliştirilmesi kapsamında bu topluluklara faaliyetler yapmak ve Türkiye'ye gelen yabancı öğrencilerin eğitim ve öğretimlerine yönelik gerekli kolaylıkların ve desteklerin yapılması amacıyla ilgili kurumlarla koordine kurmaktır.³²⁰ YTB yürüttüğü proje ve faaliyetlerinde 9 temel değeri esas almaktadır. *YTB'nin temel aldığı değerler sırasıyla stratejik*

³¹⁶ Ekşi, *a.g.e.*, s. 353-354.

³¹⁷ "Türkiye Burslar", erişim 19.12.2021, <https://ytb.gov.tr/uluslararasi-ogrenciler/turkiye-burslari>.

³¹⁸ Oğuz Göksu, *Kamu Diplomasisinde Yeni Yönelimler*, İstanbul: L-T Literatürk Academia Yayınları, 1. Baskı, 2019, s. 334.

³¹⁹ "Uluslararası Öğrenci Hareketliliği", erişim 18.12.2021, <https://ytb.gov.tr/uluslararasi-ogrenciler/uluslararasi-ogrenci-hareketliliği>.

³²⁰ YTB, *2020 Faaliyet Raporu*, s. 5-6.

*bakış/perspektif, öncü yenilikler ve yönlendirici yaklaşımlar, kaynak kullanımında etkinlik ve verimlilik, tutarlılık ve süreklilik, tarafsızlık, paydaş odaklılık, organizasyonel uyum, sonuç odaklılık ve etkin bilgi üretimi ve paylaşımıdır.*³²¹

YTB, 2020 yılı içerisinde uluslararası kalkınma işbirliği programı kapsamında Türkiye’de öğrenim görecekt öğrencilere yönelik burs ve rehberlik programlarından faydalandırılması ve Türkiye’nin uluslararası ilişkiler vizyonuna uygun öğrencilerin yetiştirilmesi amacıyla toplamda 14.990 öğrenciye yönelik eğitim ve öğretim faaliyeti gerçekleştirmiştir.³²²

YTB’nin resmi sitesinde yayımladığı Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı 2019-2023 Stratejik Plan (Güncellenmiş Versiyon 2021)’da kardeş topluluklar;

*Türkiye’ye tarih ve kültür itibarıyla yakınlığı bulunan, sahip oldukları, maddi ve manevi değerlerin Türkiye ile karşılıklı ilişkilerini kuvvetlendirecek nitelikte olduğu, Türkiye’nin Kardeş Topluluklarının vatandaş diasporasını oluşturan bu kişilerin geneline Kardeş Topluluk Diasporaları adı verilmektedir.*³²³

Bu bağlamda Afrika bölgesi de kardeş topluluklar arasında yer almaktadır. Çünkü Türklerin Afrika ile olan ilişkileri 868 yılında kurulan Tolunoğulları Devleti’ne kadar dayanmaktadır. Türkiye’nin Afrika bölgesi ile olan ilişkilerin geliştirilmesi kapsamında siyasi, güvenlik, insani, kültürel ve eğitim alanlarında çok sayıda proje ve faaliyet gerçekleştirilmektedir. Türkiye’nin Afrika bölgesinde orta ve uzun vadede gerçekleştirdiği eğitim faaliyetleri ise Türkiye yumuşak gücünün artırılması ve Türkiye’nin yapacağı kamu diplomasisi faaliyetleri için çok önemli bir yer tutmaktadır.

Afrika’nın geleceğinde başarılı proje ve faaliyetler yapacak başarılı öğrencilerin seçiminde ve onlara burs verilmesinde gerekli faaliyetleri YTB yürütmektedir. YTB, 2012 ve 2021 yılları arasında toplamda 9 yılda 54 Afrika ülkesinden 12.600 öğrenciye yükseköğrenim bursu vermiştir. Uluslararası öğrenciler Türkiye’deki eğitimlerinin sona ermesinden sonra ülkelerine döndüklerinde yalnız kalmamaları için YTB *Türkiye Mezunları* çatısı altında karşılıklı ilişkileri sürdürerek faaliyetler yapmaya çalışmaktadır. *YTB’nin üzerinde durduğu Türkiye Mezunları faaliyetlerinin önemli bir kısmını Afrikalı mezun öğrenciler oluşturmaktadır.* Bu bağlamda Türkiye Mezunları çalışması Türkiye

³²¹“Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı 2019-2023 Stratejik Planı”, erişim 16.12.2021, <https://www.ytb.gov.tr/kurumsal/stratejik-plan>, s. 40.

³²² YTB, *2020 Faaliyet Raporu*, s. 34.

³²³ YTB, *2019-2023 Stratejik Planı*, s. 9.

ile mezun olan uluslararası öğrenciler arasında bir köprü kurarak mezun öğrencileri gönüllü elçi konumuna taşımaktadır.³²⁴ “*Türkiye Mezunları Buluşması*” projesi 2012 yılından itibaren YTB tarafından yürütülmektedir. Bu program ile Türkiye’den başarı ile mezun olan 100.000 öğrenciye ulaşılarak karşılıklı ilişkilerin devam ettirilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca 1962 yılından sonra ikili anlaşmalar sonrasında günümüze kadar Türkiye’den mezun olan toplam 150.000 mezun öğrenci olup bu mezun öğrenciler 160 farklı ülkeye yayılmıştır. Bu proje kapsamında YTB, mezun olan uluslararası öğrencilerle ilişkiler kurarak onları *Türkiye’nin gönül elçileri* olması için aktif hale getirmeye çalışmaktadır.³²⁵

Türkiye’de eğitim ve öğretim alanında toplamda 54 Afrika ülkesinden 3.029 uluslararası öğrenci Türkiye Bursları programından faydalanarak mezun olmuştur. YTB tarafından, mezun olan uluslararası öğrencilerin kendi ülkelerinde birbirleriyle olan ilişkilerini devam ettirmeleri ve Türkiye ile olan bağlantılarını koparmamaları için Türkiye Mezunları Derneği kurmaları konusunda mezun öğrenciler teşvik edilmektedir. *Dünya üzerinde 29 ülkede 33 tane açılan Türkiye Mezunları derneklerinin 12 tanesi Afrika bölgesinde açılmıştır.* Bu sayı ile %39’luk bir paya sahip olan Afrika Kıtası’nda Türkiye mezun ettiği uluslararası öğrencileriyle olan ilişkilerini korumaktadır. YTB, mezun öğrencilerin ülkelerinde kendi alanında başarılı olan akademisyen, iş insanı, siyasetçi, sanatçı ve başarılı Türkiye Mezunlarını Türk iş insanları ile belirli dönemlerde biraraya getirmektedir. Ayrıca YTB, Türkiye Mezunları buluşmaları adı altında mezunları biraraya getirerek karşılıklı ilişkilerin kopmaması için faaliyetler yürütmektedir. Türkiye’den mezun olacak ve son sınıfta olan uluslararası öğrencilere yönelik iletişim programı çalışmaları YTB tarafından yürütülmektedir. YTB bu çalışmalarıyla mezun olacak öğrencinin Türkiye mezunu kimliğine aidiyet duyması için dernek çalışmalarında görevlendirmektedir. Bu sayede Türkiye mezunu aidiyeti oluşan öğrenci ülkesine döndüğünde bu çalışmaları kendi ülkesinde de yaparak Türkiye Mezunları adı altında hem diğer mezunlarla hem de Türkiye ile olan ilişkilerine devam etmesi amaçlanmıştır. YTB, Covid-19 dönemi sonrasında küresel ekonominin değerlendirilmesi amacıyla Türkiye Mezunları ile bölgesel webiner serisi düzenlemiştir. Afrika bölgesinde de Türkiye mezunu Afrika iş insanları ile de bu toplantı yapılmış olup *Türk Dış Ticaret Hacmine Katkısı* konulu bir rapor çalışması da YTB koordinesinde

³²⁴“İnsani Temelli Yaklaşım”, erişim 16.12.2021, <https://ytb.gov.tr/haberler/afrikanin-kalkinmasini-onceleyen-projelerle-insani-temelli-yaklasim>.

³²⁵ Ekşi, a.g.e., s. 354.

yapılmıştır. 2020 yılı içerisinde YTB yeni bir projeyi devreye sokarak başarılı Türkiye Mezunlarına ödül dağıtmıştır. Ayrıca YTB, Türkiye Mezunlarına yönelik ilişkilerin orta ve uzun vadede kalıcı olması için onlara yaşadıkları ülkede eğitim destek programları imkânı sunmaktadır. Türkiye’de basın ve yayın alanında eğitim ve öğretim gördükten sonra mezun olan öğrencilere yönelik 2021 yılı içerisinde Anadolu Ajansı (AA) işbirliğinde Yeni Nesil Medya Eğitimi verilmiştir. Medya işbirlikleri kapsamında YTB, AA, AFAM (Afrika Araştırmaları Derneği) ve AKEM (Ali Kurt Eğitim Merkezi) işbirliğinde Afrika Medya Temsilcilikleri Eğitim Programı (AFMED) gerçekleştirilmiştir. Bu eğitim faaliyetine *13 Afrika ülkesinden 20 temsilci* katılmıştır. Bu eğitim faaliyetinin ikincisi 2021 yılı içerisinde YTB, TRT (Türk Radyo Televizyonu), TRT World ve AA işbirliğinde *21 Afrikalı temsilcinin katılımıyla* yapılmıştır. YTB koordinesiyle sırasıyla 2014 yılı içerisinde İstanbul’da Global Somali Diaspora Çalıştayı ve Afrikalı elçilik mensuplarına Türkçe kursunun verilmesi, 2015 yılı içerisinde Afrika Düşünce Kuruluşları Buluşmasının yapılması, 2019 yılı içerisinde 25 Afrika ülkesinden 700 akademisyen ile Göç ve Diaspora teması temelinde Düşünce Kuruluşları Forumu’nun yapılması ve Kuzey Afrika’da Türk Varlığı Çalıştayı yapılması gibi faaliyetler gerçekleştirilmiştir. YTB tarafından organize edilen KATİP burs kapsamında Afrikalı diplomatlara Türkçe eğitimi verilmiştir. *KATİP burs programı 2014 yılından itibaren YTB koordinesinde yapılmakta* olup toplamda 135 katılımcının 56’sı Afrika bölgesinden gelmiştir. YTB koordinesinde Ortadoğu ve Kuzey Afrika’da yaşayan gençlerin sorunlarını dile getirmeleri ve bu sorunlara çözüm bulmaları için 2019 yılı içerisinde İstanbul ve Sakarya’da Fikir Atölyesi 6 ülkeden gelen 14 gencin katılımıyla yapılmıştır. Ayrıca yine YTB koordinesinde 35 Sudanlı gencin İstanbul, Ankara, Bursa ve Çanakkale illerini gezmeleri sağlanarak bu şehirlerin kültürel dokusunu ve tarihi yapısını yakından görmeleri sağlanmıştır. Yazılan bu verilerin sonucunda YTB faaliyetlerinin sürdürülebilir hale gelmesi kapsamında 2021 yılı içerisinde; diaspora, yükseköğrenim bursları, bilimsel ve akademik araştırma programları, dil öğrenimi ve kısa dönem eğitim programları vb alanlarda Afrika ile ortak çalışmalar yapılabilmesi için Afrika Birliği ile İşbirliği Protokolü imzalanmıştır. Ayrıca YTB, Afrika ülkeleri ile Yüksek Öğretim ve Diaspora alanlarında işbirliği protokolleri/mutabakat zaptları imzalamıştır. YTB tarafından Türkiye Bursları kapsamında toplamda 54 Afrika ülkesinden 12.600 öğrenciye yükseköğrenim bursu

verilmiştir. Akademik ve bilimsel işbirliği programları/projeleri ve medya eğitimi programları/projeleri kapsamında faaliyetler yapılmıştır.³²⁶

Meskûn Mahallerde Muharebe Stratejisi için kuvvet çarpanı çok önemli bir yer tutmaktadır. Kuvvet çarpanını oluşturan bileşenler arasında kararlılık, motivasyon ve liderlik bulunmaktadır. Bahse konu bu bileşenler soyut ve somut bileşenlerdir. Kararlılık bileşeninde eğer bir asker muharebe sahasında devletin arkasında olduğunu bilirse faaliyetlerine hız kesmeden devam edecek olup buradaki bileşen daha çok devletin yönetim kadrosunu ilgilendirmektedir. Motivasyon ve liderlik bileşenleri ise işi bizzat yürüten askeri birlikleri ilgilendirmektedir. Motivasyon, bir kişinin üzerinde çalıştığı işi başarmak için kendini zorlama derecesi olup kurum amirlerinin gerekli desteği bu konuda çok önemli bir yer tutmaktadır. Liderlik bileşeninde bir personeli itaat, güven, saygı, sadakate dayalı dayanıklı hazır hale getirecek şekilde etkileme ve yönetme sanatı içerisine girmekte olup yetiştirilen personel veya öğrenci için önemli bir yer tutmaktadır.³²⁷ Kuvvet çarpanı formülü eğitim alanında yürütülen kamu diplomasisi faaliyetlerinde geliştirilerek kullanılabilir. Türkiye'nin eğitim alanında yürüttüğü kamu diplomasisi faaliyetleri başta TİKA, YEE, YTB gibi diğer kurumları ilgilendirdiğinden “kararlılık” bileşeni bu kurumlar için de geçerlidir. “Motivasyon ve liderlik” bileşenleri ise eğitim alanında kamu diplomasisi yürüten kurumların kurum amirleri ve personellerini ilgilendiren bir yapıda olup bu formül hem askeri alanda hem de eğitim alanında birbirlerine benzerlik gösterdiği için bu bileşenler askeri kurumlar dışındaki kurumlar için de geçerlidir.

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Afrika Kıtası'na yönelik faaliyetlerini Kardeş Topluluklar adı altında yürütmektedir. YTB'nin Afrika'ya yönelik eğitim faaliyetleri kamu diplomasisi kapsamında orta ve uzun vadeli olacak şekilde yürütülmektedir. Afrika bölgesinden Türkiye'ye gelen uluslararası öğrencilerin başarılı ve diğer koşulları taşıyan bir kısmı Türkiye Bursları programlarından yararlandırılmaktadır. Türkiye'de eğitim ve öğretim faaliyetini tamamlayan öğrenciler ülkelerine döndüklerinde yine YTB'nin koordinesinde yürüttüğü Türkiye Mezunları faaliyetleri ile karşılıklı iletişimi ilerleyen dönemlerde de koparmadan devam ettirmektedirler. YTB, Türkiye Bursları ve Türkiye Mezunları programları ile kolaylık

³²⁶“İnsani Temelli Yaklaşım”, erişim 18.12.2021, <https://ytb.gov.tr/haberler/afrikanin-kalkinmasini-onceleyen-projelerle-insani-temelli-yaklasim>.

³²⁷ Suat Begeç, *Meskûn Mahallerde Savaş Stratejisi*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 1. Basım, 2020, s. 134-170.

ve imkân sağladığı uluslararası öğrenciyi Türkiye'nin gönül elçisine dönüştürmektedir. Bu durum Türkiye'nin yumuşak gücünü artırdığı gibi Türk kamu diplomasisi faaliyetleri için de çok önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü Türkiye ile gönül bağı kurmuş ve mezun olmuş bir öğrenci kendi ülkesinde Türkiye tanıtımını olumlu yaptığı gibi Türkiye'den edindiği bilgi ve tecrübelerini yaşadığı yerdeki insanlara anlatarak ve öğreterek olumlu Türkiye algısı oluşturmaktadır. *Bu durumda kuvvet çarpanı etkisi doğurarak olumlu Türkiye algısı oluşturan kişiler bulundukları çevrelerdeki onlarca insana, onlarca insan da yüzlerce insana, yüzlerce insan da binlerce insana, binlerce insan da milyonlarca insanlara olacak şekilde bir Türkiye tanıtımı etkisi oluşturacaktır.*

4.6. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Kamu diplomasisi faaliyetleri kapsamında turizm ve turizm diplomasisi bir alt dal olarak kullanılmaktadır.³²⁸ Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Türkiye coğrafyası ve Türk kültür ve tarihi, turizm ve yer markalama stratejilerine adapte edilerek uluslararası alana çeşitli vasıtalar yoluyla yayılması ve tanıtılması konusunda çalışmalar yapılmaktadır. Sonuç olarak kamu diplomasisi faaliyetleri kapsamında turizm faaliyetleri, turizm diplomasisi şeklinde kullanılmaktadır.³²⁹

Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1 Numaralı Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile 10 Temmuz 2018 yılında kurulmuştur. Bu kararnamenin amaçları arasında sosyo-kültürel değerlerin yaşatılması, geliştirilmesi, yayılması, tanıtılması, değerlendirilmesi ve benimsetilmesi, tarihi ve kültürel varlıklara herhangi bir zararın verilmemesi için gerekli tedbirlerin alınması, Türkiye'de turizm imkânı olan yerlerin ülke ekonomisine kazandırılması, turizmin geliştirilip büyütülmesi için gerekli önlemlerin alınması ve hareket tarzlarının tespit edilmesi, turizmin geliştirilmesi maksadıyla diğer kamu, kurum ve kuruluşlarla gerekli koordinenin kurulması gibi önemli hususlar bulunmaktadır.³³⁰ Bahse konu bu hususlar kamu diplomasisi paralelinde icra edilecek faaliyetlerdir. Çünkü Bakanlığın turizm alanında yapacağı çalışmalar ağırlıklı olarak Türkiye coğrafyasını ve Türk kültür ve tarihini tanıtmaya temelinde şekillenerek hem kültürel etkileşim söz konusudur hem de ülke ekonomisine kazanımlar düşündürmüştür.

³²⁸ Gaye Aslı Sancar, "Turizm Diplomasisi Kapsamında Yer Markalama: Turkey Home Kampanya Analizi", *Selçuk İletişim*, 9/4 (2017), s. 90. (erişim 19.12.2021).

³²⁹ Sancar, *a.g.m.*, s. 92-93.

³³⁰ "Kültür ve Turizm Bakanlığı", erişim 20.12.2021, <https://www.ktb.gov.tr/TR-96130/kurulus-amaci-ve-gorevleri.html>.

Kültür ve Turizm Bakanlığının görev ve yetkileri şu şekilde sıralanmaktadır; Türkiye turizminin uluslararası alanda tanıtılması, yayılması ve geliştirilmesi kapsamında turizm potansiyeli olan yerlerin ülkeye kazandırılması, tarihi ve kültürel değerlerin korunması, yaşatılması ve diğer turizm değerlerinin kazandırılması, Turizm konusunda yapılacak bütün faaliyetlerin öncesinde ve sonrasında gerekli tedbirlerin alınması maksadıyla ilgili kamu, kurum ve kuruluşlar ile gerekli koordinenin kurulması, Tarihi ve kültürel varlıkların korunması, Turizm faaliyetlerinin icra edileceği taşınmazların elde edilmesi amacıyla gerekli çalışmaların yapılması, Türkiye’de bulunan turizm faaliyetlerini tanıtmak amaçlı faaliyetler yürütmek ve Diğer kanun ve Cumhurbaşkanlığı kararnameleri ile verilen görevleri yerine getirmektir.³³¹ Kültür ve Turizm Bakanlığının kuruluş kanunu ve kendisine verilen görev ve yetkiler incelendiğinde bakanlığın da kamu diplomasisi bağlamında Türkiye coğrafyası ve Türk kültür ve tarihinin tanıtılması gibi çalışmalar yaptığı anlaşılmaktadır. Bakanlık, Türkiye turizminin tanıtımı, geliştirilmesi ve korunması amacıyla kendisine kanunda verilen görevleri yerine getirmektedir. Bakanlık bünyesinde bulunan ve sonradan Bakanlığa bağlanan ve Bakan Yardımcısı Dr. Serdar Çam’a bağlı olan TİKA, YEE ve YTB³³² gibi birimler kamu diplomasisi bağlamında doğrudan faaliyetler yürütmektedir. Ancak Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın turizm eğitimi kapsamında Afrika Kıtası’nda sistemli bir şekilde kamu diplomasisi faaliyetleri yürütmemektedir. Ancak bir nokta önem arz etmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığının Türkiye turizminin tanıtılması faaliyetleri sonucunda Türkiye’ye gelen yabancı turistler Türkiye’yi ve Türk kültürünü tanıyarak ülkelerine döndüklerinde bu durumu kendi çevresiyle paylaşmaktadır. Bu da kültürel etkileşim kapsamında önemli bir noktadır. Bu faaliyetler de kamu diplomasisi faaliyetleri kapsamında değerlendirilmektedir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın Afrika Kıtası’na yönelik eğitim alanında yürüttüğü kamu diplomasisi faaliyetleri arasında TİKA başta olmak üzere diğer kurumlarla yapılan koordineler sonucunda Türkiye turizminde elde edilen tecrübelerin paylaşılması konusunda Türkiye’de Afrikalı turizmciler için turizm konulu eğitim faaliyetleri yapılmıştır. Bu yapılan faaliyetler TİKA başlığı altında ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Ayrıca Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde bulunan Kültür Varlıkları

³³¹“Kültür ve Turizm Bakanlığı”, erişim 21.12.2021, <https://www.ktb.gov.tr/TR-96130/kurulus-amaci-ve-gorevleri.html>.

³³²“Kültür ve Turizm Bakanlığı Merkez Teşkilatı”, erişim 20.12.2021, <https://www.ktb.gov.tr/TR-183813/merkez-teskilati.html>.

ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Sinema Genel Müdürlüğü, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü ve Tanıtma Genel Müdürlüğü kamu diplomasisi bağlamında faaliyetler yürütmektedir.³³³ Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü birimi, TİKA, üniversiteler ve turizm meslek birimlerinin işbirliği ile uluslararası turizm eğitimi kapsamında faaliyetler icra etmiştir.³³⁴ Uluslararası turizm eğitimi kapsamında icra edilen ve Afrika bölgesine yönelik faaliyetler yukarıda da belirtildiği gibi TİKA başlığı altında ayrıntılı bir şekilde yazılmıştır.

4.7. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)

Türkiye, orta ve uzun vadede getirisi olan eğitim faaliyetlerini kamu diplomasisi bağlamında da kullanmaktadır. Eğitim alanında olacak şekilde yurt dışında Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) da faaliyetler yürüterek Türkiye'nin yumuşak gücüne katkı yapmaktadır. MEB yurtdışındaki eğitim faaliyetlerini tek başına yürütmemekte aynı zamanda Türkiye Maarif Vakfı, TİKA, YEE ve YTB ile koordine ve işbirliği yapmaktadır.³³⁵

Kamu diplomasisi faaliyetleri arasında orta ve uzun vadede getirisi en fazla alanlardan birisi olan ve kuvvet çarpanı etkisi yaratabilecek kapasiteye sahip alanlardan bir tanesi de eğitim koludur. Bu alanda ve kamu diplomasisi kapsamında yurt dışında Türkiye'yi temsil eden kurumlardan bir tanesi de Milli Eğitim Bakanlığı'dır.

*MEB'in yurtdışı teşkilat bünyesinde 61 tane temsilciliği bulunmaktadır. Bu temsilcilikler arasında Afrika bölgesinde bulunan temsilcilik sayısı 14'tür. Bu temsilciliklerin amacı Türk kültürünün yurtdışında tanıtılması, yayılması ve korunması yönündedir. Bu Afrika ülkeleri sırasıyla Cibuti, Etiyopya Federal Demokratik Cumhuriyeti, Gine Cumhuriyeti, Güney Afrika Cumhuriyeti, Mali Cumhuriyeti, Mısır Arap Cumhuriyeti, Moritanya İslam Cumhuriyeti, Nijer Cumhuriyeti, Nijerya Federal Cumhuriyeti, Senegal Cumhuriyeti, Somali Federal Cumhuriyeti, Sudan Cumhuriyeti, Tunus Cumhuriyeti ve Uganda Cumhuriyeti'dir.*³³⁶ Bu Afrika temsilcilikleri arasında 3

³³³ Eren, *a.g.m.*, s. 121.

³³⁴ "Mesleki Turizm Eğitimi ve Başvurusu", erişim 20.12.2021, <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-13202/mesleki-turizm-egitimi-ve-basvurusu.html>.

³³⁵ Kocabıyık, *a.g.m.*, s. 190.

³³⁶ "Milli Eğitim Bakanlığı 2020 Yılı İdare Faaliyet Raporu", erişim 21.12.2021, http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_03/03134336_2020_YYIY_Ydare_Faaliyet_Raporu.pdf, s. 8-9.

Afrika ülkesi aktif şekilde faaliyetlerini yürütmektedir. Bu ülkeler sırasıyla *Mısır (Kahire), Tunus ve Mali (Bamako)*'dir.³³⁷

MEB, Afrika bölgesinde bulunan ülkelerle eğitim ve öğretim kapsamında faaliyetler icra etmektedir ve bu faaliyetler kamu diplomasisi bağlamında değerlendirilmektedir. 17-19 Aralık 2021 tarihleri arasında II. Afrika Ortaklık Zirvesi İstanbul'da gerçekleştirilmiş olup MEB Bakanı olan Mahmut Özer de eğitim temalarında bulunmak üzere zirveye katılmıştır. Bu zirvede “Birlikte Kalkınma ve Refah İçin Güçlendirilmiş Ortaklık” teması ile Türkiye MEB Bakanı ve Afrikalı Eğitim Bakanları bir araya gelerek eğitim anlaşmaları için görüşme yapmışlardır. MEB eğitim işbirliği ve ortak bir gelecek anlayışı çerçevesinde *40 Afrika ülkesi ile 82 anlaşma imzalamıştır. Ayrıca 22 Afrika ülkesi ile MEB görüşmelere devam etmektedir.* MEB Bakanı, Eğitim Bakanları Oturumunda başta eğitim konuları olmak üzere, kültür, tarih, toplumsal, siyasal ve kültürel birikimlerin karşılıklı fayda temelinde orta ve uzun vadede paylaşılması gerektiği üzerinde durmuştur. Afrika açılım politikasının yansımaları her alanda olduğu gibi eğitim alanında da olmuştur. MEB'in uluslararası alanda yürüttüğü projeler arasında model okul olarak İmam Hatip Anadolu Liseleri vardır. Bu okullar ile MEB, Afrika bölgesi ve diğer uluslararası alanlarda din eğitimi, din hizmetleri ve diğer alanlarda nitelikli insanların yetiştirilmesi amacıyla çalışmalar yapmıştır. MEB, İmam Hatip Anadolu Liselerinden 2010-2021 yılları arasında 401 Afrikalı öğrenciyi mezun etmiştir. 2021-2022 eğitim ve öğretim yılı içerisinde 501 Afrikalı öğrenci MEB'e bağlı İmam Hatip Liselerinde öğrenim görmektedir. MEB Bakanı zirvedeki konuşmasında *Türkiye'ye gelen her 100 öğrenciden 16'sının Afrikalı öğrenci olduğunu* ve ayrıca araştırma, dil eğitimi, lisans, yüksek lisans ve doktora programlarında 51 Afrika ülkesinden 4000'den fazla öğrencinin Türkiye Bursları (YTB)'nden faydalandığını dile getirmiştir. MEB Bakanı, Türkiye'den de Afrika'ya Yurtdışı Lisansüstü Burs Programı kapsamında Türk öğrencilerin gönderilerek eğitim aldıklarını da belirtmiştir. MEB, “*Uluslararası Kardeş Okul Uygulaması*” projesi ile 12 Afrika ülkesinden 18 okul ile Türkiye'deki okullar arasında başarılı bir ilişki kurmuştur. Bu projenin amacı yurtdışında bulunan okullarla ilişki kurarak onların eğitim sistemini tanımak, öğrenciler arasında bir iletişim ağı kurmak ve karşılıklı sosyo-kültürel etkileşimde bulunmak için faaliyetler yürütmektir. Zirvedeki Eğitim Bakanlarının

³³⁷“Yurtdışı Temsilciliklerimiz”,
temsilciliklerimiz/icerik/27.

erişim

21.12.2021,

<https://abdigm.meb.gov.tr/www/yurt-disi->

katıldığı toplantıda Cibuti, Fildişi Sahili, Gabon, Gambiya, Gine, Kongo, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Moritanya, Nijer, Somali ve Zimbabwe temsilcileri de Türkiye ile karşılıklı yarar ve ortak gelecek adına söz alarak konuşma yapmışlardır.³³⁸

Türkiye, III. Afrika Ortaklık Zirvesi'nde Moritanya ile eğitim anlaşması imzalamıştır. Ayrıca Türkiye'nin, Moritanya ile olan eğitim alanındaki ilişkileri 2005 yılından itibaren devam etmektedir. Bu durum Afrika'ya Açılım Politikası'nın olumlu sonuçlarından bir tanesidir. MEB Bakanı, zirvede Cibuti, Sierra Leone, Nijer, Somali, Fildişi Sahili ve Kongo Eğitim Bakanları ile eğitim işbirliği kapsamında ayrı ayrı görüşme yapmıştır. Zirve'de Libya ile eğitim alanında işbirliği kapsamında Mutabakat imzalanmıştır. Bu Mutabakat'ın temelinde karşılıklı kazan kazan anlayışı ile Libya'nın ihtiyaç duyduğu eğitim alanına destek verilmesi vardır. MEB'in Afrika ülkeleri ile yaptığı görüşmeler ve anlaşmalar kamu diplomasisinde olduğu gibi karşılıklı kazan kazan ilişkisi temelinde şekillendiği görülmektedir.³³⁹

2018 yılı içerisinde öğrenci ve öğretmen değişimi, müfredatın kontrol edilmesi ve eğitim alanında işbirliğin artırılması kapsamında MEB, Güney Afrika Cumhuriyeti ile Eğitim İşbirliği Anlaşması imzalamıştır. Dönemin MEB Bakanı İsmet Yılmaz 20.000'in üzerinde Güney Afrikalı öğrenciye burs imkânı sağladıklarını belirtmiştir. Ayrıca MEB, Güney Afrika Cumhuriyeti'nde eğitim alanında tecrübe paylaşımı, öğrenci ve öğretmen değişimi, müfredat kontrolünün yapılması ve karşılıklı işbirliği konusunda çalışmalar yapmıştır. Dönemin Güney Afrika Cumhuriyeti Eğitim Bakanı olan Matshekga, Güney Afrika'nın eğitim alanında ihtiyaç duyduğu eksikleri gidermek amacıyla tarihsel ve uluslararası ilişkiler bağlamında Türkiye'yi stratejik ve önemli bir ülke olarak gördüklerini dile getirmiştir. 2017 yılı içerisinde MEB, 38 Afrika ülkesinden gelen 53 Eğitim Bakanı ile Türkiye-Afrika Eğitim Bakanları Konferansı'nı yapmıştır. Konferansın gündem maddeleri karşılıklı eğitim işbirliği, Türk eğitim sistemi tecrübesinin aktarılması ve Afrika'da bulunan FETÖ iltisaklı okulların Türkiye Maarif Vakfı'na devredilmesi olmuştur.³⁴⁰

Milli Eğitim Bakanlığı, Afrika Kıtası'nda eğitim alanında kamu diplomasisi faaliyetleri yürütmektedir. Karşılıklı öğrenci değişimi, öğretmen değişimi, Türk eğitim

³³⁸“Türkiye Afrika Ortaklık Zirvesi”, erişim 21.12.2021, <https://meb.gov.tr/bakan-ozet-turkiye-afrika-ortaklik-zirvesinde-mevkidaslari-ile-birlikte-gerceklestirilen-oturumlara-katildi/haber/24848/tr>.

³³⁹“Afrika Ülkeleriyle İşbirliği Anlaşmaları”, erişim 21.12.2021, <https://meb.gov.tr/bakan-ozet-egitim-alaninda-afrika-ulkeleriyle-is-birligi-anlasmalari-imzalandi/haber/24855/tr>.

³⁴⁰“Afrika Eğitim Bakanları Konferansı”, erişim 21.12.2021, <https://www.meb.gov.tr/mill-egitim-bakanligi-turkiye-afrika-egitim-bakanlari-konferasina-ev-sahipligi-yapacak/haber/14738/tr>.

sisteminin edindiği tecrübe paylaşımı, eğitim işbirliği alanlarında anlaşmalar ve mutabakatlar yapılmaktadır. Bu faaliyetler karşılıklı kazan kazan anlayışı temelinde şekillenmektedir. MEB eğitim alanında icra ettiği birçok faaliyetlerinde TİKA, YTB, YEE ve TMV gibi birimlerle de işbirliği içerisinde de olmuştur. Bu kapsamda Türkiye'nin Afrika Kıtası'nda eğitim alanında yürüttüğü kamu diplomasisi faaliyetlerinde MEB'in çalışmaları önemli bir yer tutmaktadır.

4.8. Dışişleri Bakanlığı

Türkiye'nin yurtdışındaki kamu diplomasisi faaliyetlerini yürüten bir diğer kurum ise Dışişleri Bakanlığı'dır. Dışişleri Bakanlığı yakın bir döneme kadar 1994 yılı teşkilat kanunuyla faaliyetlerini yürütürken 2010 yılında günün koşullarına cevap verecek bir teşkilat yapılanması amacıyla güncellenen ve değişen yeni teşkilat kanunuyla faaliyetlerini devam ettirmektedir. Dışişleri Bakanlığı bünyesinde bulunan Enformasyon Genel Müdürlüğü, Yurtdışı Tanıtım ve Kültürel İlişkiler Genel Müdürlüğü, Kültürel Diplomasi Genel Müdürlüğü ve Diplomasi Akademisi birimleri Bakanlığın kamu diplomasisi faaliyetlerini yürütmektedir. Yazılan ilk üç birim eğitim alanından daha çok Türkiye'nin çeşitli kanallar ve faaliyetler aracılığıyla tanıtımının yapılması için çalışırken son yazılan Diplomasi Akademisi ise eğitim faaliyetleri ağırlıklı kamu diplomasisi faaliyetleri yürütmektedir.³⁴¹

Dışişleri Bakanlığı'nın resmi internet sitesinde yer alan bakanlık tarihçesi bölümüne göre Bakanlığın dünya üzerinde toplamda 253 *temsilciliği* bulunmaktadır. Bu temsilcilikler arasında 144 Büyükelçilik, 13 Daimi Temsilcilik, 94 Başkonsolosluk, 1 Konsolosluk Ajanlığı ve 1 Ticaret Ofisi yer almaktadır. Bu temsilcilikler Türk kamu diplomasisine katkı yapmaktadır. Ayrıca Bakanlık uluslararası alandaki siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilerin karşılıklı olarak ve çeşitli platformlarda yürütülmesi amacıyla faaliyetlerini yürütmektedir. Bakanlık, uluslararası barışın, istikrarın ve refahın korunması için de faaliyetlerini yürütmektedir.³⁴²

Dışişleri Bakanlığı'nın *misyonu*, Türkiye'nin ve Türk vatandaşlarının ulusal çıkarlarını korumak amacıyla insani, girişimci ve çok boyutlu diplomasiyi barışçıl bir anlayış ile uygulamaktadır. Bakanlığın *vizyonu* ise geleceğin daha güvenli olması amacıyla köklü, güçlü, girişimci ve insani diplomasi faaliyetleri yürütmektir. Bakanlığın

³⁴¹ Ekşi, *a.g.e.*, s. 300.

³⁴²“Dışişleri Bakanlığı Tarihçesi”, erişim 22.12.2021, <https://mfa.gov.tr/turkiye-cumhuriyeti-disisleri-bakanligi-tarihcesi.tr.mfa>.

görev, yetki ve sorumlulukları 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 128'inci maddesinde yer almaktadır.³⁴³

Dışişleri Bakanlığı'nın resmi internet sitesinde yayımladığı *2020 yılı idare faaliyet raporunda* Bakan Sunuş kısmında Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, dünya üzerinde yer alan 248 temsilciliği ile diplomatik ağa sahip 5'inci Bakanlık olduklarını belirtmiştir. Ayrıca 2020 yılı içerisinde Güney Afrika/Cape Town'da Afrika Kıtası kapsamında yeni konsolosluk açıldığını ve bu konsolosluga ilaveten Afrika Kıtası'nda bulunan Togo/Lome'de de Büyükelçilik açılacağını öngördüklerini belirtmiştir.³⁴⁴

Dışişleri Bakanlığı'nın Afrika Kıtası'nda bulunan temsilcilikleri arasında Angola, Benin, Botswana, Burkina Faso, Burundi, Cezayir, Cibuti, Çad, Ekvator Ginesi, Eritre, Etiyopya, Fas, Gabon, Gambiya, Gana, Gine, Gine Bissau, Güney Afrika, Güney Sudan, Kamerun, Kenya, Komorlor Birliği, Kongo Cumhuriyeti, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Liberya, Libya, Madagaskar, Malavi, Mali, Mauritius, Moritanya İslam Cumhuriyeti, Mozambik, Namibya, Nijer, Nijerya, Orta Afrika Cumhuriyeti, Ruanda, Sao Tome ve Principe, Senegal, Seyşeller, Sierra Leone, Somali, Sudan, Svaziland, Togo, Tunus, Uganda, Zambiya ve Zimbabve Cumhuriyeti olmak üzere 49 Afrika ülkesinde temsilciliği bulunmaktadır.³⁴⁵

Dışişleri Bakanlığı'nın eğitim alanındaki kamu diplomasisi faaliyetlerini bünyesinde bulunan Diplomasi Akademisi yürütmektedir. Bu akademi "*Yabancı Genç Diplomatlar*" programı ile eğitim alanında kamu diplomasisi faaliyetleri icra etmektedir. Diplomasi Akademisi'nin bu programı her yıl düzenlenmektedir. Bu program Türkiye'nin çekicilik ve cazibe merkezi olması yönündeki hedefine katkı yapmaktadır. Bakanlık, 2018 yılına kadar 38 ülkeye ait diplomasi akademisi ile işbirliği anlaşması imzalamıştır.³⁴⁶ Uluslararası Genç Diplomatlar programı 1992 yılından itibaren düzenlenmektedir. 2021 yılına kadar 25 eğitim programı düzenlenmiştir. Diplomasi Akademisi tarafından 2021 yılına kadar toplamda 2.681 yabancı diplomata bu program çerçevesinde eğitim verilmiştir. 2020 yılı içerisinde bu eğitim programından 155 yabancı diplomat eğitim almıştır. Ayrıca Afrika'ya yönelik eğitim faaliyetleri kapsamında 2020 yılı içerisinde Togo Cumhuriyeti ile Diplomasi Akademisi kapsamında Mutabakat imzalanmıştır. YTB işbirliğinde Türkiye'de öğrenimine devam

³⁴³"Dışişleri Bakanlığı 2020 Yılı İdare Faaliyet Raporu", erişim 22.12.2021, <https://mfa.gov.tr/data/BAKANLIK/2020-İdare-Faaliyet-Raporu>, s. 1.

³⁴⁴ Dışişleri Bakanlığı, *2020 Yılı İdare Faaliyet Raporu*, s. 3-4 (*Roma Rakamı*).

³⁴⁵ "Dışişleri Bakanlığı Yurtdışı Teşkilatı", erişim 23.12.2021, <https://mfa.gov.tr/yurtdisi-teskilati.tr.mfa>.

³⁴⁶ Ekşi, *a.g.e.*, s. 307.

eden 21 farklı ülkeden 28 uluslararası öğrenciye Diploması Akademisi tarafından eğitim verilmiştir.³⁴⁷

Diploması Akademisi Başkanlığı 2012 yılı içerisinde Akademiler Arası İşbirliği çerçevesinde 17 ülke ile anlaşma imzalamış olup bu anlaşma imzalayan *ülkelerin 6'sı Afrika ülkesidir*. Anlaşma imzalayan ülkeler haricinde 16 ülkenin çok istemeleri neticesinde bu ülkeler arasında bulunan 5 *Afrika ülkesine ait diplomatlara* Diploması Akademisinde eğitim verilmiştir.³⁴⁸

Dışişleri Bakanlığı bünyesinde bulunan Diploması Akademisinde, Afrika bölgesindeki ülkelere yönelik eğitim alanındaki kamu diploması faaliyetleri 2013-2021 yılı arasındaki dönemde hızlanmış ve 2010 yılında yenilenen teşkilat kanunu ile yeni kurulan Diploması Akademisinin Afrika Kıtası'nda bulunan ülkelere yönelik eğitim alanındaki kamu diploması faaliyetleri şu şekilde sıralanmaktadır; 7 Afrika ülkesine ait 73 diplomata 2013 yılı içerisinde, 29 Afrika ülkesine ait 93 diplomata 2014 yılı içerisinde, 69 Afrika ülkesine ait 80 diplomata 2015 yılı içerisinde, 60 Afrika ülkesine ait 87 diplomata 2016 yılı içerisinde, 28 Afrika ülkesine ait 228 diplomata 2017 yılı içerisinde, Afrika Birliği Sekreteryası'ndan 8 diplomata 2018 yılı içerisinde, 46 Afrika ülkesine ait 193 diplomata 2018 yılı içerisinde, YTB işbirliği ve Türkiye Bursları kapsamında Türkiye'de bulunan 46 uluslararası öğrenciye 2018 yılı içerisinde, 6 Afrika ülkesine ait 17 diplomata 2019 yılı içerisinde, 5 Afrika ülkesine ait 66 diplomata 2020 yılı içerisinde, YTB işbirliği ve Türkiye Bursları kapsamında Türkiye'de bulunan 28 uluslararası öğrenciye 2020 yılı içerisinde ve 5 Afrika ülkesine ait 152 diplomata Diploması Akademisi tarafından eğitim verilmiştir. 20'nci Uluslararası Genç Diplomatlar Eğitimi 2014 yılı içerisinde, 21'inci Uluslararası Genç Diplomatlar Eğitimi 2015 yılı içerisinde, 22'nci Uluslararası Genç Diplomatlar Eğitimi 2016 yılı içerisinde, 23'üncü Uluslararası Genç Diplomatlar Eğitimi 2017 yılı içerisinde ve 24'üncü Uluslararası Genç Diplomatlar Eğitimi 2018 yılı içerisinde ve 25'inci Uluslararası Genç Diplomatlar Eğitimi 2018 yılı içerisinde Diploması Akademisi başkanlığında icra edilmiş olup 26'ncı dönem eğitimi pandemi nedeniyle ertelenmiştir.³⁴⁹

³⁴⁷ Dışişleri Bakanlığı, 2020 Yılı İdare Faaliyet Raporu, s. 55-56.

³⁴⁸ Ekşi, a.g.e., s. 308.

³⁴⁹ "Dışişleri Bakanlığı Faaliyetler", erişim 24.12.2021, <http://diab.mfa.gov.tr/faaliyetler.tr.mfa>.

4.9. Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) ve Anadolu Ajansı (AA)

Kamu diplomasisi faaliyetlerinde genel olarak iletişim araçları kullanılmaktadır. Çünkü bir ülkenin iletmek istediği bir mesaj doğru ve sürekli olmalıdır. Medya ise günümüz dünyasında yüzlerce devletin kendi tanıtımını yapmak, hem içerde hem de dışarıda kamuoyu oluşturmak için çok önemli bir yere sahiptir. Türkiye'nin hem ulusal hem de uluslararası tanıtımının yapılması ve stratejik mesajlarının iletilmesi maksadıyla Türkiye Radyo Televizyonu Kurumu (TRT) ve Anadolu Ajansı (AA) medya diplomasisi kapsamında aktif olarak kullanılmaktadır.

Kamu diplomasisi faaliyetlerinde iletişim unsurları çok önemli bir yere sahiptir. Çünkü kamu diplomasisi faaliyetleri genel olarak iletişim ağırlıklıdır. Uluslararası alanda kamuoyu oluşturmanın temel araçlarını medya kanalları oluşturmaktadır. Ülkelerde kendi tanıtımını yapmak ve kamuoyu oluşturmak için uluslararası siyaset alanında iletişim araçları aktif olarak kullanılmaktadır. Bu alanda ABD CNN tv kanalını, İngiltere BBC tv kanalını, Almanya DW tv kanalını ve Ortadoğu bölgesi El-Cezire tv kanalını kullanarak kendilerini tüm dünyaya yine kendi bakış açılarıyla tanıtılmaktadır. 21'inci yüzyılda televizyon ve internetin ön plana çıkması ve öneminin anlaşılmasıyla ülkeler arasında iletişim araçları adeta bir silah olarak kullanılmaktadır. Türkiye bu konuda biraz geç olsa da bu alandaki eksikliklerini gidermek amacıyla 2000'li yıllardan itibaren çok önemli gelişmeler kaydetmiştir.³⁵⁰

Türkiye'nin medya alanında kamu diplomasisi faaliyetlerini ağırlıklı olarak yürüten TRT ve AA, 2018 yılında kurulan Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı (CİM) ile ilişkili olarak faaliyetlerini icra etmektedir. Bu şekilde bir hareket tarzı ile hem iç kamuoyunda hem de dış kamuoyunda bir söylem birlikteliği fırsatı yakalanmıştır.³⁵¹ Kamu diplomasisi bağlamında stratejik iletişim kullanılmaktadır. Bu faaliyetler sırasıyla radyo yayını, televizyon yayınları, diziler, reklamlar gibi kapalı mesajlardan oluşmaktadır.³⁵²

TRT'nin yurtdışında toplamda 15 temsilciliği bulunmaktadır. Bu temsilciliklerin bulunduğu ülkeler sırasıyla ABD/Washington, Almanya/Berlin, Azerbaycan/Bakü, Bosna Hersek/Saraybosya, Irak/Erbil, Kazakistan/Nur-Sultan, İngiltere/Londra, Almanya/Köln, Belçika/Brüksel, Çin/Pekin, İsrail-Filistin/Kudüs, Kuzey Makedonya/Üsküp ve Rusya/Moskova'dır. Türkiye'nin son yıllarda izlediği çok yönlü

³⁵⁰ Ekşi, *a.g.e.*, s. 369.

³⁵¹ Kocabıyık, *a.g.m.*, s. 194.

³⁵² Kocabıyık, *a.g.m.*, s. 173-74.

dış politikasında Ortadoğu ve Afrika bölgesi birinci sırada yer almaktadır. *Ancak TRT'nin yurtdışı temsilcilikleri arasında Ortadoğu bölgesinde 3 temsilciliği olmasına rağmen Afrika Kıtası'nda herhangi bir temsilciliği bulunmamaktadır.*³⁵³

TRT internet ve tv yayınları kapsamında TRT World 2015 yılında yayın yapmaya başlamıştır. www.trtworld.com adlı internet adresinde TRT'nin internet haberciliği yaptığı Türkiye dâhil 6 bölge vardır. Bu bölgeler arasında Afrika bölgesi de bulunmaktadır.³⁵⁴ *www.trtworld/afrika internet adresinde TRT sadece Afrika bölgesine dair haber yayını yapmaktadır.*

TRT Kurumu, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı çatısı altında hem ulusal hem de uluslararası alanda Türkiye tanıtımını yaparak Türkiye'nin iletmek istediği mesajları çeşitli kanallar ve diller kullanarak yayınlamaktadır. TRT'nin bu çalışmaları Türkiye'nin yumuşak gücünü artırmaktadır. TRT'nin kamu diplomasisi bağlamında Afrika bölgesinde de faaliyetleri bulunmaktadır. TRT'nin kamu diplomasisi kapsamında yurtdışı eğitim faaliyetleri arasında; *TRT'nin 2014 yılı Faaliyet Raporu'nda* yurtdışına yönelik düzenlediği eğitimleri arasında 9 Afrika ülkesinden 84 personel eğitim almıştır.³⁵⁵ *TRT'nin 2015 yılı Faaliyet Raporu'nda* yurtdışına yönelik düzenlediği eğitimleri arasında 15 Afrika ülkesinden 67 personel eğitim almıştır.³⁵⁶ *TRT'nin 2016 yılı Faaliyet Raporu'nda* yurtdışına yönelik düzenlediği eğitimleri arasında 48 ülkeden 262 kişi katılmış ve bu ülkeler arasında 11 Afrika ülkesi bulunmaktadır.³⁵⁷ *TRT'nin 2017 yılı Faaliyet Raporu'nda* yurtdışına yönelik düzenlediği eğitim faaliyetleri hakkında bir bilgi yer almamaktadır.³⁵⁸ *TRT'nin 2018 yılı Faaliyet Raporu'nda* yurtdışına yönelik düzenlediği 50 eğitimde 437 kişiye olacak şekilde ve bunların arasına katılan 11 Afrika ülkesinden gelen personele TRT ve TİKA işbirliğinde eğitim verilmiştir.³⁵⁹ *TRT'nin 2019 yılı Faaliyet Raporu'nda* yurtdışına yönelik eğitim faaliyetleri kapsamında Afrika'ya yönelik bir eğitim faaliyeti bilgisi yer almamaktadır.³⁶⁰ *TRT'nin 2020 yılı Faaliyet Raporu'nda* yurtdışına yönelik düzenlediği

³⁵³ “TRT Yurtdışı Temsilcilikleri”, erişim 25.12.2021, <https://kariyer.trt.net.tr/yurt-disi-temsilciliklerimiz/>.

³⁵⁴ “TRTWORLD”, erişim 25.12.2021, <https://trtworld.com>.

³⁵⁵ Nurten Erdem, Bülent Kahraman Çolakoğlu ve Aysun Erdoğan, *TRT Kurumu 2014 Faaliyet Raporu*, <https://trt.net.tr/Kurumsal/BasiliYayinlar.aspx>, Ankara, 2014, s. 247. (erişim 25.12.2021).

³⁵⁶ Nurten Erdem, Bülent Kahraman Çolakoğlu ve Aysun Erdoğan, *TRT Kurumu 2015 Faaliyet Raporu*, <https://trt.net.tr/Kurumsal/BasiliYayinlar.aspx>, Ankara, 2015, s. 267. (erişim 26.12.2021).

³⁵⁷ Nurten Erdem, Bülent Kahraman Çolakoğlu ve Özlem Karadayı, *TRT Kurumu 2016 Faaliyet Raporu*, <https://trt.net.tr/Kurumsal/BasiliYayinlar.aspx>, Ankara, 2016, s. 242. (erişim 26.12.2021).

³⁵⁸ “TRT Kurumsal”, erişim 25.12.2021, <https://trt.net.tr/kurumsal/2017/>.

³⁵⁹ “TRT Çocuk”, erişim 25.12.2021, <https://www.trt.net.tr/kurumsal/2018/#04-televizyon-yayinlarimiz-trt-cocuk>.

³⁶⁰ “TRT Kurumsal”, erişim 25.12.2021, <https://trt.net.tr/kurumsal/2019/>.

eğitimleri arasında yurtdışından katılan 63 kişinin geldiği 3 ülke arasında Kuzey Afrika bölgesinden Libya da katılmıştır.³⁶¹

Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT), Türkiye'nin kamu diplomasisi faaliyetlerinde kullandığı en önemli birimlerinden bir tanesidir. Çünkü Türkiye'nin hem ulusal hem de uluslararası alanda iletmek istediği stratejik mesajları çeşitli kanallar ve kullanılan diller vasıtasıyla sürekli yayınlamaktadır. TRT'nin yurtdışı temsilcilikler arasında Afrika ülkesi olmamasına rağmen TRTWorld internet adresinde Afrika bölgesi adı altında 7/24 haber yayın akışı yapılmaktadır. Ayrıca TRT'nin yurtdışı eğitim faaliyetleri kapsamında talepte bulunan çeşitli Afrika ülkelerine TRT tarafından eğitim verilmiştir. Bu eğitim faaliyetleri kamu diplomasisi kapsamında olup Türkiye'nin yumuşak gücüne katkıda bulunmuştur.

Türkiye'nin kamu diplomasisi faaliyetlerinde TRT'den sonra en etkili yayın kuruluşu Anadolu Ajansı (AA)'dır. AA'nın kuruluş yılı TRT'den daha eskiye hatta Cumhuriyet'in ilanından kısa bir süre önceye dayanmaktadır. AA, 06 Nisan 1920 yılında Milli Mücadele döneminde hem iç kamuoyu hem de dış kamuoyu oluşturmak amacıyla kurulmuştur.

AA'nın yurtdışında Ortadoğu Afrika, Amerika, Asya, Kafkasya, Avrupa ve Pasifik bölgeleri olmak üzere 7 bölgede 39 temsilciliği bulunmaktadır. Ayrıca AA, uluslararası alana yayın yaparken İngilizce, Fransızca, Rusça, Arapça, Farsça, Kürtçe, Hırvatça, Sırpça ve Boşnakça dilleri olmak üzere toplamda 9 yabancı dil kullanmaktadır.³⁶² *AA'nın Afrika bölgesinde Abuja/Nijerya, Addis Ababa/Etiyopya, Hartum/Sudan, Tunus ve Trablus/Libya olmak üzere 5 Afrika ülkesinde temsilciliği bulunmaktadır.*³⁶³

AA'nın eğitim alanındaki çalışmaları 23 Aralık 2011 yılında kurulan AA Haber Akademisi ile yürütülmektedir. Bu Haber Akademisi aktif eğitim faaliyetlerine 06 Şubat 2012'den itibaren başlamıştır.³⁶⁴ AA'nın Haber Akademisi aracılığıyla kamu diplomasisi kapsamında Orta ve Doğu Avrupa, Balkanlar, Afrika ve Ortadoğu bölgelerinde ortak ve bağımsız olacak şekilde yeni nesil habercilerin yetiştirilmesi maksadıyla³⁶⁵; Savaş Muhabirleri Eğitimi, Diplomasi Muhabirliği Eğitimi, Ekonomi – Finans Muhabirliği Eğitimi, Foto Muhabirliği Eğitimi, Kameramanlık Eğitimi, Enerji

³⁶¹“TRT Genel Sekreterlik TRT Faaliyet Raporu 2020”, erişim 26.12.2021, <https://trt.net.tr/Kurumsal/BasiliYayinlar.aspx>, Ankara, 2020, s. 350.

³⁶² Ekşi, a.g.e., s. 378.

³⁶³ “Anadolu Ajansı Yurtdışı Bürolar”, erişim 25.12.2021, <https://aa.com.tr/tr/p/yurt-disi-burolar>.

³⁶⁴ “Anadolu Ajansı Haber Akademisi”, erişim 25.12.2021, <https://aa.com.tr/tr/haberaudemisi/p/hakkimizda>.

³⁶⁵ “Haber Akademisi Başkanın Mesajı”, erişim 25.12.2021, <https://aa.com.tr/tr/haberaudemisi/p/baskanin-mesaji>.

Muhabirliği Eğitimi, Uluslararası Gazetecilik Eğitimi, Ajans Muhabirliği Eğitimi, Yeni Nesil Habercilik Eğitimi, Etkili ve Güzel Konuşma Eğitimi, Fonetik-Diksiyon Eğitimi, Fotoğrafçılık Eğitimi, Kurumsal Habercilik Eğitimi ve Uluslararası Sağlık Haberciliği Eğitimi verilmiş olup eğitim verdiği ülkeler arasında Afrika ülkeleri temsilcileri de bulunmuştur ancak ayrıntılı bir şekilde resmi internet sitesinde belirtilmemiştir. Gençlik Kapasite Geliştirme ve Medya Eğitim Kampı'na Somali ve Nijerya'dan gelen temsilciler olmuştur. Uluslararası Medya Eğitim Kampı'na 150 öğrenci katılmıştır. Bu öğrenciler arasında, Burkina-Faso, Cezayir, Cibuti, Çad, Fas, Fildişi Sahili, Gabon, Gambiya, Gine, Gine Bissau, Kamerun ve Libya olmak üzere *12 Afrika ülkesinden* katılım olmuştur.³⁶⁶

Anadolu Ajansı (AA), Türkiye'nin Afrika Kıtası'nda kamu diplomasisi bağlamında kullandığı kurumlardan biridir. AA, eğitim faaliyetlerini belirli periyotlarla yürütmektedir. AA'nın hem habercilik alanında hem de habercilik eğitimi alanında yürüttüğü faaliyetler kamu diplomasisi kapsamında Türkiye yumuşak gücüne katkı yapmıştır.

4.10. Sivil Toplum Kuruluşları (STK)

Sivil Toplum Kuruluşları (STK), Türkiye'nin yumuşak gücünü arttırdığı gibi kamu diplomasisi faaliyetlerinde de çok önemli bir yer tutmaktadır. Genel olarak STK'lar soğuk savaşın sona erdiği dönemden itibaren faaliyetlerini hızlandırmıştır. Ancak Türkiye'deki STK'lar 1980'den itibaren merhum eski Cumhurbaşkanı Turgut Özal döneminden itibaren gelişmeye başlamıştır.³⁶⁷

Türkiye bağlantılı Sivil Toplum Kuruluşlarının (STK) faaliyet alanları incelendiğinde insanların gereksinim duyduğu temel ihtiyaçları gidermeye yönelik yardımları görülmektedir. Türkiye uyguladığı bu insani dış yardım politikaları ile dış politikasını giderek büyütmüş, güçlendirmiş ve çok boyutlu bir hale getirmiştir. Türk STK'ları, Türk dış politikasında kamu diplomasisine ciddi oranda katkılar sağlamaktadır. Bu katkılar şu şekilde açıklanabilir; *devlet faaliyetleri ile ortak çalışmaları, bu çalışmaların eksik görülen hususları gidermeleri ve bölgede çalışırlarken herhangi bir karşılık beklememeleridir*. Bu hususa örnek olarak *“Suriye ve Mülteci Meselesi”* verilebilir. Bu hususta özellikle insani yardım noktasında Türk

³⁶⁶ “Haber Akademisi Eğitimler”, erişim tarihi 25.12.2021, <https://aa.com.tr/tr/haberakademisi/egitimler>.

³⁶⁷ Ekşi, a.g.e., s. 380.

STK'ları etkili olduğu bölgelerde sistemli bir çalışma yaparak yardıma muhtaç köy, kasaba, ilçe vb alanlara ihtiyaç duyulan gıda, giyim, sağlık, malzeme vb yardımın dağıtılması noktasında önemli bir görev almaktadır. Bu uygulamalar Türkiye'nin uluslararası kamuoyundaki prestijine de çok büyük katkılar sağlamaktadır.³⁶⁸

Türkiye'nin uluslararası kamuoyundaki prestijine katkı sağlayan iş kuruluşları arasında yer alan Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği (MÜSİAD) Türkiye'nin devlet kurumları dışında Ortadoğu ve Afrika Açılımı politikasında aktif rol alan STK'larından biri olmuştur. Türkiye'nin Afrika Kıtası'na yönlendirilmesi konusunda da MÜSİAD aktif rol almıştır.³⁶⁹

Türk STK'ları, Afrika Kıtası'nda genel olarak dış yardım, ulaşım, eğitim vb alanlarda faaliyet göstermesine rağmen Türkiye kamu kurumları Türk STK'lara oranla daha fazla yatırım yapmıştır.³⁷⁰ Ancak Türk STK'larının yapmış olduğu faaliyetler sonucunda hiçbir devlet desteği olmadan birçok ülke tarafından buna Afrika ülkeleri de dahil Türk STK'ları davet edilmiştir. Türkiye sadece kamu kurumlarını değil STK'ları da kullanarak yabancı kamuoyu oluşturmaktadır.³⁷¹

Türkiye, STK'lar aracılığıyla Afrika bölgesine kalkınma, altyapı, sağlık ve acil insani yardımları konularında Türk kamu kurumlarının yapmış olduğu faaliyetleri desteklemiştir. Türk STK'larının Afrika'da yürütmüş olduğu faaliyetler neticesinde bölge halkı ile Türkiye arasında bir gönül bağı kurulmuştur.³⁷² Ayrıca Türk STK'larının başta eğitim olmak üzere çeşitli alanlarda yapmış olduğu faaliyetler sonucunda Türkiye yumuşak gücüne önemli katkıları olmuştur.

Türkiye'nin Afrika bölgesinde aktif olan STK'ları arasında Yeryüzü Doktorları ve İnsan Hak ve Hürriyetleri (İHH) insani yardım vakfı da yer almaktadır. Bu yazılan Türk STK'ları eğitim alanında ve diğer alanlarda çeşitli faaliyetler yürüterek kamu diplomasisi kapsamında Türkiye yumuşak gücüne önemli katkıları olmuştur.³⁷³

³⁶⁸ Eren, *a.g.e.*, s. 48.

³⁶⁹ Ekşi, *a.g.e.*, s. 382.

³⁷⁰ Tepeciklioğlu ve Ünal, *a.g.m.*, s. 610.

³⁷¹ Akçadağ, *a.g.m.*, s. 19.

³⁷² Tunç Demirtaş, Türkiye'nin Afrika Politikasında Yumuşak Güç Unsurunun Rolü, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, <https://acikerisim.uludag.edu.tr/handle/11452/10409>, Bursa, 2015, s. 125.

³⁷³ Barış Şengül, 21. Yüzyılda Afrika ve Türkiye – Afrika İlişkileri (2005-2015), Yüksek Lisans Tezi, <http://acikerisim.ticaret.edu.tr/xmlui/handle/11467/2195>, Ticaret Üniversitesi, İstanbul, 2015, s. 117-123.

4.11. Türkiye Diyanet Vakfı (TDV)

Türkiye'nin yurtdışında tanıtımının yapılması ve kamu diplomasisi bağlamında önemli faaliyetler icra eden kurumlarından bir tanesi de Türkiye Diyanet Vakfı'dır. Bu vakıf 1975 yılında kurulmuştur. TDV, hem yurtiçi hem de uluslararası alandaki 149 farklı ülkede eğitim, kültür, sosyal ve insani yardım çalışmaları yapmaktadır. Vakfın eğitim faaliyetlerine öncelik vermesi kamu diplomasisi faaliyetleri için önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü TDV tarafından eğitim kapsamında genel faaliyetleri Kur'an kursu, hafızlık eğitimi, anaokulu eğitimi, ilköğretim eğitimi, imam hatip lisesi eğitimi, üniversite eğitimi, yüksek lisans eğitimi ve doktora eğitimi olmak üzere uluslararası alandaki 11 farklı ülkedeki öğrencilere din ağırlıklı eğitim verilmektedir. TDV'nin çeşitli alanlardaki faaliyetleri 20 Aralık 1977 ve 7/14433 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile vergiden muaf tutulmuştur. Ayrıca TDV, 12 Temmuz 2005 tarih ve 2005/9171 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile 2860 sayılı Yardım Toplama Kanununun 6'ncı maddesine göre, izin almadan yardım toplayan kuruluşlardan biri sayılmıştır. TDV, kendisini bir iyilik hareketi olarak tanımlamıştır. Bu kapsamda TDV'nin amacı, dünyada iyiliğin her yerde geçerli olması için bu yolda çalışan insanlara maddi ve manevi destek vermektedir. *TDV'nin hedefi* ise, hem Türkiye'de hem de yedi ayrı kıtada bütün insanlığın yararlandığı bir kurum olmaktır.³⁷⁴

TDV'nin burs programları kapsamında Uluslararası İlahiyat Lisans, Uluslararası İlahiyat Lisansüstü Burs, Uluslararası Anadolu İmam Hatip Lisesi, İlahiyat Akademi Burs, Lisansüstü İlahiyat Akademi Bursu, Özel Destek Akademi Burs ve Uluslararası İmam Hatip Lisesi Mezun Destek programları bulunmaktadır. TDV'nin bu altı eğitim programı ile kamu diplomasisi bağlamında orta ve uzun vadede çok önemli katkıları olmuştur.³⁷⁵

TDV'nin yurtdışı eğitim faaliyetleri kapsamında *2006 yılından itibaren Uluslararası Anadolu İmam Hatip Lisesi programı* başlamıştır. Ayrıca TDV ve Diyanet İşleri Başkanlığı işbirliğinde uluslararası alanda din görevlisi, öğretmen, akademisyen, sosyal hizmetler görevlisi ve bu görevleri yerel kültüre ait insanların yapmasını sağlamak amacıyla 2006 yılından itibaren Uluslararası İlahiyat Programı çalışmasına başlanılmıştır. Bu çalışma programı ile yurtdışından Türkiye'ye gelen öğrencilere ilahiyat alanında Lisans ve Lisansüstü eğitim imkânlarından faydalandırılmaktadır.

³⁷⁴ "Türkiye Diyanet Vakfı Kurum Hakkında", erişim 26.12.2021, <https://tdv.org/tr-TR/kurumsal/#hakkimizda>.

³⁷⁵ "Diyanet Bursları", erişim 26.12.2021, <https://diyanetburslari.tdv.org>.

Uluslararası İmam Hatip Lisesi öğrenci programı kapsamında TDV, Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliği yaparak 73 farklı ülkeden gelen öğrencilere 2006 yılından itibaren *Ankara*³⁷⁶, *Bursa*, *İstanbul*, *Konya* ve *Sivas*'ta bulunan Uluslararası İmam Hatip Lisesi'nde eğitim verilmektedir. Uluslararası İlahiyat Programı kapsamında 2006 yılından itibaren Avrupa ülkelerinde, Amerika'da, Avustralya'da yaşayan Türk vatandaşlarına ve Müslüman toplulukların gençlerine Türkiye'de yükseköğrenim düzeyinde din eğitimi verilmektedir. Ayrıca bu eğitim programı kapsamında 76 farklı ülkeden Türkiye'ye gelen öğrencilere 6 İlahiyat Fakültesinde eğitim verilmektedir. Bu program ile öğrencilerin burs, yurt giderleri, eğitim katkı payları ve ulaşım masrafları karşılanarak öğrencilere destek olunmaktadır. Uluslararası İlahiyat Lisansüstü Burs Programı kapsamında uluslararası alanda yaşayan Türk vatandaşlarının, Müslüman ülkelerde yaşayan insanların ve diğer ülkelerde azınlıkta yaşayan Müslüman insanların yükseköğretim kurumlarında akademisyen olarak yetiştirilmesi maksadıyla 31 farklı ülkeden yüksek lisans ve doktora öğrencilerine eğitim verilmektedir. Uluslararası İmam Hatip Liseleri Mezun Destek Programı kapsamında Uluslararası İmam Hatip Lisesinden mezun öğrencilere ve tıp, mühendislik, hukuk ve eğitim alanlarında öğrenimlerine devam eden öğrencilere barınma ve nakit burs imkânı sağlanmakta ve 40 farklı ülkeden 171 öğrenci bu program kapsamında öğrenimine devam etmektedir.³⁷⁷

TDV'nin yurtdışında 12 farklı ülkede 23 eğitim projesi devam etmekte olup 7001 öğrenci bu eğitim projelerinde öğrenim görmekte ve bugüne kadar da 2021 yılı itibarıyla bu eğitim projeleri kapsamında 9.601 öğrenci mezun olmuştur. TDV'nin Afrika bölgesinde bulunan Somali'de de eğitim kurumları bulunmaktadır. TDV'nin, Somali'deki eğitim kurumları arasında; Mogadişu İmam Hatip Lisesi, Mogadişu Üniversitesi, Baroma Fatih Sultan Mehmet Lisesi ve Hikma İslami İlimler Fakültesi bulunmaktadır. TDV'nin eğitim projeleri kapsamında toplamda 111 farklı ülkeden gelen öğrenciler Türkiye'de eğitim görmekte ve onlarla karşılıklı bir gönül bağı inşa edilmektedir. 2021 yılı itibarıyla 7445 öğrenci TDV'nin desteğiyle öğrenimine devam etmekte ve bugüne kadar da 10.004 öğrenci mezun edilmiştir. Bu öğrenciler arasında Afrika bölgesinden gelen öğrenciler de bulunmaktadır ancak TDV resmi internet sitesinde hangi ülkelerden ne kadar öğrenci geldiğine dair bir bilgi bulunmamaktadır.³⁷⁸

³⁷⁶“Türkiye Diyanet Vakfı Diyanet Bursları Başvuru Klavuzu”, erişim 26.12.2021, <https://diyanetburslari.tdv.org/wp-content/uploads/2021/02/IHL-Basvuru-Kilavuzu-2021-TR-1.pdf>, s. 11.

³⁷⁷ “TDV Faaliyetleri”, erişim 26.12.2021, <http://tdv.org/tr-TR/faaliyetlerimiz/egitim-kultur/>.

³⁷⁸ “TDV Faaliyetleri”, erişim 27.12.2021, <http://tdv.org/tr-TR/faaliyetlerimiz/egitim-kultur/>.

TDV'nin eğitim faaliyetleri Türkiye'nin yumuşak gücüne önemli katkılar yapmıştır. Yurtiçinde ve yurtdışında TDV'nin yürüttüğü burs programları kamu diplomasisinin eğitim faaliyetlerine girmektedir. TDV'nin desteği ile mezun olan uluslararası öğrenciler ile Türkiye arasında, bu öğrencilerin öğrenimde geçirdikleri süre içerisinde gönül bağı tesis edilmektedir. Mezun olan bu öğrenciler başta Afrika bölgesi olmak üzere geldikleri ülkelere geri döndüklerinde dini kurumlar, üniversiteler, bakanlıklar ve diğer okullarda değişik kademe ve düzeyde görev almaktadırlar. Türkiye tarihini ve kültürünü özümseyerek mezun olan öğrenci çalıştığı çevrede bu değerleri de paylaşarak dini, ilmi ve kültürel gelişmelere katkı yapmaktadır. Türkiye adına gönül elçisi olan mezun öğrencinin ülkesinde yaydığı pozitif Türkiye algısı farklı çevrelere de sirayet ederek *kuvvet çarpanı etkisi* göstermektedir. Ayrıca TDV faaliyet sonuç çıktılarında hangi ülkeden kaç öğrencinin TDV'nin sağladığı imkânlardan yararlandığına dair ayrıntılı bilgiler olmayıp genel bilgilere dair paylaşımlar yapılmıştır.³⁷⁹

4.12. Jandarma Genel Komutanlığı'nın Afrika'daki Katkısı

Türkiye'deki kolluk sistemi Jandarma, Emniyet (Polis) ve Sahil Güvenlik olmak üzere 3 güvenlik teşkilatı üzerinden yürütülmektedir. Bu kolluk kuvvetleri terörizm, organize suçlar, göç vb sınırı aşan nitelikteki tehditlerle mücadele ederken zaman zaman uluslararası çalışan İTERPOL ve EUROPOL gibi uluslararası kolluk kuvvetleriyle de ortak çalışmalar yapmıştır. Ayrıca uluslararası alanda faaliyet yürüten kolluk kuvvetlerinin eğitim kurumlarıyla da işbirliği kapsamında faaliyetler yürütülmektedir. Eğitim kapsamında yapılan işbirliği çalışmalarının amaçları arasında farklı bir bakış açısının kazanılması, eğitimde kalitenin artırılması, suç ve suçlarla mücadelede karşılıklı ortak akıl ve fikirlerden istifade edilerek çağa uygun ve modern kolluk kuvveti olma açısından bu faaliyetler çok önemli bir yere sahiptir. Jandarma Genel Komutanlığı Teşkilatı 1839 yılından itibaren yürüttüğü kolluk, görev ve hizmetleri açısından önemli bir yere sahiptir. Türk Jandarma teşkilatı görev ve eğitim alanındaki çalışmalarını uzun bir süre 2016 yılına kadar Genel Kurmay Başkanlığı'na bağlı olarak yürütmüş 2016 yılından itibaren tamamen İçişleri Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyetlerine devam etmektedir. Türk Jandarma teşkilatı uluslararası alanda Türkiye'yi temsilen uluslararası kolluk teşkilatlarına üye olunması, eğitim işbirliği, Birleşmiş Milletler (BM) ve Kuzey

³⁷⁹ “TDV Faaliyetleri”, erişim 28.12.2021, <http://tdv.org/tr-TR/faaliyetlerimiz/egitim-kultur/>.

Atlantik Paktı Anlaşması (NATO) ve Avrupa Birliği (AB)'nin barış operasyonlarında ve misyonlarında aktif olarak görev almıştır. Ayrıca Türkiye'de bulunan uluslararası kişilere sunulan asayiş hizmetleri de Türkiye tanıtımı açısından da önemli bir yere sahiptir.³⁸⁰

Türkiye Cumhuriyeti Jandarması'nın eğitim ve öğretim faaliyetleri 1904 yılına kadar uzanmaktadır. Türk Jandarması'nın bugünkü eğitim ve öğretim faaliyetlerini 669 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanununa eklenen 13/A maddesi gereği Jandarma Okullar Komutanlığı lağvedilip yerine merkezi Ankara olacak şekilde Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi yürütmektedir.³⁸¹

Uluslararası Polis ve Jandarma eğitimi işbirliği kapsamında Nijerya, Kamerun ve Gambiya'dan gelen 12 askeri personele Jandarma Genel Komutanlığı tarafından "Uyuşturucu ile ve Psikotrop Maddelerle Mücadele Eğitimi" verilmiştir.³⁸²

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi'nin (JSGA) uluslararası öğrenciler kapsamında 1991-2020 yılları arasında Gambiya'dan 77 öğrenci, Tunus'tan 14 öğrenci, Moritanya'dan 8 öğrenci (*2 öğrenci öğrenimine devam etmektedir*), Senegal'den 6 öğrenci, Nijerya'dan 4 öğrenci ve Kamerun'dan 4 öğrenci olacak şekilde Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi'nden son 29 yılda 113 çeşitli rütbedeki Afrikalı askeri öğrenci mezun edilmiştir. 2018 yılında Senegal ve Gambiya'dan, 2019 yılında Tunus, Senegal, Fas ve Cibuti ve 2020 yılında Moritanya gibi Afrika ülkelerinden gelen temsilciler Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi'ni eğitim ve öğretim faaliyetlerini incelemek amacıyla ziyaret etmiştir.³⁸³

Jandarma Genel Komutanlığı'nın yurtdışı eğitim faaliyetleri kapsamında Gambiya Türk Jandarma Eğitim Timinde 38 ve Somali Türk Görev Kuvveti'nde 43 olacak şekilde toplamda 81 personel Afrika bölgesinde görev yapmıştır.³⁸⁴ Ayrıca İzmir/Foça Jandarma Komando Eğitim Komutanlığı'nda Tunus'tan gelen 48 askeri personele, Gambiya'dan gelen 23 askeri personele, Moritanya'dan gelen 6 personele ve Senegal'den gelen 5 personele olacak şekilde farklı Afrika ülkelerinden gelen 82 askeri personele çeşitli alanlarda eğitim verilmiştir.

³⁸⁰ Engin Avcı, "Kamu Diplomasisi Aktörü Olarak Jandarma Teşkilatı", *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 10/1 (2021), s. 2. (erişim 26.12.2021).

³⁸¹ Avcı, *a.g.m.*, s. 19-20.

³⁸² Umut ve Yıldız, *a.g.r.*, s. 279.

³⁸³ Avcı, *a.g.m.*, s. 22.

³⁸⁴ Avcı, *a.g.m.*, s. 23.

Jandarma Genel Komutanlığı'nın 2018 yılı Faaliyet Raporu'nda TİKA ile yapılan ortak eğitim işbirliği kapsamında Moritanya Milli Jandarma Komutanlığı'nda görevli 10 kişilik askeri personele Toplumsal Olaylara Müdahale (TOM) eğitimi verilmiştir.³⁸⁵ *Jandarma Genel Komutanlığı'nın 2019 yılı Faaliyet Raporu'nda* TİKA ile yapılan ortak eğitim işbirliği kapsamında Somali İç Güvenlik Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü'nün Polis Özel Harekât'ında görevli 10 personele altı hafta içerisinde Mühimmat, Mayın, El Yapımı Patlayıcı, Tespit ve İmha kursu verilmiştir.³⁸⁶ *Jandarma Genel Komutanlığı'nın 2020 yılı Faaliyet Raporu'nda*, Jandarma Genel Komutanlığı Dost ve Müttefik Ülkeler İle Eğitim İşbirliği kapsamında dünyada bulunan 63 ülke Jandarma teşkilatının 44'ü ile işbirliği içerisinde bulunmaktadır. Afrika ülkelerinden Moritanya İslam Cumhuriyeti temsilcileri Jandarma Genel Komutanlığı'na işbirliği kapsamında ziyarette bulunmuştur. Afrika ülkelerinden Gambiya, Gine Bissau ve Senegal'den gelen toplam 41 personele Türkiye'de Jandarma Genel Komutanlığı tarafından eğitim verilmiştir. Ayrıca yine Afrika ülkelerinden Gambiya ve Moritanya'dan Türkiye'ye gelen toplam 7 askeri personele Jandarma Genel Komutanlığı tarafından eğitim vermeye devam edilmektedir.³⁸⁷

Jandarma Genel Komutanlığı'nın eğitim ve öğretim alanında yürüttüğü faaliyetler Türkiye yumuşak gücüne katkı yapmaktadır. Türk Jandarması'nın, Afrika Kıtası'ndan çeşitli ülkelere vermiş olduğu askeri eğitimler kamu diplomasisinin eğitim kolu içerisinde yer almaktadır. Afrikalı bir askeri öğrenci, Türkiye'de eğitim alan bir uluslararası yabancı öğrenci gibi öğrenim süresi içerisinde Türk Jandarma teşkilatının kurum kültürünü, Türk Askeri örf, adet ve geleneklerini ve Türk kültürünü özümseyerek Türkiye ile bir gönül bağı oluşturmaktadır. Bu kapsamda bir sert güç unsuru olan Türk Jandarma teşkilatının eğitim alanında yapmış olduğu kamu diplomasisi faaliyetleri Türkiye'nin uluslararası alandaki yumuşak gücüne katkıda bulunmaktadır.

³⁸⁵“Jandarma Genel Komutanlığı 2018 Yılı Faaliyet Raporu”, erişim 29.12.2021, <https://www.jandarma.gov.tr/indirilebilir-icerikler>, s. 52.

³⁸⁶“Jandarma Genel Komutanlığı 2019 Yılı Faaliyet Raporu”, erişim 29.12.2021, <https://www.jandarma.gov.tr/indirilebilir-icerikler>, s. 44.

³⁸⁷“Jandarma Genel Komutanlığı 2020 Yılı Faaliyet Raporu”, erişim 29.12.2021, <https://www.jandarma.gov.tr/indirilebilir-icerikler>, s. 37-38.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Güç kavramı temel anlamda yapılması veya yapılmaması istenilen bir şeyi karşı tarafa yaptırma yeteneğidir. Güç kavramı Uluslararası İlişkiler disiplininin merkezinde yer alan bir kavramdır. Yakın bir dönemde Amerikalı Siyaset Bilimci Joseph Nye bu kavramı iki ayrı güç çeşidine ayırmıştır. Bu güç çeşitleri ise yumuşak ve sert güç kavramları şeklindedir. Yumuşak güç kavramını Amerikalı Siyaset Bilimci Joseph Nye 1990'lı yıllarda yayımladığı bir makale ile ortaya atmıştır. Yumuşak güç kavramı Adam Smith'in Görünmez El teorisine de benzetilmektedir. Yumuşak güç, varlığı hissedilen ancak görülemeyen bir varlık gibidir. Yumuşak gücü kendi alanında yapılan faaliyetler sonucunda görmek mümkündür. Bu faaliyetlerin çıktılarına bakıldığında yumuşak gücün orta ve uzun vadede kendisinin istediği bir şeyi yine kendisini cazibe merkezi haline getirdikten sonra karşı tarafın da istemesini sağladığı görülmektedir. Yumuşak gücün tam tersi olan sert güç faaliyetleri çıktılarına bakıldığında istenilen bir şey karşı tarafa siyasi, ekonomik, askeri vb alanlarda yapılan zorlamalarla yaptırıldığı görülmektedir.

Yumuşak gücün arttırılmasına yönelik yapılan faaliyetler çeşitli alanlarda kendini göstermektedir. Başta eğitim, siyaset, ekonomi, askeri, kültürel vb alanlarda yapılan faaliyetlerle uluslararası alanda yabancı kamuoyu oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu faaliyetlerin merkezinde ise yumuşak güce etki edip ona katkı yapan kamu diplomasisi faaliyetleri ön plana çıkmaktadır. Kamu diplomasisi, yabancı kamuoyu üzerinde olumlu etki yapmaya çalışmaktadır. Kamu diplomasisi faaliyetlerinin çıktıları yumuşak güce orta ve uzun vadede katkılar yapmaktadır. Günümüz dünyasında devletler sadece sert güç unsurları ile dış politika üretmemektedir. Dış politika oluşturulurken yumuşak gücü arttıracak faaliyetler ağırlık kazanmaktadır. Bu durum sert güç unsurlarının önemsiz olduğu anlamına da gelmemektedir. Sert güç ve yumuşak güç kavramları bir paranın iki yüzü gibi olup aralarında doğru orantılı bir ilişki vardır. Kamu diplomasisi ve yumuşak güç arasında da doğrudan bir bağ vardır. Çünkü bir devlet yumuşak gücünü artırmak istiyorsa araç olarak kamu diplomasisi faaliyetlerine başvurur. Yürütülen kamu diplomasisi faaliyetleri ile artan yumuşak güç sayesinde orta ve uzun vadede uluslararası alanda etkili sonuçların alınması oranı oldukça yüksek olacaktır.

Türkiye 2000'li yıllardan sonra çok yönlü dış politika anlayışı ile Afrika'ya yönelmiştir. Çünkü bu bölgenin gelecekteki getirileri Türkiye çıkarları açısından çeşitli alanlarda olacak şekilde çok önemlidir. Türklerin, Afrika'daki varlığı ve tarihsel

geçmişı Tolunoğulları, İhşidiler, Memlûkler, Osmanlılar ve son olarak Cumhuriyetin ilanından sonraki dönemlere denk gelmektedir. Türklerin, Afrika'daki ortalama geçmişı 1000 yıl civarındadır ve bu kıtadaki faaliyetlerinde sömürgecilik anlayışına sahip olmamış olup sömürge peşinde koşan devletlere karşı Türkler sayısız mücadeleler vermiştir. Türkiye, Cumhuriyet'in ilanından sonraki dönemlerde Afrika Kıtası'nı çeşitli nedenlerden dolayı ihmal etmiştir. Çünkü Türkiye'nin kendi güvenliğini tesis etmeye çalışması, toprak bütünlüğünü korumaya çalışması, siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel alanlarda sorunlar yaşaması Afrika'nın ihmal edilmesine neden olmuştur. Ancak 1998 yılında "*Afrika Eylem Planı*", 2003 yılında "*Afrika Ülkeleriyle Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisi*", 2005 yılında "*Afrika Yılı*" ilan edilmesi, 2005 yılı içerisinde Türkiye'nin "*Afrika Birliğı Teşkilatı*"nda gözlemci ülke statüsünü kazanması, 2008 yılında "*Stratejik Ortaklık Statüsü*"ün kazanılması ve 2010 yılında "*Afrika'ya Açılım Eylem Planı*"nın resmi gazetede yayınlanan "*Afrika Strateji Belgesi*" ile başarıyla tamamlanması faaliyetleri Türkiye'nin ihmal edilen Afrika siyasetindeki boşluğu doldurmuştur.

Türkiye'nin, Afrika'ya Açılım Eylem Planı 2010 yılında resmi gazetede yayınladıktan sonra Afrika'daki siyasi, ekonomik, askeri, eğitim vb alanlardaki karşılıklı ilişkilerde ivme kazanılmıştır. Bu gelişmelerin neticesinde 2013 yılında *Türkiye-Afrika Ortaklık Politikası* uygulanmaya başlanmıştır. Türkiye, Afrika'ya tecrübe aktarımı yapmaya çalışırken "*Afrika Sorunlarına Afrika Çözümleri*" prensibini benimsemiştir. Afrika'da yürütölen faaliyetler kapsamında Cumhurbaşkanı 30 Afrika ülkesini belirli dönemlerde ziyaret ederek çeşitli alanlarda anlaşmalar imzalanmasını sağlamıştır. Ekonomik alanda Türkiye'nin Afrika ile 1995 yılında olan ticaret hacmi 2,5 milyar dolar civarındayken 2021 yılı itibariyle bu rakam 26 milyar dolar civarına çıkmıştır. Bu sonuç itibariyle son 26 yıl içerisinde Türkiye'nin Afrika dış ticaret hacmi 10,4 kat artmıştır. Askeri alanda Türkiye, savunma sanayideki millileşme hamlesiyle başarılı sonuçlar almaya başlamıştır. Bu başarı ile Türkiye uluslararası alandaki görünürlüğünü arttırmıştır. Türkiye'nin sosyo-kültürel alanda yürüttüğü kamu diplomasisi faaliyetlerinde ön planda tuttuğı konulardan biri de eğitim alanında yürütölen kamu diplomasisi faaliyetleri olmuştur. Türkiye, eğitim alanında kamu diplomasisi faaliyetlerini yürütürken başta TİKA, CİB, YEE, TMV, YTB, Kültür ve Turizm Bakanlığı, MEB, Dışişleri Bakanlığı, TRT ve AA, STK, TDV ve Askeri Kurumlardan yararlanmaktadır.

Kamu diplomasisi kapsamında yararlanılan TİKA'nın Afrika'da yürütmüş olduğı eğitim alanındaki faaliyetlerine bakıldığında daha çok koordine eden ve yerine ulaştıran

bir rol oynadığı görülmektedir. TİKA'nın 2016 yılından itibaren bünyesinde yer alan Ortadoğu ve Afrika Dairesi Başkanlığına ayrılan ödenek miktarı 1'inci sırada yer almaktadır. Bunun önemli sebebi Türkiye'nin çok yönlü dış politikasındaki Afrika'nın da 1'inci sırada yer alması olmuştur.

Kamu diplomasisi kapsamında yararlanılan Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı kamu diplomasisi faaliyetlerini bünyesinde bulunan birimler ve dairelerle yürütmektedir. Türkiye'yi hem iç kamuoyuna hem de dış kamuoyuna doğru ve eksiksiz bir şekilde tanıtmak başkanlığın temel görevidir. CİB'in bünyesinde yer alan Kamu Diplomasisi Dairesi ise Afrika'da kamu diplomasisi bağlamında eğitim faaliyetlerine henüz başlamamıştır. Kamu Diplomasisi Dairesi'nin Afrika çalışmalarına hız vermesi Türkiye çıkarları için yararlı olacaktır.

Kamu diplomasisi kapsamında yararlanılan Yunus Emre Enstitüsü'nün Afrika bölgesinde yürüttüğü eğitim faaliyetleri sayısı Orta Asya ve Balkanlar bölgelerinde yürütülen eğitim faaliyetleri sayısının gerisinde kalmıştır. Türkiye'nin çok yönlü dış politikasında Afrika 1'inci sırada yer almasına rağmen YEE eğitim faaliyetleri kapsamında Afrika bölgesi biraz geride kalmıştır. Bu nedenden dolayı YEE'nin Afrika bölgesine olan faaliyetlerinin sayısının artırılması yararlı olacaktır.

Kamu diplomasisi kapsamında yararlanılan Türkiye Maarif Vakfı'nın 26 Afrika ülkesinde icra ettiği eğitim faaliyetleri ile Türkiye lehine oluşturulacak yurtdışı kamuoyunun bağlılığının sürdürülebilir hale getirme oranı orta ve uzun vadede yüksek olacaktır. Çünkü orta ve uzun vadede Türkiye tarafından eğitilen her öğrenci kuvvet çarpanı etkisi gösterecektir.

Kamu diplomasisi kapsamında yararlanılan Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, eğitim alanında yürüttüğü kamu diplomasisi faaliyetlerini Afrika için “*Kardeş Topluluklar*” adı altında yapmaktadır. YTB, Türkiye Bursları ve Türkiye Mezunları programları ile Afrikalı öğrenciye çeşitli imkânlar sunduğu için Türkiye'nin gönül elçisine dönüşmektedir. Türkiye ile gönül bağı kurmuş ve mezun olmuş Afrikalı bir öğrenci kendi ülkesinde Türkiye'den edindiği bilgi ve tecrübelerini yaşadığı yerdeki insanlara anlatarak ve öğreterek olumlu Türkiye algısı oluşturmaktadır. Bu durumda *kuvvet çarpanı etkisi* yaratarak olumlu Türkiye algısı oluşan kişiler bulundukları çevrelerdeki onlarca insana, onlarca insan da yüzlerce insana, yüzlerce insan da binlerce insana, binlerce insan da milyonlarca insanlara olacak şekilde olumlu bir Türkiye algısı oluşturacaktır.

Kamu diplomasisi kapsamında yararlanılan Kültür ve Turizm Bakanlığı Afrika Kıtası'na yönelik eğitim alanında kamu diplomasisi faaliyetleri yürütürken bünyesinde

bulunan TİKA, YEE ve YTB gibi kurumlarla yapılan koordineler sonucunda Türkiye turizminde elde edilen tecrübelerin paylaşılması konusunda Afrikalı turizmciler için Türkiye’de turizm konulu eğitim faaliyetleri yapmıştır. Ancak Afrika için sistemli bir eğitim faaliyetleri bulunmamaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın eğitim alanındaki kamu diplomasisi faaliyetlerinde bu hususa ağırlık vermesi yararlı olacaktır.

Kamu diplomasisi kapsamında yararlanılan Mili Eğitim Bakanlığı’nın Afrika bölgesinde bulunan ülkeler ile eğitim alanında kamu diplomasisi faaliyetleri kapsamında karşılıklı öğrenci değişimi, öğretmen değişimi, Türk eğitim sisteminin edindiği tecrübe paylaşımı, eğitim işbirliği alanlarında anlaşmalar ve mutabakatlar yapmaktadır. MEB, eğitim alanlarında icra ettiği birçok faaliyetlerinde TİKA, YTB, YEE ve TMV gibi birimlerle de işbirliği yapmaktadır. Bu kapsamda Türkiye’nin Afrika Kıtası’nda eğitim alanında yürüttüğü kamu diplomasisi faaliyetlerinde MEB’in çalışmaları Türkiye’nin yumuşak gücüne katkı yapmaktadır ve kuvvet çarpanı etkisi göstermektedir.

Kamu diplomasisi kapsamında yararlanılan Dışişleri Bakanlığı’nın Afrika bölgesinde 49 temsilciliği bulunmaktadır. Bakanlık bünyesinde bulunan Diplomasi Akademisi Başkanlığı eğitim alanındaki kamu diplomasisi faaliyetlerini yürütmektedir. Diplomasi Akademisi Başkanlığı, 1992 yılından itibaren “*Uluslararası Genç Diplomatlar*” programını düzenlemektedir. Diplomasi Akademisi Başkanlığı 2013-2021 yılları arasında toplamda 997 Afrikalı diplomata alanında eğitim vermiştir. Başkanlık, dışişlerini ilgilendiren diğer eğitimleri hem yurtiçinde hem de yurt dışında olacak şekilde vermektedir. Diplomasi Akademisi Başkanlığı, eğitim alanında yürütmüş olduğu kamu diplomasisi faaliyetleri ile Türkiye’nin yumuşak gücüne katkı yapmaktadır.

Kamu diplomasisi kapsamında yararlanılan Türkiye Radyo Televizyon Kurumu ve Anadolu Ajansı Türkiye’nin medya alanındaki kamu diplomasisi faaliyetlerini yürütmektedir. TRT’nin yurtdışında toplamda 15 temsilciliği bulunmakta olup bu 15 temsilcilik arasında Ortadoğu’dan da ülkeler olmasına karşı Afrika bölgesinde temsilciliği bulunmamaktadır. Buna rağmen TRTWorld internet adresinde Afrika bölgesine ait 7/24 yayın yapan bir bölümü bulunmaktadır. TRT’nin medya alanındaki eğitim faaliyetlerine Afrika ülkelerinden de katılanlar olmasına rağmen TRT raporlarında eğitim kapsamında Afrika faaliyetleri düşüktür. Bu alandaki faaliyetlere ivme kazandırılması yararlı olacaktır. TRT’nin aksine AA’nın Afrika bölgesinde 5 temsilciliği bulunmaktadır. AA eğitim alanındaki kamu diplomasisi faaliyetlerini bünyesinde bulunan Haber Akademisi ile yürütmektedir. Ancak Haber Akademisinin de

Afrika bölgesine yönelik sistemli bir eğitim faaliyeti bulunmamaktadır. Hem TRT'nin hem de AA'nın Afrika bölgesine yönelik eğitim alanında olacak şekilde sürdürülebilir bir eğitim faaliyetlerine ihtiyaçları vardır.

Kamu diplomasisi kapsamında yararlanılan Sivil Toplum Kuruluşlarının Afrika bölgesinde eğitim alanında yürütmüş olduğu faaliyetler Türkiye yumuşak gücüne katkı yapmıştır. Ancak devlet faaliyetleri bu kapsamda STK faaliyetlerinden daha fazladır. Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği, Yeryüzü Doktorları ve İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı gibi STK'lar Afrika'da etkili olmuştur. Ancak STK'ların faaliyetlerine bakıldığında eğitim alanında sistemli bir faaliyeti bulunmadığı bu nedenden dolayı sürdürülebilir eğitim faaliyetleri için sistemli bir çalışma programlarına ihtiyaçları vardır.

Kamu diplomasisi kapsamında yararlanılan Türkiye Diyanet Vakfı'nın desteği ile mezun olan uluslararası öğrenciler ile Türkiye arasında gönül bağı tesis edilmektedir. Mezun olan Afrikalı öğrenciler ülkelerine geri döndüklerinde dini kurumlar, üniversiteler, bakanlıklar ve diğer okullarda değişik kademe ve düzeyde görev almaktadırlar. Türkiye tarihini ve kültürünü özümseyerek mezun olan Afrikalı öğrenci çalıştığı çevrede bu değerleri de paylaşılarak dini, ilmi ve kültürel gelişmelere katkı yapmaktadır. Türkiye adına gönül elçisi olan Afrikalı mezun öğrencinin ülkesinde yaydığı olumlu Türkiye algısı farklı çevrelere de sirayet ederek *kuvvet çarpanı etkisi* gösterecektir.

Kamu diplomasisi kapsamında yararlanılan Türk Hava Yolları'nın Afrika bölgesinden 52 ülkeye ait toplamda 127 noktaya uçuş gerçekleştirmesi Türkiye'nin bu kıtadaki çeşitli alanlardaki faaliyetlerini hızlandırmaktadır. Çünkü THY'nin bu uçuşları sonucunda Türkiye'den Afrika'ya karşılıklı olarak eğitim, kültür, tarih, din, ekonomi, siyasi vb alanlarda faaliyet yürütecek kamu, kurum ve kuruluşların buna STK'larda dahil gidiş ve gelişlerini kolaylaştırmaktadır. THY, *Türkiye'nin Afrika Kıtası'ndaki köprüsü* olarak gerçekleştirdiği uçuşları ile Türkiye yumuşak gücüne önemli katkılar yapmaktadır.

Kamu diplomasisi kapsamında yararlanılan Jandarma Genel Komutanlığı'ndan eğitim alan Afrikalı bir askeri öğrenci, Türkiye'de eğitim alan bir uluslararası yabancı öğrenci gibi öğrenim süresi içerisinde Türk Jandarma teşkilatının kurum kültürünü, Türk Askeri örf, adet ve geleneklerini ve Türk kültürünü özümseyerek Türkiye ile bir gönül bağı oluşturmaktadır. Bu kapsamda bir sert güç unsuru olan Türk Jandarma teşkilatının eğitim alanında yapmış olduğu kamu diplomasisi faaliyetleri Türkiye'nin uluslararası alandaki yumuşak gücüne katkıda bulunmaktadır.

Kuvvet arpanı formülü eğitim alanında yürütülen kamu diplomasisi faaliyetlerinde geliştirilerek kullanılabilir. Türkiye'nin eğitim alanında yürüttüğü kamu diplomasisi faaliyetleri başta TİKA, YEE, YTB gibi diğer kurumları ilgilendirdiğinden “kararlılık” bileşenini bu kurumlar için geçerlidir. “Motivasyon ve liderlik” bileşenleri eğitim alanında kamu diplomasisi yürüten kurumların kurum amirleri ve personellerini ilgilendiren bir yapıda olduğu için bu bileşenlerin varlığına da ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kapsamda kuvvet çarpanının geliştirilmesi ve eğitim alanında yürütülen kamu diplomasisi faaliyetlerine entegre edilmesi durumunda Türkiye yumuşak gücüne önemli katkılar yapılacaktır. Bu kapsamda eğitim alanında yürütülecek olan kamu diplomasisi faaliyetleri orta ve uzun vadede yumuşak güç için hayati öneme sahip olacağı değerlendirildiğinden asla ihmal edilmemesi gereken bir konudur.

KAYNAKÇA

- Akçadağ, E. (2009). Dünyada ve Türkiye’de Kamu Diplomasisi. <http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/emineakcadag.pdf>, 1-25.
- Akıllı, E. (2016), *Türkiye’de Devlet Kimliği ve Dış Politika*, ISBN 978-605-133-591-9, Ankara, s. 212.
- Altan, C. (2005), Afrika Ülkeleriyle Ekonomik ve Ticari İlişkilerimiz, *Türkiye Dışişleri Bakanlığı Ekonomik Sorunlar Dergisi*, (XVII), s. 1-20.
- Ataç, C. A. (2012). AB’nin Normatif Kapasite Sorunu, Akdeniz İçin Birlik ve Türkiye, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 11/1, s. 1-24.
- Ateş, D. (2013). *Uluslararası Politika Dünyayı Anlamak ve Anlatmak*, ISBN 978-605-479-87-11, Bursa, s. 503.
- Begeç, S. (2020), *Meskûn Mahallerde Savaş Stratejisi*, ISBN 978-625-406-610-8, Ankara, s. 274.
- Birsel, H. (2013). Emperyal Fransa’nın Osmanlı-Cezayir Stratejik Düzleminde Bir Kültür ve Kimlik Asimilasyonu Örneği (Aziz Charles de Faucaud’un Mektubu). *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2013(29), 43-56.
- Bostan, İ. (2010). Orta Afrika’da nüfuz mücadelesi ve Osmanlı İmparatorluğu (1893-1895). *Belleten*, 54(210), 665-698.
- Boyras, H. M. (2015). Türkiye-Güney Afrika İlişkileri. 01 Aralık 2021 tarihinde <https://docplayer.biz.tr/671416-Turkiye-guney-afrika-iliskileri-haci-mehmet-boyraz.html> adresinden erişildi.
- Buyruk, A, Demircioğlu, Ö. F. ve Şahin, G. *Somali Barış, İstikrar ve Kurumsallaşma*, ISBN 978-605-68035-6-7, s. 129.
- Brown, C. ve Ainley, K. (2008). *Uluslararası İlişkileri Anlamak*, (A. Oyacıoğlu, Çev). England London: Palgrave (Orijinal eserin yayın tarihi 2008).
- Cemile, A. K. Ç. A. (2012). AB’nin normatif kapasite sorunu, Akdeniz için birlik ve Türkiye. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 11(1), 1-24.
- Cull, N. J. (2009). Public diplomacy before Gullion: The evolution of a phrase. *In Routledge handbook of public diplomacy*. Routledge.
- Çomak, İ. (2011). Türkiye’nin Afrika Politikası ve Sağlık Sektöründe Çalışan Türk STK’ların TİKA’nın Desteğinde Afrika’da Yürüttüğü Faaliyetlerin Bu Politika’ya Etkisi. *Avrasya Etüdleri*. 40/2. 201-22.

- Çopur, E. Kara, S. S. Sever, M. F. Resuloğulları, E. Ergüler, G. A. Muştakoğlu, A. F. Ergen, İ ve Durhat, İ. (2019). TİKA 2019 yılı faaliyet raporu, 12 Aralık 2021 tarihinde https://www.tika.gov.tr/tr/yayin/liste/tika_faaliyet_raporlari-22?page=2 adresinden erişildi.
- Çopur, E. Sever, M. F. Resuloğulları, E. Dursun, A. B. ve Bozkurt, M. (2020). TİKA 2020 yılı faaliyet raporu. , 12 Aralık 2021 tarihinde https://www.tika.gov.tr/tr/yayin/liste/tika_faaliyet_raporlari-22?page=1 adresinden erişildi.
- Demirtaş, T. (2015). *Türkiye'nin Afrika Politikasında Yumuşak Güç Unsurunun Rolü*, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Dışişleri Bakanlığı. (2020). İdare Faaliyet Raporu. 22 Aralık 2021 tarihinde <https://mfa.gov.tr/data/BAKANLIK/2020-İdare-Faaliyet-Raporu> adresinden erişildi.
- Doğan, D. D. (2016). Sömürgeci büyük güçlerin afrika kıtasındaki yaklaşım prensibi ve Türkiye-Afrika ilişkileri. <https://www.academia.edu/37656107>. 1-15.
- Doğan D. E. (2021). Türk dış politikasında kamu diplomasisi ve İletişim Başkanlığı'nın rolü. 08 Aralık 2021 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/348248044_TURK_DIS_POLITIKASINDA_KAMU_DIPLOMASISI_VE_ILETISIM_BASKANLIGININ_ROLU adresinden erişildi.
- Doğan, H. (2014). Türk silahlı kuvvetlerinin kamu diplomasisi faaliyetleri. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 3(2), 67-90.
- Dumankaya, E. M. (2019, 7 Ocak). Uluslararası İlişkiler ve “Güç” Kavramı. 30 Ağustos 2021 tarihinde <https://thinktech.stm.com.tr/tr/uluslararasi-iliskiler-ve-guc-kavrami> adresinden erişildi.
- Ekşi, M. (2018). *Kamu Diplomasisi ve AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası*, ISBN 978-605-4627-77-6, Ankara, s. 462.
- Engin, A. KAMU Diplomasisi Aktörü Olarak Jandarma Teşkilatı. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 10(1), 1-29.
- Erdem, N., Çolakoğlu, B. K. ve Erdoğan, A. (2014). Faaliyet Raporu. 24 Aralık 2021 tarihinde <https://trt.net.tr/Kurumsal/BasiliYayinlar.aspx> adresinden erişildi.
- Erdem, N., Çolakoğlu, B. K. ve Erdoğan, A. (2015). Faaliyet Raporu. 24 Aralık 2021 tarihinde, <https://trt.net.tr/Kurumsal/BasiliYayinlar.aspx> adresinden erişildi.
- Erdem, N. Çolakoğlu, B. K. ve Karadayı, Ö. (2016). Faaliyet Raporu. 24 Aralık 2021 tarihinde <https://trt.net.tr/Kurumsal/BasiliYayinlar.aspx> adresinden erişildi.

- Eren, E. (2017). Sivil Toplumun dış politika inşasındaki rolü: türk kamu diplomasisi örneği. *Ekonomi, Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 36-49.
- Ermağan, İ. (2018), *Dünya Siyasetinde Afrika 4*, ISBN 978-605-320-782-5, İstanbul, s. 568.
- Göksu, O. (2019), *Kamu Diplomasisinde Yeni Yönelimler*. ISBN 978-605-337-219-6, Konya, s. 360.
- Günlübal, M. (1993). *Uluslararası Politika, İlkeler, Kavramlar, Kurumlar*, Ankara, s. 588.
- Hasan, Y. F. (2006). Sudan özelinde Türk-Afrika ilişkilerinin bazı yönleri. *H. Dikici Bilgin (Çev.). Yükselen Afrika ve Türkiye, I. Uluslararası Türk-Afrika Kongresi (23 Kasım 2005), İstanbul: TASAM Yayınları*.1-12.
- Hazar, N. (2012). Türkiye Afrika'da: Eylem planının uygulanması ve değerlendirme on beş yıl sonra. *Middle Eastern Analysis/Ortadoğu Analiz*, 4(46).1-17.
- İbrahim, G. (2016). *Türk Dış Politikasında Afrika: Türkiye-Kamerun İlişkiler Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul.
- Jandarma Genel Komutanlığı. (2018). Faaliyet Raporu. 29 Aralık 2021 tarihinde <https://www.jandarma.gov.tr/indirilebilir-icerikler> adresinden erişilmiştir.
- Jandarma Genel Komutanlığı. (2019). Faaliyet Raporu. 29 Aralık 2021 tarihinde <https://www.jandarma.gov.tr/indirilebilir-icerikler> adresinden erişilmiştir.
- Jandarma Genel Komutanlığı. (2020). Faaliyet Raporu. 29 Aralık 2021 tarihinde <https://www.jandarma.gov.tr/indirilebilir-icerikler> adresinden erişilmiştir.
- Kalın, İ. (2011), *2000'li Yıllar: Türkiye'de Dış Politika*, ISBN 978-605-5952-27-3, İstanbul, s.170.
- Kardaş, T. ve Erdağ, R. (2012). Bir dış politika aracı olarak TİKA. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7(1), 167-194.
- Kaya, S.S. Çopur, E. ve Resuloğulları, E. (2021) TİKA 2021 yılı performans programı raporu. 10 Aralık 2021 tarihinde https://www.tika.gov.tr/tr/yayin/liste/tika_faaliyet_raporlari-22 adresinden erişildi.
- Kavasi, A. (2003). Türkiye'de osmanlı afrikası araştırmaları. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, (2), 513-528.
- Köksoy, E. (2014). Kamu diplomasisi ve halkla ilişkiler ilişkisi: Kuramsal bir değerlendirme. *Marmara İletişim Dergisi*, (22), 211-231.
- Kesik, M. (2008). İlk Türk İslam Devletleri Tarihi [PDF belgesi]. Çevrim içi ders notları ve sunumlar: 10 Ekim 2021 tarihinde

https://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/tarih_ao/itidevletleritarihi.pdf, adresinden erişildi.

- Kılıçaslan, E. (2020). Marka inşası bağlamında Türk kamu diplomasisi: Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü ve Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı örnekleri. *ARTS: Artuklu Sanat ve Beşeri Bilimler Dergisi*, (3), 64-83.
- Kissenger, H. (2010). *Diplomasi*, (İ. Kurt, Çev.), United States Of America: Simon & Shuster, (Orijinal eserin yayın tarihi 1994).
- Kocabıyık, H. (2019). Değişen diplomasi anlayışı, kamu diplomasisi ve Türkiye. *Avrasya Etüdleri*, 55(1), 163-196.
- Koçer, D. N. Türkiye’de “Kamu Diplomasisi” nin kurumsallaşması: Matbuat İdaresi’nden İletişim Başkanlığı’na. *Konya Sanat*, (2), 87-102.
- MEB, (2020), İdare Faaliyet Raporu. 21 Aralık 2021 tarihinde http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_03/03134336_2020_YYIY_Ydare_Faaliyet_Raporu.pdf adresinden erişildi.
- Mert, A. O. (2012). *Türkiye’nin Sahraaltı Afrika Ülkelerine Yönelik Kamu Diplomasisi Faaliyetleri (2005-2011)*, YTB Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Morgenthau, H. J. (1970). *Uluslararası Politika*, (B. Oran ve Ü. Oskay, Çev.), . United States Of America, (Orijinal eserin yayın tarihi 1948).
- Nye, J. (2003). *Amerikan Gücünün Paradoksu*, (G. Koca, Çev.), United States Of America (Eserin yayın tarihi 2002)
- Nye, J. (2005). *Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu*, (R. İnanc-Aydın, Çev.), United States Of America, (Orijinal eserin yayın tarihi 2004)
- Nye, J. (2017). *Yumuşak Güç*. (İ. A. Rayhan, Çev.).United States Of America, USA: PublicAffairs. (Orijinal eserin yayın tarihi 2005).
- Oğurlu, E. (2018). 1998-2018 Arası dönemde türkiye’nin afrika deneyimi: fikirden eyleme bir dönüşüm. *Avrasya Etüdleri*, 54(2), 65-94.
- Oran, B. (2013), *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, ISBN 978-975-05-0000-8, İstanbul, s. 885.
- Özbey, D. Doğan, D. ve Çolakoğlu T. (2021). Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Spor Diplomasisi. *Spor Ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 12/1 s.105-115.
- Özerdem, A. (2016). İnsaniyetçilik ve Türk dış politikası. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 13(52), 129-149.
- Özkan, A. ve Öztürk, T. E. (2012). *Kamu Diplomasisi*, ISBN 978-975-6285-56-5, TASAM, 2012, s.248.

- Özkan, M. (2014). Doğu Afrika Jeopolitiği ve Türkiye-Somali Politikası. 20 Aralık 2021 tarihinde [http:// file.setav.org/ Files/ Pdf/ 20141021153934 _40 _ somali_ web.pdf](http://file.setav.org/Files/Pdf/20141021153934_40_somali_web.pdf) adresinden erişildi.
- Özel, F. (2019), *Afrika Açılım Eylem Planının Türkiye-Afrika Ekonomik İlişkilerine Etkisinin Analizi*, Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Konya.
- Paçaoğlu, E. H. Balkanlar’da Türkiye ve Avrupa Birliği’nin yumuşak gücü. *Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi*, 3(6), 35-69.
- Paul, C. (2011). *Strategic Communication: Origins, Concepts, and Current Debates*, Santa Barbara, California: Praeger, ISBN 978-0313386404, USA, p.240.
- Salman, O. K. Konak, D. Umut, G. Çopur, E. Sever, M. F. ve Duman, N.Y. (2017). TİKA 2017 yılı faaliyet raporu, 11 Aralık 2021 tarihinde https://www.tika.gov.tr/tr/yayin/liste/tika_faaliyet_raporlari-22?page=2adresinden erişildi.
- Salman, O. K. Sever, M. F. Kara, S. S. Ergen, İ. Ucael, O. Durhat, İ. ve Konak, D. (2018). TİKA 2018 yılı faaliyet raporu, 12 Aralık 2021 tarihinde https://www.tika.gov.tr/tr/yayin/liste/tika_faaliyet_raporlari-22?page=2adresinden erişildi.
- Sancak, K. (2016). *Uluslararası İlişkilerde Güç Kavramı ve Yumuşak Güç*, ISBN 978-605-320-372-8, Ankara, s.153.
- Sancar, G. A. (2014). *Kamu Diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler*, ISBN 978-605-377-735-9, İstanbul, s.314.
- Sancar, G. A. (2017). Turizm diplomasisi kapsamında yer markalama: Turkey Home Kampanya analizi. *Selçuk İletişim*, 9(4), 89-108.
- Şengül, B. (2015). *21. Yüzyılda Afrika ve Türkiye-Afrika İlişkileri (2005-2015)*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul.
- Söğüt, S. (2019). Dekolonizasyon Dünyada Sömürgelerin Bağımsızlaşma Süreci 1945-1997, *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 3(12), 267-270.
- Snow, N. (2008). Rethinking public diplomacy. *In Routledge handbook of public diplomacy*. Routledge.
- Tepeciklioğlu, E. E. Tepeciklioğlu, A. O. ve Aydoğan, B. (2008). Türkiye’nin Sahra-Altı Afrika’da yürüttüğü kamu diplomasisi faaliyetleri, *Ege Academic Review*, 4 (18), 605-618.
- TİKA, (2016) İdare Faaliyet Raporu. 15 Kasım 2021 tarihinde https://www.tika.gov.tr/tr/yayin/liste/tika_faaliyet_raporlari-22?page=2 adresinden erişildi.

- TİKA, (2019). Kurumsal Mali Durum Raporu. 24 Kasım 2021 tarihinde https://www.tika.gov.tr/tr/yayin/liste/tika_faaliyet_raporlari-22?page=1, adresinden erişildi.
- TİKA, (2021). Kurumsal Mali Durum Raporu. 21 Kasım 2021 tarihinde https://www.tika.gov.tr/tr/yayin/liste/tika_faaliyet_raporlari-22?page=1, adresinden erişildi.
- TRT Genel Sekreterlik. (2020). Faaliyet Raporu. 24 Aralık 2021 tarihinde <https://trt.net.tr/Kurumsal/BasiliYayinlar.aspx> adresinden erişildi.
- Turan, Y. ve Karafil, A. (2017). Türk dış politikasında yumuşak güç unsuru ve TC Başbakanlık kamu diplomasisi koordinatörlüğü örneği. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 17-32.
- Türkiye Diyanet Vakfı. (2021). Başvuru Klavuzu. 26 Aralık 2021 tarihinde <https://diyanetburslari.tdv.org/wp-content/uploads/2021/02/IHL-Basvuru-Kilavuzu-2021-TR-1.pdf> adresinden erişildi.
- Türkiye Maarif Vakfı, (2017). Maarif Bülten 1. 12 Aralık 2021 tarihinde <https://turkiyemaarif.org/post/242-maarif-bulten-1-611?lang=tr> adresinden erişildi.
- Türkiye Maarif Vakfı, (2019, Ocak 25). Bülten 1.12 Aralık 2021 tarihinde http://turkiyemaarif.org/uploads/bulten1_WEB.pdf adresinden erişildi.
- Türkiye Maarif Vakfı, (2021, Aralık 02). Bülten 13.12 Aralık 2021 tarihinde https://turkiyemaarif.org/uploads/bulten/MaarifBulten_Sayi13.pdf adresinden erişildi.
- Türkiye Maarif Vakfı, (2021). TMV Tanıtım Kataloğu. 12.12.2021 tarihinde <https://turkiyemaarif.org/uploads/TanitimKataloguTR.pdf> adresinden erişildi.
- Tzu, S. (2020), *Savaş Sanatı*, ISBN 978-605-2398-47-0, İstanbul, s.79.
- Türkiye Maarif Vakfı, (2021). Maarif Bülten 13. 12 Aralık 2021 tarihinde <https://turkiyemaarif.org/post/242-maarif-bulten-13-1782?lang=tr> adresinden erişildi.
- Umut, G. ve Yıldız, N. (2014). TİKA 2014 yılı faaliyet raporu. 11 Aralık 2021 tarihinde https://www.tika.gov.tr/tr/yayin/liste/tika_faaliyet_raporlari-22?page=2 adresinden erişildi.
- URL-1, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-55929359>. 29 Temmuz 2021.
- URL-2, <https://www.postgazetesi.ch/isvicrede-asker-sayisi-en-dusuk-rekor-bir-seviyede-bulunuyor-12324h.htm>. 07 Ağustos 2021.
- URL-3, <https://sozcukbul.com/term/isvi%C3%A7re>. 07 Ağustos 2021.

- URL-4, <https://www.evrensel.net/yazi/81939/osmanli-anayasalarinda-insan-haklari> 15 Ağustos 2021.
- URL-5, <https://www.mappr.co/thematic-maps/african-continent/>. 05 Eylül 2021.
- URL-6, <https://www.kureselsiyaset.org/turkiyenin-afrika-acilimi-ve-enerji/>. 06 Eylül 2021.
- URL-7, <https://www.mfa.gov.tr/afrika-birligi.tr.mfa>. 06 Eylül 2021.
- URL-8, <https://www.mfa.gov.tr/afrika-birligi.tr.mfa>. 07 Eylül 2021.
- URL-9, <https://setav.org/turkiyenin-afrika-acilimi/>. 10 Eylül 2021.
- URL-10, <https://setav.org/afrika-ve-turkiye/>. 11 Eylül 2021.
- URL-11, <https://setav.org/ali-mazrui-turkiye-afrikada-bir-medeniyetler-ittifaki-modeli-olusturabilir/>. 11 Eylül 2021.
- URL-12, <https://setav.org/turkiye-afrika-iliskilerinde-yeni-donem/>. 12 Eylül 2021.
- URL-13, <https://setav.org/is-birliginden-stratejik-ortakliga-turkiye-afrika-iliskileri/>. 13 Eylül 2021.
- URL-14, <https://islamansiklopedisi.org.tr/afrika#2-tarih>. 22 Eylül 2021.
- URL-15, <http://İslamansiklopedisi.org.tr/afrika#2-tarih>. 26 Eylül 2021.
- URL-16, <https://belleten.gov.tr/tam-metin/397/tur>. 30 Eylül 2021.
- URL-17, <https://islamansiklopedisi.org.tr/memlukler>. 01 Ekim 2021.
- URL-18, <https://www.britannica.com/topic/Mamluk>. 01 Ekim 2021.
- URL-19, <https://www.tarihibilimi.gen.tr/ihsidiler-aksitler-2/>. 01 Ekim 2021.
- URL-20, <https://www.tarihibilimi.gen.tr/tolunogullari-2/>. 01 Ekim 2021.
- URL-21, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/ebubekir-efendi-nin-torunlari-istanbulda/1187534>. 01 Ekim 2021.
- URL-22, <https://www.britannica.com/topic/Mamluk>. 02 Ekim 2021.
- URL-23, <https://eksisozluk.com/etrak--215803>. 02 Ekim 2021.
- URL-24, <https://www.cografya.gen.tr/siyasi/devletler/misir.htm>. 03 Ekim 2021.
- URL-25, <https://www.tarihibilimi.gen.tr/talas-savasi-751/>. 03 Ekim 2021.
- URL-26, <https://www.trtizle.com/belgesel/savasin-efsaneleri/savasin-efsaneleri-32-bolum-or-ridaniye-savasi-6172671>. 03 Ekim 2021.
- URL-27, <https://www.trtizle.com/belgesel/savasin-efsaneleri/savasin-efsaneleri-32-bolum-or-ridaniye-savasi-6172671>. 04 Ekim 2021.
- URL-28, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ebubekir-efendi>. 05 Ekim 2021.
- URL-29, <https://www.youtube.com/watch?v=lq4oiV2qgHk&list=LL&index=1&t=148s>. 05 Ekim 2021.
- URL-30, <https://www.aa.com.tr/tr/info/infografik/6573>. 06 Ekim 2021.

- URL-31, <https://www.stratejikortak.com/2016/07/afrika-somurge-haritasi.html>. 06 Ekim 2021.
- URL-32, <https://www.dunyabulteni.net/kultur-sanat/osmanlinin-g-afrikadaki-mirasi-osmanli-kriket-kulubu-h420405.html>. 06 Ekim 2021.
- URL-33, <https://mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa>. 20 Ekim 2021.
- URL-34, <https://mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin-afrika-birligi-komisyonu-baskani-ile-gorusmesi.tr.mfa>. 20 Ekim 2021.
- URL-35, <https://mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa>. 20 Ekim 2021.
- URL-36, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/bakan-cavusoglu-turkiyenin-afrikadaki-buyukelcilik-sayisi-44-olacak-612984.html>. 21 Ekim 2021.
- URL-37, https://tasam.org/Files/Icerik/File/turkiye_ile_afrika_arasindaki_ekonomik_ve_ticari_iliskiler. 22 Ekim 2021.
- URL-38, http://tasam.org/Files/Icerik/File/turkiye_ile_afrika_arasindaki_ekonomik_ve_ticari_iliskiler. 22 Ekim 2021.
- URL-39, <https://afrika.mfa.gov.tr/data-afrika-ortak-uygulama-plani-2015-2015.pdf>. 23 Ekim 2021.
- URL-40, <https://milliyet.com.tr/ekonomi/turkiye-ve-afrika-arasindaki-ticaret-hacmi-26-milyar-dolar-dolar-civarinda-63349914>. 23 Ekim 2021.
- URL-41, <https://mfa.gov.tr/afrika-birligi.tr.mfa>. 23 Ekim 2021.
- URL-42, <https://www.trthaber.com/foto-galeri/turkiye-ile-nijerya-arasinda-7-anlasma-imzalandi/39621/sayfa-2.html>. 23 Ekim 2021.
- URL-43, <https://turkeyafricaforum.org/tr/>. 23 Ekim 2021.
- URL-44, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/nijerya-ticaret-bakani-adebayo-turkiye-yle-ticaret-hacmi-carpici-sekilde-artacak/2400603>. 24 Ekim 2021.
- URL-45, <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/turkiye-ve-afrika-arasindaki-ticaret-hacmi-26-milyar-dolar-civarinda-6334914>. 24 Ekim 2021.
- URL-46, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/cumhurbaskani-erdoganin-afrika-ziyareti-bugun-basliyor-617597.html>. 24 Ekim 2021.
- URL-47, <https://aa.com.tr/tr/politika/turk-askerinin-mali-ve-orta-afrika-cumhuriyetindeki-gorev-suresi-uzatildi/1997969>. 26 Ekim 2021.
- URL-48, <https://youtube.com/watch?v=SxEkVYUFTT4>. 26 Ekim 2021.
- URL-49, <https://bbc.com/turkce/haberler-dunya-42578774>. 26 Ekim 2021.
- URL-50, <https://afam.org.tr/afrikada-kurulan-askeri-uslerle-ilgili-genel-bir-degerlendirme/>. 26 Ekim 2021.
- URL-51, <https://sabah.com.tr/gundem/2021/08/13/sudanin-yanindayiz>. 26 Ekim 2021.

- URL-52, <https://setav.org/libya-yeniden-hareketlenir-mi/>. 26 Ekim 2021.
- URL-53, <https://sde.org.tr/bulent-erandac/genel/yakin-cografya-turkiye-uslerinin-anlam-ve-onemi-kose-yazisi-17576>. 26 Ekim 2021.
- URL-54, https://youtube.com/watch?v=7kdIwc0_W4A. 27 Ekim 2021.
- URL-55, <https://www.youtube.com/watch?v=SxEkVYUFTT4>. 27 Ekim 2021.
- URL-56, <https://www.kureselsiyaset.org/turkiyenin-yurtdisindaki-usleri-ve-askeri-varligi/>. 27 Ekim 2021.
- URL-57, <https://www.kureselsiyaset.org/turkiyenin-yurtdisindaki-usleri-ve-askeri-varligi/>. 27 Ekim 2021.
- URL-58, <https://indyturk.com/node/316736/her-yedi-askerden-biri-sinirlarin-otesinde-tsknin-yurtdisindaki-gucu-50-bini-astti>. 29 Ekim 2021.
- URL-59, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/turkiyenin-afrikada-etkisi-artiyor/2398371>. 30 Ekim 2021.
- URL-60, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/turk-askerinin-mali-ve-orta-afrikadaki-gorev-suresi-uzatildi-618437.html>. 31 Ekim 2021.
- URL-61, <https://tika.gov.tr/tr/sayfa/tarihce-222>. 10 Kasım 2021.
- URL-62, <https://fulbright.org.tr/hakkimizda>. 11 Kasım 2021.
- URL-63, <https://www.aa.com.tr/tr/info/infografik/25394>. 11 Kasım 2021.
- URL-64, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/20100130-19.htm>. 16 Kasım 2021.
- URL-65, <https://www.yenisafak.com/hayat/turkiye-artik-olcek-kucultemez-460184>. 18 Kasım 2021.
- URL-66, <https://www.yenisafak.com/dusunce-gunlugu/turkiye-artik-olcek-kucultemez-460184>. 18 Kasım 2021.
- URL-67, <https://tika.gov.tr/tr/koordinatorlukler>. 21 Kasım 2021.
- URL-68, <https://tika.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda-14649>. 21 Kasım 2021.
- URL-69, https://www.tika.gov.tr/tr/haber/tika_anadolu_dan_dunyaya_yayilan_sevginin_ve_paylasimin_adidir-17457. 21 Kasım 2021.
- URL-70, https://www.tika.gov.tr/tr/haber/tika_anadolu_dan_dunyaya_yayilan_sevginin_ve_paylasimin_adidir-17457. 21 Kasım 2021.
- URL-71, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/kultur-ve-turizm-bakanligina-uc-yeni-kurulus-baglandi-375391.html>. 22 Kasım 2021.
- URL-72, https://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/baskan_in_mesaji-182. 22 Kasım 2021.
- URL-73, https://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/baskan_in_mesaji-182. 22 Kasım 2021.

- URL-74, <https://www.trthaber.com/haber/ gundem / kultur – ve - turizm-bakanligina-uc-yeni-kurulus-baglandi-375391.html>. 22 Kasım 2021.
- URL-75, https://www.serdarcam.com.tr/blog/tika-ve-afrika_26. 29 Kasım 2021.
- URL-76, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/index.html>. 08 Aralık 2021.
- URL-77, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/kurum-hakkinda>. 08 Aralık 2021.
- URL-78, <https://yee.org.tr/tr/kurumsal/neden-yunus-emre>. 08 Aralık 2021.
- URL-79, <https://yee.org.tr/tr/kurumsal/yunus-emre-enstitusu>. 08 Aralık 2021.
- URL-80, <https://yee.org.tr/tr/kurumsal/vizyon-misyon>. 08 Aralık 2021.
- URL-81, <https://yee.org.tr/tr/ haber/ yunus – emre – enstitüsü – afrikada – iki – yeni - merkez-acti>. 09 Aralık 2021.
- URL-82, <https://sozluk.gov.tr/>. 10 Aralık 2021.
- URL-83, <https://sozluk.gov.tr/>. 12 Aralık 2021.
- URL-84, <https://turkiyemaarif.org/page/50-Turkiye-Maarif-Vakfi-12>. 12 Aralık 2021.
- URL-85, <https://turkiyemaarif.org/uploads/TanitimKataloguTR.pdf>. 12 Aralık 2021.
- URL-86, <https://turkiyemaarif.org/page/525-TMV-Kanunu-11>. 12 Aralık 2021.
- URL-87, <https://turkiyemaarif.org/page/525-TMV-Kanunu-11>. 12 Aralık 2021.
- URL-88, <http://turkiyemaarif.org/page/1579-BURS-BAGISI-837>. 12 Aralık 2021.
- URL-89, <https://turkiyemaarif.org/page/2018-DUNYADA-MAARIF-16>. 12 Aralık 2021.
- URL-90, <https://www.alliancefrbursa.org/hakkimizda/>. 12 Aralık 2021.
- URL-91, <http://ytb.gov.tr/kurumsal/baskanligimiz-2>. 15 Aralık 2021.
- URL-92, <https://ytb.gov.tr/ haberler/ afrikanin – kalkinmasini – onceleyen -projelerle- insani-temelli-yaklasim>. 16 Aralık 2021.
- URL-93, <http://sozluk.gov.tr>. 16 Aralık 2021.
- URL-94, <https://ytb.gov.tr/uluslarasi-ogrenciler/turkiye-burslari>. 18 Aralık 2021.
- URL-95, <https://ytb.gov.tr/uluslararasi-ogrenciler/uluslararasi-ogrenci-hareketliliği>. 18 Aralık 2021.
- URL-96, <https://ytb.gov.tr/ haberler/ afrikanin – kalkinmasini – onceleyen – projelerle – insani -temelli-yaklasim>. 18 Aralık 2021.
- URL-97, <http://Trthaber.com/ haber/dunya/ Fransada – islam – dusmanligi – ilemucadeleeden -sivil-toplum-orgutu-kapatildi-53695.html/amp> 19 Aralık 2021.
- URL-98, <https://ytb.gov.tr/uluslarasi-ogrenciler/turkiye-burslari>. 19 Aralık 2021.
- URL-99, <https://www.ktb.gov.tr/TR-96130/kurulus-amaci-ve-gorevleri.html> 20 Aralık 2021.
- URL-100, <https://www.tccb.gov.tr/ozeldosyalar/afrika/etiyopya/>. 20 Aralık 2021.

- URL-101, <https://www.ktb.gov.tr/TR-96130/kurulus-amaci-ve-gorevleri.html>. 20 Aralık 2021.
- URL-102, <https://www.ktb.gov.tr/TR-183813/merkez-teskilati.html>. 20 Aralık 2021.
- URL-103, <https://aregem.ktb.gov.tr / TR-13202/ mesleki – turizm – egitimi – ve - basvurusu.html>. 20 Aralık 2021.
- URL-104, <https://abdigm.meb.gov.tr/ www/ yurt-disi-temsilciliklerimiz / icerik /27.> 21 Aralık 2021.
- URL-105, <https://meb.gov.tr/ bakan – ozer – turkiye – afrika – ortaklık – zirvesinde – mevkidaslari – ile – birlikte –gerçeklestirilen – oturumlara – katildi / haber / 24848/ tr.> 21 Aralık 2021.
- URL-106, <https://meb.gov.tr/bakan-ozet-egitim-alaninda-afrika-ulkeleriyle-is-birligi-anlasmalari-imzalandi/haber/24855/tr.> 21 Aralık 2021.
- URL-107, <https://www.meb.gov.tr/ mill – egitim – bakanligi – turkiye – Afrika – egitim – bakanlari – konferasina – ev – sahipligi – yapacak / haber /14738/ tr.> 21 Aralık 2021.
- URL-108, <https://www.ktb.gov.tr/TR-96130/kurulus-amaci-ve-gorevleri.html>. 21 Aralık 2021.
- URL-109, <https://mfa.gov.tr/turkiye-cumhuriyeti-disisleri-bakanligi-tarihcesi.tr.mfa.> 22 Aralık 2021.
- URL-110, <https://mfa.gov.tr/yurtdisi-teskilati.tr.mfa.> 23 Aralık 2021.
- URL-111, <https://mfa.gov.tr/yurtdisi-teskilati.tr.mfa.> 23 Aralık 2021.
- URL-112, <http://diab.mfa.gov.tr/faaliyetler.tr.mfa.> 24 Aralık 2021.
- URL-113, <https://kariyer.trt.net.tr/yurt-disi-temsilciliklerimiz/>. 25 Aralık 2021.
- URL-114, <https://trtworld.com> erişim tarihi 25 Aralık 2021.
- URL-115, <https://trt.net.tr/kurumsal/2017/>. 25 Aralık 2021.
- URL-116, <https://www.trt.net.tr/kurumsal/2018/#04-televizyon-yayinlarimiz-trt-çocuk.> 25 Aralık 2021.
- URL-117, <https://trt.net.tr/kurumsal/2019/>. 25 Aralık 2021.
- URL-118, <https://aa.com.tr/tr/p/yurt-disi-burolar.> 25 Aralık 2021.
- URL-119, <https://aa.com.tr/tr/haberakademisi/p/hakkimizda.> 25 Aralık 2021.
- URL-120, <https://aa.com.tr/tr/haberakademisi/p/baskanin-mesaji.> 25 Aralık 2021.
- URL-121, <https://aa.com.tr/tr/haberakademisi/egitimler.> 25 Aralık 2021.
- URL-122, <https://tdv.org/tr-TR/kurumsal/#hakkimizda.> 26 Aralık 2021.
- URL-123, <https://diyanetburslari.tdv.org.> 26 Aralık 2021.
- URL-124, <http://tdv.org/tr-TR/faaliyetlerimiz/egitim-kultur/>. 26 Aralık 2021.

- URL-125, <https://turkishairlines.com/tr-tr/ucak-bileti/rezervasyon>. 26 Aralık 2021.
- URL-126, https://dijitaltercüme.com/blog/Afrika_kitasi/. 27 Aralık 2021.
- URL-127, <http://tdv.org/tr-TR/faaliyetlerimiz/egitim-kultur/>. 27 Aralık 2021.
- URL-128, <http://tdv.org/tr-TR/faaliyetlerimiz/egitim-kultur/>. 28 Aralık 2021.
- Uyar, M. “İlhanlı-Memlûk Mücadelesinde Bir Kirilma Noktası: Vâdî El-Hazindâr Savaşı”, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 38. *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi*, 1. Basım, Ankara: Kalkan Matbaacılık, ISBN 978-975-16-2492-5 (tk.)- 978-975-16-2499-4 (7.c), s. 3260.
- Yalçınkaya, A. ve Özgen, Y. (Ed.). (2013). *Kamu Diplomasisi*, ISBN 978-605-5461-44-7, İstanbul, s. 251.
- Yatağan, A. G. (2018). Sert güç unsurlarının yumuşak güç aracı olarak etkileri. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 28(2), 69-94.
- Yılmaz, S. (2012), *Akıllı Güç*, ISBN 978-605-392-326-8, İstanbul, 2012, s. 473.
- Yılmaz, A. N. ve Kılıçoğlu, G. (2017). Avrupa Birliği’nin yumuşak güç kullanımı ve diğer ülkeler üzerindeki olumlu etkisi. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(15), 83-118.
- Yılmaz, A. N. ve Kılıçoğlu, G. (2017). Balkanlar’da YTB ve TİKA’nın Türk kamu diplomasisi kurumları olarak faaliyetleri ve Türkiye’nin bölgedeki yumuşak gücüne etkileri. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 115-131.
- Yılmaz, A. N. ve Kılıçoğlu, G. (2018). *Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi Üzerine Akademik Analizler Türkiye ve Dünyadan Örnekler*, ISBN 978-605-320-976-8, Ankara, s. 526.
- Yılmaz, T. O. (2018) Türkiye-Afrika ilişkilerinin güvenlik boyutu: Türk savunma sanayii ve Afrika. *Türk Dünyası Araştırmaları*. 120(237). 41-66.
- Yunus Emre Enstitüsü, (2020). Faaliyet Raporu. 8 Aralık 2021 tarihinde <https://yee.org.tr/tr/yayin/2020-faaliyet-raporu>, adresinden erişildi.
- Yunus Emre Enstitüsü, (2019). Faaliyet Raporu. 8 Aralık 2021 tarihinde <https://yee.org.tr/tr/yayin/2019-faaliyet-raporu>, adresinden erişildi.
- Yıldız, N. Uslu, H. N. Resuloğulları, E. Y. E. Çopur, E. Konak, D. Öztürk, Ş. Dilsizoğlu, A. ve Yıldız, H. (2015). TİKA 2015 yılı faaliyet raporu. 12 Aralık 2021 tarihinde https://www.tika.gov.tr/tr/yayin/liste/tika_faaliyet_raporlari-22?page=2 adresinden erişildi.
- Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, (2010). Faaliyet Raporu. 15 Aralık 2021 tarihinde <https://www.ytb.gov.tr/kurumsal/faaliyet-raporlari> adresinden erişildi.

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, (2020). Faaliyet Raporu.15 Aralık 2021 tarihinde <https://www.ytb.gov.tr/kurumsal/faaliyet-raporlari> adresinden erişildi.

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, (2021). 2019-2023 Stratejik Planı.16 Aralık <https://www.ytb.gov.tr/kurumsal/stratejik-plan> adresinden erişildi.

Zhussipbek, G. (2009). 2007 Lizbon antlaşması, avrupa güvenlik ve savunma politikası'nın tanımı ve özellikleri, güvenlik aktörü olarak ab'nin nitelikleri. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 8(1), 139-164.

ÖZGEÇMİŞ

Murat Han Canpolat, Bursa Gemlik Lisesi'nde başladığı ortaöğretimini Ankara Gazi Üniversitesi Maliye bölümünde devam ettirmiş olup üniversiteyi 2010 yılında bırakarak Ankara Beytepe Jandarma Okullar Komutanlığı Jandarma Astsubay Meslek Yüksekokulun'da devam ettirmiştir. Lisans eğitimini 2015 yılında Eskişehir Anadolu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü'nde, Subaylık eğitimini 2017 yılında Ankara Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi'nde Temel Kolluk Eğitimi'nde tamamlamıştır. 2012 yılında başladığı muvazzaf askeri hayatına halen devam etmektedir.

